

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์

FACTOS AFFECTING THE DESING OF LOCAL WEAVING PRODUCTS FOR
TORISM PROMOTION CONSERVATION OF NAKHON SAWAN PROVINCE.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
คณะครุศาสตรอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
พ.ศ. 2566

KMITL-2023-ED-M-222-041

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

FACTOS AFFECTING THE DESING OF LOCAL WEAVING PRODUCTS
FOR TORISM PROMOTION CONSERVATION OF NAKHON SAWAN
PROVINCE.

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE OF
MASTER OF SCIENCE IN INDUSTRIAL EDUCATION
IN TECHNOLOGY OF INDUSTRIAL PRODUCT DESIGN
SCHOOL OF INDESTRIL EDUCATION AND TECHNOLOGY
KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

2023

KMITL-2023-ED-M-222-041

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

COPYRIGHT 2023

SCHOOL OF INDESTRIL EDUCATION AND TECHNOLOGY

KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จังหวัดนครสวรรค์
ชื่อนักศึกษา	ธัญญารัตน์ อิ่มเพ็ง
รหัสประจำตัว	61603080
ปริญญา	ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	เทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
พ.ศ.	2566
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรชาติ เลิศข้าของกุล
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์รวม	รองศาสตราจารย์ ดร.ทรงวุฒิ เอกวุฒิมวงศา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีเป้าหมายในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์ 2) เพื่อกำหนดปัจจัยในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์ โดย อาศัยผลการวิเคราะห์จากกลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอายุ 30 – 60 ปี ในจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 150 คน (ความคลาดเคลื่อน 10%) โดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้างที่วัดค่าแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ (Cronbach's Alpha= 0.829) อาศัยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ(Exploratory Factor Analysis: EFA) พบว่า สามารถกำหนดปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จำนวน 4 ปัจจัย ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านวัสดุที่แสดงเอกลักษณ์ท้องถิ่น [FP4=0.84] 2) ปัจจัยด้านการสร้างสรรค์ที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์การออกแบบ [FP1=0.51] 3) ปัจจัยด้านการเป็นผลิตภัณฑ์สีเขียว [FP3=0.15] 4) ปัจจัยด้านความโดดเด่นของตัวตนผลิตภัณฑ์ [FP2=0.02] โดยปัจจัยทั้ง 4 ปัจจัยสามารถพยากรณ์อนาคตภาพความเป็นตัวแทนของปรากฏการณ์ที่ระดับ 78 %

คำสำคัญ: เกร็ดถิ่น, จักสานท้องถิ่น, ส่งเสริมการท่องเที่ยว

Thesis Title	Factors affecting the design of local weaving products for tourism promotion conservation of Nakhon Sawan Province.
Student:	Ms. Thanyarat Aimpeng
Student ID.	61603080
Degree:	Master of Architecture in Industrial Design
Major:	Design Technology of Industrial Products
Academic Year	2023
Thesis Adviser	Asst.Prof. Dr. Teeratat Lerdchamchongkuln
Thesis Co-Adviser	Asst.Prof. Dr. Songwut Eakwutvongsa

ABSTRAT

The purpose of this research was to study factors affecting the design of local weaving products for promoting eco-tourism in Nakhon Sawan Province. The objectives are 1) to study and design local wicker products for promoting eco-tourism Nakhon Sawan Province 2) to determine factors in the design of local weaving products for promoting eco-tourism. Nakhon Sawan Province by relying on the analysis results from a group of community product consumers aged 30-60 years old in Nakhon Sawan Province, 150 people (10% error) using a structured questionnaire that measures the value of the rating scale (Rating Scale) 5 Level (Cronbach's Alpha= 0.829) using Exploratory Factor Analysis: EFA found that 4 factors affecting product design can be determined, consisting of 1) material factor that shows local identity [FP4=0.84] 2) Creativity that complies with design criteria [FP1=0.51] 3) Green product factor [FP3=0.15] 4) Brand identity factor [FP2=0.02] by factor All 4 factors can predict the future, the representation of the phenomenon at the level of 78%.

Keywords: identity, local basketry, Promote tourism

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ สำเร็จได้เนื่องจากบุคคลหลายท่านที่กรุณาให้การช่วยเหลือให้ข้อมูลข้อเสนอแนะ คำแนะนำคำปรึกษา ความคิดเห็น และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย ขอกราบขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

ขอกราบขอบพระคุณที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.ธีรชาติ เลิศข้ากุล และ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม รศ.ดร.ทรงวุฒิ เอกวุฒิมวงศา ที่มีความเมตตากรุณาต่อผู้วิจัย และสั่งสอนด้วยความเอาใจใส่ต่อผู้วิจัยเสมอมา ให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางแก้ไขข้อบกพร่อง ให้งานวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้อย่างสมบูรณ์เป็นประโยชน์อย่างสูงแก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น รศ.ดร.ฉันทนา วิริยเวชกุล, รศ.ดร.สุรรรณา เบ็ญทอง, ผศ.ดร.ธนิษฐ์ รัตนโอฬาร ,รศ. สถาพร ดิบุญมี ณ ชุมแพ คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต , ดร. ธัญญาดา ทวีวัฒน์ หัวหน้าสาขาวิชาออกแบบสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ประชาญ์ชาวบ้านด้านออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานจังหวัด นครสวรรค์ , นาย สุพรรณ แกนสงส์ หัวหน้ากลุ่มชมรมผู้สูงอายุหัตถกรรมจักรสานจังหวัด นครสวรรค์ , นาย หนู สัจจนวน เจ้าหน้าที่กลุ่มชมรมผู้สูงอายุหัตถกรรมจักรสานจังหวัด นครสวรรค์ ที่ให้คำแนะนำเพื่อเป็นประโยชน์และเป็นความรู้ให้กับงานวิจัยในครั้งนี้

สำหรับคุณงามความดีอันใดที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้กับ บิดา มารดา และครอบครัว ที่คอยช่วยเหลืออุปถัมภ์ ให้วิจัยได้มีโอกาสในการศึกษามาตลอด ซึ่งเป็นที่เคารพรักอย่างยิ่ง และขอขอบพระคุณผู้มีพระคุณทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในทุกด้าน หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยต้องขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

ธัญญารัตน์ อิ่มเพ็ญ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	II
กิตติกรรมประกาศ.....	III
สารบัญ.....	IV
สารบัญตาราง.....	VI
สารบัญภาพ.....	VII
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	2
1.3 กรอบแนวความคิดในการวิจัย.....	2
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.5 คำนียามศัพท์.....	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	7
2.2 ความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรม.....	15
2.3 งานหัตถกรรมจักสาน.....	39
2.4 หลักการและแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์.....	72
2.5 การออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างยั่งยืน.....	89
2.6 บริบทพื้นที่วิจัย.....	95
2.7 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	109
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	120
บทที่ 3 วิธีดาเนินงานวิจัย.....	124
3.1 เพื่อศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์.....	124
3.2 เพื่อกำหนดปัจจัยในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์.....	125

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	128
4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์.....	128
4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาปัจจัยในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์	132
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	147
5.1 สรุปผลการวิจัย	147
5.2 อภิปรายผล	149
5.3 ข้อเสนอแนะ	150
บรรณานุกรม.....	152
ภาคผนวก.....	154
ภาคผนวก ก.....	155
ภาคผนวก ข.....	164
ภาคผนวก ค.....	172
ประวัติผู้เขียน	186

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 ลายสานแบบลายแม่บท	48
2.2 ลายสานแบบลายพัฒนา	49
2.3 ลายสานแบบลายประดิษฐ์.....	50
2.4 ลักษณะของการมัดหวาย.....	51
4.1 ลายจักสาน.....	129
4.2 กระบวนการขั้นตอนและวิธีการทำผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์.....	131
4.3 แบบประเมินการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ รูปแบบที่ 1	138
4.4 แบบประเมินการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ รูปแบบที่ 2	139
4.5 แบบประเมินการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ รูปแบบที่ 3	140
4.6 การจับกลุ่มปัจจัยการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.....	143
4.7 ค่าความผันแปรของทุกตัวแปรสะสมปัจจัยการเลือกชนิดผลิตภัณฑ์	143
4.8 สมการโครงสร้างของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.....	144
4.9 โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์.....	146

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	3
2.1 การจักสาน	44
2.2 การสาน	44
2.3 กระจาด	45
2.4 เครื่องจับสัตว์	45
2.5 ลายขัด	52
2.6 ลายสอง	52
2.7 ลายตาหลิวง	53
2.8 ลายดีดด้าน.....	53
2.9 ลายประดิษฐ์.....	53
2.10 ลายทแยง.....	54
2.11 ลายสานแบบขด.....	54
2.12 ไผ่ไผ่.....	56
2.13 กก.....	56
2.14 แห่.....	56
2.15 หวาย.....	57
2.16 ไบตาลและไบลาน	57
2.17 ก้านมะพร้าว	57
2.18 ย่านลิเภา.....	58
2.19 กระจูด	58
2.20 เตยหอม	59
2.21 ลำเจียก	59
2.22 เครื่องมือจักสาน.....	60
2.23 มีดจักตอก.....	60

สารบัญญภาพ(ต่อ)

ภาพที่	หน้า
2.24 เหล็กหมาก.....	61
2.25 ไม้คียบ.....	61
2.26 เลื่อย.....	61
2.27 เครื่องเลียด.....	62
2.28 แม่แบบไม้แกะ.....	62
2.29 การจิ๊กตอก.....	63
2.30 การसान.....	63
2.31 การรวมควัน.....	64
2.32 การถักและพัน.....	64
2.33 ตัดไฟจากกอก.....	65
2.34 ตัดตาไม้ไฟ.....	65
2.35 ตัดท่อนไม้ไฟ.....	65
2.36 การผ่าไม้ไฟ.....	66
2.37 การเปียและการเย็บ.....	67
2.36 บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์.....	103
2.37 วัดศรีวิวงศ์ จังหวัดนครสวรรค์.....	104
2.38 พานสาน จังหวัดนครสวรรค์.....	104
2.39 เขาหน่อ จังหวัดนครสวรรค์.....	105
2.40 วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ จังหวัดนครสวรรค์.....	105
2.41 อุทยานเทวสถานพระพิฆเนศ จังหวัดนครสวรรค์.....	106
2.42 วัดศรีอุทุมพร จังหวัดนครสวรรค์.....	106
2.43 อุทยานสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์.....	107
2.44 ศาลเจ้าพ่อนาคราช จังหวัดนครสวรรค์.....	107
2.45 หอชมเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์.....	108
2.46 ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าแม่ทับทิม จังหวัดนครสวรรค์.....	108
2.47 อุทยานแห่งชาติแม่วง จังหวัดนครสวรรค์.....	109

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพที่	หน้า
3.1 แผนภูมิแสดงขั้นตอนการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์	127
4.1 รูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น	130
4.2 ภาพแสดงแบบ ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น ที่ 1 (Idea Sketch).....	133
4.3 ภาพแสดงแบบ ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น ที่ 2 (Idea Sketch).....	134
4.4 ภาพแสดงแบบ ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น ที่ 3 (Idea Sketch).....	134
4.5 ภาพการออกแบบแนวความคิด ที่ 1 (Sketch Design 1).....	135
4.6 ภาพการออกแบบแนวความคิด ที่ 2 (Sketch Design 2).....	136
4.7 ภาพการออกแบบแนวความคิด ที่ 3 (Sketch Design 3).....	137
4.8 การนำต้นแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์	141

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

หัตถกรรมไทยนั้นปรากฏความผูกพันกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยมาช้านาน โดยหัตถกรรมไทยนั้นถือเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสำคัญสูงต่อการแสดงออกถึงตัวตนอันเป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทยมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นกระบวนการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ที่ถูกส่งผ่านมาจากอดีตของกลุ่มชน สำหรับภูมิปัญญาพื้นถิ่นการจักสานของจังหวัดนครสวรรค์นั้นปรากฏมายาวนานมากกว่า 500 ปีที่ผ่านมา โดยปรากฏถึงการบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของวิถีชีวิตการดำรงอยู่ของชาวบ้านที่อยู่อาศัยในพื้นที่มายาวนานกระทั่งเกิดการสั่งสมของภูมิปัญญา ค่านิยม ความเชื่อและประเพณีอันทรงคุณค่าสูงมาสู่ช่วงกาลเวลาปัจจุบัน ซึ่งการส่งผ่านภูมิปัญญาเหล่านี้ถือเป็นสมบัติอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษของจังหวัดนครสวรรค์ได้ส่งผ่านมายังบุคคลในรุ่นปัจจุบัน อีกทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติของจังหวัดนครสวรรค์นั้นยังมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น อาทิ ไม้ไผ่ หวาย ไบลาน เตยและกระจูด ฯลฯ โดยวัสดุทางธรรมชาติเหล่านี้ถือเป็นศักยภาพที่มีความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เหล่านี้ ซึ่งด้วยวัสดุที่มีความสวยงามและมีเอกลักษณ์นั้นได้ส่งผลไปยังการพัฒนาทางด้านภูมิปัญญาทางการจักสานของชุมชนและท้องถิ่นที่ได้มีพัฒนาการทางด้านความละเอียด ประณีต จนกระทั่งกลายเป็นศิลปะที่มีความงดงามอันสามารถผสมผสานความเชื่อและวิถีชีวิตของกลุ่มชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสอดคล้องกัน (วิบูลย์ ลีสุวรรณ. 2532)

จากสถานการณ์ปัจจุบันในยุคหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด -19 ที่ประเทศไทยกำลังกลับมาพลิกฟื้นทางด้านเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวที่เคยซบเซามาตลอดในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา กระทั่งการแพร่ระบาดนั้นได้เบาบางไปในช่วงปี 2566 ภาครัฐบาลได้กำหนดนโยบายเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทยจากการเปิดกว้างให้นักท่องเที่ยวจากต่างชาติสามารถเข้ามาท่องเที่ยวได้อย่างอิสระมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นมากกว่า 300% เมื่อเทียบกับปี 2565 ดังนั้นจากสภาพการณ์ที่มีแนวโน้มการขยายตัวอย่างรวดเร็วของนักท่องเที่ยวและธุรกิจการท่องเที่ยวของประเทศไทย การสร้างเสริมเอกลักษณ์ที่โดดเด่นให้กลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถรับรู้และสามารถเลือกซื้อสินค้าสำหรับเป็นของที่ระลึกได้อย่างเหมาะสมอันสะท้อนถึงตัวตนและเรื่องราวแห่งวิถีชีวิตของจังหวัดนครสวรรค์ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการวิจัยฉบับนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ สำหรับช่วยเป็นแนวทางให้กับกลุ่มชุมชนหรือผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ให้สามารถรับรู้ถึง “ความต้องการและทิศทาง” ในการตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคที่ดำรงอยู่ในสถานะของนักท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงโดยการอาศัย “ปัจจัยทางการออกแบบฯ” ที่ถูกกำหนดขึ้นจากการวิจัยฉบับนี้ไปสู่การสร้างโอกาสและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนและท้องถิ่นในจังหวัดนครสวรรค์ได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

1.2.2 เพื่อกำหนดปัจจัยในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

1.3 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาปัจจัยการออกแบบผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1.3.1 กรอบแนวคิดตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2538 : 36)

1.3.1.1 สร้างขึ้นเพื่อใช้ชีวิตประจำวัน ผลิตภัณฑ์ทั่วไปมักสร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในการใช้สอยในชีวิตประจำวัน

1.3.1.2 มีลักษณะเฉพาะถิ่น โดยเกิดจากการเลือกใช้วัสดุเฉพาะถิ่น ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ชุมชนขึ้นตั้งนั้นเมื่อช่างหรือประชาชนนำวัสดุมาสร้างงานผลิตภัณฑ์ชุมชน จึงเกิดเป็นลักษณะเฉพาะถิ่น ขนบประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิต

1.3.2 กรอบแนวคิด ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อกำหนดปัจจัยในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

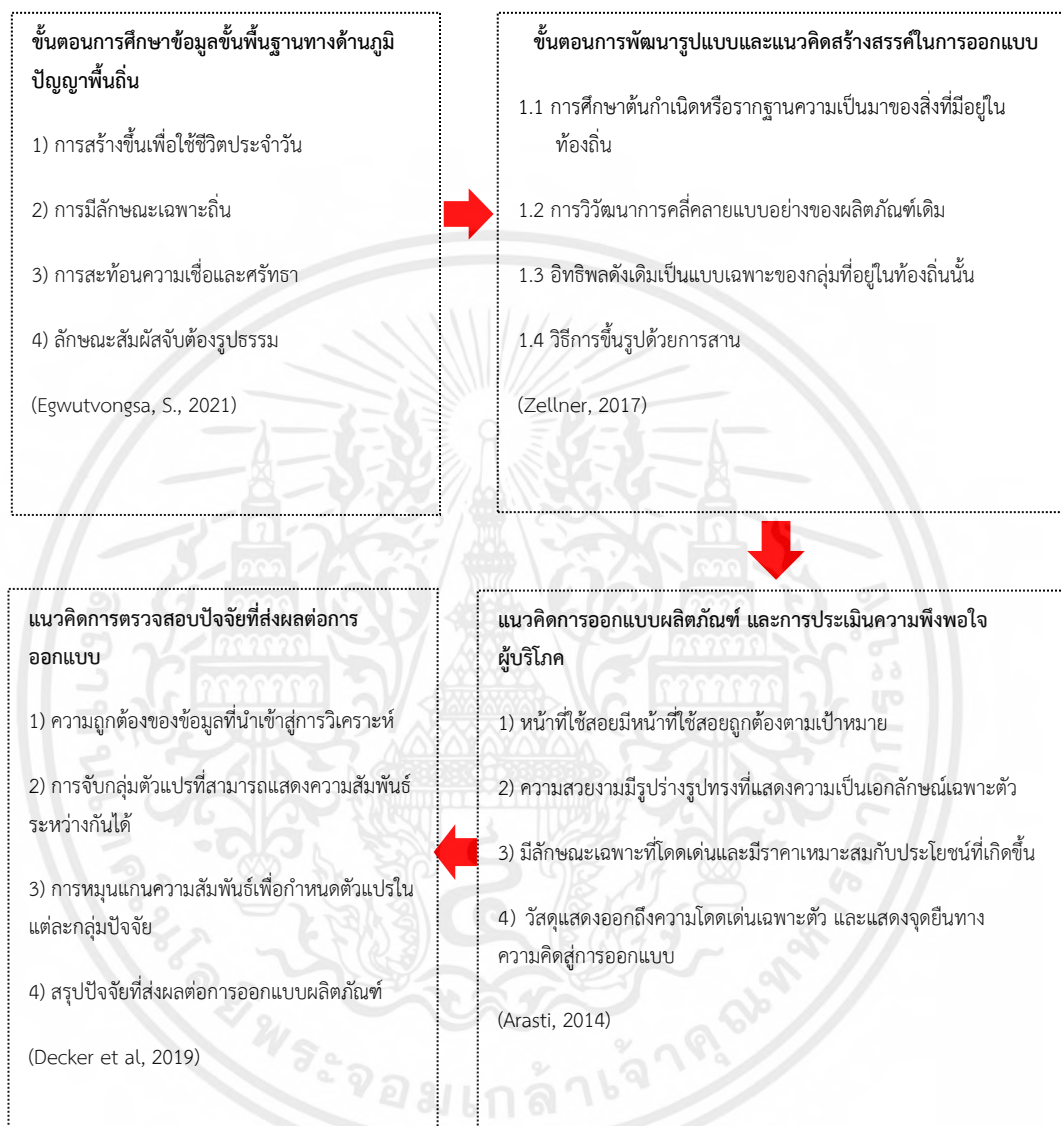
1.3.2.1 ขั้นตอนการศึกษาข้อมูลขั้นพื้นฐานทางด้านภูมิปัญญาพื้นถิ่นนั้น ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของ การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากท้องถิ่น ที่ประกอบด้วย 1)การสร้างขึ้นเพื่อใช้ชีวิตประจำวัน 2)การมีลักษณะเฉพาะถิ่น 3)การสะท้อนความเชื่อและศรัทธา เป็นต้น (Zellner, 2017)

1.3.2.2 ขั้นตอนการพัฒนา รูปแบบและแนวคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบนั้น ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของ การศึกษาเชิงลึกเพื่อพิจารณาปัจจัยแอบแฝงในการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่ประกอบด้วย 1)การศึกษาต้นกำเนิดหรือรากฐานความเป็นมาของสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น 2)การวิวัฒนาการศิลปะลายแบบอย่างของผลิตภัณฑ์เดิม 3)อิทธิพลดั้งเดิมเป็นแบบเฉพาะของกลุ่มที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น เป็นต้น (Arasti, 2014)

1.3.2.3 ขั้นตอนการทดสอบและกำหนดปัจจัยการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนในรูปแบบใหม่ โดยอาศัยแนวคิดของ ทรวงูมิ เอกวุฒิวงศา ที่ได้แสดงแนวคิดที่เกี่ยวเนื่องของปัจจัยที่ส่งผลต่ออารมณ์และความรู้สึกของผู้บริโภคไว้ว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์โดยอาศัยการส่งผ่านอารมณ์และความรู้สึกของตัวผู้ออกแบบหรือผู้สร้างสรรค์ไปกับผลงานทางการออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นจะสามารถช่วยสร้างให้เกิดความรู้สึกที่เห็นคล้อยตามไปกับสภาพของสังคมหรือสภาพของวิถีชีวิตที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเหล่านั้นได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมา โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันและอนาคตที่นี้กออกแบบผลิตภัณฑ์ได้นำเอาแนวคิดและทฤษฎีอันมีความหลากหลายเข้ามา ร่วมในการออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างให้เกิดการส่งผ่านอารมณ์และความรู้สึกเชิงบวกต่อผลิตภัณฑ์ที่ตนเองได้สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ (Egwutvongsa, S., 2021)

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาปัจจัยการออกแบบผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ โดยกำหนดขอบเขตวิจัยดังนี้

1.4.1 ขอบเขตการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1. เพื่อศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

1.4.1.1 ประชากร ได้แก่ กลุ่มชมรมผู้สูงอายุที่ตถกรรมจักรสาน จังหวัด นครสวรรค์

1.4.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านออกแบบที่ตถกรรมจักรสาน จังหวัด นครสวรรค์

1.4.2 กรอบแนวความคิด ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อกำหนดปัจจัยในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตการวิจัยนั้นจะทำการกำหนดปัจจัยในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์ด้วยการอาศัยขั้นตอนการดำเนินงานที่ประกอบด้วย

- 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางด้านภูมิปัญญาชุมชน
- 2 การสร้างเครื่องมือการวิจัยในลักษณะแบบสอบถาม
- 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม
- 4 การวิเคราะห์และคาดการณ์ผลลัพธ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบ
- 5 การกำหนดปัจจัยและสร้างโมเดลปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการประสบความสำเร็จของโมเดลปัจจัย

ประชากร ได้แก่ กลุ่มผู้บริโภครวมชนที่มีอายุ 30 – 60 ปี ในพื้นที่จังหวัด นครสวรรค์ จำนวน 16,778 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้บริโภครวมชนที่มีอายุ 30 – 60 ปี ในพื้นที่จังหวัด นครสวรรค์ จำนวน 100 คน ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 10% โดยตารางสุ่มกลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane)

เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง (structure interview) เรื่องความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาใหม่ของผู้บริโภค วัดค่าแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับของลิเคอร์ต ปรากฏความเชื่อมั่นมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha) = 0.829 ถือว่าอยู่ในระดับดี

การวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) เพื่อค้นหาปัจจัยที่สามารถส่งผลต่อการนำมาประยุกต์สู่การสร้างสรรคผลิตภัณฑ์ใหม่ได้อย่างเหมาะสม (Egwutvongsa, S., 2022)

1.4.5 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อกำหนดปัจจัยการออกแบบผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรที่ใช้ในงานวิจัยดังนี้

ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จังหวัดนครสวรรค์

ตัวแปรตาม คือ ความพึงพอใจผู้บริโภคที่มีต่อ ผลิตภัณฑ์จักสาน ท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์

1.4 คำนิยามศัพท์

1.5.1 การศึกษา (Education) หมายถึง กระบวนการที่สนับสนุนการเรียนรู้ หรือการได้มาซึ่งความรู้ ทักษะ คุณค่า ความเชื่อ และนิสัย วิธีการศึกษามีทั้ง การเล่าเรื่อง การทำกลุ่มอภิปราย การสอน การอบรม และการวิจัยทางตรง การศึกษามักถูกเข้าใจว่าเป็นการชี้แนะของผู้ให้การศึกษา แล้วผู้เรียนก็ต้องศึกษาด้วยตัวของเขาด้วย การศึกษาสามารถจัดแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่จะทำให้เกิดประสบการณ์ เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมต่อการคิด การรู้สึก หรือพฤติกรรม ก็ถือเป็นการศึกษาได้

1.5.2 ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่แสดงถึงวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งผลิตโดยผู้ประกอบการรายเดียวหรือผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

1.5.3 หัตถกรรมจักสาน หมายถึง ภาชนะ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่สร้างขึ้นจากวิธีการจักสาน ถักทอด้วยมือ จากวัสดุที่มีคุณสมบัติเหมาะสมแก่การใช้ทำ ส่วนใหญ่เป็นวัสดุที่หาได้ง่ายและมีอยู่ตามท้องถิ่นทั่วไป เช่น ไม้ไผ่ หวาย ไบลาน กก ก้านและใบมะพร้าว เป็นต้น

1.5.4 การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องใช้ทุนธรรมชาติอย่างมีธรรมาภิบาลให้มีความมั่นคง ยั่งยืน และในท้ายที่สุดจะต้องคืนทุนต่อสังคม ซึ่งหมายถึงการให้ท้องถิ่นได้มีโอกาสตั้งแต่เริ่มรับรู้ตั้งแต่กระบวนการที่สมบูรณ์ในการพิจารณาทั้งในเรื่องทุนธรรมชาติและทุนทางสังคม ซึ่งส่งผลต่อทุนทางเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่ได้

1.5.6 ปัจจัย หมายถึง เหตุอันเป็นทางให้เกิดผล, หนทาง, เช่น การศึกษาเป็นปัจจัยให้เกิดความรู้ความสามารถ, องค์ประกอบ, ส่วนประกอบ, เช่น ปัจจัยในการผลิต, คำ “ปัจจัย” กับ คำ “เหตุ” มักใช้แทนกันได้; เครื่องอาศัยยังชีพ, เครื่องอาศัยเลี้ยงชีวิตของบรรพชิตในพระพุทธศาสนา 4 อย่าง คือ จีวร (ผ้านุ่งห่ม) บิณฑบาต (อาหาร) เสนาสนะ (ที่อยู่) คิลานเภสัช (ยา) รวมเรียกว่า จตุปัจจัย คือ ปัจจัย 4, โดยปริยายหมายถึงเงินตราก็ได้ (มักใช้แก่ภิกษุสามเณร); (ไว) ส่วนเติมท้ายธาตุหรือศัพท์เพื่อแสดงความหมาย เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังข้อมูลที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 2.1.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 2.1.2 ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 2.1.3 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 2.1.4 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 2.1.5 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.2 ความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรม
 - 2.2.1 ความหมายของงานหัตถกรรม
 - 2.2.2 ประวัติและที่มาของงานหัตถกรรม
 - 2.2.3 วัตถุประสงค์ของการสร้างงานหัตถกรรม
 - 2.2.4 คุณค่าและความสำคัญของงานหัตถกรรม
 - 2.2.5 ลักษณะของงานหัตถกรรม
 - 2.2.6 ประเภทของงานหัตถกรรม
- 2.3 งานหัตถกรรมจักสาน
 - 2.3.1 ความหมายของหัตถกรรมจักสาน
 - 2.3.2 ประวัติของหัตถกรรมจักสาน
 - 2.3.3 ภูมิปัญญางานหัตถกรรมจักสาน
 - 2.3.4 หัตถกรรมจักสานภาคกลาง
- 2.4 หลักการและแนวความคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์
 - 2.4.1 หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์
 - 2.4.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดองค์ประกอบของงานออกแบบผลิตภัณฑ์
 - 2.4.3 รูปลักษณ์ และ คุณประโยชน์ของผลิตภัณฑ์
 - 2.4.4 รูปแบบการออกแบบผลิตภัณฑ์
 - 2.4.5 ความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์
 - 2.4.6 แนวความคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์
- 2.5 การออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน
 - 2.5.1 องค์ประกอบของการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน
 - 2.5.2 การออกแบบผลิตภัณฑ์
 - 2.5.3 กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์
- 2.6 บริบทพื้นที่วิจัย
 - 2.6.1 ภูมิภาค ภาคกลาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.6.2 จังหวัดนครสวรรค์

2.6.3 การท่องเที่ยวและสถานที่เที่ยว จังหวัดนครสวรรค์

2.7 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา (Wisdom)

2.1.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาความหมายของภูมิปัญญา มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

วิชิต นันทสุวรรณ (2528 : 8) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง แก่นหลัก ของการ การมองชีวิต การใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นเอกภาพกับสังคม หมู่บ้าน

เสรี พงศ์พิศ (2529 : 145) กล่าวว่าภูมิปัญญา (Wisdom) หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พื้นเพรากฐานของ ความรู้ของชาวบ้าน

ปรีชา อุตระกุล (2530 : 26) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าหมายถึงเรื่องที่ตั้ง สมกันมาตั้งแต่อดีต และเป็นเรื่องของการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิตการทำมาหากิน และพิธีกรรม ต่างๆ ทุกอย่างเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ ที่เป้าหมายคือเพื่อให้เกิดความสงบ สุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชนหมู่บ้าน และส่วนที่เป็นปัจเจกชนของชาวบ้านเอง

ธวัช ปุณโณทก (2531 : 40) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ ความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงคือ ประสบการณ์ด้วยตัวเอง หรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จาก ผู้ใหญ่หรือความรู้ที่สะสมสืบทอดกันมา

สุจารี จันทรสสุข (2531 : 10) กล่าวถึงภูมิ ปัญญาท้องถิ่นว่าหมายถึงวิธีการปฏิบัติซึ่ง ชาวบ้านได้มาจากประสบการณ์แนวทางการแก้ไขปัญหาแต่ละเรื่อง แต่ละประสบการณ์ แต่ละ สภาพแวดล้อม ซึ่งมีเงื่อนไขปัจจัยเฉพาะแตกต่างกันออกไป

ประเวศ วะสี (2533 : 75) ให้ความเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสะสมการเรียนรู้ มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะที่เชื่อมโยงกันหมดในทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชาๆแบบที่เรา เรียน ฉะนั้นวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่ การศึกษา วัฒนธรรมจะผสมกลมกลืน เชื่อมโยงกัน

รัตนะ บัวสนธ์ (2533 : 69) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าหมายถึงกระบวนการ ปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคลซึ่งอยู่ในท้องถิ่นโดยสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข คล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนในแต่ละยุคสมัย

สามารถ จันทรสุรีย์ (2533 : 56) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวบ้านหมายถึงทุกสิ่งทุก อย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองและนำมาใช้ในการใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมด ของชาวบ้านทั้งกว้างและลึก ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเองโดยอาศัยสภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาคำเนิน ชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อังกุล สมคะเนย์ (2535 : 37) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าหมายถึงมรดกความรู้ และมรดกประสบการณ์ของชาวบ้านที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข โดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสม และถ่ายทอดกันมาผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย

มิ่งสรรพร ขาวสะอาด (2536 : 10) ให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าหมายถึงความรู้ที่ สะสม และถ่ายทอดกันมาจกบรรพบุรุษรุ่นหนึ่ง และถ่ายทอดระหว่างชาวบ้านด้วยกัน

ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ (2537 : 42) กล่าวว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้และ ประสบการณ์ของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษหรือได้รับโดย การศึกษาอบรมจากสถาบันในชุมชน ได้แก่ วัดและครอบครัว รวมถึงความรู้และประสบการณ์ตรงของ คนในท้องถิ่นที่ได้จากการสะสมประสบการณ์การทำงาน การประกอบอาชีพ และการเรียนรู้จาก ธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งอาจจะเป็นทั้งแนวคิด กิจกรรมและบุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นภูมิปัญญา ชาวบ้าน

มาลินี สวยคำข้าว (2538 : 14) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าหมายถึง มรดก ความรู้ และประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ หรือ ได้รับจากการศึกษา และอบรมในสถาบันทุกสถาบันในท้องถิ่น

สำนึกรงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 11-17) ให้ความหมายภูมิปัญญาไว้ 4 ประการ ดังนี้

ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการ แก้ไขปัญหาของมนุษย์ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จาก ประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัว และดำรงชีพตามสภาพแวดล้อมของธรรมชาติภูมิปัญญาเป็น เรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต และเป็น เรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับ คนกับ ธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติโดยผ่านกระบวนการทางจารีต ประเพณี การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายก็คือเพื่อให้เกิดความสุขทั้ง ในส่วนที่เป็นชุมชนเป็นหมู่บ้านและในส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้านเอง หากเกิดปัญหาทางด้านความ ไม่สมดุลกันขึ้นก็จะก่อให้เกิดความสงบสุขทั้งในส่วนที่เป็นสังคม และในส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้าน เองประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ในการศึกษาเล่าเรียน การที่ชาวบ้านรู้จัก วิธีการทำนา การไถ นา การนำกระบือมาใช้ในการไถนา การรู้จักนวดข้าวโดยใช้กระบือ รู้จักสาน กระบุง ตะกร้า เอา ไม้ไผ่มาทำเครื่องมือใช้สอยในชีวิตประจำวัน รวมทั้งจักเอาดินขึ้นกระทามาแช่น้ำต้มให้เหือดแห้งเป็น เกลือสินเธาว์ ก็เรียกว่าภูมิปัญญาทั้งสิ้น

เอกวิทย์ ณ กลาง (2540 : 11) กล่าวว่าภูมิปัญญาหมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัว และดำรงชีพใน ระบบนิเวศน์ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่ได้ พัฒนาการสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็น ผลของการใช้สติปัญญา ปรับตัวกับสภาวะต่างๆในพื้นที่กลุ่มอื่นจากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการ ติดต่อกันสัมพันธ์กันและรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อม และ บริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ใน พื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่ หรือผลิตซ้ำเพื่อการแก้ปัญหาและการ ปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เวกอร์พันธ์ ฉ่ำสันเทียะ (2541 : 12) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง วิธีการของคนหรือกลุ่มคนในท้องถิ่นที่นำมวลประสบการณ์ทั้งหมดมาคิดวิเคราะห์และนำไปปฏิบัติจนได้ผลตามกาลสมัย โดยอาศัยรากฐานเดิมเพื่อจัดการกับชีวิต เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน

รุ่ง แก้วแดง (2542 : 240) ให้ความหมายของภูมิปัญญาไทยว่าหมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทย อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรรเรียนรู้ปรับแต่ง และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

สมจิต พรหมเทพ (2543 : 62) ให้ความหมายของภูมิปัญญาว่าหมายถึง ความรู้ ความสามารถทางวิชาการ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากอดีตสั่งสมปรับประยุกต์ และพัฒนาตามกาลสมัย และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยผ่านการสังเกต ทดลองใช้ คัดเลือก แล้วถ่ายทอดเป็นวัฒนธรรมสืบทอดต่อมา

ชลทิพย์ เอี่ยมสำอาง และวิศนี ศิลตระกูล (2544 : 211) ให้นิยามภูมิปัญญาชาวบ้านว่าหมายถึง ความรู้ ประสบการณ์ของประชาชนในท้องถิ่นซึ่งได้รับการศึกษา อบรม สั่งสม และถ่ายทอดมาจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ซึ่งได้เรียนรู้จากการทำงาน ธรรมชาติแวดล้อม สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่มีความค่าเสริมสร้างความสามารถทำให้คนมีชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นความรู้ที่สร้างสรรค์และมีส่วนเสริมสร้างการผลิต

สุดา เนตรสว่าง (2549 : 25) ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ภูมิปัญญาที่เกิดจากการสั่งสม การเรียนรู้จากบรรพบุรุษในอดีต และได้ถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นมายังลูกหลานโดยสามารถเห็นได้จากการแสดงออก การประพฤติปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้น

จากความหมายข้างต้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ผลผลิตทางปัญญาของผู้คนในชุมชน และท้องถิ่นที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรง และทางอ้อมประกอบกับแนวคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆของตนเอง จนเกิดเป็นการหลอมรวมเป็นแนวคิดที่เป็นลักษณะของตนเอง สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในกาลสมัยในการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอดถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ แล้วพัฒนาเลือกสรร ปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะ และความชำนาญ สามารถแก้ไข และพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยแล้วเกิดภูมิปัญญา องค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสม และสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

หากกล่าวโดยสรุปพบว่าภูมิปัญญาหมายถึงองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ของชาวบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษจากสู่รุ่นมี 2 ลักษณะคือแบบที่เป็นรูปธรรมกับแบบนามธรรม

2.1.2 ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะดังนี้

เสรี พงศ์พิศ (2529 : 147) กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บตายคุณค่า และความหมายของสิ่งในชีวิตประจำวันลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร ทัศนกรรม และศิลปะดนตรี

นิคม ชมพูหลง (2542 : 130-132) กล่าวถึงลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นและที่มาดังนี้
 ประสบการณ์ของชาวบ้านที่ค้นพบและนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ
 ค่านิยม เช่น คำสอนในศาสนา ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร เป็นต้น
 สิ่งที่ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้ ความคิดในวรรณกรรมต่างๆ เช่น เพลงชาวบ้าน นิทานพื้นบ้าน
 ศิลปวัฒนธรรม เพลงกล่อมเด็ก การละเล่น เป็นต้น
 การประกอบอาชีพโดยอาศัยหลักการพึ่งพาตนเอง เป็นการอาศัยธรรมชาติไม่พึ่งพาปัจจัยภายนอก แต่
 มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับการสมัย เช่น การปลูกพืชแบบเกษตรธรรมชาติ การทอผ้า การจักสาน
 และการถนอมอาหาร เป็นต้น การประกอบอาชีพที่เกิดจากการผสมผสานความรู้เดิมกับความรู้
 เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การนวดข้าว การก่อสร้าง และการหล่อโลหะ เป็นต้น

สรุปว่า ลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานที่สำคัญของชาวบ้านที่ได้มีการสั่งสมสืบทอด
 กันมาอย่างยาวนาน เป็นประสบการณ์แห่งการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว หรือ
 บุคคลในท้องถิ่นเดียวกัน เป็นการปรับตัวให้สามารถดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติได้ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น
 มีหลากหลาย เช่น ความเชื่อ อาชีพ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น โดยแต่ละท้องถิ่นมีภูมิ
 ปัญญาที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน เช่น การทำปลาร้า การย้อมผ้า การทอผ้า การปรุงอาหาร ซึ่งภูมิ
 ปัญญาท้องถิ่นมีหลากหลายตามแต่ละถิ่น และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยมีที่มาจาก ประสบการณ์
 โดยตรงของคนในกลุ่มนั้น เป็นความรู้ ความคิด ประสบการณ์ตรงของผู้อื่น และเป็นส่วนที่ตนเอง
 สังเคราะห์ขึ้นใหม่จากประสบการณ์ของตนหรือจากการบอกเล่าของคนอื่น

2.1.3 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีนักวิชาการแบ่งไว้แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ธวัช ปุณโณชก (2531 : 8) ได้จำแนกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามลักษณะการ
 ดำเนินชีวิตไว้ดังนี้คือความเชื่อ เป็นความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่ทุกคนยอมรับ
 และถือปฏิบัติต่อกันมาประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ และการศึกษาเล่าเรียนเป็นความรู้ที่ได้จาก
 ประสบการณ์ และการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพ เช่น การที่ชาวบ้านรู้จักวิธีการทำนา เป็นต้น

วิจิต นันทสุวรรณ (2538 : 7) ได้จำแนกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้ ภูมิปัญญา
 จากการใช้ชีวิตในธรรมชาติ ได้แก่ การอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างชีวิต
 กับธรรมชาติในลักษณะของกฎเกณฑ์ที่พึงปฏิบัติความเชื่อต่อธรรมชาติ และสิ่งทีนอกเหนือจาก
 ธรรมชาติ เช่น เรื่องของ ผี ซึ่งส่งผลให้เกิดสภาวะสมดุลของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ
 ภูมิปัญญาจากประสบการณ์การอยู่ร่วมกัน ซึ่งส่งผลให้สมาชิกมีพฤติกรรมตามแบบแผนของสังคม มี
 กฎเกณฑ์บอกว่าอะไรดี อะไรไม่ดี มีระบบความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เช่น ความเชื่อ
 และการถือปฏิบัติต่อผีบรรพบุรุษได้แก่ ผีปู่ตา ผีปู่ย่า ผีพ่อแม่ เป็นต้นภูมิปัญญาจากประสบการณ์
 เฉพาะด้าน เช่น ภูมิปัญญาจากประสบการณ์การทำมาหากินในด้านต่างๆ ภูมิปัญญาด้านการรักษา
 โรค เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2533 : 10 -11) ได้แบ่งสาขาภูมิปัญญา โดย
 จำแนกเป็น 9 ด้าน ดังนี้

ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้าน
 เกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนามาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งตนเองในสภาวะการณ์
 ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาของการเกษตรด้านการตลาด การ
 แก้ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิต และการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพ และอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพรลูกประคบที่มีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การนำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำ และการจัดการป่าชุมชน เป็นต้น

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในด้านการสะสมและบริหารกองทุน และสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตรา และโภคทรัพย์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

ด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะ สาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรมนาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์ และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่างๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นของท้องถิ่นต่างๆด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อ และประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่าการประยุกต์ ประเพณีบุญประเพณีชาวด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถนการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่างๆ ตลอดจนจนผลิตเป็นสินค้า และบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย รวมถึงการขยายมูลค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

สรุปประเภทของภูมิปัญญาที่มีการแบ่งเป็นหลายประเภท เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการยังชีพ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน ที่อยู่อาศัยเครื่องนุ่งห่มโภชนาการวัฒนธรรมการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน และอำนาจนับว่าเป็นภูมิปัญญาจากการใช้ชีวิตในธรรมชาติที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับธรรมชาติในลักษณะของเกณฑ์ที่พึงปฏิบัติ และข้อห้ามที่ไม่ให้ชาวบ้านปฏิบัติ ภูมิปัญญาจากประสบการณ์เฉพาะด้านเกิดประสบการณ์การอยู่ร่วมกัน มีพฤติกรรมตามแบบแผนของสังคมมีกฎเกณฑ์บอกอย่างนั้นดีหรือไม่ดี มีระบบความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติเป็นหลักสาขาภูมิปัญญาจำแนก 9 ด้าน คือ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญาศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ

2.1.4 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นไว้ ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อเนก นาคะบุตร (2536 : 82 – 83) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาท้องถิ่นที่อาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านองค์ประกอบลักษณะดังนี้

มีความรู้ และภูมิปัญญาของชาวบ้านที่เอื้ออำนวย ชี้นำ และเป็นทางเลือกที่เหมาะสมต่อสภาวะท้องถิ่น และเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่เข้ามากระทบความรู้ภูมิปัญญา และระบบคุณค่าต่างๆ ได้รับการประยุกต์ (Reproduction) และสืบสานอย่างต่อเนื่องโดยสมาชิกของชุมชนด้วยกระบวนการเรียนรู้หลายรูปลักษณะผ่านประเพณี พิธีกรรม ตัวบุคคล และการปฏิบัติซ้ำ มีการเลือกสรรและผสมผสานกับความรู้ที่เข้ามาจากภายนอก

กล้า สมตระกูล (2536 : 67) กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในอดีต และปัจจุบันการถ่ายทอดความรู้ในระบบโรงเรียนยังจัดการเรียนการสอนโดยครู หรือนักวิชาการที่ศึกษาภาคทฤษฎีมามาก ประสบความสำเร็จในการสอน แต่ในขณะที่ผู้ที่มีประสบการณ์เฉพาะเรื่องสามารถถ่ายทอดและนำความรู้ไปปฏิบัติได้ผลดี เช่น ผู้เลี้ยงหมู เลี้ยงปลาตก ปลูกผัก ทอผ้า จักสาน บุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวเรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ นักวิชาการให้วิทยากรชาวบ้านถ่ายทอดความรู้ให้เป็นความเหมาะสมมากที่สุดประการหนึ่ง เนื่องจากเป็นผู้ที่มีผลงานที่สำเร็จออกมาเป็นรูปธรรมจนเป็นที่ยอมรับและเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาภาษาพูด วัฒนธรรมตลอดจนสภาพแวดล้อมของชาวบ้านด้วยกันเป็นอย่างดี ทำให้มีช่องว่างของการสื่อสารน้อยมาก และยังเป็น การพึ่งตนเองของชาวบ้าน

ประยุทธ สุระเดชไพบูลย์ (2539 : 23) ระบุว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นอันจะส่งผลถึงการพัฒนาประเทศชาติโดยรวม

สมจิต พรหมเทพ (2536 : 67 – 68) ให้ความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน ดังนี้ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่อดีตอันยาวนานจนกลายเป็นวิถีชีวิต ประจำวันของตนเอง และชุมชนตลอดมา เป็นมรดกทางสังคมที่ได้จากการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาของกลุ่มคน ประพฤติปฏิบัติอย่างมองเห็นแนวทางที่ดี และอย่างมีความเชื่อสืบทอดกันมา

เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีค่ายิ่งไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นข้อมูลพื้นฐานของการดำรงชีวิต และการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นแนวทางนำไปสู่การปรับตัวของชุมชน ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองของชุมชนช่วยเพิ่มความสมดุลระหว่างธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมกับประชาชนเพราะต่างพึ่งพาอาศัยกัน

สรุปว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความสำคัญที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ทางสังคมที่สืบทอดกันมาจากเรียนรู้ ผ่านกระบวนการขัดเกลาของกลุ่มคน สร้างเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีคุณค่า เป็นข้อมูลพื้นฐานของการดำรงชีวิต และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากอดีตจนถึงปัจจุบันใช้เป็นแนวทางการปรับตัวของชุมชนความสมดุลระหว่างธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมช่วยพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง สอดคล้องตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

2.1.5 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่การถ่ายทอดทางบรรพบุรุษจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งเพื่อให้ภูมิปัญญาไม่สูญหาย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตของปัจเจกบุคคล และชุมชนได้ตลอดไป จึงมีผู้ที่มีความหมายและแบ่งรูปแบบวิธีการถ่ายทอดไว้หลากหลาย ดังนี้

ความหมายการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีผู้ให้ความหมายถึง ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เวกอร์พันธ์ ฉ่ำสันเทียะ (2541 : 12) ระบุการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การที่ผู้สอนได้ใช้กระบวนการต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยวิธีการจัดการเรียน การศึกษาที่จะให้ผู้ได้เรียนรู้จากการให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางจากชุมชนท้องถิ่นจากเครือข่ายใน ส่วนกลางโดยผ่านทางสื่อ

นที พงษ์คนตรี (2544 : 21 – 22) กล่าวถึง การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้ การสืบทอดความรู้ภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องอาชีพของหมู่บ้านที่แทบทุกครัวเรือนทำกัน อาจ เป็นอาชีพรองจากการทำไร่ทำนา เช่น เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน ทอผ้าซึ่งสมาชิกของชุมชนได้คลุก คลี่ คุ่นเคยมาตั้งแต่เด็กภายใต้สภาพการดำรงชีวิตประจำวัน

การสืบทอดภายในครัวเรือน เป็นการสืบทอดความรู้ความชำนาญที่มีลักษณะ เฉพาะกล่าวคือ เฉพาะ ครอบครัวยุ เช่น ความสามารถในการครอบครัวยุ เครื่องญาติ บางอย่างมีการวางแผนและเป็นความลับใน สายตระกูลการฝึกฝนจากผู้ชำนาญเฉพาะอย่าง เป็นการถ่ายทอดที่ผู้สนใจไปขอรับการถ่ายทอด วิชาการดัดแปลงและพัฒนาขึ้นมาด้วยตนเองแล้วถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน เช่น การแกะสลักหินทำห้อง เป็นต้น ความรู้ความชำนาญที่เกิดขึ้นจากความบังเอิญหรือสิ่งลึกลับเป็นความรู้บางอย่างเกิดขึ้นโดย ตนเอง ไม่ได้สนใจหรือไม่ได้คาดคิดมาก่อน เป็นต้นว่ามีวิญญานหรืออำนาจลึกลับอก ทำให้มี ความสามารถในการรักษาโรคหรือการทำนายทายทักได้ ซึ่งยังไม่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลทาง วิทยาศาสตร์

สุรัตน์ ภัทรกุลทัช, ธีรัตน์ เจริญเขต และประภาพร โสภภาพล (2548 : 78) กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้หมายถึงการบอกหรือการสอนวิชาความรู้ให้กับผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายโดย อัตโนมติ โดยที่ไม่ได้เรียนวิชาการสอนจากสถาบันใด แต่จะใช้สามัญสำนึกแบบสังคมประกิต คือ การ สอนที่เกิดขึ้นจากการเลียนแบบ และจดจำสืบทอดกันมาในครอบครัว การถ่ายทอดมี 2 วิธี คือใช้วิธี สาสิต คือ การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง อธิบายทุกขั้นตอน เพื่อให้ผู้เรียนฝึกหัดทำให้เข้าใจ แล้วให้ผู้เรียน ปฏิบัติตามที่ได้สาธิตไว้ทุกขั้นตอนใช้วิธีปฏิบัติจริง คือ ฟังคำบรรยาย อธิบาย สาธิตแล้วนำไปปฏิบัติ จริง และปฏิบัติจนเกิดเป็นความชำนาญ เพราะผลงานที่จะใช้ดำรงชีวิตได้ ต้องเป็นผลงานที่เกิดขึ้น จริงนำเอาไปใช้ประโยชน์ได้ไม่ใช่ผลงานที่กล่าวอ้างไว้ในตำราเท่านั้นผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายที่รับ การถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้ทั้งหลายมักวางแผนมากจะไม่แพร่พรายให้คนอื่นรู้ ที่เป็นอย่างนี้เพราะ สาเหตุหลายประการ คือกลัวการแก่งแย่งการทำมาหากิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่จะต้องทำ ผลผลิตเพื่อค้าขายกลัวเรื่องชื่อเสียง เกียรติภูมิ และกลังคนอื่นขโมยภูมิปัญญา ถ้าถ่ายทอดความรู้ ให้กับคนอื่นเขาทำดีกว่า เจ้าตำรับจะไม่มีชื่อเสียงมีความเชื่อ และถือสัจจะจากปู่ย่า ตาหวัดที่ต้องการ ปกปิดเคล็ดลับ หรือกลวิธีการผลิตสื่อ และเทคโนโลยี ไม่มีการพัฒนาเท่าที่ควร

อัจฉรี จันทมูล และบุญชู ศรีเวียงยา (2548 : 13 -15) ได้กล่าวว่าถึงภูมิปัญญาเป็น กระบวนการที่เกิดจากการสืบทอดถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่างๆแล้วพัฒนาชีวิต ได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดภูมิปัญญา (องค์ความรู้ใหม่) ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนา ต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

สรุปได้ว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวน การถ่ายทอดความรู้ ความ ชำนาญจากครูภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการใช้สัญลักษณ์ที่จงใจหรือไม่หยุดนิ่ง เกิดการหมุนเวียน แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างครูภูมิปัญญากับผู้รับการถ่ายทอดอย่างเป็นวัฏจักร

รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่มีนกว่าการได้แบ่งรูปแบบการ ถ่ายทอดแตกต่างกันตามกันดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2533 : 90) กล่าวว่าวิธีการที่ชาวบ้านทุกหมู่เหล่าถ่ายทอดได้ใช้สติปัญญาของตนที่สั่งสมความรู้ประสบการณ์ เพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอดและถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนหนึ่งตลอดมาด้วยวิธีการต่างๆที่ แตกต่างกันไปตามสภาวะแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อถือผีสาขต่างๆ รวมทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน

รัตน์ บัวสนธ์ (2533 : 69-70) เสนอว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมี 2 วิธี คือ ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนในกรณีนี้บทบาทการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ภายใต้การกระทำของครู ซึ่งเป็นไปตามลักษณะกิจกรรมที่ได้จัดการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นั่นคือครูเป็นตัวแทนของปราชญ์ท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาดังกล่าวที่ได้รับการกำหนดเป็นหลักสูตรแล้วปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน แทนที่ทางโรงเรียนจะให้ครูดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เปลี่ยนเป็นปราชญ์ท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นผู้สอนหรือเป็นครูแทนรวมทั้งให้ปราชญ์ท้องถิ่นทำหน้าที่ประเมินผลการเรียนของนักเรียนด้วย

อังกล สมคะเนย์ (2535 : 51) เสนอแนวคิดในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการศึกษาได้ 2 แนวทาง ดังนี้โรงเรียนเป็นผู้นำเนื้อหาสาระที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไปจัดการเรียนการศึกษาให้นักเรียนได้เรียนรู้ โดยเนื้อหาสาระจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นโรงเรียนเชิญเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ปัญญาชน ช่างฝีมือ ช่างเทคนิคในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

สามารถ จันทร์สุรย์ (2536 : 150-152) จำแนกวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาไว้ 2 ประเภท ดังนี้ วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก โดยทั่วไปเด็กมีความสนใจในช่วงเวลาสั้นที่ใกล้ตัวซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่ายไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลองทำ (ตามตัวอย่าง) การเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น วิธีการเหล่านี้เป็นการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งที่ควรทำ และไม่ควรรทำ วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่างๆมาพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายแบบเช่น วิธีการบอกเล่าโดยตรง หรือบอกโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีกรรมแต่งงานของทุกท้องถิ่นจะมีขั้นตอนมีคำสอนที่ผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาวอยู่ทุกครั้ง รวมทั้งการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษก็มีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด นอกจากนี้วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจะออกมาในรูปของการบันเทิงที่สอดแทรกในกระบวนการและเนื้อหา หรือคำร้องของบันเทิง เช่น ในคำร้องของลิเกลำตัดของภาคกลาง โนรา หนังตูลงของภาคใต้ หนังตะลุงของภาคอีสาน (หนังประโมทัย) กลอนคำคำสอยของภาคอีสาน คำขอของภาคเหนือ เป็นต้น คำสอนของศาสนา การเมืองการปกครอง การประกอบอาชีพ การรักษาโรคพื้นบ้าน รวมทั้งการปฏิบัติตนตามจารีตประเพณีต่างๆ

สามารถ จันทร์สุรย์ (2541 : 66-75) กล่าวว่าถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาไทยบนพื้นฐานศิลปวัฒนธรรมไทยในยุคปัจจุบันนั้นกระทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากได้ขาดช่วงในการสืบทอด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภูมิปัญญาตั้งแต่ประเทศไทยได้รับเอาภูมิปัญญาสากลเข้ามาเป็นกระแสหลักในการเรียนรู้ในระบบการศึกษา ดังนั้น ภูมิปัญญาไทยโดยเฉพาะในส่วนของการศึกษาที่บ้านได้ถูกตัดออกจากการศึกษาเรียนรู้ในวิถีชุมชนจนเกือบจะหมดสิ้นแล้ว แม้ปัจจุบันได้มีการสืบค้น พัฒนาและถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยเป็นอย่างมากแล้วตาม ภูมิปัญญาไทยก็ยังไม่สามารถฟื้นฟูกลับคืนมาให้สืบทอดอย่างทัดเทียมกับภูมิปัญญาสากลแต่ประการใด ทั้งนี้เนื่องจากภูมิปัญญาทั้งภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญานิรนาม และภูมิปัญญาไทยได้สูญหายไปเป็นจำนวนมากแล้ว ส่วนที่เหลือในขณะนี้อยู่ในภาวะที่เสี่ยงกับการสูญหายทั้งจากอายุขัยของผู้ทรงภูมิปัญญาที่สืบทอด และทั้งจากกระแสของพัฒนาสาขานิยมในยุคปัจจุบัน ซึ่งขณะนี้ยังคงเหลือภูมิปัญญาไทยอยู่บ้างในชุมชน ชนบทที่มีผู้ทรงภูมิปัญญาดำเนินการสืบทอดสู่ลูกหลานในชุมชนเท่านั้น ดังนั้น เพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญา และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ จึงควรมีสติได้รับการศึกษาเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยในฐานะผู้เป็นเจ้าของในท้องถิ่นนั้นด้วย

สรุปว่า รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญามีรูปแบบการถ่ายทอดที่แตกต่างกันตามหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันไป อาจเป็นรูปแบบที่ใช้คำพูด รูปแบบที่ไม่ใช้คำพูด รูปแบบผสมที่ใช้ทั้งสองรูปแบบในการถ่ายทอด หรือแบบเป็นลายลักษณ์อักษร แบบไม่เป็นลายอักษรหรือ รูปแบบที่เป็นการถ่ายทอดความรู้แบบร่วมมือ ซึ่งมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่เด็กและผู้ใหญ่ อันแตกต่างกันไปตามสภาวะแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นทั้งทางตรง และทางอ้อมโดยอาจอาศัยศรัทธาทางศาสนาความเชื่อต่างๆ รวมทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดความรู้สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษในอดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านช่องทางการสื่อสารมวลชนทุกสาขา

2.2 ความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรม

งานหัตถกรรมไทยมีประวัติมายาวนานและนับเป็นมรดกตกทอดที่มีคุณค่า สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของคนไทย คนไทยที่อาศัยอยู่ในแต่ละท้องถิ่นมักใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ ดิน หิน โลหะ หนังกสัตว์ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องเรือน เครื่องดนตรี และเครื่องมือเครื่องใช้ใน การดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งใช้ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อถือและศาสนาของตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักประดิษฐ์คิดค้นลวดลายเป็นของตนเองขึ้นมานำมาตกแต่ง เครื่องมือเครื่องใช้ดังกล่าวให้ความสวยงาม มีคุณค่าทั้งในด้านศิลปะ และประโยชน์ใช้สอย เรียกว่า หัตถกรรม

2.2.1 ความหมายของงานหัตถกรรม

จากการศึกษาพบว่านักวิชาการหลายคนที่ศึกษาเกี่ยวกับหัตถกรรมได้ให้ความหมายของหัตถกรรมไว้หลากหลาย ดังต่อไปนี้

คำว่า หัตถกรรม มาจากศัพท์ ภาษาอังกฤษว่า Craft, Handicraft ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

มานโซ กงกะนันท์ (2532 : 44) ให้ความหมาย ของหัตถกรรมว่าหมายถึงสิ่งที่ของเครื่องใช้ต่างๆในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ซึ่งใช้มือทำกันเป็นส่วนใหญ่ (อาจมีเครื่องผ่อนแรงบ้างในบางกรณี) และใช้กันเองภายในครอบครัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2539 : 17) กล่าวว่าหัตถกรรมเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นจากฝีมือและภูมิปัญญา เพื่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยในการดำรงชีวิต หัตถกรรมชิ้นแรก ได้แก่ เครื่องมือหินกะเทาะของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2546 : 333) ระบุพจนานุกรมหัตถกรรม เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านว่า หัตถกรรมหมายถึง สิ่งของเครื่องใช้ที่ผลิตด้วยมือเช่น เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา เครื่องเงิน เครื่องทอง ฯลฯ

สมหมาย เปรมจิตต์ ,ไชยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี และทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ (2526 : 24) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาหัตถกรรมไทยได้กล่าวไว้ว่า หัตถกรรมหมายถึง สิ่งที่ต้องใช้ฝีมือในการประดิษฐ์ และมีความงามด้านศิลปะแฝงอยู่โดยอาจใช้เครื่องจักร เครื่องมือ หรือเครื่องทุ่นแรงช่วยก็ได้

พรชัย สุจิตต์ และ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2529 : 51) ได้กล่าวว่า หัตถกรรม หมายถึง งานที่ต้องใช้ฝีมือในการตัดแปงวัตถุดิบที่อยู่ตามธรรมชาติมาเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน หรือในโอกาสพิเศษในครอบครัวหรือในสังคม กระบวนการตัดแปงวัตถุดิบหรือจะเรียกว่า เทคโนโลยีของหัตถกรรมนั้น ส่วนมากจะเป็นประเภทที่ใช้แรงมือทำ และอาจมีอุปกรณ์เครื่องมือเข้ามาช่วยบ้าง เช่น กี้ออกผ้า และแป้นหมุนที่ใช้ในการปั่นขึ้นทรงหม้อดินเผา เป็นต้น ผลงานหัตถกรรมอาจจะเรียกได้ว่าเป็นผลงานศิลปะเช่นเดียวกัน

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527 : 31) กล่าวว่า หัตถกรรม หมายถึง สิ่งที่สร้างด้วยมือมนุษย์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้สอยเป็นสำคัญรูปแบบของงานหัตถกรรมจะพัฒนาขึ้นจากความชำนาญของช่างและการปรับปรุงเพื่อใช้สนองประโยชน์ใช้สอยได้ดียิ่งขึ้น

อภัย นาคคง (2523 : 1) ได้กล่าวว่า หัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง การคิดสร้างสรรค์สิ่งที่ใช้สอยด้วยมือของชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ ผลงานหัตถกรรมพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่นย่อมมีลักษณะซึ่งเกิดแก่สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ประโยชน์ใช้สอยและรสนิยมตกทอดที่มีมาในท้องถิ่นนั้นๆ

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่าหัตถกรรม คือ งานที่ชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ สร้างขึ้นด้วยฝีมือ หรืออุปกรณ์ง่ายๆ อาศัยทักษะและเน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก โดยการตัดแปงวัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นนั้นๆ

2.2.2 ประวัติและที่มาของงานหัตถกรรม

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2539 : 11-16) กล่าวว่าประวัติของงานหัตถกรรมไว้ดังนี้ ประวัติของหัตถกรรม คือ เมื่อมนุษย์เกิดขึ้นมาไม่มีสิ่งของติดตามตัวมาเหมือนสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เนื่องจากมนุษย์มีสติปัญญาต่างจากสัตว์อื่น ๆ จึงคิดประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ขึ้นมาเพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐานในชีวิตประจำวัน โดยใช้แรงงานของตนเพื่อตัดแปงวัตถุดิบในธรรมชาติเพื่อให้มีรูปร่างและประโยชน์ใช้สอยได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของการสร้างงานหัตถกรรม

งานหัตถกรรมไทยมีความผูกพันกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยมาเป็นเวลานาน เนื่องจากหัตถกรรมนั้นเป็นการทำเพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือนเป็นเบื้องต้น ซึ่งมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และการขุดค้นทางโบราณคดีว่างานหัตถกรรมมีมาตั้งแต่ 5,000 – 10,000 ปี ส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในชีวิตประจำวันวัน เช่น เครื่องจักสาน เครื่องประดับ ภาชนะดินเผา ผ้า งานแกะสลักไม้ งานหล่อโลหะ เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดลอกเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปแบบหัตถกรรมในยุคแรกเป็นหัตถกรรมพื้นฐานในรูปแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือนซึ่งเป็นการผลิตที่ใช้ฝีมือและแรงงานของสมาชิกในครอบครัว มีลักษณะเรียบง่าย คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักโดยใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น กก ไม้ไผ่ หวาย เป็นต้นและมีเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น และมีเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น เมื่อมีการผลิตซ้ำ ๆ และเกิดความชำนาญและถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นหนึ่ง มีการพัฒนาหัตถกรรมให้มีประโยชน์ใช้สอยดียิ่งขึ้นและเรียนรู้คุณสมบัติของวัสดุ รู้จักเลือกวัสดุให้เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมแต่ละประเภท ประกอบกับมีการใช้เทคโนโลยีที่คิดค้นในแต่ละยุคมาพัฒนากระบวนการผลิตหัตถกรรมให้มีคุณภาพตลอดจนการตกแต่งเพิ่มความสวยงามในงานหัตถกรรมเพื่อสนองความต้องการทั้งทางร่างกาย จิตใจ และความเชื่อ การซื้อขายอยู่ในวงจำกัดในระดับท้องถิ่น ต่อมาการค้าขายขยายตัวออกไป ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมบางประเภทได้รับความนิยมเป็นที่ต้องการมากขึ้น รูปแบบการผลิตงานหัตถกรรมจึงเปลี่ยนไป โดยมีการจ้างช่างฝีมือครอบครัวอื่นมาช่วยผลิตในระบบรวมแรงงานเพื่อให้ได้ผลผลิตมากขึ้น เป็นจุดเริ่มต้นของระบบการผลิตแบบโรงงาน งานหัตถกรรม จึงกลายเป็นศูนย์รวมของสหวิทยาการต่างๆ ที่มีคุณค่าทางศิลปะวิทยาศาสตร์ สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติและเป็นมรดกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ที่มาของหัตถกรรม หัตถกรรมมีที่มา 3 ประการคือ

งานการใช้สอยและอาชีพของชาวบ้าน เนื่องจากสภาพการประกอบอาชีพของชาวบ้าน เนื่องจากสภาพการประกอบอาชีพของชาวบ้านทำให้ต้องทำเครื่องมือเครื่องใช้ชิ้นเอง หรือมีวัสดุดิบใกล้ตัวเป็นจำนวนมากจึงนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เมื่อชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาทำไร่ก็ต้องสร้างไถ คราด แอกร กระจอม กรพพ้อมใส่ข้าว คูตี่ข้าว กระบุง ตะกร้า ระหัด ครกข้าว เป็นต้น

ความเป็นอยู่และสภาพสิ่งแวดล้อม เวลาว่างจากการประกอบอาชีพหลักคือทำนาทำไร่แล้วชาวบ้านก็จับปลา ทำให้มีเครื่องมือจักรสาน ได้แก่ ช้อง สุ่ม อีจู้ แห ยอ ลอบ ไซ อวน เป็นต้น เพื่อจับปลาไว้กิน เพื่อดำรงชีวิตทรัพยากรในท้องถิ่น ชาวบ้านสร้างเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องนุ่งห่ม แทบทุกบ้าน เลี้ยงสัตว์ ก็ต้องสร้างเล้าไก่ กรงไก่ โดยใช้วัสดุที่มีในหมู่บ้านนั้นๆ เช่น ภาคเหนือใช้ไม้สัก บัณเืองดิน เลี้ยงไหมเพื่อทอผ้าไหม ภาคใต้ริมทะเล ก็ใช้เปลือกหอยมาประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ประดับ

วัสดุที่มาของหัตถกรรมเกิดจากสภาพการประกอบอาชีพของชาวบ้านทำให้ต้องทำเครื่องมือเครื่องใช้ชิ้นเอง และใช้วัสดุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน

2.2.3 วัตถุประสงค์ของการสร้างงานหัตถกรรม

จากวัตถุประสงค์หลักของการสร้างงานหัตถกรรมคือ การใช้สอย แต่ในขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญในการพัฒนาความงามของงานหัตถกรรมเพราะต้องการให้งานหัตถกรรมมีความสวยงาม น่าใช้และมีคุณค่าทางสุนทรียภาพควบคู่ไปกับประโยชน์ใช้สอย ดังนั้น กระบวนการทางศิลปะจึงเข้ามามีบทบาททำให้งานหัตถกรรมกลายเป็น ศิลปหัตถกรรม แต่กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมแตกต่างไปจากกระบวนการสร้างงานศิลปกรรม กล่าวคือ ช่างหัตถกรรมและช่างศิลป์ใช้ประสบการณ์และความสามารถของตนพัฒนางานหัตถกรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยมีคตินิยม ขนบประเพณี ค่านิยม ความเชื่อของกลุ่มชนเป็นองค์ประกอบกำหนด รูปแบบ แต่แฝงลักษณะเฉพาะตน ค่านิยมทางสุนทรียภาพและภูมิปัญญาของผู้สร้าง โดยช่างอาจสื่อความหมายด้วยรูปเชิงสัญลักษณ์ นอกจากนี้ ยังต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องระหว่างผู้ผลิตและผู้ใช้ ทำให้เกิดลักษณะ

เฉพาะถิ่น เป็นหัตถกรรมและศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2539 : 17-20) ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) เป็นศิลปะและหัตถกรรมที่สร้างขึ้นโดยประชาชนซึ่งไม่ได้รับการฝึกฝนด้านศิลปะอย่างเป็นระบบ แต่ละสามารถสร้างผลงานตามประเพณีนิยมด้วยความชำนาญและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นประเทศได้ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2539 : 22) ศิลปะชาวบ้าน (Herbert Read) กล่าวว่า ศิลปะของบุคคลที่มีความเป็นอยู่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน เป็นสิ่งของที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มชนที่ยังไม่เจริญทางวัฒนธรรม ผนวกกับขนบธรรมเนียมท้องถิ่นพื้นบ้านของตน โดยไม่มี อิทธิพลภายนอกมาแทรกแวงหรือไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลระดับสูงของสังคมอีกระดับหนึ่ง

ศิลปะชาวบ้านไว้ 3 ประการคือ

ประการที่ 1 ศิลปะชาวบ้านไม่ใช่ศิลปะที่หายาบ แต่ก็ไม่ประณีต แต่เป็นศิลปะประยุกต์เสมอ

ประการที่ 2 ศิลปะชาวบ้านเป็นศิลปะที่มีความโน้มเอียงทางนามธรรม นิยมนำรูปทรงนามธรรมแบบเรขาคณิตมาใช้เชิงสัญลักษณ์ในงานศิลปะและหัตถกรรมพื้นบ้านกันมากโดยเฉพาะในลายผ้า ลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น เนื่องจากข้อจำกัดทางเทคนิค เช่น การสร้างลายเครื่องจักรสาน หรือลายผ้า ไม่สามารถทำลวดลายเป็นโค้งได้ หรืออาจเป็นเพราะข้อจำกัดด้านความสามารถเพราะช่างพื้นบ้านไม่ได้เรียนจากสถาบันศิลปะ หรือเป็นไปตามคตินิยมของชาวเอเชียซึ่งนิยมเขียนภาพหรือสร้างศิลปะลักษณะกึ่งอุดมคติ

ประการที่ 3 ศิลปะชาวบ้านศิลปะพื้นบ้านไม่นิยมความเปลี่ยนแปลง ซึ่งในความเป็นจริงศิลปะและหัตถกรรมพื้นบ้านเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามอิทธิพลภายนอกที่มากกระทบ โดยอาจเปลี่ยนแปลงเฉพาะรูปแบบภายนอกแต่เนื้อหาหรือประโยชน์ใช้สอยยังคงเดิม เช่น กระติบหรือกล่องข้าวสำหรับใส่ข้าวเหนียวหนึ่งของภาคเหนือและภาคอีสาน มีประโยชน์สอยที่ไม่เปลี่ยนแปลงคือ ใช้ใส่ข้าวเหนียวหนึ่งของภาคเหนือและภาคอีสาน มีประโยชน์ใช้สอยที่ไม่เปลี่ยนแปลงคือ ใช้ใส่ข้าวเหนียว แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงคือ การใช้วัสดุที่หาได้ง่าย เช่น ใช้พลาสติกมาสานแทนไม้ไผ่

นอกจากนี้ ยังมีการใช้คำว่า หัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นงานหัตถกรรม ที่ผลิตโดยชาวบ้านหรือช่างพื้นบ้าน เป็นงานหัตถกรรมที่ผลิตโดยชาวบ้านหรือช่างพื้นบ้านจากนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ ใช้วิชาการด้านช่างกับการใช้มือผสมกัน ผลิตงานหัตถกรรมเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เพื่อสนองความต้องการของตนเองและชุมชน มีคุณค่าทั้งในด้านศิลปะและประโยชน์ใช้สอยอย่างสมบูรณ์

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม เป็นผลงานที่คนในหมู่บ้านสร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการใช้สอย ตกแต่ง หรือประดับให้เกิดความสวยงาม มีความสำคัญต่อชีวิตและสังคมของชุมชนไทยเพราะผลงานแต่ละชิ้นในภาคต่าง ๆ ของประเทศ บอกให้เราทราบถึงชีวิต ความเป็นอยู่ ความคิด ความฝัน หรือความพึงใจของคนในหมู่บ้านนั้น ๆ เป็นลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งผู้พบเห็นอาจบอกได้ทันทีว่า ทำมาจากหมู่บ้านใด ภาคใด ของประเทศเราเรียกลักษณะเฉพาะตัวรวมกันว่า เอกลักษณ์ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจะสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ฐานะความเป็นอยู่ของคนระดับความเจริญรุ่งเรืองของยุค แต่ละสมัย ประเทศไทยมีการผลิตงานศิลปหัตถกรรมมาเป็นเวลาช้านานตั้งแต่สมัยที่ยังไม่มีการบันทึกเรื่องราวด้วยตัวหนังสือ มีหลักฐานที่ได้จากการค้นพบ

วัตถุประสงค์ของหัตถกรรมพื้นบ้าน

หัตถกรรมพื้นบ้านเป็นการพัฒนาหัตถกรรมขึ้นใช้ตามวิถีชีวิต ขนบประเพณีความเชื่อของแต่ละกลุ่มชน มีลักษณะเฉพาะกลุ่มเฉพาะถิ่น แตกต่างจากงานหัตถกรรมและศิลปกรรมชั้นสูง ดังโซเอสี ยานากิ Yanaki Soetsu (1987 : 98) วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2539 : 35-38) ผู้เชี่ยวชาญศิลปะพื้นบ้านชาวญี่ปุ่นกล่าวถึงสาระสำคัญของศิลปะชาวบ้านหรือหัตถกรรมพื้นบ้านได้ดังนี้

1 สร้างโดยช่างนิรนาม ช่างที่ผลิตงานหัตถกรรมอาจเป็นชาวบ้านหรือช่างพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น ไม่ใช่ศิลปะที่ผ่านสถาบันการศึกษาศิลปะอย่างเป็นระบบ จึงไม่ปรากฏชื่อผู้ทำผลงานเหล่านั้น และมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งคุณค่าทางศิลปะ เป็นผลจากการทำซ้ำ ๆ เป็นจำนวนมากจนเกิดความชำนาญ แล้วตัดแปลงแก้ไขข้อบกพร่องจนได้ผลงานที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ มุ่งที่การใช้สอย ซื่อขายแลกเปลี่ยนเป็นสำคัญ จึงไม่มีการบันทึกชื่อของช่างไว้บนงานหัตถกรรม รู้แต่ในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ว่าเป็นงานหัตถกรรมของใคร

2 สร้างขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน หัตถกรรมพื้นบ้านมักสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันของคนในแต่ละท้องถิ่น เช่น การทอผ้าพื้นบ้านของภาคต่างๆ เพื่อใช้นุ่งห่มกันในครอบครัว เมื่อผลิตได้จำนวนมากเกินความต้องการจึงจะจำหน่ายให้ผู้อื่นหรือแลกเปลี่ยนกับปัจจัยในการดำรงชีวิตอื่นๆ

3 สร้างขึ้นเป็นจำนวนมากและมีราคาที่เหมาะสมหรือมีราคาต่ำ หัตถกรรมพื้นบ้านนั้นสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันในครอบครัวก่อน เมื่อผลิตได้จำนวนมากก็จะจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนกับสิ่งอื่นที่ตนต้องการ หรือในบางท้องถิ่นมีความสามารถในการผลิตสูงและมีความต้องการมาก ทำให้เกิดการผลิตเพื่อจำหน่าย เช่น เครื่องจักรสานที่ทำขึ้นใช้สอยและซื้อขายแลกเปลี่ยนกันอย่างแพร่หลาย รูปแบบและกรรมวิธีการผลิตไม่พิถีพิถัน รูปแบบซ้ำๆกัน เพราะต้องทำจำนวนมากและราคาถูก

4 มีรูปแบบเรียบง่าย หัตถกรรมพื้นบ้านดั้งเดิมสร้างขึ้นจากความต้องการในการใช้สอยเป็นสำคัญ การพัฒนารูปทรงและวัสดุตั้งอยู่บนพื้นฐานการใช้สอยเช่นกัน คือแก้ไขข้อบกพร่องด้วยการผ่านการใช้สอยทำให้มีรูปแบบเรียบง่ายตามสภาพของผู้สร้าง รวมถึงการใช้วัสดุเท่าที่จะหาได้ในท้องถิ่น ทำให้มีความงามอย่างเรียบง่าย

5 มีลักษณะเฉพาะถิ่น หัตถกรรมพื้นบ้านเกิดจากการเลือกใช้วัสดุที่มีอยู่เฉพาะถิ่น เพราะวัสดุบางชนิดไม่มีท้องถิ่น เมื่อช่างนำมาสร้างหัตถกรรมจึงเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นตามประเภทตามประเภทนั้น เช่น การทอผ้าไหมของภาคอีสานและภาคเหนือ

6 สร้างขึ้นด้วยมือ คุณสมบัติชิ้นนี้มีความสำคัญมาก เพราะหัตถกรรมพื้นบ้านสร้างขึ้นด้วยมือโดยปราศจากการใช้เครื่องจักรเข้ามาเกี่ยวข้อง

สรุปวัตถุประสงค์ของการสร้างงานหัตถกรรมสร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยตกแต่งหรือประดับให้เกิดความสวยงาม ช่างที่ผลิตงานหัตถกรรมอาจเป็นชาวบ้าน สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันของคนในแต่ละท้องถิ่น มีราคาที่เหมาะสมมีรูปแบบเรียบง่ายการพัฒนารูปทรงและวัสดุตั้งอยู่บนพื้นฐานการใช้สอย และใช้วัสดุเท่าที่จะหาได้ในท้องถิ่น

2.2.4 คุณค่าและความสำคัญของงานหัตถกรรม

หัตถกรรมเป็นงานฝีมือที่ผลิตขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอยใช้ในชีวิตประจำวัน และขณะเดียวกันก็มีคุณค่าด้านความงามด้วย มีคุณค่าด้านความงามด้วย ดังที่ (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ 2533 : 194-198) ได้กล่าวถึงคุณค่าของหัตถกรรม สรุปได้ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1 คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย หัตถกรรมมีคุณค่าในการใช้สอย ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน กล่าวคือ งานหัตถกรรมโดยทั่วไปมีจุดประสงค์ของการสร้างสรรค์ประการแรกอยู่ที่ประโยชน์ใช้สอย ก่อนที่หัตถกรรมจะอำนวยประโยชน์ได้อย่างเต็มที่จะต้องผ่านการใช้งานมาแล้วอันก่อให้เกิดการพัฒนาและแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการในการใช้สอยได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้จะพัฒนาหรือแก้ไขในองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้คือ การสร้างรูปทรงโครงสร้างลวดลาย และการเลือกใช้วัสดุเพื่อสนองใช้สอยเป็นสำคัญ โดยหัตถกรรมมีความสำคัญใกล้ชิดกับชีวิตของคนส่วนใหญ่อย่างมาก จนบางครั้งเรียกว่าศิลปะประชาชน ซึ่งวัตถุประสงค์ของการสร้างงานหัตถกรรมก็เพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยตรง ลักษณะการสร้างเป็นไปตามสัญชาตญาณ มิได้เรียนรู้รู้อย่างใด หัตถกรรมจึงมีความผูกพันขั้นมูลฐานกับประชาชน โดยมีกจำค่านึกถึงความคุ้มค่าในการใช้ประโยชน์มากที่สุด

2 คุณค่าทางความงาม การสร้างงานหัตถกรรมจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของรูปทรงขนาดที่สามารถจะอำนวยประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ แต่ก็มี ความงามซึ่งผู้ผลิตได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้วปรับปรุงพัฒนาเรื่อยมาหลายชั่วชีวิตคนจนได้รูปทรงที่งดงามและสนองการใช้สอยได้อย่างสมบูรณ์ซึ่งสามารถพิจารณาจากองค์ประกอบของสิ่งต่างๆ ดังนี้

ความสมดุลของหัตถกรรม พิจารณาจากรูปทรงและเส้นรอบนอกโครงสร้าง ลวดลายตลอดจนถึงวัสดุที่ใช้ว่ามีความสมดุลที่ไม่เท่ากัน ผลหัตถกรรมส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะของความสมดุลชนิดที่สองข้างเท่ากันทั้งในด้านรูปแบบและลวดลาย ทั้งนี้เพราะต้องการความเรียบง่ายไม่ซับซ้อนอันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของงานหัตถกรรมมากกว่าความสมดุลชนิดที่สองข้างไม่เท่ากัน

สัดส่วน หมายถึง การสร้างรูปทรงที่มีขนาดพอเหมาะกับประโยชน์ใช้สอย และองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ลวดลาย โครงสร้าง และคุณสมบัติของวัสดุแต่ละชนิด เป็นต้น

สรูปงานหัตถกรรมนั้นมีคุณค่าในการใช้สอย ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมีความงามซึ่งผู้ผลิตได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้วปรับปรุงพัฒนาเรื่อยมาหลายชั่วชีวิตจนเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และ ของประเทศ

ความสำคัญของหัตถกรรมมี ดังนี้

กรมศิลปากร (2532 : 10-13) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหัตถกรรมไว้ดังนี้

(1) ด้านศิลปวัฒนธรรม

หัตถกรรมไทยเป็นงานศิลปะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งสะท้อนให้เห็นศิลปวัฒนธรรมไทยที่แตกต่างกันไปตามถิ่นกำเนิด รูปแบบ และวัสดุที่ใช้ เอกลักษณ์ที่สำคัญของหัตถกรรมไทยคือเป็นการสร้างขึ้นมาจากแรงบันดาลใจจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นสภาพธรรมชาติ ความเป็นอยู่ ความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี แล้วถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของศิลปะ โดยสร้างรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนด้วย คุณค่าในด้านเนื้อหาสาระนั้นได้สะท้อนความนึกคิดและค่านิยมของคนในแต่ละยุคสมัยออกมาในรูปความงาม

(2) ด้านเศรษฐกิจ

การเพิ่มทรัพยากรในประเทศ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทยพัฒนาจากการผลิตในระดับท้องถิ่น โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ก่อให้เกิดการนำทรัพยากรที่มีอยู่ภายในประเทศมาใช้ประโยชน์โดยผ่านกระบวนการผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าทำให้ขายได้ในราคาสูง เช่น เครื่องจักสาน

การเพิ่มการจ้างงาน ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทยมีลักษณะการผลิตที่ใช้แรงงานฝีมือที่มีความชำนาญและใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก งานหัตถกรรมบางประเภทที่มีระยะเวลาการผลิตนานจะก่อให้เกิดการจ้างงานเป็นจำนวนมาก เช่น การทอผ้า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การพัฒนาชนบท การผลิต ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมส่วนใหญ่ดำเนินการในลักษณะอุตสาหกรรมในครัวเรือนและโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อม กระจายอยู่ทุกภูมิภาคทั่วประเทศ โดยใช้แรงงานและวัตถุดิบภายในท้องถิ่นเพื่อสนองความต้องการของตลาดในระดับท้องถิ่นเป็นหลัก และใช้ทุนการดำเนินงานน้อย การส่งเสริมหัตถกรรมไทยจึงกระจายไปสู่ท้องถิ่นต่างๆ โดยเฉพาะบริเวณที่ทำการเกษตร เพื่อผลิตงานหัตถกรรมเป็นอาชีพรอง ซึ่งเป็นการสร้างงานในชนบทและชะลอการอพยพของคนชนบทเข้ามาทำงานในเมืองหลวง

สรุปได้ว่า งานหัตถกรรมมีความสำคัญในแง่ของด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน และประเทศในด้านความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี มีการถ่ายทอด โดยสร้างรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต สะท้อนความนึกคิดและค่านิยมของคนในแต่ละยุคสมัยออกมาในรูปความงามก่อให้เกิดการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์โดยผ่านกระบวนการผลิตเพิ่มมูลค่าทำให้ขายได้เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชน

2.2.5 ลักษณะของงานหัตถกรรม

หัตถกรรมจัดเป็นศิลปะประยุกต์หรือศิลปะที่มุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ (2549 : 72)

ลักษณะที่ 1 เป็นงานหัตถกรรมที่ชาวบ้านสร้างขึ้นมาเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันของตนเองส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องเล่น เครื่องประดับตกแต่ง ผ้า เครื่องนุ่งห่ม

ลักษณะที่ 2 เป็นหัตถกรรมที่ชาวบ้านสร้างขึ้นสำหรับใช้กับบุคคลอีกระดับหนึ่ง ได้แก่ พระมหากษัตริย์ ข้าราชการ และ ขุนนาง ส่วนใหญ่เป็นเครื่องราชูปโภค หรือเครื่องใช้สอย เครื่องศาสตราวุธ เครื่องดนตรี เครื่องประดับตกแต่ง เครื่องทอสวยงามสำหรับใช้ในงานพิธีการสำคัญ

ลักษณะที่ 3 เป็นหัตถกรรมที่ชาวบ้านสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมตามจารีตประเพณี และในพุทธศาสนา ส่วนใหญ่เป็นเครื่องศาสนูปโภค หรือเครื่องใช้ไม้สอยในวัด เครื่องตกแต่งโบสถ์วิหาร เช่น พระพุทธรูป ตู้พระไตรปิฎก ธรรมาสน์ ระฆัง ใบเสมา เป็นต้น

(วิบูลย์ ลี้สุวรรณ 2527 : 31- 39) ได้กล่าวถึงลักษณะของหัตถกรรมไว้ดังนี้

1 สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการใช้สอย การสร้างงานหัตถกรรมจะมีการพัฒนารูปแบบเรื่อยมาจนถึงที่จุดหนึ่งซึ่งสามารถอำนวยความสะดวกใช้สอยได้อย่างเต็มที่ แล้วจะมีรูปแบบที่สมบูรณ์เป็นรูปแบบเฉพาะของหัตถกรรมนั้นๆ และมักจะมีรูปแบบเฉพาะถิ่นปรากฏ อยู่ด้วย

2 สร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก งานหัตถกรรมจะผลิตขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อให้เพียงพอกับความต้องการของผู้คนในท้องถิ่นที่จะใช้ในในชีวิตประจำวันซึ่งอาจมีรูปแบบที่ซ้ำๆ กัน หรือมีความคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่

3 จะต้องมีราคาที่เหมาะสม หรือ มีราคาต่ำทั้งนี้เพราะงานหัตถกรรมทำขึ้นเป็นจำนวนมาก และเป็นของใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชน ทั้งไป

4 จะต้องมึลักษณะ เฉพาะถิ่น อันเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของหัตถกรรม อาจจะเป็นรูปแบบหรือการใช้วัสดุควรมีลักษณะเฉพาะถิ่นนั้นๆ และวัสดุเป็นวัสดุธรรมชาติที่หาได้ท้องถิ่นนั้น

5 ช่างผู้ผลิตงานหัตถกรรมจะเป็นช่างพื้นบ้านที่มีความรู้ความสามารถซึ่งได้รับการสั่งสมสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษในท้องถิ่นนั้นๆ

สรุป ลักษณะของหัตถกรรม ผลงานหัตถกรรมจัดเป็นจัดเป็นศิลปะที่มุ่งประโยชน์ใช้สอย เป็นสำคัญสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการใช้สอย มีการพัฒนารูปแบบ สร้างขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อให้เพียงพอับความต้องการของผู้คนในท้องถิ่น มีราคาที่เหมาะสม ควรมีรูปแบบหรือการใช้วัสดุที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นต่อกันมาจากบรรพบุรุษในท้องถิ่นนั้นๆ

2.2.6 ประเภทของงานหัตถกรรม

งานศิลปหัตถกรรมส่วนใหญ่มักจัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยมิได้มุ่งเน้นทางการค้า สามารถแบ่งได้หลายลักษณะ เช่น แบ่งตามลักษณะการใช้สอย แบ่งเป็นเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ประเภทเครื่องใช้ในครัวเรือน การจับดักสัตว์ และการจับดักสัตว์ และการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ยังแบ่งตามประเภทวัสดุที่นำมาใช้ ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะงานหัตถกรรมพื้นบ้านในลักษณะที่ 1 ซึ่งชาวบ้านสร้างขึ้นเพื่อการใช้สอยของตัวเอง แบ่งออกตามลักษณะของวัสดุที่ใช้ทำ เทคนิควิธีทำ และจุดประสงค์การนำไปใช้ออกเป็น 9 ประเภท คือ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับเสริมการเรียนรู้ 2549 : 72-122)

2.2.6.1 เครื่องไม้

เครื่องไม้ เป็นงานฝีมือชาวบ้านที่ทำจากไม้ ซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติที่คนไทยนิยมใช้สร้างที่อยู่อาศัย ทำเครื่องเรือน และเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันมาแต่โบราณแล้วค่อยๆ เสริมแต่งให้สวยงามยิ่งขึ้น ไม้ที่นิยมนำมาใช้หัตถกรรมเครื่องไม้ส่วนใหญ่ได้แก่ ไม้สัก ไม้ชิงชัน ไม้โมกมัน ไม้มะค่า ไม้แดง แต่ที่นิยมมากคือไม้สักเพราะเนื้อไม้ไม่แข็งมาก ไม่หดตัว และปลวกไม่กิน จึงทนนาน แข็งแรงและมีอายุการใช้งานนาน

งานเครื่องไม้ที่นิยมทำแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ

1 เครื่องมือ เครื่องใช้และเครื่องเรือน งานที่เป็นเครื่องใช้แบ่งเป็นเครื่องใช้ในครัว เช่น ถ้วย กระจ่างหรือจุกดักแกง สาก ครกกระต๋อง กระจ่างขูดมะพร้าว และเครื่องใช้ทั่วไป เช่น นมไม้ใช้หนุนหลัง หีบใส่ของ เขียนหมาก ส่วนงานที่เป็นเครื่องเรือน เช่น ตู้ โต๊ะ เตียง เก้าอี้ นาฬิกา ชั้นวางของ กรอบกระจกแบบโบราณ

2 เครื่องตกแต่งอาคารสถานที่ เป็นการใช้ทำส่วนประกอบของอาคารบ้านเรือนและสถานที่ให้สวยงาม เช่น ลายฉลุไม้ คันทวย จั่วหลังคา หน้าบันโบสถ์หรือวิหาร ลูกกรง หัวเสา

3 เครื่องเล่น เครื่องดนตรี และเครื่องประดับ งานที่เป็นเครื่องเล่น เช่น ลูกข่าง ม้าไม้ รถสามล้อ หมากรูก ตู๊กตา โดยเฉพาะช่างไม้แกะสลักในภาคเหนือ นอกจากนี้ยังมีการแกะสลักแผ่นไม้สักเป็นลวดลายเครือเถา หรือป่าที่มีต้นไม้ สัตว์ นิยมนำมาเป็นเครื่องประดับตกแต่งภายในอาคารส่วนงานที่เป็นเครื่องเล่น นิยมนำมาเป็นเครื่องดนตรีพื้นเมือง เช่น โปงลาง ระนาด

2.2.6.2 เครื่องจักสาน

เครื่องจักสาน เป็นงานศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยที่ผลิตในทุกภูมิภาคโดยใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นในการทำ เช่น ไม้ไผ่ หวาย ใบลาน เตย กระจูด ฟาง ย่านลิเภา ผักตบชวา กก เป็นต้น โดยนำมาขัด สาน สอด ไขว้ ขึ้นโครงเป็นรูป ทำเป็นภาชนะ เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องจักสานบ้านบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง และเครื่องจักสานไม้ไผ่หมู่บ้านในอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ต่อมาจึงคิดประดิษฐ์ลวดลายให้มีความประณีตงดงาม ภาชนะและเครื่องมือเครื่องใช้เหล่านี้จึงมีคุณค่าและมีความงามในตัว จัดเป็นงานศิลปะชนิดหนึ่งที่แสดงถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัติของเครื่องจักสาน เครื่องจักสานเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีมาแต่โบราณ ทำจากวัสดุที่เปื่อยสลายผุพังได้ง่าย จึงไม่สามารถกำหนดอายุได้แน่นอน พบหลักฐานว่ามีการทำมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดังหลักฐานสำคัญในภาพเขียนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ ผาแต้ม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี มีภาพสัตว์ สิ่งของที่มีรูปร่างคล้ายส้อมและช้อนขนาดใหญ่มาก ซึ่งเป็นเครื่องจับสัตว์น้ำที่ใช้กันอยู่ตามแม่น้ำโขง นอกจากนี้ยังพบหลักฐานทางโบราณคดีคือ เครื่องปั้นดินเผาสมัยใหม่ลักษณะคล้ายเครื่องจักรรูปสี่เหลี่ยมปากกรูกลม ลวดลายด้านข้างมีลักษณะคล้ายกับลวดลายเครื่องจักรทำขึ้นด้วยวิธียาดินเหนียวภายในภาชนะเครื่องจักสานให้หนาพอแล้วนำไปเผาเมื่อเผาเสร็จภาชนะจักสานจะถูกเผาที่มีลวดลายจักสานปรากฏอยู่ที่พื้นผิว

การค้นคว้าลายจักสานไทยนั้น เท่าที่ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่ามีการทำเครื่องจักสานเป็นภาชนะใส่ข้าวโดยสานขัดกันง่ายๆแล้วทาด้วยชัน เพื่อไม่ให้ข้าวรั่ว เรียกว่า กระออมครุหรือครุ ส่วนหลักฐานอื่นเกี่ยวกับเครื่องจักสานศึกษาได้จากจิตรกรรมฝาผนัง วิหารลายคำ วัดสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ จิตรกรรมฝาผนังวัดตะคุ อำเภอปรางค์ชัย จังหวัดนครราชสีมา

เครื่องจักสานของไทยมีหลายชนิด ชาวบ้านนิยมทำกันในทุกภาคของไทย เมื่อว่างจากการทำนา ทำสวนหรือทำไร่ ซึ่งเป็นอาชีพหลัก โดยใช้วัสดุที่หากทำได้มากพอ ก็นำไปแลกเปลี่ยนหรือขายกันในหมู่บ้านหรือต่างหมู่บ้าน ปัจจุบันเครื่องจักสานที่ชาวบ้านทำได้รับความนิยมน้อยกว่ากว้างขวาง โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ดังนั้น จึงมีการพัฒนารูปแบบและประโยชน์ใช้สอยให้เพิ่มขึ้น มีแหล่งที่ทำเครื่องจักสานอยู่ในหลายหมู่บ้านทั่วประเทศ เช่น ที่บ้านเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง และหมู่บ้านในอำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี ที่ทำเครื่องจักสานประเภทไม้ไผ่ ที่หมน อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นหมู่บ้านที่ทำเครื่องจักสานย่านลิเภา

เครื่องจักสานพื้นบ้านในปัจจุบันแบ่งเป็น 5 ประเภทตามลักษณะหน้าที่และประโยชน์ใช้สอย คือ

- 1 เครื่องมือทำนาทำสวน เครื่องจักสานประเภทนี้ทำขึ้นเพื่อใช้ในการทำนาทำไร่ทำสวนโดยใช้ไม้ไผ่ หวายมาทำเป็นเครื่องมือ เช่น เข่ง คราด บั้งก็๋ สุ่มไก่ ตะกร้อสอยผลไม้ ชะลอมพ้อม
- 2 เครื่องมือจับปลา เครื่องจักสานประเภทนี้ทำขึ้นเพื่อจับปลาในท้องถื่นของตน มีรูปร่างแตกต่างกันไปตามลักษณะแหล่งน้ำ เช่น ช้อง กระจู้ ลอบไซ สุ่ม กระชัง
- 3 เครื่องใช้ในบ้าน เป็นเครื่องใช้ภายในบ้านที่จำเป็น เช่น กระบุง กระตืบ กระชุก กระจาด สาแหรก ตะกร้า ผาซี เสื้อี พัด กระเป่า
- 4 เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด เครื่องจักสานประเภทนี้แบ่งเป็นเครื่องใช้ในการประกอบอาหาร เช่น ตะกร้าล้างปลา หวด กระชอน เครื่องแต่งตัว เช่น งอบ หมวก กระเป่า รองเท้า เครื่องแสดงสัญลักษณ์ เช่น เถลวสำหรับปักบนหม้อยา เครื่องกีฬา เช่น ตะกร้อหวาย และเครื่องเล่น เช่น ตุ๊กแตน ปลาตะเพียน นก กุ้ง ตะกร้อ และของเล่นเด็กอื่นๆ

รูปทรงของเครื่องจักสาน

รูปทรงของเครื่องจักสาน ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ

- 1 ส่วนปาก เป็นส่วนที่รับงานหนัก จึงต้องทำให้แน่นหนา โดยการเสริมปากด้วยขอบไม้ไผ่หรือไม้อื่นมายึดติดกับตัวจักสาน
- 2 ส่วนฝา เครื่องจักสานที่ใช้บรรจุของที่ต้องการถนอมเป็นพิเศษ หรือภาชนะบรรจุเครื่องบริโภค จะมีฝาปิด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3 ส่วนลำตัว เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดรูปทรงขึ้นและเป็นส่วนที่ใช้ประโยชน์จริง ไม่ซ้ำรูดง่ายเนื่องจากเป็นส่วนที่รับแรงดึงเท่านั้น

4 ส่วนฐาน เป็นส่วนที่รองรับสิ่งของที่อยูภายใน และมีความหนาเพื่อป้องกันต้องเสริมการสานที่กันให้เป็นมูมหนาเพื่อป้องกันการ สึกหรือ อันเกิดจากการเสียดสีกับพื้น

5 ส่วนหูหรือที่จับ เป็นส่วนที่ช่วยให้การทำงานของภาชนะสะดวกขึ้น เพื่อการยก จับ ถือได้ถนัด

เครื่องมือที่ใช้ทำเครื่องมือจักสาน

การทำเครื่องจักสานจำใช้เครื่องมือเพียงไม่กี่ชิ้นในการเตรียมวัตถุดิบโดยการจัก ตัด เพื่อนำไปสาน ถัก และทอด้วยเครื่องมือพื้นบ้าน ประกอบด้วย เครื่องมือ 4 ประเภท คือ (กรมศิลปากร 2532 : 35)

1 มีด มีดที่ใช้คือ มีดอีโต้เป็นมีดขนาดใหญ่สำหรับใช้ฟันหรือตัดผ้าไม้ และมีดดอก เป็นมีดขนาดเล็กและเรียวใช้เป็นมีดสำหรับใช้ตอก

2 เหล็กฆาต เป็นเหล็กปลายแหลมมี 2 ชนิดคือ เหล็กฆาตปลายแหลมและเหล็กฆาตปลายหอก ใช้สำหรับเจาะ จัดแงะ

3 คีมไม้ มีลักษณะคล้ายคีมทั่วไป มีส่วนปากสำหรับหนีบ ด้ามจับใช้หนีบขอบปากของเครื่องจักสานเวลาผูกขอบหรือเข้าขอบ

4 เลียด ทำด้วยแผ่นเหล็กหรือสังกะสีเจาะรูกลมหลายขนาดสำหรับสอดเส้นหวาย จักเป็นเส้นผ่านเข้าไปตามขนาดที่ต้องการ

ลายที่ใช้ในเครื่องจักสาน

ลายในเครื่องจักสานไทย จะมีลักษณะและมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น โดยแบ่งกลุ่มแม่ลายจักสานเป็น 4 ประเภทคือ

1 ลายขัด ประกอบด้วยเส้นตั้งหรือเส้นยืนจำนวน 1 เส้นขัดกันเสมอ เป็นลวดลาย พื้นฐานของการทำเครื่องจักสาน มีวิวัฒนาการมาจากการสานขัดกันระหว่างเส้นตอกแนวตั้งและแนวนอนอย่างละเส้นมาเป็นการใช้เส้นตอกแนวละหลายๆ เส้นขัดสลับกัน ทำให้เกิดลายใหม่ๆหรือ สอดทแยงเข้าไประหว่างเส้นตั้งและเส้นนอน

2 ลายเฉลว ประกอบด้วยเส้นตอกจำนวน 3 เส้นวางขัดกันในแนวทแยงเสมอ แล้วสานลายโดยขัดตอกที่มุมของสามเหลี่ยมที่เกิดขึ้นกระจายไปรอบๆ ไม่มีเส้นตั้งฉากเหมือนลายขัดลาย เฉลวเกี่ยวข้องกับค่านิยมความเชื่อของคนไทยมาแต่โบราณ เช่น ใช้สำหรับมัดปากหม้อยาไทยใช้บอกเหตุไว้ตามทางหรือที่ที่ต้องห้าม

3 ลายหัวสู่ม ประกอบด้วยลายเส้นตอกจำนวนหลายเส้นขึ้นอยู่กับขนาด การวางเส้นตอกจะวางขัดกันเป็นส่วนโค้งแล้วสานบรรจบกันเป็นรูปแบบวงกลม เว้นช่องว่างตรงกลาง การสานลายประเภทนี้เป็นการสอนนวนออกจากศูนย์กลางแล้วกระจายออกเป็นรัศมี

4 ลายกันหอย ประกอบด้วยเส้นตอกหลายเส้นวางพาดทับกันตรงกลางแล้วกระจาย เป็นรัศมีวงกลม มีเส้นตอก โดยเริ่มจากจุดศูนย์กลางแล้วสานขัดวนไปรอบๆ

2.2.6.3 เครื่องปั้นดินเผา

เครื่องปั้นดินเผา เป็นงานที่ใช้ดินเหนียวปั้นขึ้นรูปให้เป็นรูปทรงที่ต้องการ ตกแต่ง แล้วนำไปเผาเพื่อให้แข็งและทนทาน ปัจจุบันยังคงทำกันทุกภาคกลางมีที่จังหวัดราชบุรีและนนทบุรี เช่น โอ่งมังกร หม้อ ครก ไห กระจ่าง ในภาคใต้ เช่น หม้อน้ำต้ม หม้อหุงต้ม ภาคอีสาน ที่บ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี ที่บ้านด่านเกวียน อำเภอไชยชัย จังหวัดนครราชสีมา ในภาคเหนือ ที่บ้านเหมืองกุง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

การทำเครื่องปั้นดินเผาของไทยมีการพัฒนามาโดยตลอดในระยะเริ่มแต่โบราณ ชาวบ้านใช้มือของตนเองบีบ ขด และปั้นดินเหนียวเป็นรูปทรงตามความสร้างสรรค์และจินตนาการของตนแต่ทำได้ไม่มากนัก ต่อมาจึงคิด แป้นหมุน ช่วยในการปั้นขึ้นรูปทำให้ได้งานที่รวดเร็ว เรียบร้อย และผลิตชิ้นงานที่มีรูปแบบเหมือนกันได้เป็นจำนวนมาก

ในขณะเดียวกัน ชาวบ้านก็พัฒนาความรู้ในการตกแต่งผิวเครื่องปั้นดินเผาของตนให้งดงามยิ่งขึ้น โดยได้คิดค้นกรรมวิธีใช้หินผสมกับดินที่ปั้น และทำน้ำยาเคลือบราดราดไปบนผิวเครื่องดินก่อนนำไปเผา ทำให้ได้เครื่องดินเผาที่งดงามและคงทนถาวรอีกด้วย เครื่องปั้นดินเผาจึงมี 2 ลักษณะ คือ เครื่องปั้นดินเผาชนิดไม่เคลือบ และ เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบ

สำหรับกรรมวิธีการเผา นั้น ในระยะแรกชาวบ้านใช้วิธีเผาบนลานดินกลางแจ้งในบริเวณบ้านหรือชุดหลุมตื้นๆไม่ห่างจากบ้านนัก แล้วใช้ฟืนสุ่มไฟเผา ต่อมาจึงสร้างเตาก่อด้วยดิน เรียกว่า เตากูบ ซึ่งพบมากในภาคเหนือ ต่อมาได้พัฒนาเป็นเตาก่ออิฐทนไฟ ซึ่งใช้กันจนถึงปัจจุบันนี้

สำหรับประเทศไทย เครื่องปั้นดินเผามีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดังหลักฐานเครื่องปั้นดินเผาที่เก่าที่สุดพบที่ถ้ำผี อำเภอมือง อำเภอแม่ฮ่องสอน มีอายุอยู่ในยุคหินกลาง ประมาณ 10,000 – 7,000 ปี พบเศษภาชนะดินเผาอยู่ในลักษณะแตกกระจายเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยผิวของเครื่องปั้นดินเผามีทั้งผิวเกลี้ยงและตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ ซึ่งเป็นลายเก่าแก่ดั้งเดิม เครื่องปั้นดินเผาที่บ้านเก่า อำเภอเมืองฯ จังหวัดกาญจนบุรี อายุประมาณ 3,000 – 4,000 ปี ส่วนเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี อายุ 3,000 ปีพบหม้อดินเผาเป็นลายก้านขด ซึ่งเป็นลายที่พัฒนาขึ้นมาเป็นเอกลักษณ์ของตนเองต่อมาในสมัยทวารวดีถึงสมัยสุโขทัย เครื่องปั้นดินเผายังคงสืบสานทำกันมาตลอด มีการพัฒนาทั้งด้านการผลิตและประโยชน์ใช้สอย มีการเผาด้วยเตาที่ควบคุมได้ โดยเฉพาะในสมัยสุโขทัยมีการทำถ้วยชามเคลือบสีเขียวแบบหยกหรือเขียวไข่มุก เรียกว่า เครื่องสังคโลก มีลักษณะรูปทรงภายนอกงดงามมาก นอกจากนี้ ยังทำหม้อ ไห และเครื่องประดับตกแต่งในด้านสถาปัตยกรรม เตาที่ใช้เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบ เรียกว่า เตาทูเรียกพบมากที่บริเวณเมืองสุโขทัยเก่า อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ในสมัยอยุธยา มีการทำเครื่องปั้นดินเผาทั้งชนิดไม่เคลือบและชนิดเคลือบ เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบมีความสวยงามและมีชื่อเสียงมาก เรียกว่า เครื่องเบญจรงค์ และลายน้ำทอง ซึ่งเป็นเครื่องถ้วยที่สั่งทำจากประเทศจีน แล้วให้ช่างเขียนไทยนำมาลงสีและเผาอบในประเทศไทย ใช้ลวดลายไทยเขียนประดับตกแต่งด้วยฝีมือที่ประณีต

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ยังคงทำเครื่องปั้นดินเผาสืบต่อมาจากสมัยอยุธยาทั้งเครื่องเบญจรงค์ และลายน้ำทอง จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ถือเป็นยุคสุดท้ายของเครื่องถ้วยกระเบื้องทั้งสองชนิดนี้ เพราะมีความนิยมเครื่องถ้วยกระเบื้องจากแถบยุโรปจีน และญี่ปุ่นแทน

เครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบัน ยังคงทำกันอยู่ทุกภาคของประเทศ ซึ่งนอกจากจะทำเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว ชาวบ้านยังทำเพื่อจำหน่ายทั้งภายในประเทศและส่งเป็นสินค้าออกไปจำหน่ายในต่างประเทศ ดังนั้น จึงมีการปรับปรุงพัฒนาวิธีการทำ มีการใช้เครื่องจักรเข้ามาช่วยในการผลิตเพื่อให้ได้จำนวนมากขึ้น ส่วนรูปแบบผลิตภัณฑ์เปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของผู้ใช้

เครื่องปั้นดินเผาที่ทำกันในกลาง มีที่จังหวัดราชบุรี และนนทบุรี งานที่ผลิต ได้แก่ โอ่งมังกร หม้อ ครก ไห ภาชนะ กระจก ในภาคใต้ มีการทำเครื่องปั้นดินเผา เช่น หม้อ น้ำดื่มและหม้อหุงต้ม ที่อำเภอทุ่งพระ จังหวัดสงขลา และที่เกาะยอในบริเวณทะเลสาบสงขลา มีการทำหม้อ ไห และโอ่งน้ำ ส่วนภาคตะวันออกเหนือมีการทำเครื่องปั้นดินเผา ที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี นอกจากนี้ ยังมีการทำเครื่องปั้นดินเผาแบบเนื้อแกร่งและเนื้อธรรมดาด้วยวิธีโบราณที่บ้านด่านเกวียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา หนองคาย อุบลราชธานี ในภาคเหนือ ที่บ้านเหมืองกรุง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ปั้นคนโทน้ำหรือ น้ำตัน ด้วยวิธีพื้นบ้านดั้งเดิม คือ ปับ และขุดดินเหนียวเหมือนที่ทำกันในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ภาชนะชนิดนี้ชาวล้านนานิยมใช้ใส่น้ำดื่มและใส่ดอกไม้ในงานประเพณีตานก๋วยสลาก ส่วนแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบที่สำคัญอยู่ที่จังหวัดลำปาง

2.2.6.4 เครื่องทอหรือเครื่องผ้า

เครื่องทอ เป็นงานฝีมือที่ชาวบ้านใช้วัสดุ เช่น กก ฝ้าย ไหม มาทอด้วยทูก ก็แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ งานทอเสื่อ และงานทอผ้า

(1) งานทอเสื่อ

เสื่อเป็นเครื่องใช้ปูลาดสำหรับนั่งหรือนอน คนไทยแต่โบราณนิยมนั่งบนพื้นมากกว่านั่งบนเก้าอี้ จึงใช้เสื่อปูนั่งที่ชานบ้านใต้ถุนบ้าน บนแคร่หน้าบ้าน หรือแม้แต่ที่ศาลาวัด ชาวบ้านจึงทอเสื่อใช้เองมาช้านานแล้ว เสื่อที่นิยมทอ คือ เสื่อกก กกที่นำมาทอเสื่อได้มาจากต้นกก เหลี่ยมและต้นกกกลม เมื่อตัดกกมาแล้ว ตากให้แห้งก่อน ถ้าต้องการย้อมสีให้แช่น้ำก่อนประมาณ 24 ชั่วโมง แล้วจึงนำไปย้อมสีจากนั้นตากแดดให้แห้งสนิทแล้วนำไปทอด้วยทูกซึ่งมีลักษณะคล้าย ทูกทอผ้า แต่เตี้ยกว่ามาก คุณภาพของเสื่อจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับคุณภาพของกก หากเส้นกกละเอียดเท่ากัน คุณภาพของเสื่อที่ทอจากเส้นกกที่ละเอียดไม่เท่ากัน

เสื่อกกนิยมทำในทุกภาคทั่วประเทศ แต่ที่ทำกันมากคือ จังหวัดจันทบุรี ตราด ปราจีนบุรีและฉะเชิงเทรา โดยเฉพาะเสื่อจากจันทบุรีที่เรียกกันว่า เสื่อจันทบูร มีฝีมือทอที่ละเอียด ประณีต สีเส้นสวยงาม อีกทั้งยังมีการปรับปรุงพัฒนามาโดยตลอด ตั้งแต่เมื่อครั้งสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่เมืองจันทบุรี ทรงส่งเสริมการทอเสื่อจันทบูรให้มีคุณภาพมากขึ้น ในปัจจุบันก็ยังมีการพัฒนาารูปแบบการใช้สอยให้สะดวกสบายขึ้น โดยบุนวมและสามารถพับเก็บได้สะดวก รวมทั้งยังคิดประดิษฐ์เสื่อกกทำเป็นเครื่องใช้สอยอีกหลายอย่าง เช่น กระเป๋าถือสตรี แฟ้ม ที่รองจานและรองถ้วยแล้ว

(2) งานทอผ้า

งานทอผ้ามีมาแต่โบราณ มนุษย์รู้จักเอาฝ้าย ปอและไหมมาทอเป็นตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ แล้วพัฒนานำใยสังเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์มาทอเป็นผ้าในปัจจุบัน โดยพบหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงว่าคนไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์รู้จักทอผ้าใช้แล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3,000 ปี โดยค้นพบว่าดินเผาที่ใช้สำหรับปั่นเส้นด้าย เข็มเย็บผ้าทำด้วยกระดูกสัตว์ที่บ้านเก่า กาญจนบุรี หิน ทูบผ้า เปลือกไม้ พบที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชุมพรและประจวบคีรีขันธ์ และพบร่องรอยของเศษผ้าฝ้ายและไหมติดอยู่กับกำไลและขวานสำริดที่บ้านเชียง อุดรธานี เป็นต้น

ชาวบ้านรู้จักการทอผ้ามาแต่โบราณแล้ว วัสดุที่นิยมนำมาใช้ทอคือ ฝ้ายและไหม โดยเฉพาะฝ้าย ชาวบ้านปลูกฝ้ายเป็นพืชไร่ โดยนำปุ๋ยหุ้มเมล็ดมาปั้นและกรอให้เป็นเส้น แล้วม้วนเป็นหลอดสำหรับนำไปเข้าทูกเพื่อทอเป็นผืนผ้า

วิธีการทอผ้าส่วนใหญ่แล้วคล้ายคลึงกันทั้งทุกภาคของประเทศ แต่อาจแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย การทอผ้าทุกขั้นตอนใช้มือโดยตลอด เริ่มตั้งแต่การเตรียมเส้นด้าย การย้อมสี และการทอเป็นผืน เครื่องทอผ้าที่ชาวบ้านใช้เป็นเครื่องมือแบบง่ายๆ เรียกว่า กี่ มักสร้างไว้ที่ใต้ถุนบ้าน

การทอผ้าของชาวบ้านอาศัยความจำและความชำนาญเป็นหลัก ไม่มีการเขียนบันทึกวิธีการทอเป็นตำราหรือหนังสือเอาไว้ด้วยเหตุนี้จึงพยายามรักษารูปแบบลวดลายและวิธีการทอของตนเองเอาไว้อย่างเคร่งครัด นับว่าเป็นการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมแขนงนี้ไว้ด้วย

งานทอผ้าฝีมือชาวบ้านที่ทำกันมี 2 ประเภท คือ ผ้าพื้นและ ผ้าลาย

ผ้าพื้น คือ ผ้าที่ทอเป็นสีเดียวกันทั้งผืน ไม่มีลวดลายมีหลายสีตามความนิยม ในสมัยโบราณนิยมสีน้ำเงิน สีกรมท่า และสีเทา

ผ้าลาย คือ ผ้าที่ทอ หรือ จก หรือพิมพ์ให้มีลวดลายที่ประดิษฐ์เพิ่มขึ้นให้สวยงาม ผ้าลายมีวิธีการทำหลายแบบ มีชื่อผ้าเรียกเฉพาะตามวิธีการนั้นๆ เช่น ถ้าทอเป็นลายหรือดอก เรียกว่า ผ้ายก ถ้าเป็นการจก เรียกว่า ผ้าจก ถ้าทอด้วยเส้นด้ายคนละสีพื้นเป็นลายขวางและตาหมากรุก เรียกว่า ผ้าตาโลง ถ้าเขียนหรือพิมพ์จากแท่นพิมพ์จากแท่นพิมพ์ที่ใช้มีกอด เรียกว่า ผ้าพิมพ์ หรือ ผ้าลายอย่าง

ทั้งผ้าพื้นและผ้าลายนี้ ชาวบ้านนิยมนำมาใช้ใน 2 ลักษณะด้วยกัน คือ

ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นผ้าที่ทอขึ้นอย่างง่ายๆ มีทั้งที่เป็นสีพื้นและมีลวดลายบ้าง ไม่ค่อยมีความประณีตสวยงามมากนัก แต่ทนทาน เช่น ผ้าโสร่ง ผ้าแถบ ผ้าซิ่น ผ้าขาวม้า

ผ้าที่ใช้ในงานพิธีการต่างๆ สังคมไทยมีงานตามเทศกาลประเพณี และมีพิธีทางศาสนาตลอดปี เช่น ตรุษสงกรานต์ แต่งงาน เข้าพรรษา ชาวบ้านมักนิยมสวมใส่เสื้อผ้าที่ทอเป็นพิเศษ สวยงามใช้ฝีมืออย่างประณีต ทั้งสีเส้นและลวดลายแปลกตา ผ้าทอเหล่านี้แสดงถึงศิลปะและฝีมือของชาวบ้านรวมทั้งความอดุสาหะ ใช้เวลาแรมปีในการทอด้วยใจรักและศรัทธา ผ้าแต่ละผืนจึงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและเฉพาะท้องถิ่นไม่เหมือนกัน เช่น ผ้าตีนจก ผ้าซิด ผ้าตาด ผ้ายก ผ้าปุม

สมัยก่อนการทอผ้าเป็นงานฝีมือของผู้หญิง โดยใช้เวลารว่างจากงานบ้านงานครัวมาทอผ้าสำหรับใช้ครอบครัว จึงเกิดเป็นความนิยมยกย่องผู้หญิงที่ทอผ้าได้ ว่ามีคุณสมบัติสำคัญอย่างหนึ่งในการออกเรือน

แหล่งทอผ้าของไทยมีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ แต่แหล่งสำคัญในแต่ละภาคมีอยู่ในบางจังหวัดที่มีฝีมือทอขึ้นชื่อโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น คือ

ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดลำพูน เชียงใหม่ สุโขทัย

ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดสระบุรี ชลบุรี ราชบุรี กรุงเทพฯ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีหลายจังหวัด เช่น จังหวัดอุบลราชธานี ขอนแก่น ชัยภูมิ สุรินทร์ กาฬสินธุ์ และภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี สงขลา นครศรีธรรมราช

2.2.6.5 เครื่องรัก

เครื่องรักเป็นงานที่ทำโดยใช้ยางรัก ซึ่งเป็นยางจากต้นรักเป็นส่วนประกอบสำคัญ แบ่งตามลักษณะการนำมาใช้ในงานหัตถกรรม ได้แก่ เครื่องลายรดน้ำ เช่น ตู้ลายรดน้ำ บานประตู หน้าต่างลายรดน้ำ เครื่องกำมะลอ คือ เครื่องรักแบบญี่ปุ่นและจีน เครื่องประดับมุก เช่น ตู้ โต๊ะ เนียง เก้าอี้ เครื่องประดับกระจก สี เช่น บานประตูหน้าต่าง จั่ว เส้า เครื่องปั้นกระแหนะ เช่น รูปยักษ์ เทวดา ครุฑนาค และเครื่องเงิน เช่น ชั้นน้ำ คนโท พานเขียนหมาก

ชาวบ้านใช้ยางรักมาทำประโยชน์หลายอย่าง รักที่นิยมใช้ คือ รักดำ และ รักแดง รักดำเป็นยางรักที่ผสมเขม่า ส่วนรักที่ผสมขาคัด วัตถุชนิดให้สีแดงสด ช่างรักจะทากรักที่ผิวของภาชนะจักสาน หรือภาชนะ กลึงเป็นการรองพื้นจนผิวเรียบ วิธีเอารักทานี้ เรียกว่า ลงรัก แล้วจึงเขียนลวดลายเป็นสีต่างๆ ถ้าเขียนลายแล้วปิดทอง เรียกว่า ลายรดน้ำ เช่น บานประตูลายรดน้ำ ตู้พระไตรปิฎกลายรดน้ำ

เครื่องรักแบ่งตามลักษณะการนำมาใช้ในงานหัตถกรรมได้หลายประเภท ได้แก่ เครื่องลายรดน้ำ เช่น ตู้ลายรดน้ำบานประตูหน้าต่างลายรดน้ำ เครื่องกำมะลอ คือ เครื่องรักแบบญี่ปุ่นและจีน เช่น หีบ โอ ถาด กระบะ เครื่องประดับมุก เช่น ตู้ โต๊ะ เตียง ตั่ง เก้าอี้ ตะลุ่ม เครื่องประดับกระจกสี เช่น บานประตูหน้าต่าง จั่ว เส้า เครื่องปั้นกระแหนะคือการใช้รักปั้นเป็นลวดลายหรือกดลงในแม่พิมพ์ แล้วนำไปติดประดับตกแต่ง เช่น รูปยักษ์ เทวดา ครุฑ นาค และเครื่องเงิน เช่น ชั้นน้ำ คนโท พาน ถาด เขียนหมาก ในที่นี้ขออธิบายเกี่ยวกับเครื่องเงิน ซึ่งถือเป็นหัตถกรรมเครื่องรักประเภทหนึ่งที่เป็นฝีมือของชาวบ้านอย่างแท้จริง

เครื่องเงิน มีการทำเป็นเครื่องใช้สอยในครัวเรือนมานานแล้ว แต่เดิมนั้น ชาวจีน ซึ่งเป็นเผ่าพันธุ์คนไทยเผ่าหนึ่ง ตั้งบ้านเรือนถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า ชาวจีนเป็น ช่างรัก ทำเครื่องใช้ไม้สอยและภาชนะได้อย่างสวยงามใน พ.ศ. 2325 พระเจ้าเชียงใหม่ได้ทำสงครามกับพม่า และกวาดต้อนชาวเมืองเชียงตุงมายังเชียงใหม่ ในจำนวนนี้มีชาวจีนที่เป็นช่างรักมาด้วย ชาวจีนกลุ่มนี้อยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน เรียกว่า หมู่บ้านจีน มีอาชีพทำเครื่องเงินสืบต่อกันมา

การทำเครื่องเงิน เริ่มจากการนำไม้ไผ่มาจักให้เป็นเส้นบางนำมาสานหรือขัดขึ้นรูปทรงภาชนะตามที่ต้องการ โดยใช้หุ่นไม้เป็นแบบ หรือไม้ใช้ก็ได้จากนั้นใช้ยางรักที่ผสมถ่านของข้าวเปลือกหรือหญ้าคาจนเป็นสีดำทาที่ผิวเพื่อปิดรอยสานให้มิดชิดผิวให้เรียบเกลี้ยง แล้วใช้สีน้ำมันเขียนลวดลายตกแต่งให้งดงามหรือใช้ เหล็กจาร ที่เป็นเหล็กแหลมขูดหรือขีดลงบนผิวให้เป็นลายเส้นลึก จากนั้นใช้สีฝุ่นผสมน้ำมันทาทับตามรอยอีกทีหนึ่ง สีจะเข้าไปอุดในเส้นลาย ใช้ผ้าเช็ดสีที่ผิวออกลายเส้นจะปรากฏขึ้นเป็นลวดลายงดงามบนพื้นรักสีดำ

เครื่องเงินมีทำกันมากทางภาคเหนือในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่ทำเป็นภาชนะใส่ของ เช่น พาน ชั้นน้ำ ถาด

2.2.6.6 เครื่องโลหะ

เครื่องโลหะเป็นงานที่ทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องดนตรี และวัตถุบูชา ทำกันเกือบทุกจังหวัดในประเทศไทย แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ เครื่องเหล็ก เครื่องทองเหลืองและเครื่องลงหิน

เครื่องเหล็ก นิยมทำเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น มีด ขวาน กระทบ กระโกรหนีบหมาก กระดิ่ง เครื่องศาสตราวุธ เช่น ดาบหอก แหวน ทวน เครื่องการเกษตรและก่อสร้าง เช่น เคียว ผาลไถนา จอบ เสียม ค้อน สิว ชะแลง แหล่งที่มีชื่อ เช่น มีดอรัญญิกที่บ้านต้นโพธิ์และไผ่หนอง ตำบลท่าช้างและที่ตำบลสามไถ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การทำเครื่องเหล็กดังกล่าว ชาวบ้านใช้วิธีตีเหล็กเป็นหลัก โดยนำเหล็กที่ตัดตามขนาดที่ต้องการ เผาจนเหล็กร้อนจัดเป็นสีแดงและอ่อนตัวลง จึงใช้ค้อนค้อนนำมาวางบนทั่ง ตีด้วยค้อนขนาดใหญ่ให้เป็นรูปทรงตามต้องการ จากนั้นนำไปเผาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อนำมาตีแต่งให้ได้สัดส่วนสวยงามตกแต่งขั้นสุดท้ายด้วยการขัดผิว และถูด้วยตะไบให้ผิวเรียบ

เครื่องมือเครื่องใช้และอาวุธบางชนิดที่ต้องการให้บางส่วนแข็งแรงเป็นพิเศษ ช่างเผาต้องเผาเหล็กส่วนนั้นให้ร้อนจนแดง แล้วนำไปชุบโดยการจุ่มในน้ำเย็นทันที หากต้องการให้แข็งแรงทั้งหมดทุกส่วน จะต้องนำไปชุบน้ำมันซึ่งส่วนใหญ่ใช้น้ำมันเครื่องหรือน้ำมันเตา การชุบน้ำมันเหล็กต้องใช้ความรู้และความชำนาญเป็นพิเศษ งานเครื่องเหล็กจึงจะมีคุณภาพดี

งานตีเหล็กสำหรับเป็นเครื่องมือเครื่องใช้โดยเฉพาะมีด ที่มีชื่อเสียงรู้จักกันดี คือ มีดอรัญญิก ทำกันมากที่บ้านต้นโพธิ์และไผ่หนอง ปัจจุบันรวมเป็นหมู่บ้านเดียวกัน ตำบลท่าช้างที่ตำบลสามไถ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดที่ทำมีหลายชนิด เช่น มีดตัวหวาย อีโต้ อีเหน็บ ปังตอ มีดบาง มีดดาบ ขอ เคียง ขวาน นอกจากนี้ ยังมีทำที่ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งในอำเภอเมืองฯ จังหวัดสกลนคร

เครื่องทองเหลือง หัตถกรรมพื้นบ้านชนิดนี้ทำจากทองเหลืองซึ่งเป็นโลหะผสมระหว่างทองแดงกับสังกะสี หรือทองแดง ดีบุก นิกเกิล มาหลอมเข้าด้วยกันในเบ้าหลอม จากนั้นจึงนำไปเทลงในแบบหรือแม่พิมพ์ ซึ่งสร้างให้มีรูปแบบตามต้องการ เมื่อโลหะเย็นจึงแกะออกจากจากแบบ นำมาตกแต่งให้เรียบร้อย

งานที่นิยมทำมีทั้งเครื่องใช้ไม่สอยในครัวเรือน เช่น ชัน จอกน้ำ กระทบ พาน ถาด ช้อนส้อม มีด เครื่องทานวัตถุ เช่น ระฆัง เชิงเทียน กระโถน และเครื่องดนตรี เช่น ข้อง ฉิ่ง ฉาบ แหล่งผลิตที่มีชื่อเสียงคือ บ้านปะอ่าว ตำบลปะอ่าว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี และตำบลจะบังติกอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ส่วนกรุงเทพฯมีทำที่ชุมชนประดิษฐ์โทรการ เขตจตุจักร

งานทองเหลืองที่ชาวบ้านนิยมทำกันมีทั้ง เครื่องใช้สอย ในครัวเรือน เช่น ชัน จอกน้ำ กระทบทองเหลือง พาน ถาด ช้อนและส้อม มีด เครื่องทานวัตถุ ที่ถวายพระสงฆ์และวัด เช่น ระฆัง เชิงเทียน กระโถน และเครื่องดนตรี เช่น ข้อง ฉิ่ง ฉาบ แตร

แหล่งผลิตเครื่องทองเหลืองแบบพื้นบ้านที่มีชื่อเสียง คือบ้านปะอ่าว อำเภอเมืองฯ จังหวัดอุบลราชธานี และตำบลจะบังติกอ อำเภอเมืองฯ จังหวัดปัตตานี ส่วนที่กรุงเทพมหานครมีทำที่ชุมชนประดิษฐ์โทรการ เขตจตุจักร เดิมคือ หมู่บ้านบางบัว เขตบางเขน

2.2.6.7 เครื่องหิน

งานเครื่องลงหินทำจากโลหะทองแดงผสมกับดีบุกและทอง แล้วขัดด้วยหินหรือเรียกว่าลงหินให้เรียบและขึ้นเงา นิยมทำภาชนะประเภทขัน ชันน้ำพานรอง จอก กระโถน ถาด เครื่องใช้ในครัวเรือนได้แก่ ทัพพี ช้อนส้อม มีด เชิงเทียน ที่เป็นที่รู้จักและใช้กันแพร่หลายคือ ชันลงหิน ปัจจุบันทำเพียงครอบครัวเดียวอยู่บ้านบุ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ

งานเครื่องลงหินทำจากโลหะทองแดงผสมดีบุกและทอง นำมาหลอมเข้าด้วยกันในเบ้าหลอม เเทลงในเบ้าที่เป็นแผ่นกลมและมีน้ำหล่ออยู่ จากนั้นนำไปเผาไฟให้ได้ที และตีแผ่จนเนื้อโลหะแข็งตีไม่ออก นำไปสูมไฟและตีแผ่อีกจนเป็นรูปรองตามที่ต้องการ จากนั้นตีแต่งที่เรียกว่า ตีลาย เมื่อเย็นลงจึงขัดด้วยหินหรือเรียกว่า ลงหิน ให้เรียบและขึ้นเงา ปัจจุบันการขัดด้วยหินเปลี่ยนเป็นการใช้เบ้าขัดแทน โดยทุบเบ้าหิน ถ้าต้องการให้ขึ้นเงามากยิ่งขึ้น ช่างจะใช้เครื่องขัดเงาสมัยใหม่ขัดตามวิธีการขัดเงาจนขึ้นเงามตามต้องการ

เครื่องลงหินที่นิยมทำกันคือ เครื่องใช้ในครัวเรือนที่จอก กระจอน ถาด ส่วนภาชนะลงหินที่รู้จักกันดีและยังคงใช้กันอย่างแพร่หลายคือ ชั้นลงหิน ซึ่งปัจจุบันมีทำกันเพียงครอบครัวเดียวอยู่ที่ บ้านบุ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ

2.2.6.8 เครื่องหนัง

เครื่องหนังเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน คือการแกะสลักตัวหนังที่ใช้ขีดในการเล่นมหรสพประเภทหนังเรียกว่า หนังตะลุง และหนังใหญ่

หนังตะลุง

ในภาคใต้นิยมการเล่นมหรสพพื้นบ้านที่เรียกว่า หนังตะลุง การแสดงประกอบด้วย การขีดตัวหนังที่แกะสวยงาม ด้านหลังจอบัวขาที่ขึงไว้ โดยมีแสงไฟส่องผ่านตัวหนัง เกิดเป็นงานปรากฏที่ผ้า ขณะที่ขีดไปตามเนื้อเรื่อง มีบทพากย์ บทเจรจาของผู้ขีดหรือ นายหนัง และดนตรีประกอบ

เชื่อกันว่าหนังตะลุงได้รับอิทธิพลจาก หนังชวา หรือประเทศอินโดนีเซียผ่านมาทางประเทศมาเลเซียซึ่งมีเขตแดนติดกับไทย ชาวบ้านควนมะพร้าว จังวัคพัทลุง เรียกหนังนี้ว่า หนังควน ต่อมาในรัชกาลที่ 5 หนังจากจังหวัดพัทลุงได้นำมาเล่นถวายให้ทอดพระเนตรเป็นครั้งแรกที่พระราชวังบางปะอิน เมื่อ พ.ศ. 2519 ทรงไต่ถามถึงที่มาของหนังได้รับคำตอบจากคนปักษ์ใต้ซึ่งชอบสั้นๆว่าหนังลุง แทนถ้อย คำว่า มาจากเมืองพัทลุง จึงเรียกกันว่า หนังตะลุง ตั้งแต่นั้นมา

เรื่องที่นิยมเล่นกัน คือ รามเกียรติ์ แต่แทรกนิทานพื้นเมืองเพิ่มเข้าไปเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน ตัวหนังเป็นตัวฤๅษี พระอิศวร เจ้าเมือง ตัวตลก ยักษ์โจร คน สัตว์ ขนาดของตัวหนังตะลุงสูงประมาณ 1-2 ฟุต การทำตัวหนังใช้หนังวัวหรือหนังควายดิบขึง ด้วยสะตึง แล้วตากพอจวนแห้งใช้กะลามะพร้าว หรือ ถ่านใบลำโพงตำละลายกับน้ำข้าว จากนั้นเป็นขั้นตอนการร่างภาพ บนผ้าขาวหรือกระดาษร่าง ทางปิดบนแผ่นหนัง และใช้ตุ้ดตุ้และสิ่วตอกฉลุตามรายละเอียดของตัวภาพ หรือจะใช้คั้นไม้เล็กๆ โยงที่มีมือให้เคลื่อนไหวได้เมื่อกระตุก ที่ตัวหนังมีคั้นไม้เรียวยาวอันหนึ่ง ติดประกบยาวตามตัวหนังลงมาถึงด้านล่าง สำหรับจับตัวหนังขีดไปมา ตัวหนังมีทั้งที่ทาสีดำและสีอื่นๆ เช่น แดง เหลือง ตัวหนังตะลุงมีลักษณะเป็นตัวเดียว ไม่มีขอบ ไม่ว่าเป็นตัวพระ ตัวนาง หรือตัวอื่นใด

หนังใหญ่

ในภาคกลางมีมหรสพพื้นบ้านที่เรียกว่า หนังใหญ่ เป็นการละเล่นบันเทิงที่มีลักษณะที่คล้ายหนังตะลุงของภาคใต้มาก กล่าวคือ เป็นการขีดตัวหนัง ที่ใช้หนังหรือหนังควายดิบตากแห้ง นำมาสลักเป็นรูปคล้ายตัวหนังตะลุง แต่มีขนาดใหญ่กว่ามาก แต่มีขนาดกว้างและสูงไม่น้อยกว่า 0.5 x 1.50 เมตร นิยมสลักเป็นรูปตัวละครในเรื่อง รามเกียรติ์ เช่น พระราม พระลักษมณ์ นางสีดา หนุมาน ทศกัณฐ์ มีทั้งสลักเป็นตัวเดียว และชนิดกำลังต่อสู้กันที่เรียกว่า หนังจบ ตัวหนังมีขอบ และมีคั้นไม้ 2 อันตามตัวหนังไว้ทั้ง 2 ด้าน สำหรับให้ผู้ขีดจับตัวหนังขีดอยู่หน้าจอ มีบทพากย์ บทเจรจา และปีพากย์บรรเลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประกอบการขีด การแสดงหนังสือที่ยังในปัจจุบัน คือ คณะหนังสือ วัดখনอน อำเภอ โพธาราม จังหวัดราชบุรี

2.2.6.9 เครื่องกระดาษ

เครื่องกระดาษ เป็นงานที่ใช้วัสดุกระดาษสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันนิยมทำเครื่องใช้ไม้สอยเช่น สมุดไทย ร่ม เครื่องประดับตกแต่งในงานพิธีการ เช่น สายรุ้ง ธง ฉัตร เครื่องบันเทิงอารมณ์ เช่น หัวโขน หน้ากาก หัวโต หมู ช้างสิงห์ ตู๊กตา ว่าว

สมุดไทย

หนังสือโบราณของที่เรียกว่า สมุดไทย นั้นมีลักษณะพิเศษคือไม่ได้เย็บเป็นเล่มเหมือนหนังสือหรือสมุดที่ใช้กันอย่างวันนี้ แต่ใช้กระดาษยาวติดต่อกันเป็นแผ่นเดียวกัน พับกลับไปกลับมาเป็นเล่ม มีขนาดหนาหรือบาง กว้างหรือยาว แล้วแต่ความต้องการของผู้ใช้กระดาษยาวติดต่อกันเป็นแผ่นเดียวกัน พับกลับไปกลับมาเป็นเล่ม มีขนาดหนาหรือบาง กว้างหรือยาว แล้วแต่ความต้องการของผู้ใช้ สมุดไทยมี 2 สี คือ สีดำ และสีขาว

การเขียนตัวหนังสือในสมุดไทยก่อน นิยมเขียนได้บรรทัด วัสดุที่ใช้เขียนมีหลายอย่าง เช่น ดินสอขาว น้ำหมึก ซึ่งมีทั้งสีดำที่ทำจากเขม่าไฟหรือหมึกจีน สีขาวที่ทำจากเปลือกหอยมุก สีแดงที่ทำจากชาด สีทองที่ทำจากทองคำเปลว สีเหลืองที่ทำจากส่วนผสมของรง ซึ่งเป็นยางไม้สีเหลือง และ หาดาลซึ่งเป็นแร่ชนิดหนึ่ง หาดาลที่ใช้เขียนในสมุดไทยจึงเลื่อนหายไปไม่มีการทำอีก

ร่มกระดาษ

ร่มเป็นเครื่องใช้สอยเพื่อกันแดดกันฝน โดยใช้ไม้ไผ่ทำเป็นโครงร่มและซี่ร่ม และแล้วปิดทับด้วยกระดาษสา ที่หัวร่มและตุ้มร่มทำด้วยไม้เนื้ออ่อน ซึ่งกลึงและผ่านเป็นร่องซี่ของร่มได้ง่าย ส่วนคันร่มทำด้วยไม้เนื้ออ่อนกลึงหรือไม้ไผ่ ขนาดเล็ก ไม้ราก ที่ด้ามร่มพันด้วยเส้นหวายผ่าซีก ปลายสามหัวร่มทำด้วยใบลานหรือกระดาษเนื้อหนา หัวร่มทำจากเส้นตอกไม้ไผ่ขัดเป็นวงกลมและพันรอบด้วยกระดาษ

ร่มกระดาษทำกันมากที่บ้านบ่อสร้าง ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันชาวบ้านบ่อสร้างยังคงทำร่มกระดาษแบบดั้งเดิมจึงกลายเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ไปเที่ยวชมอยู่เสมอ

สายรุ้ง ธงและฉัตร

สายรุ้ง เป็นแถบกระดาษขนาดเล็กและยาว มีหลายสีใช้ขว้างในงานรื่นเริงหรือใช้โยงระย้าประดับตกแต่งสถานที่

ธง ส่วนใหญ่เป็นกระดาษรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่วหรือเหลี่ยมผืนผ้า มีสีสันทากหลาย มีทั้งธงเดี่ยวที่ก้านทำด้วยไม้ไผ่หรือไม้อื่นๆ ด้ามกลมหรือเหลี่ยม และธงราวที่ห้อยเรียงรายเป็นแถวเป็นแนว ธงใช้ประดับในงานพิธีเฉลิมฉลองที่มีระยะเวลาไม่นานนัก นอกจากนี้ ยังมีธงกระดาษแก้วหลากสีขนาดเล็ก ที่ชาวบ้านใช้ปักเจดีย์ทรายในงานวัด

ฉัตร มีรูปร่างคล้ายร่มที่ซ้อนกันขึ้นไปเป็นชั้นๆ ชั้นบนมีขนาดเล็กกว่าชั้นล่าง ลดหลั่นกันไปตามลำดับ ทำด้วยกระดาษแข็ง เป็นแผ่นวงกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 15 เซนติเมตร ขอบกระดาษแข็งปิดด้วยกระดาษสี กระดาษเงินหรือทอง ชายกระดาษตัดเป็นแฉกๆ ก้านฉัตรทำด้วยไม้ไผ่หรือไม้รวก ที่ยอดเป็นธงสามเหลี่ยม ฉัตรใช้ปักประดับบริเวณวัดเวลาจัดงานเทศกาลงานทอดกฐิน และทอดผ้าป่า

หัวโขนที่นำมาใช้ในการแสดงโขนตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย มี 2 แบบ คือ แบบ สวมมงกุฎและไม่สวมมงกุฎ หรือ ศีรษะโล้น มงกุฎที่สวมหัวโขนโดยทั่วไปมักทำติดกันตายตัว แต่ บางครั้งก็ถอดแยกกันได้ ส่วนในการทำหัวโขน ช่างต้องทำหุ่นหัวโขนด้วยปูนหรือไม้ เป็นรูปศีรษะและ ใบหน้าพอให้เป็นเค้าเล็กน้อย เช่น หัวลิงอำปากและหุบปาก จากนั้นใช้กระดาษฟางหรือกระดาษสา หรือกระดาษชอยชนิดบางชุบน้ำพอเปียก นำมาวางทาบกับหัวหุ่นให้ทั่วประมาณ 3-4 ชั้น แล้วใช้ กระดาษทาแปงเปียกปิดทับลงไปอีกจนหนาพอควร นำไปผึ่งแดดให้แห้ง ชัดดูด้วยชิ้นไม้ไผ่ หรือเขา สัตว์ให้เรียบจนทั่ว นำไปผึ่งแดดอีกครั้งจนแห้งสนิท แล้วขัดให้เรียบขึ้นมัน จากนั้นใช้มีดกรีดผ่าจาก กลางศีรษะจนถึงท้ายทอย ลอกกระดาษที่ปิดออกจากหุ่น แล้วเย็บรอยผ่าให้สนิท ใช้กระดาษทาแปง เปียกปิดทับรอยเย็บให้เรียบร้อย นำมาตกแต่งด้วยสีให้สวยงาม ส่วนภายในหัวโขนใช้สีหรือรักอย่างใส ทา เพื่อป้องกันแมลงแทะ

หัวโต หน้ากาก หมู ตึกตากระดาษ

หัวโต คือ หัวจำลองเช่นเดียวกับหัวโขน แต่ใช้สวมใส่ร่วมแสดงในขบวนแห่ เช่น แห่ บวชนาค แห่กฐิน หัวโตนิยมทำกัน 2 ลักษณะ คือ หัวผู้หญิง และหัวผู้ชาย มีวิธีทำหัวโตเช่นเดียวกับ หัวโขนแต่ไม่ละเอียดและประณีตเท่า โดยทั่วไปนิยมสร้างให้มีขนาดใหญ่กว่าขนาดหัวคนจริงๆ มาก เพื่อให้ผู้ใส่สวมได้สะดวก และผู้ที่พบเห็นเกิดความสนุกสนาน ตลกขบขัน

หน้ากาก ใช้สวมใส่ร่วมแสดงในขบวนแห่เช่นเดียวกับหัวโต แต่ทำเป็นรูปสัตว์ หรือ รูปภูตผี เช่น การแสดง กระจตัว แหงเสื่อ โดยหน้ากากกระจตัวมีเพียงครั้งเดียว ส่วนหัวเสื่อทำเต็มหัว หรือหน้ากาก ผีตาโขน ที่ใช้สวมใส่ร่วมขบวนแห่ในงานประเพณีแห่ผีตาโขนของชาวอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

หมู ตึกตากระดาษ ของเล่น 2 อย่างนี้ เด็กไทยในชนบทนิยมเล่นกันมากตั้งแต่สมัย โบราณ มีวางจำหน่ายตามงานและในงานเทศกาล วิธีการทำ ต้องมีตัวหุ่นทำด้วยไม้หรือปูนปลาสเตอร์ เป็นรูปหมูและตึกตา แล้วใช้กระดาษปิดทับ หมูบางตัวใหญ่มาก จนเด็กตัวเล็กขึ้นขี่ได้ บางตัวมีขนาด ตัวเล็ก เจาะรูกลางหลังสำหรับให้เด็กหยอดสตางค์ เรียกว่า หมูอมสิน เป็นการฝึกให้เด็กรู้จักเก็บออม ว่าว

ว่าวเป็นเครื่องเล่นที่ให้ความสนุกสนานผ่านคลายจากการทำงานหนัก ชาวบ้านทำ ว่าวและนำไปซอกให้ลอยลมอยู่ในอากาศ โดยมีสายป่านคอยบังคับให้ลอยไปทางทิศทางที่ต้องการ ว่าวไทยมีการเล่นกันมาในอดีต ดังมีหลักฐานปรากฏอยู่ในพงศาวดารหรือในกฎมณเฑียรบาลสมัย อยุธยา ในสมัยรัตนโกสินทร์ยังมีการเล่นว่าวสืบต่อมา ดังเช่น ในสมัยรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯให้ใช้ สถานที่ในพระราชวังดุสิต และสนามสโมสรรีเสื่อป่าเป็นที่เล่นว่าวจุฬาและว่าวปักเป้า

ว่าวไทยที่นิยมทำและเล่นกันทั่วไปมีอยู่ 4 ชนิด คือ อีลุ่ม ปักเป้า จุฬา และตุ้ยตุ้ย หรือตุ้ยตุ้ย

อีลุ่ม เป็นว่าวรูปเหลี่ยมขนมเปียกปูน มีโครงไม้ไผ่สองอัน คือ ท่ออกและที่ปัก ออกสั้น กว่าปักเล็กน้อย กระดาษที่ใช้ปิดทาบบนโครง เป็น กระดาษว่าว ซึ่งบางเป็นพิเศษ ปลายปักทั้งสองติด พู่ กระดาษ ช่วยให้ทรงตัวขณะที่ลอยเล่นลมอยู่ในอากาศ

จุฬา เป็นว่าวที่มี 5 แฉก ประกอบเป็นโครงขึ้นด้วยไม้ 5 อัน ซึ่งนิยมใช้ไม้ไผ่สีสุกที่มี ปล้องยาว มาเหลาปลายเรียวหัวท้าย อันกลางเรียก ออก อีก 2 อันผูกขนานบตัว ให้ปลายทั้ง 2 ข้างจรด เป็นแฉก และอีก 2 อัน ที่เหลือผูกเป็นขาว่าว เรียกว่า ขากบ แล้วชิงด้ายเป็นตารางตลอดตัวว่าวใช้ กระดาษสาปิดทับลงบนโครง ถ้าทำไม่ถูกสัดส่วน ว่าวจะไม่ลอยตัวขึ้นไปในอากาศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.2.6.10 เครื่องหิน

เครื่องหินเป็นงานที่ใช้หินเป็นวัสดุ นำมาแกะสลักเพื่อประโยชน์ใช้สอยต่างๆ เช่น แกะสลักเป็นรูปสิ่งใดหิน ครก โม่ ป้ายจารึก ลูกนิมิตและใบเสมา

หินที่ชาวบ้านนำมาใช้หัตถกรรมเครื่องหิน มีอยู่หลายชนิดด้วยกัน เช่น หินแกรนิต หินทราย หินทั้ง 2 ชนิดนี้มีหลายสี ได้แก่ สีเทา สีเหลือง สีน้ำตาล หินแกรนิตเป็นหินที่มีคุณภาพดี ได้มาจากภูเขาในจังหวัดตากและจังหวัดเลย ส่วนหินทรายได้มาจากจังหวัดนครราชสีมา นอกจากนี้ยังนิยมใช้หินชนวน หินอ่อน และหินทรายขาวอีกด้วย

การแกะสลักหิน เริ่มต้นด้วยการสลัดหินจากภูเขาตามขนาดที่ต้องการ ไม่นิยมใช้การระเบิดหินเพราะทำให้หินแตกร้าวนำมาแกะสลักไม่ได้ ต่อจากนั้น นำหินมาสับแต่งผิวหน้าให้เป็นรูปทรงตามต้องการ หรือเป็น หุ่น ซึ่งมี 2 ชั้นด้วยกัน คือ สับหยาบ และสับละเอียด แล้วจึงแต่งผิวหุ่นให้เรียบ หากต้องการลวดลายเพิ่มเติม ต้องลอกลายลงที่หน้าหินแล้วสกัดด้วยเครื่องมือที่มีปลายแบบเหมือนขวาน

ลูกนิมิต มีลักษณะกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 60 เซนติเมตร ใช้ฝังใต้ฐานเสมาโดยรอบ การฝังลูกนิมิตเป็นประเพณีที่ทำมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย จึงมีการทำลูกนิมิตสืบต่อมาโดยตลอด การทำเริ่มจากช่างแกะสลัก สกัดหินมาทำหุ่น จนได้หุ่นเดิมที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมหรือทรงกลม แต่ยังไม่เป็นรูปทรงที่ดีนัก ต้องนำมาทำให้กลมอีก

ใบเสมา เป็นเครื่องหมายขอเขตโบสถ์ มีลักษณะเป็นแผ่น ด้านชนมียอดแหลมหรือป้านแหล 2 ด้านลาดเอียงลงมา หินที่นิยมนำมาใช้ คือ หินชนวน หินอ่อน และหินทรายขาว ใบเสมาที่ทำในแต่ละยุคสมัยมีขนาดและรูปทรงไม่เหมือนกัน ลวดลายที่จำหลักบนใบเสมาแสดงถึงความคิดและจินตนาการของช่างแกะสลัก และรสนิยมของผู้คนในแต่ละสมัยด้วยเหตุนี้ ใบเสมาจึงถือเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์อีกอย่างหนึ่งด้วย

การจำแนกประเภทของงานหัตถกรรม นอกจากจำแนกเป็น 9 ประเภท ดังกล่าวแล้วยังอาจจำแนกตามกรรมวิธีการสร้างและการผลิตออก ดังที่ (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ 2539 : 73-84) ได้จำแนกศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็น 10 ประเภทดังนี้

เครื่องเคลือบดินเผา (Ceramics)

1 เครื่องเคลือบดินเผา ได้แก่ ภาชนะเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันทั้งที่เป็นดินเผาธรรมดาและเคลือบด้วยน้ำเคลือบ เช่น โถง อ่าง กระถาง จาน ถ้วย กระปุก ครก เป็นต้น และเครื่องประดับตกแต่ง

อาคาร เช่น กระเบื้อง ลูกกรง เครื่องประดับ เป็นต้น มีอยู่ทุกภาคของประเทศ มีกรรมวิธีการผลิตและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นแตกต่างกัน เช่น กระถางเคลือบลายมังกรจังหวัดราชบุรี เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน อ.โชคชัย จังหวัดนครราชสีมา เครื่องปั้นดินเผาจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย (Textile and Embroidery)

2 การทอผ้าในแต่ละท้องถิ่นทั้งการทอผ้าไหม การทอผ้าฝ้าย และการทอผ้าไหมจังหวัดชัยภูมิ การทอผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด ผ้าไหมแพรวาของจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น รวมถึงการเย็บปักถักร้อยเพื่อการตกแต่ง เช่น การทอยกดอก การทอจก ตลอดจนการประดับตกแต่งด้วยลูกปัดและกระจุกการทอธงหรือตุ้มของภาคเหนือและภาคอีสาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การแกะสลัก (Carving)

3 การแกะสลักเพื่อใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยวัสดุต่างๆ เช่น การทำครกหินที่อ่างศิลา จังหวัดชลบุรี การแกะสลักไม้สำหรับทำเครื่องเรือน เครื่องตกแต่งอาคารของภาคเหนือ การแกะสลักไม้เป็นเคารพของภาคอีสาน การสลักตัวหนังสือของภาคใต้ และการแกะงาช้าง ที่อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ตลอดจนการแกะเขาสัตว์ กระดุกสัตว์

หัตถกรรมโลหะ (Metal Works)

4 หัตถกรรมโลหะได้แก่ งานหัตถกรรมโลหะชนิดต่างๆ ตั้งแต่การทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยเหล็ก เช่น จอบ เสียม มีด พร้า อาวุธ การปั้นหล่อรูปเคารพ และเครื่องมือเครื่องใช้ทำด้วยทองเหลือง ทองแดง สำริด ตะกั่ว รวมถึงการทำเครื่องประดับตกแต่งด้วยเงิน ทอง เช่น การทำบาตรที่บ้านบาตร กรุงเทพฯ การทำเครื่องเงิน-ทองจังหวัดเชียงใหม่ การทำเครื่องถม จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

เครื่องจักสาน (Basketry Mats)

5 เครื่องจักสานเป็นงานที่ทำขึ้นด้วยวิธีการจักสานโดยใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ หวาย กระจูด ใบลำเจียก ย่านลิเภา เป็นต้น เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่ยังมีทำกันแพร่หลายและนิยมใช้อย่างกว้างขวาง เช่น กลุ่มจักสานบ้านเจ้าฉ่า จังหวัดอ่างทอง การสานเสื่อกระจูดที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

การก่อสร้าง (Architectures)

6 การก่อสร้าง เป็นงานสถาปัตยกรรมพื้นบ้านตั้งแต่การสร้างอาคารบ้านเรือน ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามนิยมของท้องถิ่น เช่น เรือนกาแลของภาคเหนือ เรือนกาแลของภาคเหนือ เรือนพื้นบ้านขอบภาคอีสาน เรือนเสาลอยของภาคใต้ เรือนเครื่องสับหรือเรือนไทยของภาคกลาง เป็นต้น การก่อสร้างเพิงพักชั่วคราว เช่น เพิง กระต๊อบ กระโจม ห้างนา ของภาคเหนือ เถียงไรเถียงนา ของภาคอีสาน และหน้าของภาคใต้ เป็นต้น และการก่อสร้างอาคารที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น ศาสนาการเปรียญ โบสถ์วิหาร และสถูปเจดีย์ เป็นต้น

ภาพเขียน (Painting and Drawing)

7 ภาพเขียนเป็นงานจิตรกรรมหรือภาพเขียนระบายสีและภาพลายเส้น ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา แสดงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังบ้านล้านนา การตกแต่งเครื่องมือเครื่องใช้ของชนบท เช่น การตกแต่งเรือกอและของภาคใต้ การตกแต่งเกวียนหรือระวางของภาคเหนือ เป็นต้น

8 การปั้นรูปและลวดลายประดับ (Sculpture and Decorating Motive)

งานหัตถกรรมประเภทนี้หมายถึงงานประติมากรรม เช่น การปั้นตุ๊กตาเสียบบาล ตุ๊กตาชาวบ้าน รวมถึงการปั้นลวดลายประดับอาคารส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น ลายปูนปั้นประดับโบสถ์วิหาร

9 เครื่องกระดาษ (Paper Mache)

เป็นการทำกระดาษพื้นบ้าน เช่นกระดาษสาของภาคเหนือ กระดาษข่อยของภาคกลาง และการทำกระดาษสำหรับใช้ตกแต่งในงานเทศกาล ซึ่งมักตัดเป็นริ้วธงและพวงมะโหด รวมถึงการทำร่ม ว่าว หัวโขนและหน้ากาก ปัจจุบันไม่เป็นที่นิยม

10 เบ็ดเตล็ด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ไม่อาจจัดเข้าประเภทใดได้แน่นอน เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ การแทงหยวก การทำหุ่นกระดาษ เครื่องเงิน การทำลูกปัด นอกจากนี้ยังมีงานพาหนะ เช่น เรือ เกรียน ระแทะ ล้อเลื่อน เป็นต้น

ในขณะที่ กรมศิลปากร (2532 : 38-53) ได้แบ่งประเภทของงานหัตถกรรมเพิ่มเติมอีก 3 ประเภท คือ

1 เครื่องมุก

ลายประดับมุกเป็นงานที่เกิดจากความคิดในการตกแต่งของคนไทยมาตั้งแต่โบราณ โดยใช้เปลือกหอยมุก มาตัดเป็นริ้วๆประดับลงไปบนวัสดุ โดยใช้รักเป็นตัวเชื่อมให้เชื่อมให้ชั้นมุกเกาะติดฝังลงไปบนวัสดุที่ต้องการลวดลายที่ประดิษฐ์ไว้ ลายประดับมุกมักเป็นลักษณะสำหรับสงฆ์และของใช้ เช่น ตู้ใส่หนังสือ กล้องใส่หมากพลู เป็นต้น บานประตูหน้าต่างของโบสถ์วิหารปราสาทราชวัง นอกจากนี้ ยังนิยมประดับมุกบนภาชนะเครื่องใช้ เช่น โถก กล้องใส่บุหรี เตียง เจียด ชันน้ำ กระกับ ใบลาน ฝาบาตร เป็นต้น

ประวัติของเครื่องมุก จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบการประดับมุกที่ชิ้นส่วนปูนปั้นประดับองค์เจดีย์ สมัยทวารวดีมีอายุประมาณ 1,400 ปี นอกจากนี้ ยังพบการประดับมุกที่พระเนตรของพระพุทธรูปตั้งแต่สมัยล้านนา สุโขทัยและอยุธยาลงมาลายประดับมุกเท่าที่พบเป็นฝีมือช่างสมัยอยุธยาตอนปลาย ส่วนใหญ่เป็นบานประตูประดับมุก เช่น บานประตูที่วิหารวัดพระศรีมหาธาตุ พิษณุโลก บานประตูหน้าต่างพระอุโบสถ บานประตูและตู้มุก พระมณฑป วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

2 เครื่องเงิน

เป็นงานหัตถกรรมที่มีกรรมวิธีการผลิตโดยมีช่างรักเป็นส่วนประกอบสำคัญนำมาตกแต่งให้เป็นลวดลายสวยงามโดยใช้ทองคำเปลว เงินเปลว มุก สี หรือเปลือกไข วัตถุประสงค์ที่นำมาทำโครงเครื่องเงิน เช่น ไม้ ไม้ไผ่ โลหะ พลาสติก กระดาษ เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้นโดยทั่วไปผิวของ เครื่องเงินจะมีสีดำตามสีของช่างรัก

ประวัติของเครื่องเงิน เครื่องเงินเป็นชื่อเรียกตามชนชาติหนึ่งที่ทำเครื่องเงินคือไทยเงินคือไทยเงินที่อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ และยึดอาชีพทำเครื่องเงิน

ประเภทของเครื่องเงิน แบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ

2.1 เครื่องเงินลายชุด เป็นเครื่องเงินที่มีลวดลายเป็นลายเส้นสีต่างๆตามวิธีการผลิตที่ใช้เหล็กแหลมแกะหรือชุดให้เป็นร่องก่อนสีต่างๆ

2.2 เครื่องเงินลายรดน้ำ มีลักษณะเป็นภาพหรือลวดลายสีทองของทองคำเปลวหรือสีเงินของเงินเปลว ในขั้นตอนสุดท้ายของการผลิตจะมีการรดน้ำหรือล้างด้วยน้ำเพื่อให้ปรากฏลวดลายบนเครื่องเงิน

2.3 เครื่องเงินรักสีแบบญี่ปุ่น เป็นลายสีต่างๆคละกันไป ทั้งที่เป็นลายหลากสีและลายแต่เป็นเม็ด

2.4 เครื่องเงินประดับเปลือกไข มีการนำเปลือกไขมาประดับลวดลายต่างๆบนผิวนอกของโครงเครื่องเงิน ถ้าประดับด้วยเปลือกมุกเรียกว่า เครื่องเงินประดับมุก

2.5 เครื่องเงินลายเพ้นท์หรือลายหยอด เป็นการใช้สีต่างๆระบายหรือหยอดลงบนเครื่องเงิน นิยมใช้ลายดอกไม้

2.6 เครื่องเงินประเภทอื่นๆ เช่น เครื่องเงินรักสีแบบโบราณ เครื่องเงินถมทอง เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3 เครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องถม และเครื่องลงยา

จากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่า คนไทยใช้โลหะมีค่าคือทองและเงินมาประดิษฐ์เป็นรูปเคารพ เครื่องใช้และเครื่องประดับร่างกายมาเป็นพันปี โดยพบหลักฐานในสมัยกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์เป็นจำนวนมาก เช่น พระพุทธรูปขนาดเล็ก เหรียญกษาปณ์ ต่างหูและลูกปัด เป็นต้น

เครื่องถม พบทั่วไปในทวีปยุโรปและเอเชีย โดยพบเครื่องถมที่เก่าแก่ที่สุดที่โรมัน สำหรับในประเทศไทยมีหลายแนวคิดโดยเห็นว่าเป็นของที่คิดขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยใช้เครื่องถมเป็นของของกำนัลแก่เจ้านายต่างเมือง หรือเริ่มทำครั้งแรกที่นครศรีธรรมราช แล้วแพร่หลายมายังกรุงศรีอยุธยา

เครื่องทองลงยา เป็นการประดับเครื่องใช้และเครื่องประดับที่ทำด้วยทอง เงิน และทองแดง ด้วยการประดับสีลงไปตามร่องที่แกะขึ้นเป็นลวดลายตามที่กำหนดไว้ ด้วยการถมด้วยสีต่างๆ แทนการฝังด้วย อัญมณี สันนิษฐานว่ามีการกล่าวถึงครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ เรียกว่า ทองประทาสี มีอยู่ 3 ประเภทคือ

1 การใช้ลวดลายเส้นเล็กๆมาขุดเป็นลายติดเข้ากับวัตถุที่เตรียมไว้ แล้วนำน้ำยาที่เตรียมไว้หยอดลงไปตามช่องลายภายในขุดเส้นลวดนั้น เฝ้าให้น้ำยาแข็งตัวเป็นสีประดับลายที่ทำไว้ แล้วกลึงและขัดภาชนะให้เรียบ

2 การทำเครื่องลงยา โดยใช้แม่พิมพ์กดลงไปในตัวภาชนะเป็นลายเด่นนูนขึ้นแล้วลงยาไปตามช่องลาย

3 การเขียนน้ำยาลงไปตามลวดลายที่กำหนดไว้แทนการประดับพลอยสี เรียกว่า การเขียนลายลงยา

เครื่องลงยาของไทยที่ใช้ทองแดงเป็นตัวภาชนะ เรียกว่า เครื่องถมปิด โดยเคลือบพื้นวัตถุที่เป็นทองแดงให้หนาตามต้องการแล้วเขียนสีวาดลายต้องการ นิยมทำเป็นทำเป็นเครื่องใช้ของพระราชคณะ

คำว่าเงิน คำว่าทองเป็นการประดับด้วยเส้นเงินทอง โดยการสลักลายลงไปในเนื้อวัตถุคือเนื้อเหล็กให้เป็นช่องลึกลงไปเป็นช่องลึกลงไปเป็นรอยขรุขระตามลวดลายที่ต้องการ แล้วนำเส้นเงินหรือเส้นทองเล็กๆอัดลงไปเป็นช่องที่ต้องการให้เป็นลวดลายที่ทับให้เงินหรือทองฝังแน่นลงไปเป็นช่อง ขัดผิวเหล็กให้เสมอกัน ส่วนใหญ่พบในการประดับอาวุธ เช่น ดาบ พระแสงของ้าว กรรไกร มีดโกน และด้ามปืน ซึ่งมีการคว่ำทั้งที่ด้ามและที่ตัว

อุปกรณ์และเครื่องมือ ช่างเงิน ช่างทอง ช่างถม ใช้อุปกรณ์และเครื่องมือการผลิตคล้ายกันในอดีตเป็นอุปกรณ์ที่ใช้มือทำ เช่น ค้อน ทั่ง สิวตอกลาย เป็นต้น ปัจจุบันใช้เครื่องจักรในอุตสาหกรรมผลิตเครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องถมมากขึ้น แต่ส่วนใหญ่ต้องใช้มือทำ สามารถแบ่งประเภทอุปกรณ์และเครื่องมือตามประเภทที่ผลิตได้ดังนี้

1 ประเภทภาชนะ อุปกรณ์และเครื่องมือได้แก่ แท่นไม้ เบ้าหลอม เตาถ่าน ตะเกียงฟู่ ค้อน ทั่ง คีม สิวตอกลาย แปรงขัด ลูกประคำตีควาย ชันผสมน้ำมัน ปัจจุบันใช้อุปกรณ์เพิ่มขึ้น เช่นฟิล์มถ่ายภาพ แม่พิมพ์โลหะ สกรีนน้ำกรด กำมะถัน เครื่องปั๊มแบบ

2 เครื่องประดับ อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้มีแป้นดิ่งลวด คีมจับ เครื่องดิ่งลวดตะเกียงฟู่ ปากกาจับ และน้ำประสานทอง เป็นต้น

เครื่องถมและเครื่องลงยา มีการใช้อุปกรณ์เพิ่มขึ้น เช่นตะไบ กระจกทราย เครื่องขัดเงา สี เป็นต้น

ผลงานศิลปะพื้นบ้านมีหลายประเภท ซึ่ง (สถาพร ตีบุญ ณ ชุมแพ 2550 : 56) แบ่งประเภทศิลปะพื้นบ้านไว้ดังนี้

1 สถาปัตยกรรม มีการปลูกสร้างสิ่งต่างๆ เช่น บ้าน เรือ เกวียน ศาลพระภูมิ เป็นต้น วัสดุที่ใช้ได้แก่ ไม้ หิน ดิน ปูน โลหะ โดยมีลักษณะเฉพาะของแต่ละภาค เช่น ภาคเหนือมีกาแล ภาคกลางมีตัวเหงา

2 ประติมากรรม จำแนกเป็นงานปั้น งานแกะสลัก ดังนี้

งานเครื่องปั้นดินเผา ใช้ดินปั้นเครื่องใช้ตามบ้าน เช่น เตา หม้อ ถ้วย ชาม โอ่ง กระจ่าง ตุ๊กตา และเครื่องปั้นเกี่ยวกับความเชื่อ เช่น เจริต ช้างม้า พระพิมพ์ เป็นต้น

งานไม้และงานแกะสลัก มีการแกะสลักไม้ หิน งา เขาสัตว์ ทำเครื่องใช้ต่างๆ เช่น เครื่องมือยุคนหิน ผักดาบ หน้าไม้ ที่ตักสัตว์ กระบวย กระจ่างชุดมะพร้าว แกะสลักประกอบ อาคาร เช่น กาแล ตัวเหงา งานโลหะ มีการใช้โลหะทำเครื่องใช้ต่างๆ เช่น ดาบ มีด ขวาน จอบ ส้อม กระจ่าง กระจัง กำไล ตุ้มหู กระปวน เป็นต้น

3 จิตรกรรม เป็นการเขียนภาพของชาวบ้านไว้บนกระดาษ ผ้ามรม ร่ม ไม้ ผนัง ฉันทน์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวันจากนิทานชาดก ภาพพระ ความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เช่น ภาพลายเส้นที่ถ้ำตาด้วง จ.กาญจนบุรี ภาพเขียนสีบนภาชนะดินเผา บ้านเชียง จ.อุดรธานี

4 งานหัตถกรรม ได้แก่

งานจักสาน มีการจักสานเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆโดยใช้วัสดุที่มีอยู่ในบริเวณนั้น เช่น หวาย ไม้ไผ่ ไม้ลวก ไบลาน ไบหญ้า ย่านลิเภา เป็นต้น โดยสานเป็นตะกร้า เข่ง ตุ่ม ลอบ ไซสุ่ม กระเป่า เสื่อ พัด ที่ตักน้ำ เป็นต้น

งานถักทอ ได้แก่ การทอผ้าฝ้าย ผ้าไหม เสื่อ พรมเช็ดเท้า ซึ่งมีลวดลายแตกต่างกัน

งานกระดาษได้แก่ กระดาษแก้ว กระดาษสี กระดาษฟาง กระดาษสา นำมาทำเครื่องใช้ เช่น ร่ม ว่าว หน้ากาก ธง สายรุ้ง เป็นต้น

หัตถกรรมแบ่งออกได้หลายประเภทแล้วแต่กรณีที่ใช้ในการจำแนกนักวิชาการได้ จำแนกประเภทของหัตถกรรมออกเป็นหลายประเภทดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2527 : 26-27) ได้จำแนกหัตถกรรม พื้นบ้านออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

1 แบ่งตามลักษณะการใช้ โดยถือเอาประโยชน์การใช้สอยหัตถกรรมเป็นหลัก สำคัญในการแบ่ง ซึ่งจำแนกได้หลายอย่างดังนี้

1.1 หัตถกรรมที่ใช้เป็นพาหนะทั้งทางบกและทางน้ำ เช่น เกวียน เรือ เป็นต้น

1.2 หัตถกรรมที่ใช้ทำไร่ ทำนา เช่น ไถ คราด แอก กระออม กระพ้อมใส่ข้าว กระบุง ตะกร้า เป็นต้น

1.3 หัตถกรรมที่ใช้เป็นเครื่องมือจับสัตว์ ส่วนมากเป็นเครื่องมือจักสาน เช่น แห อวน ลอบ ไซ เป็นต้น

1.4 หัตถกรรมที่ใช้สอยประจำวัน เช่น เครื่องถ้วยชาม เครื่องทองเหลือง เขียนหมากสำหรับข้าว เป็นต้น

1.5 หัตถกรรมที่เกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจ เช่นเครื่องดนตรีต่างๆ ได้แก่ ปี่ กลองทับ ซอ หมากกรุก สกา เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.6 หัตถกรรมที่เกี่ยวกับพิธีทางศาสนาและการศึกษาเล่าเรียน เช่น ภาพพระบถ ภาพชาดก สมุดข่อย บุษบกพนมพระ บุษบกตั้งธรรมาสน์ เป็นต้น

1.7 หัตถกรรมที่เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น การทอผ้า ทอเสื่อ ทำ เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

2 แบ่งตามวัสดุที่นำมาใช้ในการผลิต การแบ่งตามลักษณะนี้ก็นำเอาวัสดุที่นำมาใช้เป็นหลักสำคัญในการแบ่ง จำแนกได้หลายอย่างดังนี้

2.1 เครื่องหนัง เช่น หนังวัว หนังควาย หนังงู

2.2 เครื่องปั้นดินเผา เป็นภาชนะชนิดต่างๆที่ทำด้วยดินแล้วนำไปเคลือบหรือเผา เป็นรูปแบบต่างๆ

2.3 เครื่องไม้ เป็นเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ที่ทำด้วยไม้เนื้ออ่อนและไม้เนื้อแข็ง

2.4 เครื่องไม้ไผ่และหวาย เป็นผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่และหวาย ส่วนใหญ่เป็นเครื่อง จักสานทั้งสิ้น

2.5 เครื่องรัก เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ยางไม้ที่ได้จากต้นรักมาทาหีบหรือเคลือบเพื่อ รักษาเนื้อไม้ กระจาด ฝา กระเบื้อง และโลหะ

2.6 เครื่องหล่อ เป็นการจำลองรูปพรรณสัณฐานหรือภาชนะต่างๆจากหุ่นที่ สร้างเป็นแบบซึ่งทำได้ด้วยโลหะ ปูน และทราย

2.7 เครื่องทอ-ย้อม ซึ่งใช้เส้นใยจากธรรมชาติหรือใยประดิษฐ์มาเป็นวัสดุ ใยธรรมชาติ เช่น ฝ้าย ปอ ป่าน ไหม เป็นต้น ใยประดิษฐ์ เช่น เลยอน ไนลอน ใยแก้ว เป็นต้น ผลผลิตจากการทอ ย้อม เช่น เสื้อผ้า กระเป๋าต่างๆ เป็นต้น

2.8 เครื่องโลหะ เป็นการใช้โลหะเป็นส่วนประกอบสำคัญในการผลิต ซึ่งมีอยู่ หลายวิธี เช่น วิธีผลิตแบบโลหะแผ่น โลหะรูปพรรณ เครื่องถม เป็นต้น ชนิดของโลหะที่ใช้ในการ ผลิตเช่น เหล็ก สังกะสี ดีบุก ทองแดงอลูมิเนียม เป็นต้น

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2533 : 181-185) ได้จำแนกประเภทของงานหัตถกรรมดังนี้

1 เครื่องเคลือบดินเผา (Ceramics) ได้แก่ภาชนะเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันทั้งที่เป็น ดินเผาธรรมดาและดินเผาที่เคลือบด้วยน้ำยาเคลือบชนิดต่างๆ เช่นโอ่ง อ่าง กระจาด จาน ถ้วย ชาม ไห ครก เป็นต้น

2 การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย (Textile and Embroidery) ได้แก่ การทอผ้า ใน ท้องถิ่นต่างๆ รวมถึงการเย็บปัก ถัก ร้อย เพื่อการตกแต่งด้วย เช่น การทอยกดอก การทอจก การ ประดับตกแต่งด้วยลูกปัดและกระจก เป็นต้น

3 การแกะสลัก (Carving) ได้แก่ การแกะสลักเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ ด้วย วัสดุ ต่างๆ เช่น การทำครกหิน การแกะสลักไม้สำหรับการทำเครื่องเรือน การแกะสลักไม้เป็นรูป เคารพ การแกะสลักตัวหนังสือตะลุม การแกะสลักงาช้าง การแกะสลักเขาสัตว์ เป็นต้น

4 หัตถกรรมโลหะ (Metal Works) ได้แก่ งานหัตถกรรมโลหะชนิดต่างๆ ตั้งแต่การ ทำ เครื่องมือ เครื่องใช้ จนถึงเครื่องประดับตกแต่ง เช่น การปั้นรูปหล่อเคารพ การทำมีดอรัญญิก การทำ บาตร การทำเครื่องถม เป็นต้น

5 เครื่องจักสาน (Basket Mats) ได้แก่ หัตถกรรมพื้นบ้านที่ทำขึ้นด้วยวิธีจักสาน และถัก โดยใช้วัสดุธรรมชาติชนิดต่าง ๆ เช่น ไม้ไผ่หวาย กระจูด ใบลำเจียก ใบเตย ย่านลิเภา เป็นต้น

6 การก่อสร้าง (Architectures) ได้แก่ งานสถาปัตยกรรมพื้นบ้านทั่วไปตั้งแต่การ สร้าง อาคารบ้านเรือน เฝิงพักชั่วคราว

7 ภาพเขียน (Painting) ได้แก่ งานจิตรกรรม หรือภาพเขียนระบายสีและภาพ ลายเส้น เช่น ภาพจิตรกรรม ผนังโบสถ์วิหาร การตกแต่งเรือกอระแะ การตกแต่งเกวียน เป็นต้น

8 การปั้นรูปและลวดลายประดับ (Sculpture and Decorating) ได้แก่ งาน ประติมากรรม และการปั้นลวดลายประดับโบสถ์วิหาร สลุปเจดีย์ เป็นต้น

9 การทำเครื่องกระดาษ (Papier Mache) ได้แก่ การทำกระดาษพื้นบ้าน การทำ กระดาษสา การทำกระดาษช่อ การทำกระดาษสำหรับใช้ในการตกแต่งเทศกาล เป็นต้น

10 ประเภทเบ็ดเตล็ด เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ไม่อาจจัดเข้าเป็นประเภทใดได้ แน่นนอน และไม่มีใครทำแพร่หลาย ไม่เป็นที่รู้จักมากนัก เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ การแทงหยวก การทำหุ่นกระดาษ เครื่องเงิน การทำเครื่องดนตรี เป็นต้น

สรุปการแบ่งประเภทของงานหัตถกรรม สามารถแบ่งออกได้หลายประเภทแล้วแต่นักวิชาการ แต่อย่างไรก็ตาม สามารถแบ่งออกตามลักษณะของวัสดุที่ใช้ทำงานหัตถกรรม เทคนิควิธีทำ และจุดประสงค์การนำไปใช้ เช่น งานเครื่องมือ งานเครื่องจักสาน งานเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

2.3 งานหัตถกรรมจักสานจักสาน

2.3.1 ความหมายของหัตถกรรมจักสาน

วิฒนะ จูฑะวิทาท (2545: 33) ได้ให้ความหมายของการจักสาน (Basketry) ว่าหมายถึง การ นำวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่หวายใบไม้เชือกปอ เถาวัลย์พางป่านมาสานเป็นภาชนะเครื่องใช้ ต่างๆ ไม้ไผ่เป็นที่นิยมใช้มากที่สุด เพราะพบโดยทั่วไปในประเทศไทย ราคาไม่แพง

งานจักสานแบ่งตามประโยชน์ใช้สอยออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้คือ

- เครื่องใช้ในบ้าน เช่น ตะกร้า กระชอน กระด้ง
- เครื่องมือจับปลา เช่น สุ่ม ลอบ กระชัง
- เครื่องกลสิกรรม เช่น เข่ง คราด สุ่มไก่อ
- สิ่งของเบ็ดเตล็ด ได้แก่ เครื่องกีฬา เครื่องเล่น เครื่องใช้ เช่น งอบ หมวก

2.3.2 ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมจักสาน

เครื่องจักสาน ถือว่าเป็นภูมิปัญญาไทยและงานศิลปหัตถกรรมอย่างหนึ่ง ที่มนุษย์คิดวิธีการ ต่างๆขึ้น เพื่อใช้สร้างเครื่องมือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันด้วยวิธีการสอดขัดและสานกันของวัสดุที่เป็น เส้นเป็นริ้ว โดยสร้างรูปทรงของสิ่งประดิษฐ์ขึ้นนั้นตามความประสงค์ในการใช้สอยประสานกับ ขนบประเพณี ความเชื่อ ศาสนาและวัสดุในท้องถิ่นนั้นๆ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2532 : 107) เครื่องใช้ ของมนุษย์ประเภทเครื่องจักสาน เป็นงานประดิษฐ์ที่เก่าแก่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษนับหลายช่วงอายุ คน เป็นงานประเภทหนึ่งในสาขาศิลปหัตถกรรมที่มีกระบวนการพัฒนาจากความง่ายมาสู่กระบวนการ ที่ซับซ้อนขึ้นฝีมือละเอียดประณีต

การทำงานเครื่องจักสานของมนุษย์นั้นไม่มีหลักฐานแน่นอนแต่มีการพบร่องรอยเครื่องจักสานบนภาชนะดินเผาของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์จากร่องรอยภาชนะดินเผาหนึ่งชิ้นจากแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์บ้านเชียง อำเภอหนองหานจังหวัดอุดรธานี ลักษณะเป็นภาชนะเล็กๆปากกลมก้นเหลี่ยม และภาชนะดินเผาทรงกระบอกเล็กๆ จากแหล่งโบราณคดีลพบุรีจังหวัดลพบุรี ทั้งสองภาชนะดินเผามีร่องรอยของลายสานขัดที่ชัดเจน จากการสันนิษฐานการทำเครื่องจักสานจากทั้งสองแหล่ง ทำขึ้นโดยใช้ดินเหนียวยาล้างลงในภาชนะจักสานเมื่อดินแห้งแล้วนำไปเผาไฟเหลือเพียงแต่เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสานจึงเป็นแม่แบบที่เผาไหม้ไปในที่สุด จากภาชนะก่อนประวัติศาสตร์ดังกล่าวจึงสันนิษฐานได้ว่าเครื่องจักสานนั้นทำมาก่อนเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องปั้นในยุคแรกทำโดยใช้ดินเหนียวยาล้างในแบบ (Pressing into Mould) ก่อนการปั้นด้วยไม้และหินดูวิบูลย์ ลีสุวรรณ (2532 : 1-2)

ชิน อยู่ดี 2512 อ้างถึงใน นवलลอ ทินานนท์ (2543 : 23) กล่าวถึงความเป็นมาของเครื่อง จักสานว่า การทำเครื่องจักสาน เป็นงานหัตถกรรมที่มีการทำมาเป็นเวลายาวนานมีหลักฐานทางโบราณคดีที่พบการทำเครื่องจักสานในยุคหินใหม่ ที่บริเวณท้องถื่นแห่งหนึ่งในจังหวัดกาญจนบุรีเป็นงาน จักสานที่ทำด้วยไม้ไผ่ เป็นลายขัดสองเส้น ประมาณอายุได้ 4,000 ปีมาแล้วแสดงให้เห็นว่ามนุษย์รู้จัก การสร้างสรรค์เครื่องจักสานขึ้นเพื่อตอบสนองต่อการใช้สอยมาเป็นเวลานานสำหรับความหมายของ หัตถกรรมเครื่องจักสาน

เครื่องจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมอย่างหนึ่ง ที่มนุษย์คิดวิธีการต่างๆขึ้นเพื่อ ใช้สร้างเครื่องมือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ด้วยวิธีการสอดขัดและสานกันของวัสดุที่เป็นเส้นเป็นริ้ว โดยสร้างรูปทรงของสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นนั้นตามความประสงค์ในการใช้สอย การสร้างเครื่องจักสานของ มนุษย์โดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางความองการด้านประโยชน์ ใช้สอย ตามสภาพภูมิศาสตร์ประสานกับชนบประเพณี ความเชื่อศาสนาและวัสดุในท้องถิ่นนั้นๆ ประกอบกันขึ้นเป็นเครื่องจักสาน (วิวัฒน์ จุฑะวิภาค. 2545 : 33) วิธีการในการทำเครื่องจักสานของ มนุษย์ในชนชาติต่างๆ เท่าที่ปรากฏจากอดีตมาจนปัจจุบันมีรูปแบบและลวดลายในการสานที่คล้ายคลึงกันเป็นส่วนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งลวดลายในการสานจะมีจำกัดอยู่ไม่มากลายนัก และจากความจำกัดของลวดลายนี้เป็นผลบังคับให้รูปทรงของเครื่องจักสานมีลักษณะที่ใกล้เคียงกันไปด้วย นอกเหนือจากลวดลาย รูปทรงแล้ววัสดุในการทำเครื่องจักสานในส่วนต่างๆของโลก เช่น ในกลุ่มประเทศเอเชียจะเห็นว่าใช้วัสดุชนิดเดียวในหลายประเทศ เช่น การทำเครื่องจักสานด้วยไม้ไผ่จะมีทำกันในแทบทุกประเทศซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวิบูลย์ ลีสุวรรณ ได้กล่าวถึงการจักสานไว้ว่า การใช้วัสดุที่มีมาจากธรรมชาติที่มีลักษณะเป็นเส้น เช่น เถาวัลย์ หวาย กระจูด กก มาสนสอดขัดกันอย่างง่ายๆโดยไม่ต้องแปรรูปวัตถุ เช่น การนำเถาวัลย์ หวาย มาสนเป็นภาชนะง่ายๆ ได้แก่ ตะกร้า กระจาด การนำต้นกก กระจูด มาทาบให้แบนแล้วสานเป็นเสื่อ หรือภาชนะ เช่น เสื่อกระจูด กระจอบจุด และ ในภาคใต้ เมื่อมนุษย์ต้องการผลิตเครื่องจักสานให้มีรูปทรงและมีลวดลายละเอียด ประณีตมากขึ้นจึง แปรรูปวัตถุดิบด้วยการจัก เพื่อให้ได้วัตถุดิบที่เป็นเส้นเล็กสานได้ละเอียดยิ่งขึ้น เช่น การนำหวายมา จักเป็นเส้น นำไม้ไผ่มาจักเป็นดอก

นอกจากนี้การเรียกเครื่องจักสานว่า จักสาน นั้น เป็นคำที่เรียกขึ้นตามวิธีการที่ทำให้เกิดเครื่องจักสาน เพราะเครื่องจักสานต่างๆจะสำเร็จเป็นรูปร่างที่สมบูรณ์ได้นั้นต้องผ่านกระบวนการ ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1 การจัก คือ การนำวัสดุมาทำให้เป็นเส้น เป็นแฉก หรือเป็นริ้วเพื่อความสะดวกในการสาน ลักษณะของการจักโดยทั่วไปนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของวัสดุแต่ละชนิดซึ่งจะมีวิธีการเฉพาะที่แตกต่างกันไป การจักไม้ไผ่หรือหวายมักจะเรียกว่า “ตอก” ซึ่งการจักถือได้ว่าเป็นขั้นตอนของการเตรียมวัสดุในการทำ เครื่องจักสานชิ้นแรก

2 การสาน เป็นกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่นำวัสดุธรรมชาติมาทำประโยชน์โดยใช้ความคิดและเมือนมนุษย์เป็นหลัก การสานลวดลายจะสานลายใดนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการใช้สอย ซึ่งมีด้วยกัน 3 วิธี คือ การสานด้วยวิธีสอดขัด การสานด้วยวิธีการสอดขัดด้วยเส้นทแยง และการสานด้วยวิธีขัดเป็นวง

3 การถัก เป็นกระบวนการประกอบที่ช่วยให้การทำเครื่องจักสานสมบูรณ์ การถักเครื่อง จักสาน เช่น การถักขอบของภาชนะจักสานไม้ไผ่ การถักหูภาชนะ เป็นต้น การถักส่วนมากจะเป็นการเสริมความแข็งแรงของโครงสร้างภายนอก เช่น ขอบ ขา ปาก ก้น ของเครื่องจักสาน และเป็นการเพิ่มความสวยงามไปด้วย

ดังนั้น สรุปได้ว่าเครื่องจักสานคือ วัสดุที่มีลักษณะเป็นเส้นยาวที่สอด และขัดกันเพื่อให้ได้รูปทรงตามต้องการกับประโยชน์ใช้สอย รูปทรงงานจักสานจะขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ของช่างเป็นผู้กำเนิดในแต่ละท้องถิ่น

ประเภทของเครื่องจักสานในประเทศไทยสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ ทรงฤดูท พรหมชินวงศ์ (2550 : 12-13) คือ การจำแนกประเภทตามการใช้สอย ได้แก่

- 1 เครื่องจักสานเกี่ยวกับการบริโภค เช่น กระจิบข้าว มวยนึ่งข้าว
- 2 เครื่องจักสานที่ใช้ภาชนะบรรจุสิ่งของ เช่น กระจับจุก ตะกร้า กระจาด ปังกี้
- 3 เครื่องจักสานที่ใช้ป้องกันแดดฝน ได้แก่ หมวก กอบ หมวกจีน
- 4 เครื่องจักสานที่ใช้เป็นส่วนประกอบอาคารบ้านเรือน และเครื่องปลูก ได้แก่ ฝาเรือน เสื่อ ลำแพน เสื่อสำหรับปูนั่ง ปูนอน
- 5 เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องดัก กักขังและจับสัตว์น้ำ ได้แก่ ลอบ ไซ อีจู้ ตุ่ม สุ่มปลา ชะนาง
- 6 เครื่องจักสานที่ใช้เครื่องประดับตกแต่งและเครื่องกีฬา ได้แก่ มู่ลี่ ปลาตะเพียน ตะกร้อ กระเช้าของขวัญ ของชำร่วยต่างๆ
- 7 เครื่องจักสานเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณีและศาสนา เช่น การทำพานหมากเบ็งใส่ข้าว บูชาพระของชาวอีสาน

การจำแนกตามวัสดุที่ใช้ผลิต ได้แก่

- 1 เครื่องจักสานที่ใช้วัสดุธรรมชาติในการผลิต ได้แก่ กระจาด ตะกร้า กระจับจุก สุ่มปลา สุ่มไก่ เป็นต้น
- 2 เครื่องจักสานที่ไม่ใช้วัสดุธรรมชาติในการผลิต ได้แก่ เฆง มู่ลี่ กระเช้าของขวัญ และของชำร่วย เป็นต้น

วัสดุและเครื่องมือที่ใช้ทำงานเครื่องจักสาน

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2532 : 4-6) กล่าวถึงวัสดุที่ใช้ทำงานเครื่องจักสานไว้ว่า ไม้ไผ่เป็นวัสดุที่พบจากธรรมชาติที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ที่จะนำมาแปรรูปเป็นวัสดุสำหรับทำเครื่องจักสานมากที่สุด เครื่องจักสานไม้ไผ่จึงเป็นเครื่องจักสานที่นิยมใช้และผลิตกันแพร่หลายในภูมิภาคเอเชีย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โดยเฉพาะประเทศไทยนั้น ไม้หลายพันธุ์มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะนำมาทำเครื่องจักสาน และมีกระจายอยู่ในทุก ภาคของประเทศ ไม้ที่นำมาทำเครื่องจักสานได้ดีมีหลายพันธุ์ ได้แก่ ไม้สัก ไม้รวก ไม้เอี้ยะ ไม้ข้าว หลาม เป็นต้น และไม้หลายชนิดเป็นไม้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการนำมาทำเครื่องจักสานได้ดีแล้ว ยังมีวัตถุดิบจากธรรมชาติอีกหลายชนิดที่นำมาใช้ทำเครื่องจักสานได้ดี เช่น หวาย พรรณไม้ชนิดหนึ่ง Calamus sp. ในวงศ์ Palmae ลำต้นยาว ผิวเกลี้ยงเหนียว ขึ้นเป็นกอ มีหลายชนิดเช่น หวายตะค้า ทอง (หวายโป่ง) ซึ่งเป็นพรรณไม้อีกชนิดหนึ่งที่ใช้ทำเครื่องจักสานได้ดี อาจจะสามารถนำหวายทั้งหมด หรือใช้หวายผสมกับวัสดุชนิดอื่น เช่น ไม้ไผ่ ใบตาล ใบลาน

รัตน์ อุตยผล (2523 : 66-67) ได้กล่าวถึงวัสดุจักสานไม้ไผ่ว่า ไม้ไผ่เป็นวัสดุพื้นเมืองซึ่งมีอยู่ ทั่วประเทศไทย และเป็นวัสดุที่หาง่าย ส่วนต่างๆของไม้ไผ่อาจนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ทุกชิ้น การประดิษฐ์ไม้ไผ่ชิ้นต้นเราอาจนำเศษไม้ไผ่หรือส่วนต่างๆ เช่น ตา ข้อ แขนง ปล้อง มาประกอบเป็นรูป ต่างๆตามความสนใจ การประกอบนี้ทำได้หลายวิธี เช่น การตัดการติด การต่อ และวิธีอื่นๆ และในประเทศไทยมีไม้ไผ่อยู่ไม่น้อยกว่า 50 ชนิด ขึ้นกระจายทั่วไปในประเทศตั้งแต่ริมลำน้ำ ลำธาร จนถึง เทือกเขาสูง แต่ไม่เกิน 3,000 ฟุต เช่น ไม้ตง ไม้บง ไม้ซาง ไม้สีสุก ไม้รอก ไม้เลี้ยว ไม้ลำมะลอก ไม้หอม ไม้หัวหลาม เป็นต้น ไม้ไผ่นั้นมีส่วนสัมพันธ์กับชีวิตของคนไทยเราตลอดมา ในการสร้างบ้านเรือน ที่อยู่อาศัยไม้ไผ่ทำได้ทุกส่วนของอาคารนั้น ตั้งแต่เสาถึงหลังคาฝา ประตู หน้าต่าง ใช้ไม้ไผ่ทำทั้งสิ้น เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆสำหรับใช้สอยภายในบ้าน นับตั้งแต่ตะกร้า กระบุง กระจาด โต๊ะ เก้าอี้ ชั้นวาง ของ พานผลไม้ มูสิ่กั้นแดด รั้ว เอาไม้ไผ่ทำได้ทั้งสิ้นอย่างไรก็ตาม เครื่องจักสานมีความสัมพันธ์กับมนุษย์ เนื่องจากเครื่องจักสานของไทยใน ภาคต่างๆ มีมากมายหลายชนิด และมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่แตกต่างกันออกไป โดยลักษณะ เฉพาะถิ่นของเครื่องจักสานเหล่านั้น สะท้อนให้เห็นถึงสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่น สภาพการ ดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนการนับถือศาสนาของกลุ่มชนที่ผลิตเครื่องจัก สาน ดังนั้น เครื่องจักสานจึงเป็นศิลปหัตถกรรมที่มีคุณค่าในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ของชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ได้เป็นอย่างดี วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2532 : 76-78)นอกจากนี้ เครื่องจักสานยังเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้านได้ หลายอย่าง เช่น สะท้อนให้เห็นถึงความชาญฉลาดในการเลือกสรรวัตถุดิบแต่ละชนิดเป็นอย่างดี แล้ว นำมาดัดแปลงแปรรูปเป็นวัตถุที่ใช้ทำเครื่องจักสานด้วยวิธีง่ายๆ แต่สนองการใช้สอยได้ดี เช่น ชาว ภาคใต้นำใบลำเจียกหรือใบปาหนันมาจักและสานเป็นเสื่อและกระสอบโดยนำใบลำเจียกไปลนไฟให้ ใบนิ่มก่อนที่จะจักเป็นเส้น หรือนำต้นกระจุตไปแชโคลนแล้วรีดให้แบน หรือการจักไม้ไผ่เป็นตอกแบบ ต่างๆ ให้เหมาะสมที่จะใช้สานเป็นเครื่องจักสานแต่ละชนิดซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ ชาวบ้านเรียนรู้จากการสังเกตและการทดลองสืบกันมาแต่บรรพบุรุษ ทำให้เครื่องจักสานแต่ละชนิดมี รูปแบบและประโยชน์ใช้สอยที่สมบูรณ์ลงตัวคุณค่าอีกประการหนึ่งของเครื่องจักสาน คือ คุณค่าทาง ศิลปะและความงาม โดยเครื่องจักสานหลายชนิดมีรูปร่าง โครงสร้าง และลวดลายที่ลึกลับและบุดูเสียได้ง่าย ก่อข้าว จึงเป็นภาชนะสำหรับใส่ข้าวเหนียวนึ่งได้ดีที่สุด ซึ่งเป็นผลจากการออกแบบที่แยบยลของชาวบ้านที่ได้ ทดลองปรับปรุง สืบทอดกันเรื่อยมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้ รูปทรงของก่องข้าวแต่ละท้องถิ่นยังมี ความงดงามแตกต่างกันไปตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่นอีกด้วยอีกทั้งคุณค่าที่สำคัญของเครื่องจัก สานไทย คือ คุณค่าในการแสดงออกทางอารมณ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และจิตใจของช่างพื้นบ้าน เครื่องจักสานหลายชนิด ของไทยสานอย่าง ละเอียด ประณีต ซึ่งแสดงให้เห็นอารมณ์ที่ละเอียดอ่อนของผู้สานได้อย่างดี ความ ละเอียดประณีตนั้น เริ่มตั้งแต่การแปรรูปวัตถุดิบ เช่น การจักตอก และเหลาหวายเป็นเส้นเล็กๆ เพื่อ ใช้สานและลักรสส่วนที่ต้องการความละเอียด ประณีตของเครื่องจักสาน จนถึงการสานเป็นลวดลายที่ ละเอียดซับซ้อนอย่างลายพิกุลหรือลายसान ของเครื่องจักสานย่านลิเภา เป็นต้น

เครื่องจักสาน เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่คนไทยใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้มากมายหลายชนิด และเครื่องจักสานที่ผลิตขึ้นในภาคต่างๆ นั้นมักใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไป ทำให้เครื่อง จัก สานที่ทำขึ้นเป็นรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามประเภทของวัตถุดิบ ประโยชน์ใช้สอย สภาพการ ดำรงชีวิตและสภาพภูมิศาสตร์ ความนิยมตามชนบประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2532 : 100-104)

2.3.3 ภูมิปัญญางานจักสาน

ประเภทของงานจักสานประเภทของเครื่องจักสาน

ในประเทศไทยสามารถจำแนก ได้ 2 ลักษณะ ทรงฤทธิ์ พรหมชินวงศ์ (2550 : 12-13) คือ การ จำแนกประเภทตามการใช้สอย ได้แก่

- 1 เครื่องจักสานเกี่ยวกับการบริโภค เช่น กระจิบข้าว มวยนึ่งข้าว
- 2 เครื่องจักสานที่ใช้ภาชนะบรรจุสิ่งของ เช่น กระบุง ตะกร้า กระจาด บุงกี
- 3 เครื่องจักสานที่ใช้ป้องกันแดดฝน ได้แก่ หมวก กอบ หมวกจีน
- 4 เครื่องจักสานที่ใช้เป็นส่วนประกอบอาคารบ้านเรือน และเครื่องปลูก ได้แก่ ฝา เรือน เสื่อลำแพน เสื่อสำหรับปูนั่ง ปูนอน
- 5 เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องดัก กักขังและจับสัตว์น้ำ ได้แก่ ลอบ ไซ อีจู้ ตุ่ม สุ่ม ปลา ชะ นาง
- 6 เครื่องจักสานที่ใช้เครื่องประดับตกแต่งและเครื่องกีฬา ได้แก่ มู่ลี่ ปลาตะเพียน ตะกร้อ กระเช้าของขวัญ ของชำร่วย
- 7 เครื่องจักสานเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณีและศาสนา เช่น การทำพานหมากเบ็งใส่ ข้าว บูชาพระของชาวอีสาน

ลักษณะของการจักสานและชนิดของการจักสาน

1 การจัก คือการนำวัสดุมาทำให้เป็นเส้น เป็นแฉก หรือเป็นริ้วเพื่อความสะดวกใน การสาน ลักษณะของการจักโดยทั่วไปนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของวัสดุแต่ละชนิดซึ่งจะมีวิธีการเฉพาะที่ แตกต่าง กันไป หรือบางครั้งการจักไม้ไผ่หรือหวายมักจะเรียกว่า “ตอก” ซึ่งการจักถือได้ว่าเป็น ขั้นตอนของการเตรียมวัสดุในการทำเครื่องจักสานขั้นแรก

ภาพที่ 2.1 การจักสาน

2 การสาน เป็นกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่นำวัสดุธรรมชาติมาทำประโยชน์โดยใช้ความคิดและฝีมือมนุษย์เป็นหลัก การสานลวดลายจะสานลายใดนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการใช้สอย ซึ่งมีด้วยกัน 3 วิธี คือ การสานด้วยวิธีการสอดขัด วิธีการสอดขัดด้วยเส้นทแยง และวิธีขัดเป็นวง

ภาพที่ 2.2 การสาน

3 การถัก เป็นกระบวนการประกอบที่ช่วยให้การทำเครื่องจักสานสมบูรณ์ การถัก เครื่องจักสาน เช่น การถักขอบของภาชนะจักสานไม้ไผ่ การถักหูภาชนะ เป็นต้น การถักส่วนมากจะเป็นการเสริมความแข็งแรงของโครงสร้างภายนอก เช่น ขอบ ขา ปาก ก้น ของเครื่องจักสาน และเป็น การเพิ่มความสวยงามไปด้วย

รูปแบบของงานจักสาน

เครื่องจักสานภาคกลางประชาชนภาคกลางส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำและยังมีไม้ไผ่ที่เอื้ออำนวยในการใช้ทำเครื่องจักสาน ภาคกลางจึงเป็นแหล่งผลิตเครื่องมือเครื่องใช้แหล่งใหญ่ที่สุดของประเทศ มีรูปแบบลักษณะมากมายหลายชนิด จัดแบ่งตามหน้าที่ใช้สอย ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1 เครื่องจักสานที่เป็นภาชนะ ได้แก่ กระบุง กระจาด กระเชอ ชะลอม เข่ง

ภาพที่ 2.3 กระจาด

2 เครื่องจักสานที่ใช้สำหรับถักและจับสัตว์ ได้แก่ กระชังขนาดใหญ่สำหรับเลี้ยงปลา ลอบไซ ที่ใช้ดักปลาตามริมส่งแม่น้ำลำคลอง ลุ่มปลา ลุ่มไก่ กรงนก ฯลฯ

ภาพที่ 2.4 เครื่องจับสัตว์

ลวดลายที่ใช้ในงานจักสาน

การสาน เป็นขั้นตอนสำคัญในการทำเครื่องจักสาน โดยนำวัตถุดิบที่แปรรูปแล้วมาสาน เป็นรูปทรงต่างๆ กรรมวิธีในการสานแบ่งออกเป็นแบบต่างๆ ได้ดังนี้

ลายขัด

ลายขัด เป็นวิธีการสานแบบพื้นฐานที่เก่าแก่ที่สุด ลักษณะของลายขัดเป็นการสร้างแรง ยึดระหว่างตอก ด้วยการขัดกันเป็นรูปมุมฉากระหว่างแนวตั้งกับแนวนอน โดยใช้ตอกยืนหรือตอกแนวตั้ง หรือตอกยืนสอดขัดกับตอกแนวนอนโดยยกขึ้นเส้นหนึ่ง ช่มหรือขัดลงเส้นหนึ่งสลับกันไป อย่างที่ เรียกว่า ลายหนึ่ง จากลายหนึ่งได้พัฒนามาเป็นลายสอง ลายสาม และลายอื่นๆ ที่ยังคงรักษา ลักษณะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การสอดและการขัดกันเช่นเดิม แต่ใช้เส้นตอกในแนวตั้งและแนวนอนมากกว่าหนึ่งเส้น และ สอดขัดกันให้สลับไปสลับมาเกิดเป็น ลายสอง ลายสามและลายอื่นๆ อีกมากมายชนิดนี้ใช้สานเครื่องจัก สานได้หลายชนิด และมักใช้ร่วมกับลายชนิดอื่นเพื่อให้ได้รูปทรงตามต้องการ

ในการสานรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งมีกระบวนการสานตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงขั้นสุดท้ายจนสำเร็จผลและทำให้ผลิตภัณฑ์มีความสวยงามมากขึ้นซึ่งขึ้นอยู่กับลายในการสานลายต่างๆในงานจักสานมีลายขัดธรรมดา ลายสอง ลายสาม ลายตาชะลอม ลายหกเหลี่ยม

ลายต่างๆที่กล่าวมาเป็นลายหลัก เรายังสามารถเอาลายหลักไปประยุกต์และประกอบในการสานงานผลิตภัณฑ์ต่างๆได้ เช่นตะกร้า ตาแกรง กระจาด กระจาปถ้อ กระจาปใส่ของ อื่นๆ

ลายขัดธรรมดา เป็นลายอย่างง่าย ๆ ใช้โดยทั่วไปการสานส่วนกันของผลิตภัณฑ์โดยใช้วัสดุแบบกว้างทั้งเส้นตั้งและเส้นนอนจนเป็นเส้นหลักและเส้นโครงของผลิตภัณฑ์ด้วย

วิธีการสานขัด (ลายขัดแคะหรือเรียกว่าลาย 1)

- 1 วางวัสดุเส้นสานโดยทับ 1 เส้น ยก 1 เส้น เส้นสลับกันไปตลอดแนว
- 2 สอดวัสดุเส้นสานโดยทับ 1 เส้น ยก 1 เส้น สลับกันไปเรื่อยๆตลอดแนว
- 3 สานเส้นที่ 2-3-4 คล้ายเส้นที่ 1 แค้ขัดสลับกันไปเรื่อยๆ จนเสร็จตามต้องการ

ลายสอง เป็นลายที่ใช้ในการสานงานที่มีพื้นที่กว้างๆ เมื่อต้องการใช้ชิ้นงานมีลายสวยงาม เช่นเสื่อลาแบบมัด หรือนาไปสานส่วนที่เป็นด้านข้างของผลิตภัณฑ์ต่างๆ

วิธีการสานลายสอง

- 1 งานวัสดุเส้นผืนหลักเรียงทางตั้งตลอดแนว
- 2 สอดวัสดุเส้นสานโดยทับ 2 เส้น ยก 2 เส้น สลับกันไปเรื่อยๆตลอดแนว
- 3 สานวัสดุเส้นสานต่อไปโดยเริ่มยกเส้นที่ 2-3 ทับ 2 เส้น ยก 2 เส้น สลับกันไปเรื่อยๆ จนตลอดแนวแล้วหากการสานตลอดไปจะได้แนวที่สวยงามตัว

การสานลายสามคล้ายๆกับการสานลายสอง เพียงแค่ทับเป็น 3 เส้น เป็นลายที่เหมาะสมกับการใช้สานพื้นที่กว้างๆจนเห็นลายที่สวยงาม

วิธีการสานลายสาม

- 1 วางวัสดุเส้นผืนหลักเรียงตั้งตามแนวตามต้องการ
- 2 สอดวัสดุเส้นสานโดยยก 1 เส้น ทับ 3 เส้น ยก 3 เส้น และทับ 3 เส้นสลับกันไปเรื่อยๆ
- 3 สานวัสดุเส้นที่ 2 โดยยก เส้นที่ 1-2 เส้นแล้ว ทับ 3 เส้น ยก 3 เส้น ทับ 3 เส้น สลับกันไปเรื่อยๆ ในการสานลายสามจะได้ลายที่มากกว่าลายที่สอง

ลายตาแปดเหลี่ยม เป็นลายที่ใช้สานตะกร้า กระจาป กระจาด หรือผลิตภัณฑ์อื่นที่ ต้องการโปร่งๆแสดงลวดลายเส้นสวยๆ ไม่ใ้โดยเริ่มใช้วัสดุสาน 8 เส้น

วิธีการสานลายแปดเหลี่ยม

- 1 สานเส้นหลัก 4 เส้นวางขัดกันให้เป็นตาสี่เหลี่ยม
- 2 สอดเส้นสานอีก 4 เส้นที่มุมแต่ละมุมของสี่เหลี่ยมโดยสอดขัดไขว้กันก็จะเป็นรูปแปดเหลี่ยม
- 3 สานลายตาต่อไปเรื่อยๆ ข้อสังเกตเส้นสานเส้นใหม่จะขนานกับเส้นเดิมไปเรื่อยๆ และจะขัดไขว้เส้นเดิม

ลายทแยง

ลายทแยง เป็นวิธีสานที่ใช้ตอกสอดขัดกันในแนวทแยง (diagonal) ไม่มีเส้นตั้งและเส้นนอนเหมือนลายขัด แต่จะสานสอดขัดกันตามแนวทแยงเป็นทกเหลี่ยมต่อเชื่อมกันไปเรื่อยๆคล้ายรวงผึ้ง ลายชนิดนี้จึงมักสานโปร่ง เช่น ลายตาแข่ง ลายชะลอม ลายหัวส้ม ลายเกล็ดเต่า และลายเฉลว ลายชนิดนี้มักใช้สานภาชนะโปร่ง เช่น ข่ง ชะลอม หรือใช้สานประกอบกับลายอื่น เช่น สานเป็นส่วนบนของหมวก หรือหัวส้ม เพราะสามารถสานกระจายออกจากศูนย์กลางได้ดีก่อนที่จะสานลายขัดหรือลายอื่น ประกอบเป็นส่วนของเครื่องจักสานต่อไป

ลายขดหรือลัก

ลายขดหรือลัก เป็นการสานที่ใช้กับวัสดุที่ไม่สามารถคงรูปอยู่ได้ด้วยตนเอง เช่น หวาย ย่านลิเภา ปอ ผักตบชวา วัสดุเหล่านี้ต้องสานด้วยการขดหรือลัก ได้แก่ การลักเป็นเส้นแล้วขดเป็นวงกระจายออกจากศูนย์กลาง แล้วลักเชื่อมกันเป็นชั้นๆ ให้ได้รูปทรงตามต้องการ หรือสานโดยใช้วัสดุอื่นเป็นโครงก่อน แล้วลักหรือสานพันยึดโครงเหล่านั้นให้เป็นรูปทรงตามโครงสร้างที่ขึ้นเช่น การสานเครื่องจักสานย่านลิเภา จะต้องใช้โครงหวายหรือไม้ไผ่มาทำเป็นโครงตามรูปภาชนะที่ต้องการจะสานก่อน แล้วจึงใช้ย่านลิเภาที่จักเป็นเส้นแล้วสอดพันเชื่อมระหว่างโครงแต่ละชั้น เข้าด้วยกัน จนเป็นภาชนะเครื่องใช้ที่มีรูปทรงตามต้องการ เช่น การสานกระเป่า กล่อง ตะกร้าหัวการสอดขัดนี้อาจจะทำให้เป็นลวดลายเพื่อความสวยงามด้วย

ลายอิสระ

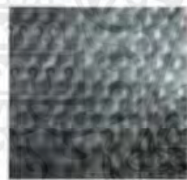
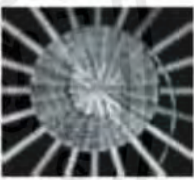

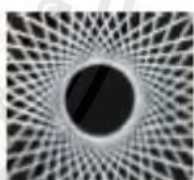
ลายอิสระ เป็นการสานที่ไม่มีแบบแผนตายตัว ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้สานที่จะคิดประดิษฐ์ขึ้นเองให้สอดคล้องกับความต้องการของตน ลายประเภทนี้มักสานขึ้นตามความต้องการของผู้สาน และแบบแผนที่สืบทอดกันมาในแต่ละท้องถิ่น เช่น การสานของเล่นด้วยใบตาล ใบลาน ใบมะพร้าว เป็นรูปสัตว์ต่างๆ เช่น ปลาตะเพียน ตั๊กแตน นก หรือสานเป็นของเล่นประเภทเครื่องประดับของเด็ก เช่น สานเป็นเข็มขัด แหวน กำไล นอกจากนี้ การสานแบบอิสระนี้ บางที่ใช้เศษตอกสานเป็นดอกไม้หรือพวงมาลัยเป็นเครื่องบูชาสิ่งที่เคารพนับถือ ก็มีนอกจากกรรมวิธีการสานเครื่องจักสานดังกล่าวแล้วคนไทยยังมีกรรมเอา การ "ลัก" เข้าไว้ในกระบวนการของการทำเครื่องจักสานด้วย เพราะเครื่องจักสานหลายชนิดต้องใช้หวาย เชือก ป่าน ปอ ฯลฯ มาลักประกอบด้วย เช่น การใช้เชือก หรือหวายลักขอบหรือชายเสื้อ ฯลฯ เพื่อให้ใช้ได้ทนทานและสวยงามด้วย ดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่า เครื่องจักสาน เป็นหัตถกรรมที่สร้างขึ้นจากวัตถุดิบธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ นำมาแปรรูปให้มี ลักษณะเหมาะสม แล้วสานเป็นเครื่องจักสานที่มีรูปทรงธรรมดาจนพัฒนามาเป็นเครื่องจักสานที่มี รูปร่างสวยงามและมีลวดลายละเอียดประณีต

ปัจจุบัน มีผู้นำเถาธุ่น กาบกล้วย ผักตบชวา มาทำเครื่องจักสานประเภทต่างๆ มากมาย โดยประยุกต์รูปทรงให้สวยงามตามความต้องการในการใช้สอย เครื่องจักสานเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ที่มนุษย์ประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้นจากวัตถุดิบพื้นบ้านเท่าที่จะหาได้ในท้องถิ่นต่างๆ แล้วพัฒนา รูปแบบให้เหมาะสมกับความต้องการในการใช้สอยเรื่อยมาจากอดีตจน ปัจจุบัน เครื่องจักสาน มากมายหลายอย่างที่ทำขึ้นในภาคต่างๆ ของไทย มีรูปแบบและประโยชน์ใช้สอยแตกต่างกันอย่าง น่าสนใจยิ่ง

ลวดลายในการสานเครื่องจักสาน แบบอย่างของลวดลายของเครื่องจักสานในแต่ละถิ่นมีหลักเฉพาะท้องถิ่นที่แตกต่างกันไป และมีชื่อเรียกลายต่างๆ แตกต่างกันไปแม้จะเป็นลายชนิดเดียวกันก็ตาม ลักษณะของการสร้างลวดลายแบ่งได้เป็นแบบต่างๆ ดังนี้ นิกร นุชเจริญผล (2525)

1 ลายแม่บท ลายแม่บทเป็นลายที่มีลักษณะประจำตัวเด่นชัด มีกฎเกณฑ์การสานแน่นอน เช่น ลายขัด ยกหนึ่งข่มหนึ่ง หรือลายสอง ยกสองข่มสอง ฯลฯ เป็นต้น ลายแม่บทต่างๆ เหล่านี้เป็นต้นกำเนิดที่ทำให้มนุษย์รู้จักนำวัสดุในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ใบลาน กระจูด คั่ว ฯลฯ มาสาน เป็นสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันมาหลายยุคหลายสมัย และได้ตกทอดมาจนถึงยุคปัจจุบัน

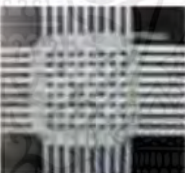

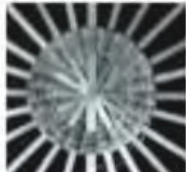
ตารางที่ 2.1 ลายสานแบบลายแม่บท

ชื่อลาย	ลักษณะลาย	ชื่อลาย	ลักษณะลาย
ขัดขัด Khad Chid		ลายสาม Lai Sarm	
ตาชะลอม Ta Chalorm		บล็อกสาม Plok Sarm	
เฉลวเกล็ดเต่า Chaleo Kledtao		เวียนรัสมีย์ Wien Rasmee	
ลายสอง Lai Song		ลายล้อม Lai Soom	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2 ลายพัฒนา ลายพัฒนาเป็นลายที่พัฒนามาจากลายแม่บท กฎเกณฑ์การสาน ยัง แน่นนอน อยู่ แต่มีรายละเอียดเพิ่มขึ้น ลักษณะเด่นของลายแม่ยังปรากฏชัด ส่วนลายจะเปลี่ยนแปลง เป็น รูปร่างง่ายขึ้น ลายดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดของช่างสานไทยแต่โบราณที่รู้จัก ดัดแปลงและพัฒนาลายสานต่างๆเหล่านี้ให้มีรูปแบบที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและ สวยงาม เช่น ลายลบน้ำ ลายดีหล่ม ลายดีตะแคง ฯลฯ เป็นต้น

ตารางที่ 2.2 ลายสานแบบลายพัฒนา

ชื่อลาย	ลักษณะลาย	ชื่อลาย	ลักษณะลาย
จักดาโปร่ง Khad Ta Prong		เจลาวเปลง Chaleo Plang	
จักเตะสลับ Khad Tae Salab		เจลาวดาว Chaleo Dao	
จักขึ้นตัน Khad Khun Ton		ดีหล่มคว่ำ De Lom Kwam	
ตาชะลอมคู่ Ta Chalorm Ku		ลายขึ้นตัน Lai Kun Ton	
ดีตะแคง De Takaeng		เวียนรำสมิ Wien Rasmee	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3 ลายประดิษฐ์ ลายประดิษฐ์เป็นลายสานที่ช่างสานประดิษฐ์ขึ้นให้เป็นลวดลายต่างๆ ตามความรู้สึกรักนึกคิดของช่างสานเอง โดยอาศัยลายแม่บทและลายพัฒนาเป็นหลักในการสาน กฎเกณฑ์ของลายแม่บทและลายพัฒนายังคงอยู่บ้าง แต่ไม่แน่นอนคงที่เสมอไป การใช้ดอกสีขนาด ต่างๆ สาน และประดิษฐ์ให้เป็นดอกดวงและลวดลาย แม้ว่าจะยังคงลักษณะของลายแม่กับลายพัฒนา ไว้ก็ตาม ยังหมายถึงลายประดิษฐ์ด้วย เพราะอาศัยลวดลายเป็นหลักในการสาน ดังนั้น ช่างสานไทย โบราณจึงได้แสดงออกถึงศิลปะและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ตลอดจนอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดไว้ใน ลายสาน ได้อย่างงดงาม เช่น ลายชิตตาแมว ชิตดอกจัน ชิตขอ ลายพัด ลายเสื่อกระจูด เป็นต้น

ตารางที่ 2.3 ลายสานแบบลายประดิษฐ์

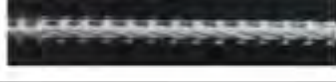

ชื่อยลาย	ลักษณะลาย	ชื่อยลาย	ลักษณะลาย
เจลายอนดอก Chaleo Yondok		ลายยกดอก Lai Yokdok	
ดอกพิกุล Dok Pikun		ชิตดอกจัน Khid Dok Chan	
ดาวล้อมเดือน Dao Lomduan		ลายคุบ Lai Kub	
ชิตขอก่าย Khid Khorkai		ศวัสติกะของจีน Swastika Khorng Cin	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเก็บริม

การเก็บริมโดยการเข้าขอบปาก หรือเรียกว่า การมัดหวาย เป็นวิธีเก็บริมโดยใช้วัสดุอื่นที่มีความหนา แข็ง กลม หรือแบน เพื่อเสริมให้ขอบปากผลิตภัณฑ์เกิดความ แข็งแรงมากขึ้น ซึ่งวิธีการเข้าขอบ คือ การพับหรือตัดปลายตอกให้เส้นยืนหลักเสมอแนวที่จะทำขอบ เหลลาคัดโค้งหวาย หรือไม่ทำขอบให้กลม จากนั้นวางประกบขอบชั้นในและชั้นนอกให้เสมอแนวปากขอบของงาน แล้วใช้ ตอกเส้นหวายผูกมัด พัน หรือถักขอบทั้งริมในและริมนอกให้แน่น ทำตลอดแนวของขอบปากทั้งหมด การเก็บริมวิธีนี้จะทำให้ผลิตภัณฑ์มีความแข็งแรง คงทน เหมาะที่จะนำไปใช้สอย เช่น ขอบกระบุง ตะแกรง ตะกร้า ถ้าสานด้วยตอกไม้ไผ่จะหักกลับไม่ได้ จึงต้องเสริมขอบด้วยวีเข้าขอบ วัสดุที่ใช้ทำขอบมักใช้หวาย เพราะมีความเหนียว ทนทาน เส้นกลม ตัดโค้งงอ เป็นรูปทรงตามแบบผลิตภัณฑ์ที่ต้องการเข้าขอบได้ ส่วนเส้นตอกที่ใช้ผูกมัดก็ใช้ตอกหวายเช่นกัน และการเก็บริมโดยการเข้าขอบปาก หรือ การมัดหวายนั้น มีผลผลิตที่หลากหลาย ทำให้ผลิตภัณฑ์มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 2.4 ลักษณะของการมัดหวาย

ชื่อลาย	ประเภทของลาย	ลักษณะลาย
มัดเวียน	แม่บท	
มัดเวียน	ทิวณา	
มัดยกคอก	ทิวณา	
กาะลูกู	ทิวณา	
มัดหัวหวาย	ทิวณา	
มัดสามหวาย	ทิวณา	
มัดหวายคู่	ทิวณา	
ทับสันบน	ทิวณา	
สูงนาง	แม่บท	
สันปากซ้อน	ทิวณา	
กว้างเหลี่ยมหลัง	ทิวณา	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อ นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

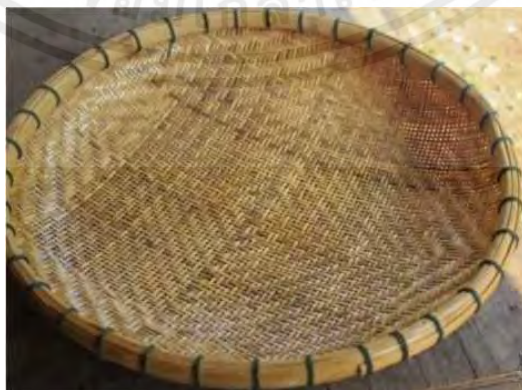
ลวดลายในการสานเครื่องจักสานแบบอย่างของลวดลายของเครื่องจักสานในแต่ละถิ่นมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นที่แตกต่างกันไป และมีชื่อเรียกสายต่างๆแตกต่างกันแม้จะเป็นลายชนิดเดียวกันก็ตาม ลักษณะของการสร้างลวดลายแบ่งได้เป็นแบบต่างๆดังนี้

1 ลายขัด คือ ลายที่ยก 1 ทอก ช่ม 1 ทอกสลับกันเรื่อยไป ใช้สานกระสอบ ตะกร้า กระบุง ไช้ ช้อง เป็นต้น ลายขัด เป็นลายพื้นฐานของเครื่องจักสานซึ่งอาจจะเป็นลวดลายเบื้องต้น ของการทำเครื่องจักสานที่เก่าแก่ที่สุดก็ได้ ลักษณะของลายขัด เป็นการสร้างแรงยึดระหว่างกันด้วย การขัดกันของตอก หรือวัสดุอื่นด้วยการขัดกันระหว่างแนวตั้งหรือเส้นตั้ง และแนวนอนหรือเส้นนอน ถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นว่า “ลายขัด” เป็นแม่แบบของลายสานทั้งปวง ซึ่งมีอยู่ในงานจักสานของชนชาติต่างๆทั่วไป เป็นลายที่วิวัฒนาการขึ้นมาเป็นลายต่างๆ ตั้งแต่ลายขัดธรรมดาไปจนถึงการสานแบบ ยกดอกเป็นลวดลายต่างๆ ลักษณะโครงสร้างของลายขัดนี้เป็นลายที่มีแรงยึดมาก จึงมีความแน่น และแข็งแรงให้ความคงทนมาก จึงนิยมใช้สานประกอบกับลายอื่นๆ ในส่วนที่ต้องการความแข็งแรง เช่น ส่วนที่เป็นก้น เป็นปาก คอของภาชนะ เป็นต้น

ภาพที่ 2.5 ลายขัด

2 ลายสอง ใช้สานกระซอน กระสอบ ผาบ้านไม้ไผ่ ลายสองเป็นลายที่ประสมกับลายขัด ลายสามประดิษฐ์ แล้วประดิษฐ์เป็นลายที่มีชื่อว่า ลายลูกแก้ว ลายตึก ลายตีหงาย ดาวล้อมเดือน ดาวกระจาย เป็นต้น

ภาพที่ 2.6 ลายสอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3 ลายตาหลิ้ว อาจจะเรียกต่างกันไปตามพื้นถิ่น เช่น ลายตาชะลอม ลายชะมู ใช้สาน กระเป๋า ตะกร้า ลายตาหลิ้ว เป็นลายที่ดัดแปลงมาจากลายพื้นฐาน โดยเพิ่มดอกซัดทแยงเป็นลายดอก ชิง ลายดอกจันทร์ ลายพิกุล ลายตาชะลอม ฯลฯ

ภาพที่ 2.7 ลายตาหลิ้ว

ภาพที่ 2.8 ลายดีดำน

ภาพที่ 2.9 ลายประติษฐ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4 ลายทแยง ลักษณะการสานคล้ายการถัก ส่วนมากใช้ดอกเส้นแบนๆ บางๆ เพราะการสานลายชนิดนี้ต้องการแผ่นทึบ โครงสร้างของลายทแยงจะเบียดตัวกันสนิทไม่มีเส้นตั้ง หรือเส้นนอนเหมือนลายขัด เป็นลายสานที่ต้องการผิวเรียบบางสามารถสานต่อเชื่อมกันไปตามความโค้งของภาชนะที่ต้องการได้ เครื่องจักสานที่สานด้วยลายทแยงนี้ส่วนมากจะสามารถทรงรูปอยู่ได้ด้วยตัวเอง แต่ความแข็งแรงจะไม่ทนเท่าลายขัด

ภาพที่ 2.10 ลายทแยง

5 ลายขัด ลายสานแบบขดส่วนมากจะใช้สานภาชนะโดยสร้างรูปทรงขึ้นด้วยการขดของวัสดุซ้อนเป็นชั้นๆ แล้วใช้ตัวกลางเชื่อมถักเข้าด้วยการเย็บ ถัก หรือมัด ลายสานแบบขด มักใช้วัสดุจำพวกหวาย ปอ และวัสดุอื่นๆ ที่ไม่สามารถทรงรูปอยู่ได้ด้วยตัวเอง ลายสานแบบขดจะรับน้ำหนักและแรงดันได้ดีเพราะโครงสร้างทุกส่วนจะรับน้ำหนักเฉลี่ยโดยทั่วถึงกัน

ภาพที่ 2.11 ลายสานแบบขด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6 ลายอิสระ เป็นลายที่สานขึ้นตามความต้องการของผู้สาน เป็นลายที่เกิดจากการสร้างสรรค์ที่อิสระตามความต้องการใช้สอย เป็นการสร้างลวดลายให้เกิดเป็นเครื่องจักสานที่ต่างไปจากลวดลายแบบอื่นๆ จะพบเห็นทั่วไปในภาคต่างๆของประเทศ นับว่าเป็นลายที่น่าสนใจลายหนึ่งในกระบวนการกระทำเครื่องจักสาน สนไซย ฤทธิโชติ (2539 : 184)

ประโยชน์ของงานจักสาน

คุณค่าและการใช้สอยในชีวิตประจำวัน ในสังคมสัทธิกรรมหรือเกษตรกรรม เครื่องจักสานมีบทบาทที่สำคัญยิ่งเนื่องจากชาวบ้านจะใช้ภูมิปัญญาของตนเองประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ขึ้นตามความต้องการใช้งานเขาจะใช้อย่างรู้และเข้าใจในสิ่งนั้นๆ และเห็นคุณค่าของเครื่องใช้ เครื่องจักสานจากภูมิปัญญาของตน

1 ประโยชน์ของการใช้สอยสามารถโยงไปถึงคุณค่าแห่งจิตใจ ให้เกิดความรักและห่วงแหนในคุณค่าของสิ่งที่ตนเองบรรจงสร้างขึ้นจากความรู้สึกรักใคร่ จิตวิญญาณที่สร้างความงดงามในชิ้นงานแต่ละชิ้น ตั้งแต่การเลา การเลาจนนำมาสานรวมเป็นภาชนะของใช้ ซึ่งแน่นอนว่าเขาจะใช้อย่างคุ้มค่าและทะนุถนอม

2 สะท้อนของความอุดมสมบูรณ์ และความสงบสุขในสังคม ท้องถิ่นเครื่องจักสานที่มีใช้ทั่วไปนั้น มีทั้งเครื่องจับสัตว์ ทำการเกษตร ของใช้ในครัวเรือน และสิ่งเบ็ดเตล็ด หรืออาจรวมไปถึงเครื่องจักสานที่ใช้ในพิธีกรรมบางอย่าง สิ่งเหล่านี้รับใช้คนในสังคมชนบทที่มีแสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของพื้นที่ซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลแห่งความอุดมสมบูรณ์ มีการแบ่งปันการใช้สอย การพึ่งพาอาศัย สร้างสมคุณธรรม จริยธรรม กลายเป็นระบบคุณธรรม และเป็นที่มาของความสงบ ไม่

3 เครื่องจักสานจะแสดงคตินิยม ความเชื่อ เรื่องราวต่างๆ ของสังคม และยุคสมัยที่มีผลจากรูปแบบของประเพณีต่างๆ ก่อให้เกิดงานศิลปหัตถกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ชุมชน แสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ อาชีพ

วัสดุที่ใช้ในงานจักสาน วัสดุที่ใช้ในงานจักสานมีหลายชนิด ดังนี้คือ

1 ไม้ไผ่ เป็นไม้ที่ใช้ทำเครื่องจักสานมากมายหลายชนิด มีลักษณะเป็นไม้ปล้อง เป็นข้อ มีหนาม และแขนงมาก เมื่อแก่จะมีสีเหลือง โดยจะนำส่วนลำต้นมาใช้จักเป็นตอกสำหรับสานเป็นภาชนะต่างๆ

อายุของไม้ไผ่ที่เหมาะสมกับการใช้ทำเครื่องจักสาน

1.1 งานที่ต้องการความยืดหยุ่นตัวสูงมาก เช่น ใช้ทำตอกมัด หรือต้องการนำไปจักสานประเภทสอดขัด ทำลวดลาย แต่ไม่ต้องการใช้ความแข็งของเส้นตอก ควรเป็นไม้ไผ่อ่อน อายุประมาณ 1 ปี

1.2 งานที่ต้องการรับน้ำหนักการใช้งานประเภทกระบุง กระจาด เข่งตะกร้าเครื่องมือจักจับสัตว์ต่างๆ ควรใช้ไม้ไผ่ที่มีอายุประมาณ 2-4 ปี

1.3 งานที่ต้องการแบกหาม ต้องการความแข็งแรง เช่น ไม้คาน คันหลาว คันธนู ควรใช้ไม้ไผ่ที่มีอายุประมาณ 4-6 ปี

ภาพที่ 2.12 ไม้ไผ่

2 กก เป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งที่ชอบขึ้นในที่ชื้นและมีขึ้นทั่วไป เช่น ในนา ริมหนอง บึง และที่น้ำท่วมและ ลำต้นกลมหรือสามเหลี่ยม มีทั้งชนิดลำต้นใหญ่ยาว และลำต้นเล็กและสั้น ส่วนมากนำมาทอเสื่อมากกว่านำมาสานโดยตรง

ภาพที่ 2.13 กก

3 แห่ย่ง มีลักษณะคล้ายไม้ไผ่แต่อ่อนนุ่มกว่า ไม่มีข้อ แข็งกว่าหวายใช้ได้ทนกว่ากก ชอบขึ้นตามที่แฉะ มีผิวเหลืองสวย ใช้สานเสื่อ ทำฟ้าย่าน เป็นต้น

ภาพที่ 2.14 แห่ย่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4 หวาย จะขึ้นในป่าเป็นกอๆ ส่วนมากจะใช้ประกอบเครื่องจักสานอื่นๆ แต่ก็มีกรรมนำหวายมาทำเครื่องจักสานโดยตรงหลายอย่าง เช่น ตะกร้าหิ้ว ถาดผลไม้ เป็นต้น

ภาพที่ 2.15 หวาย

5 ใบตาลและใบลาน ลำต้นสูงคล้ายมะพร้าว ใบเป็นแผงใหญ่คล้ายพัด จะนำมาทำเครื่องจักสานโดยจักในออกเป็นเส้นคล้ายเส้นตอก แต่ต้องใช้ใบอ่อน ส่วนใหญ่จะใช้สานหมวกและงอบ

ภาพที่ 2.16 ใบตาลและใบลาน

6 ก้านมะพร้าว ใช้ก้านกลางใบของมะพร้าว เหลาใบออกให้เหลือแต่ก้าน แล้วนำมาสานเช่นเดียวกับตอก ส่วนมากสานเป็นตะกร้า กระจาดผลไม้เล็กๆ

ภาพที่ 2.17 ก้านมะพร้าว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไมอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7 ย่านลิเภา มีลักษณะเป็นเถาวัลย์ชนิดหนึ่ง มีขนาดเท่าหลอดกาแฟ ขึ้นตามภูเขา เทือกเขา และป่าละเมาะ ในการใช้ต้องนำลำต้นมาลอกเอาแต่เปลือกแล้วจักเป็นเส้นๆ ย่านลิเภาส่วนใหญ่นำมาสานเป็นลาย เขียนหมาก พาน เป็นต้น

ภาพที่ 2.18 ย่านลิเภา

8 กระจูด เป็นพันธุ์ไม้ตระกูลเดียวกับกก ชอบขึ้นในที่ชื้นแฉะ ลักษณะลำต้นเป็นต้น กลมๆ ขนาดนิ้วก้อย ก่อนนำมาสานจะต้องนำลำต้นมาฟั้งแดดแล้วทุบให้แบนคล้ายเส้นตอกก่อน แล้ว จึงสาน

ภาพที่ 2.19 กระจูด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

9 เตยทะเล เป็นต้นไม้จำพวกหนึ่งใบยาวคล้ายใบสับปะรดหรือใบลำเจียก ขึ้นตามชายทะเล ใบมีหนาม ก่อนนำมาสานต้องจักเอาหนามริมใบออกแล้วย่างไฟ แชน้ำ แล้วจึงจักเป็นเส้น

ภาพที่ 2.20 เตยหอม

10 ลำเจียกหรือปาหนัน เป็นต้นไม้จำพวกเดียวกับเตยทะเล

ภาพที่ 2.21 ลำเจียก

2.3.3.7 เครื่องมืองานจักสาน

วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการทำงานจักสาน มีดังต่อไปนี้

1 มีดโต้หรือมีดผ่า จะมีลักษณะเดียวกับมีดโต้ คือ สันตรง ปลายตัดความยาวประมาณ 30 ซม. ช่างบางคนจะใช้มีดนี้เพียงเล่มเดียว ทั้งตัด ผ่า จักและเหลา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.22 เครื่องมือจักสาน

2 มีดเหลาตอก จะมีขนาดย่อมกว่ามีดผ่ามาก ความยาวของสันประมาณ 12-15 ซม. ลักษณะพิเศษคือ ส่วนของสันอาจจะเป็นเส้นตรง แต่ปลายจะงอนขึ้นเล็กน้อย บางด้าม สันอาจโค้ง ส่วนคมมีด มักจะโค้งขึ้นเสมอ เพื่อให้เหมาะกับการเหลาตอกให้เรียบและกลม ต่อด้ามจับด้วยไม้ ยาวประมาณ 35-45 ซม.ตามขนาดของช่วงแขนของช่างแต่ละคน เพื่อให้แนบกับแขนของช่างเมื่อใช้เหลาตอก จะช่วยบังคับคมมีดให้เป็นไปตามที่ช่างต้องการ

ภาพที่ 2.23 มีดจักตอก

3 เหล็กจี้ หรือเหล็กหมาด

เหล็กจี้ หรือเหล็กหมาด มี 2 ลักษณะคือ ชนิดปลายกลมและปลายแบน เป็นเหล็กยาว ประมาณ 5-10 ซม.ต่อด้ามไม้พ้อจับเหมาะมือยาวประมาณ 15 ซม. รวมความยาวประมาณ 25 ซม. เหล็กจี้ชนิดกลมมักใช้ร้อยเส้นหวาย ชนิดปลายแบนมักจะเจาะร้อยเส้นตอก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.24 เหล็กหมาก

ภาพที่ 2.25 ไม้คาน

ภาพที่ 2.26 เลื่อย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4 เครื่องเลียด

ใช้เลียดตอกเป็นแผ่นสังกะสี เจาะรูหลายขนาด ใช้เส้นตอกที่จักเป็นเส้นเหล็ยม สอดผ่านรู แล้วดึงหรือเลียดเส้นตอกให้กลมและได้ขนาดเท่าๆ กัน

ภาพที่ 2.27 เครื่องเลียด

5 แม่แบบเครื่องจักสาน (Molds For Basketry) ใช้เป็นแม่แบบสำหรับขึ้นรูปงานจักสาน ตามรูปทรงที่ต้องการ เช่น รูปทรงสี่เหลี่ยม รูปทรงรี เป็นต้น

ภาพที่ 2.28 แม่แบบไม้แกะ

2.3.3.8 ขึ้นตอนและงานจักสาน

วิธีการจักตอก

การจักตอกป็น แบ่งไม้ไผ่ออกเป็นชิ้นๆตามขนาดที่ต้องการ ใช้มีดจักตอกเอาส่วนในออก (ซี่ตอก) จักในส่วนที่เหลือออกเป็นเส้นบางๆ แล้วหลาวให้เรียบร้อยตากแดดให้แห้ง การจักตอกตะแคง ใช้วิธีเดียวกันกับการจักตอกชิ้นเบื่องต้น แต่การจักให้เป็นเส้น ตอกจะทำการจักทางผิวเป็นเส้นเล็กกว่าตอกชิ้น ทำการหลาวให้เรียบร้อย แล้วนำออกตากแดด การจักไพล ใช้วิธีเดียวกันกับการจักตอกตะแคง แต่การหลาวจะหลาวให้เป็นเส้นกลม แบบเท่ากัน ทำการหลาวให้เรียบร้อย แล้วนำออกตากแดด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.29 การจักตอก

การสาน เป็นขั้นตอนที่ยาก และต้องใช้ความละเอียดมากที่สุด เริ่มจากการก่อฐานด้านล่างด้วยเส้นตอกสองชนิด คือ ตอกยืน (ตอก-ตั้ง) ซึ่งจะมีลักษณะคอดตรงกลางต่างจากตอกทั่วไป และตอกนอน (ตอกสาน) ที่มีขนาดกว้างเท่ากันเท่ากันทั้งเส้นตากปกติ เหตุที่ตอกยืนมีลักษณะพิเศษ เนื่องจากเมื่อสานเสร็จจะได้ตะกร้าที่มีฐานเล็ก และค่อยๆบานขึ้นบริเวณปาก

ภาพที่ 2.30 การสาน

การรมควัน

เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการสานเพื่อเพิ่มความแข็งแรง สวยงาม แก่เครื่องจักสานด้วยหวาย ในส่วนที่ต้องการเสริมเป็นพิเศษ ได้แก่ ปาก ขา หู การผูกและพันด้วยหวาย จะเสริมให้ เครื่องจักสานเกิดความสวยงามเป็นสีเหลืองทองอร่าม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.31 การรมควัน

การถักและพัน

เมื่อสานตัวเรือเรียบร้อยก็ถึงการรมควันโดยจะทำในวันที่ไม่มีลม ใช้ฟางพรมน้ำหมาด ๆ เป็นเชื้อเพลิงเพื่อให้เกิดควันมาก รมจนเครื่องจักสานมีสีเหลืองเท่าถ่านทั้งใบ แล้วนำมาเข้าสู่ส่วนประกอบหวาย มีการผูกปาก พันขา ใส่ฐานและหูหิ้ว

ภาพที่ 2.32 การถักและพัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขั้นตอนการจักสาน เริ่มตัดไผ่จากกอ

ภาพที่ 2.33 ตัดไผ่จากกอ

หากตัดมาไว้ใช้งานจำนวนมาก ควรการเก็บให้มีอายุการใช้งานได้ยาวนานในหลุมดิน แล้ว คลุมไม้ด้วยใบไม้หรือเศษผ้า รดน้ำให้ความชื้นสม่ำเสมอ

การเตรียมตอกไม้ไผ่ริดกึ่งและตาไม้ไผ่ออก

ภาพที่ 2.34 ตัดตาไม้ไผ่

ภาพที่ 2.35 ตัดท่อนไม้ไผ่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การผ่าไม้ไผ่ นิยมผ่าจากปลายไม้ไผ่ด้านหนึ่งไปยังอีกด้านหนึ่ง

ภาพที่ 2.36 การผ่าไม้ไผ่

การจักตอก

การจักตอกไม้ไผ่ มี 3 วิธีคือ

- 1 การจักตอกป็น คือ การจักตอกตามส่วนกว้างของไม้ไผ่ แล้วเหลาตอกให้บางเรีตลอดเส้น
- 2 การจักตอกตะแคง คือ การจักตอกตามความหนาของไม้ไผ่
- 3 การจักตอกกลม คือ การจักตอกให้เป็นเส้นสี่เหลี่ยม แล้วเหลาลบเหลี่ยมให้กลม การเตรียมตอกกลมอย่างง่าย โดยจักตอกสี่เหลี่ยมเส้นเล็กๆ จำนวนมากแล้วนำมาป็นบนหน้าขา จะ ได้ตอกกลมจำนวนมากโดยไม่ต้องเหลาครั้งละเส้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เทคนิคการทำเครื่องจักสาน

1 การสาน (Weaving) เป็นวิธีที่ใช้วัสดุที่มีลักษณะแบนและยาว นำมาขัดหรือสานกัน โดยการใช้เส้นยืนและเส้นขัด สอดสลับชั้นลงเพื่อยึดวัสดุนั้นให้เป็นแผ่น ผืนหรือรูปทรงโค้งมน ตามแบบที่กำหนดไว้ นิยมทำกันทั่วไป ทั้งลายทึบและลายโปร่ง เป็นวิธีการทำเครื่องจักสานที่นิยมแพร่หลายทั่วไป เพราะสามารถปรับลดและเพิ่มขนาดได้ง่ายที่สุด ช่างจักสานนิยมใช้กับการผลิตงานหลายประเภท เช่น รูปทรงกรวย รูปทรงครึ่งวงกลม รูปทรงเหลี่ยม รูปทรงกลม รูปทรงกระบอก ลายหลัก เช่น ลายขัด ลายสอง ลายตาเฉลว ลายกันหอย ลายหัวสุม เป็นต้น

2 การขด (Coiling) เทคนิคการขดของช่างจักสานไทย เป็นเทคนิคเฉพาะที่ช่างทำเครื่องเงินในเขตจังหวัดเชียงใหม่นิยมใช้ในการผลิตภาชนะเครื่องเงินที่มีรูปทรงโค้งกลมหรือเหลี่ยม ในลักษณะรูปทรงเรขาคณิต เช่น พาน แจกกัน ถาด โถก หีบผ้า พาน 8 เหลี่ยมหรือ 12 ช่างต้องทำให้เส้นตอกแนบและต่อเนื่องกันตลอดตัวภาชนะ ทำยสุดก็ต้องปิดผิวไม้ใผ่ให้เรียบเนียนเป็นเนื้อเดียวกันให้สวยงาม ด้วยการลงรัก ชาด หรือลงสี

3 การเปียและการเย็บ (Braiding and sewing หรือ Plaiting)

เป็นวิธีการทำเครื่องจักสานอีกวิธีหนึ่งที่มีผู้นิยมทำน้อยกว่าการสานและการขด เพราะการ ถักเปียแล้วเย็บจะไม่แข็งแรงนัก มักจะใช้กับของใช้ที่ไม่จำเป็นต้องการรับน้ำหนักมาก หรือของใช้ที่ไม่ต้องการรูปทรงพิเศษนัก การถักเปีย มักจะใช้เส้นตอกแบนๆ หรือบางพื้นที่อาจจะใช้เถาว์ลัยเส้น เล็กๆ จำนวน 7 เส้น ถักให้เป็นเส้นยาว ขนาดจะเล็กหรือใหญ่ขึ้นอยู่กับการใช้งาน แล้วนำมาเย็บต่อกันให้เป็นแผ่นหรือรูปทรงโค้งมน ตามแต่ลักษณะของงาน ด้วยจักรเย็บผ้าหรือการเย็บด้วยมือ

ภาพที่ 2.37 การเปียและการเย็บ

2.3.4 หัตถกรรมจักสานภาคกลาง

ภาคกลางเป็นบริเวณที่มีพื้นที่กว้างขวางและอุดมสมบูรณ์มากกว่าส่วนอื่นๆ ของประเทศ เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำการเกษตร ดังนั้น ภาคกลางจึงมีวัตถุดิบที่เอื้ออำนวยต่อการผลิตเครื่องจักสานมากมายหลายชนิด เครื่องจักสานของภาคกลางนั้นสัมพันธ์กับสภาพภูมิศาสตร์ท้องถิ่น และชนบประเพณีของประชาชนเช่นเดียวกับภาคอื่นๆ

ตามลักษณะภูมิศาสตร์ภาคกลางนั้น หมายถึง ที่ราบลุ่มน้ำตอนกลางและบริเวณ ชายฝั่งตะวันออกของอ่าวไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บริเวณที่ราบลุ่มน้ำตอนกลาง ได้แก่ บริเวณที่ราบตอนกลางและตอนล่างของ ลุ่มน้ำทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วยแม่น้ำสำคัญคือ แม่น้ำเจ้าพระยา และสาขา ปิง วัง ยม น่าน ที่ไหลมาจากตอนเหนือของประเทศ แม่น้ำเหล่านี้จะไหลพาตะกอน โคลนตมา มาทับถมกันบริเวณตอนล่าง ซึ่งเคยเป็นแอ่งของแผ่นดิน และอยู่ใต้ระดับน้ำทะเลมาก่อน ให้สูงขึ้นจนเป็นที่ราบ และแม่น้ำที่ไหลมาจากภูเขาทางตะวันตกได้แก่ แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำที่ไหลมาจากภูเขาทางตะวันออกคือ แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำบางปะกง ทำให้เกิดพื้นดินทับถมจนเป็นที่ราบต่อเนื่องกันกว้างขวางที่สุดของประเทศ ซึ่งมีความยาว จากเหนือถึงอ่าวไทยประมาณ 450 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศของภาคกลางนี้จะเห็นว่า มีแม่น้ำเป็นหัวใจสำคัญ และถ้าแบ่งภาคกลางออกตามลักษณะการไหลของลำน้ำ และอัตราการตกตะกอนของน้ำจะได้บริเวณที่ราบลุ่มน้ำตอนล่างหรือ บริเวณดินดอน สามเหลี่ยมปากแม่น้ำซึ่งเกิดจากตกตะกอนทับถม ได้แก่ บริเวณจังหวัดนครสวรรค์ ชัยนาท ต่อลงมาถึงอ่าวไทย รวมพื้นที่หลายจังหวัดในภาคกลาง เช่น กรุงเทพมหานคร ปทุมธานี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม เป็นต้น

บริเวณนี้ประกอบด้วยดินตะกอนหนา และยังมีกรทับถมอยู่ตลอดเวลา ทำให้ เกิดสันดอนตรงบริเวณปากอ่าวไทย และเกิดเกาะกลางสันดอนขึ้นจนแม่น้ำเปลี่ยนทาง เดินเพราะไหลไม่สะดวก จึงเกิดสาขาแยกก่อนออกอ่าวไทย แม่น้ำสำหรับของภาคกลาง

นอกจากแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญแล้ว ยังมีแม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำน้อยไหลขนานกับแม่น้ำ เจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี ไหลมาสมทบกับแม่น้ำเจ้าพระยาและ มีแม่น้ำแม่กลองไหลมาจาก ทิศตะวันตก แม่น้ำบางปะกงมาจากทิศตะวันออก จากการไหลของแม่น้ำเหล่านี้ทำให้เกิดตะกอนดินทับ ถม เป็นเนื้อดินเหนียวปนทรายเล็กน้อย เกือบกน้ำได้ดี ฉะนั้น จึงเหมาะกับการเพาะปลูกแบบนาลุ่ม ทำให้ ภาคกลางเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญของประเทศ มีบริเวณที่อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลเล็กน้อย ทำให้ เกิดคลองต่าง ๆ มากมาย

จากลักษณะของภาคกลางบริเวณที่ราบลุ่มตอน กลางนี้จะเห็นว่า เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่ การเกษตร และประชาชนมักตั้งบ้านเรือนอยู่ตามริม แม่น้ำลำคลอง โดยมีแม่น้ำลำคลองเป็นปัจจัยสำคัญ ในการดำรงชีวิต ซึ่งทำให้เกิดอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง กับแม่น้ำลำคลองมากมาย โดยเฉพาะการจับสัตว์น้ำ ซึ่งส่งผลถึงการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้จักสานในการจับ ดักสัตว์น้ำด้วย

นอกจากบริเวณที่ราบลุ่มตอนล่างแล้ว บริเวณที่ราบลุ่มตอนบนและบริเวณชายขอบตอนล่าง ที่ราบ ตอนบนคือบริเวณที่ลุ่มสาขาสำคัญ ปิง วัง ยม น่าน ของแม่น้ำเจ้าพระยาไหลจากที่สูงทางภาคเหนือ ผ่านที่ลาดลงสู่ที่ราบภาคกลางในเขตจังหวัดตอนเหนือ ของที่ราบภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดอุตรดิตถ์ กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก บริเวณนี้เป็นที่ลาดชันน้ำไหล

แรง มีการขุดตัดพื้นดินที่น้ำไหลผ่านพากรวดทราย โคลนตมาทับถม เพราะบริเวณลุ่มน้ำยังมีลักษณะ เป็นที่ราบลุ่มน้ำแคบ ๆ มีหินเป็นพื้นฐานโผล่ให้เห็น เป็นระยะ ๆ บริเวณใกล้เชิงเขาทางทิศตะวันตก ทิศตะวันออก และทิศเหนือ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเชิง ฝาเตี้ย ๆ พื้นดินสูงๆ ต่ำ ๆ ซึ่งเกิดจากการสึกกร่อน และประกอบกับการดันตัวของแผ่นดินยุคหลัง เขา เตี้ย ๆ มีทั่วไปในบริเวณจังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี และนครสวรรค์ รวมถึงพื้นที่เป็นลูกคลื่น น้อยๆ และเขาเตี้ยๆ บริเวณลุ่มน้ำป่าสักด้วย

บริเวณของภาคกลางนี้อาจรวมเอาพื้นที่บริเวณชายฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของอ่าวไทยด้วย ซึ่งได้แก่ บริเวณจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด บริเวณนี้อยู่ตอนใต้ของลุ่มน้ำบางปะกงด้านตะวันตก และได้จดลุ่มเจ้าพระยาและอ่าวไทย บริเวณนี้ประกอบ ด้วยแนวชายฝั่งเว้าแหว่งมาก มีเกาะใหญ่น้อย มีป่า ชายเลนทั่วไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ทำให้พื้นที่บริเวณ นี้มีความอุดมสมบูรณ์ ที่ดินส่วนใหญ่จึงใช้ทำการ เกษตรสูง ซึ่งจำเป็นต้องใช้เครื่องมือเครื่องใช้จักสาน ในอัตราสูง ทั้งบริเวณที่ราบลุ่มเจ้าพระยา ทำจัน และแม่กลอง ซึ่งเป็นที่โล่ง ประชาชนนิยมปลูกไม้ไผ่

ไว้ตามบริเวณหมู่บ้านและตามหัวไร่ ปลายนา และ นอกจากนี้ในบริเวณจังหวัดกาญจนบุรี เพชรบุรี ลงไปถึงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีภูเขาตะนาศรีเป็น แนวเขาที่มีป่าไผ่อยู่เป็นจำนวนมาก จากลักษณะ ดังกล่าวนี้ ภาคกลางจึงมีไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัสดุสำคัญของการทำเครื่องจักสานอยู่ดมสมบูรณ์ และเป็นผลให้ เครื่องจักสานส่วนใหญ่ของภาคกลางเป็นเครื่องจักสานไม้ไผ่ ส่วนเครื่องจักสานอื่นที่ รองลงมาได้แก่ ไบลาน ไบตาล และหวาย

อย่างไรก็ตาม จากลักษณะภูมิประเทศของภาคกลางดังกล่าว เป็นแรงผลักดันให้มีการผลิต เครื่องจักสานขึ้นใช้ในชีวิตประจำวัน และจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ยังมีผลต่อการสร้างรูปแบบของ เครื่องจักสานด้วย

เครื่องจักสานภาคกลางส่วนมากทำจากไม้ไผ่ มากกว่าวัสดุอื่น และเครื่องจักสานไม้ไผ่นี้อาจ แบ่งออก ตามหน้าที่ใช้สอยเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้ คือ

เครื่องจักสานไม้ไผ่ที่ใช้เป็นภาชนะ ได้แก่ กระบุง กระจาด กระทวย กระบา กระทอ กระพ้อม กระเชอ กระเช้า กระพอก ชะลอม ตะกร้อ บุงก็ หลัว ตะกร้า เข่ง ฯลฯ

เครื่องจักสานไม้ไผ่ที่ใช้เป็นเครื่องตวง ได้แก่ กระชู สัด ฯลฯ

เครื่องจักสานไม้ไผ่ที่ใช้ในครัวเรือน ได้แก่ พัด กระชอม ตะแกรง ฝาชี กระดัง หวด ฯลฯ

เครื่องจักสานไม้ไผ่ที่ใช้เป็นเครื่องประกอบอาคารบ้านเรือน ได้แก่ ฝ้ายบ้าน พื้นบ้าน หลังคา ฯลฯ

เครื่องจักสานไม้ไผ่ที่ใช้เป็นเครื่องจับสัตว์และขังสัตว์น้ำ ได้แก่ ชะนาง ลอบ สุ่ม ไซ กระบัง กระจู้ กระชัง ตะข้อง ตะแกรง จัน ฯลฯ

เครื่องจักสานไม้ไผ่ที่ใช้เป็นเครื่องใช้อื่นๆ เช่น เสื่อลำแพน แผงรั้ว กรงนก สุ่มไก่ เป็นต้น ฯลฯ นอกจากนี้เครื่องจักสานไม้ไผ่ซึ่งเป็นเครื่องจักสาน หลักของภาคกลางแล้ว ยังมีเครื่องจักสานที่ทำ จาก วัสดุอื่นอีกบ้าง เช่น หวาย ไบลาน ไบตาล เป็นต้น เครื่องจักสานหวายของภาคกลาง ได้แก่ ตะกร้าหิ้ว กระชุก สำหรับจับหมู เป็นต้น เครื่องจักสานไบลานและไบตาลของภาค กลาง ได้แก่ ปลา ตะเพียนสาน งอบ หมวก เครื่อง เล่นเด็กต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม เครื่องจักสานภาคกลางที่ใช้วัสดุ ส่วนใหญ่คือไม้ไผ่ หวาย และไบลาน ไบตาล แล้ว ยังมีรูปแบบเฉพาะถิ่นที่แตกต่างไปจากเครื่องจักสาน ภาคอื่นหลายอย่าง เช่น รูปแบบของเครื่อง จักสาน ภาคกลางที่มีความแตกต่างไปจากเครื่องจักสานภาค อื่นที่เห็นได้ชัด คือ เครื่องจักสานที่ใช้จับ ดักสัตว์น้ำ ซึ่งส่วนใหญ่จะสร้างขึ้นตามสภาพภูมิประเทศที่เป็น แม่น้ำ ลำคลอง เป็นส่วนใหญ่ ทำให้มี รูปทรงที่กลมกลืนกับสภาพภูมิศาสตร์ เช่น มีขนาดสูงใหญ่ตาม สภาพของแม่น้ำ ลำคลอง และความ ราบลุ่มของพื้นที่ เช่น กระชังเลี้ยงปลาตามแม่น้ำคลอง ซึ่งเป็นเครื่อง จักสานที่มีขนาดใหญ่ที่สุด สาน ด้วยตอกไม้ไผ่ขนาดใหญ่ กว้างประมาณ 1-2 วาขึ้นไป สานเป็นรูปกล่อง สีเหลือง มีฝาหรือไม่มีฝา ก็ ได้ ใช้ลอยในแม่น้ำลำคลอง โดยมีแพไม้ไผ่ หรือลูกบวบไม้ไผ่เป็นหุ่นขนานไม่ให้ กระชังจม กระชังชนิด นี้ใช้เลี้ยงปลาจำพวกปลาสวาย ปลาเทโพ และปลาบู เป็นต้น หรือถ้าเป็นกระชัง ขนาดเล็กกว่านี้จะใช้ ชังปลาที่จับได้เอาไว้ขายหรือ บริโภคนาน ๆ นอกจากกระชังแล้วยังมีเครื่องจักสาน พวง ลอบ ไซ ที่ใช้ ดักตามริมฝั่งแม่น้ำคลอง มักมี ขนาดสูงใหญ่ตามความต้องการใช้สอยและความลึก ความตื้นของ แม่น้ำลำคลองที่ใช้เครื่องจับดักสัตว์น้ำ

นั้นๆ เช่น ลอบยื่นขนาดใหญ่ ใช้สำหรับดักปลาตาม ริมแม่น้ำริมคลอง ซึ่งส่วนมากจะมีความสูงมาก แต่ถ้า เป็นไซ อีจู้ สำหรับดักกุ้งตามลำคลองและทุ่งนา จะ มีขนาดเล็กกว่า เป็นต้น

นอกเหนือจากเครื่องมือที่ใช้ในการจับและดัก สัตว์น้ำแล้ว เครื่องจักสานที่ใช้ในครัวเรือนในภาคกลาง ก็มีมากมายหลายชนิด และแต่ละชนิดจะมีลักษณะ เฉพาะแตกต่างกันไปตามความต้องการด้านประโยชน์ ใช้สอย เช่น เครื่องจักสานที่ใช้ในครัวเรือนที่มีลักษณะ พิเศษ มีลักษณะเฉพาะถิ่นของเครื่องจักสานภาคกลาง ที่มีความประณีตงดงามอย่างยิ่งสิ่งหนึ่ง คือ ตะกร้าหิ้ว

ที่สานด้วยไม้ไผ่และหวาย ลักษณะของตะกร้าชนิดนี้ ส่วนมากจะมีลักษณะกลมรี หรือกลมปากกว้าง ก้นสอบ ขอบจะถักด้วยหวายด้วยลายเส้นปลาช่อน ด้านบนมีหูหิ้วทำด้วยหวายหรือไม้ไผ่ และ ถักหุ้มด้วย หวาย ส่วนฐานก้นตะกร้ามักเข้าขอบด้วยหวายและมี ฐานไม้ไผ่รองรับเพื่อความคงทน ส่วนตัวตะกร้าจะสาน ด้วยตอกไม้ไผ่ ด้วยลายเฉลว รูปแบบของตะกร้าหิ้ว ภาคกลางนี้มีความงามที่ เหมาะเจาะลงตัว นับได้ว่า เป็นเครื่องจักสานที่มีความงามเป็นเลิศในขบวนเครื่อง จักสานภาคกลาง ตะกร้าหิ้วของภาคกลางนี้จะใช้ ประโยชน์ในการใส่ของสารพัดชนิด เช่นเดียวกับ ตะกร้าหรือกะต้ำ ของภาคอีสานก็ตาม แต่ในด้าน คุณค่าทางสุนทรียภาพแล้ว ตะกร้าหิ้วภาคกลางมีความ งามประณีตละเอียดละไมกว่า

ตะกร้าหิ้วภาคกลางจะมีรูปร่างและขนาด ตลอด จนลวดลายในการสานแตกต่างกันไปบ้างตามความ นิยมของท้องถิ่น และประโยชน์ใช้สอย เช่น ตะกร้าหิ้ว บริเวณจังหวัดอ่างทอง อยุธยา สิงห์บุรี สุพรรณบุรี นั้นนิยมใช้ตะกร้าจิวรูปรี ๆ มีหูหิ้วข้างบน ใช้เป็น ตะกร้าหมากหรือเขียนหมากของคนชรา ใช้ใส่สำหรับ กับข้าวไปทำบุญตามวัด ตลอดจนใส่ข้าวของต่าง ๆ เดินทาง ใช้เป็นตะกร้าสำหรับใส่ของติดตัวไปตามที่ ต่าง ๆ จึงมักจะสานอย่างประณีตงดงามเป็นพิเศษ แต่ถ้าเป็นตะกร้า ผลไม้ของชาวสวนแถบจังหวัดนนทบุรี ฉะเชิงเทราแล้ว จะมีลักษณะแข็งแรงกว่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่า รูปทรงและลักษณะของเครื่องจักสานส่วนใหญ่ จะขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ ส่วนความประณีตงดงามจะเป็นสิ่งรองลงไป

อย่างไรก็ตาม เครื่องจักสานภาคกลางส่วนใหญ่ ถ้าเป็นเครื่องใช้ที่ใช้งานไม่หนักในครัวเรือน มัก จะมีความประณีตงดงามเป็นพิเศษ ซึ่งแสดงให้เห็น ความพิถีพิถันในการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ของชาว ชนบท ที่มีความคิดในการสร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าทาง สุนทรียภาพขึ้นใช้สอย โดยมีได้มุ่งแต่ประโยชน์ใช้สอย เพียงอย่างเดียว

นอกจากตะกร้าสานดังกล่าวแล้ว ยังมีเครื่อง จักสานที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในภาคกลางอีก อย่าง หนึ่ง คือ กระจอกในการออกไปทำงานกลางทุ่งตามท้องไร่ท้องนา กระจอกเป็นเครื่องจักสานที่ใช้วัสดุหลายอย่างประกอบกันคือ โครงกระจอกซึ่งมีรูปร่างคล้ายกระจาดคว่ำสานด้วยตอกไม้ไผ่ด้วยลายเฉลว โครงกระจอก จะเป็นแบบหรือโครงสำหรับใช้ใบลานหรือใบตาลยึด ติดกับโครงด้วยการเย็บ ส่วนตรงกลาง ส่วนบนสุดของโครงกระจอก เป็นจุดเริ่มต้นของการสานโครง จะเป็นรูปกลมๆ อันเป็นศูนย์กลางของกระจอก ซึ่งจะต้องปิดด้วย กระจอกม่อกระจอก ซึ่งทำด้วยใบลานเป็นกรวยต่ำๆ นอกจากนี้ก็มี กระจอก ซึ่งสานด้วย ฐานไม้ไผ่ เป็นรูปทรงกระบอกสำหรับสวมศีรษะ และ ช่วยยึดให้ตัวกระจอกอยู่บนศีรษะและกระจอกนี้เอง เป็นความคิดในการออกแบบให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยที่สมบูรณ์ คือ เป็นส่วนที่ทำให้ อากาศถ่ายเทพัดผ่านศีรษะได้ ไม่ทำให้เกิดความร้อนอบอ้าวศีรษะเหมือนการใส่สวมหมวก ทำให้ชาวไร่ ชาวนาสามารถสวมกระจอกอยู่กลางแจ้งได้เป็นเวลานาน ดังที่ สมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้มี ปลายพระหัตถ์ไปทูล สมเด็จพระยาดำรง ราชานุภาพเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2580

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในหนังสือสารสน สมเด็จเจ้าว่า “ครั้งไปเที่ยวชูด้ายพัง ๆ ที่กรุงเก่าเพื่อดู ไร่เล่นเกล้ากระหม่อมไปเป็นลม พิจารณาหาเหตุก็เห็นว่าคงเป็นเพราะด้วยใส่หมวกสักหลาด มันเป็นสำหรับเมืองหนาว โดยปรารถนา จะให้อุณหภูมิที่ ออกจากหัวชงอยู่รอบหัวให้มีความสุข เอามาใช้เมืองเรา ผิดประเทศจึงทำเจ็บ สักเกตเห็นแม่ค้าชาวเรือเขาใส่ งามบเทียวไปกลางแดดวันยังค่ำ ดูเขายิ้มแย้มแจ่มใสดี นึกดูเห็นเหตุว่า เพราะงอบไม่ได้ครอบคลุมหุ้มศีรษะ มีลมพัดผ่านรังงอบไปได้ จึงซื้องอบไว้ใส่ไปเที่ยว ตั้งแต่ นั้นก็ไม่ เป็นลมอีกเลย” จากลายพระหัตถ์นี้แสดงให้เห็นว่า รังงอบเป็นส่วนประกอบที่สำคัญสำหรับของงอบที่ออกแบบได้

นอกเหนือจากส่วนประกอบของงอบดังกล่าว แล้ว ยังมีส่วนประกอบที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งของ งอบ คือ ไม้ประกับของงอบ เป็นไม้ไผ่เหลาเป็นเส้นกลม ๆ ใช้ประกับทับใบลานรอบ ๆ ชายปีกงอบให้ ติดกับโครง งอบ ซึ่งช่วยให้ปีกงอบแข็งแรงคงทนไม่ฉีกขาดหรือ ซ้ำรูปได้ง่าย และช่วยให้ปีกงอบดู เรียบร้อยกลมกลืน กับตัวงอบดูสวยงามยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม งอบ เป็นเครื่องจักสานภาคกลาง ที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย และมีรูปทรง คล้ายกัน เกือบทุกจังหวัด จะต่างกันบ้างก็เพียงเล็กน้อย แต่ จะต่างไปจากงอบภาคเหนือ หรือภาคใต้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ วัสดุและความนิยมเฉพาะถิ่นนั่นเอง การทำงอบ ในภาคกลางในปัจจุบันยังมีทำกัน หลายแห่ง แต่แหล่ง ใหญ่อยู่ที่อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นอกจากนี้เครื่องจักสานภาคกลางที่ควรกล่าวถึง อีกชนิดหนึ่งคือ กระจุง ซึ่งมีลักษณะการใช้ เช่นเดียวกับบุง หรือ เปียด ของภาคเหนือ แต่กระจุง ภาคกลางจะมีรูปแบบบางอย่างที่แตกต่าง ไปจาก กระจุงภาคเหนือคือ ส่วนกันจะสานเป็นเหลี่ยมขึ้นมา สูงประมาณครึ่งหนึ่งของความสูงของ กระจุง และมัก มีหวายหรือไม้ไผ่เข้าขอบประกบมุม เพื่อความคงทน มากกว่ากระจุงภาคเหนือ จึงทำ ให้กระจุงภาคกลาง มีลักษณะเป็นเหลี่ยมมากกว่า และส่วนมากกระจุง ภาคกลางจะมีขนาดใหญ่ ทั้งนี้ อาจจะมีเหตุมาจาก สภาพพื้นที่ของภาคกลาง ซึ่งเป็นที่ราบจึงสามารถหากระจุงที่มีน้ำหนักได้ มากกว่า และเหตุที่กระจุงภาคกลางมีส่วนกันเป็นเหลี่ยมมากกว่าก็เพื่อประโยชน์ในการตั้งในที่ราบได้ดี นั่นเอง และอาจจะมีพื้นฐานมาจากความนิยมของท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาด้วย ลักษณะการใช้ ประโยชน์ของกระจุงภาคกลางนั้นใช้ ประโยชน์ในการใส่ข้าวของหาบไปตามท้องไร่ท้องนา ได้สารพัด ตั้งแต่เมล็ดข้าว เมล็ดพืชผลต่างๆ จนถึง สิ่งของอื่น ๆ ที่ต้องใช้ใส่ในภาชนะที่มีผิวที่บดตัน แต่ ขายกัน เป็นลำเป็นสันในจังหวัดดังกล่าว ถ้าเป็นพวกสิ่งของหรือพืชผลที่มีขนาดใหญ่ เช่น ผลแตงโม แตงไทย แตงกวา หรือมะพร้าวในภาคกลางมักใส่เชิงซึ่งเป็นภาชนะสำหรับบรรจุของใหญ่ที่ต้องการให้อากาศ ผ่านได้ และเชิงก็เป็นภาชนะจักสาน ของภาคกลางอีกชนิดหนึ่งที่ใช้งานในการทำไร่ทำนาขึ้นมา นอกเหนือจากเชิงแล้ว ในปัจจุบันนี้ทำเครื่องจักสานประเภทเชิงและกระจุงอีกอย่างหนึ่งใช้กันมาก คือ หลัวไม้ไผ่ ซึ่งเป็นภาชนะที่ใช้งานหนักได้ทนทาน แล้วมักสานด้วยไม้ไผ่สีสุก และไม้รวก มีทำกันมากใน จังหวัดนครปฐม ราชบุรี และเพชรบุรี นิยมใช้ใส่พืชผักขึ้นบรรทุกรถยนต์ ซึ่งมีความต้องการมากจนถึงกับการสานหลัว หรือเชิงขนาดต่างๆขายกันเป็นลำเป็นสันในจังหวัดดังกล่าว

เครื่องจักสานอีกชนิดหนึ่งที่ถือได้ว่าเป็นเครื่องจักสานที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นของภาคกลาง คือ ปลาตะเพียนใบลาน สำหรับแขวนบนเปลเด็ก สานด้วยใบลานหรือใบตาล สานเป็นปลาตะเพียนซึ่งส่วนมาก จะสานเป็นตัวใหญ่เป็นหลักตัวหนึ่งแล้วมีลูกปลาตัวเล็ก ๆ ห้อยเป็น พวงอยู่ข้างล่าง รูปร่างลักษณะของปลาตะเพียนสานจะเลียนแบบมาจากปลาตะเพียนจริง ๆ นอกจากนี้เครื่องเล่นเด็กที่สานขึ้น จากไปไม้จำพวกใบลาน ใบตาล ยังมีประเภทอื่นๆ อีก เช่น สาน เป็นกำไลข้อมือ สานเป็นหมวก สาน เป็นตุ๊กแตน สานเป็นกุง เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เครื่องเล่นที่เกิดขึ้นจากการจักสานของเด็ก ชนบทภาคกลางนั้นนอกเหนือไปจากการนำวัสดุพื้นบ้าน มาทำเครื่องเล่นแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับความเชื่อถือ ของชาวชนบทด้วยคือ คนโบราณนั้นนิยมให้เด็กนอน ในเปลซึ่งแกว่งไกวได้ โดยมีปลาตะเพียนสานห้อยไว้ เหนือเปลให้เด็กนอนดู การแขวนปลาตะเพียนจะ ต้องแขวนให้พอดีกับระดับตาที่เด็กสามารถมองเห็น ได้ตรง ๆ ไม่ค่อนไปทางหัวนอนหรือค่อนไปทางปลาย เท้า ซึ่งจะทำให้เด็กตาไม่ปกติ เพราะเด็กมองปลา ตะเพียนแขวนนั้นนาน ๆ และคนโบราณยังเชื่อว่า ถ้าแขวนปลาตะเพียนไปทางหัวนอนมากจะทำให้เด็ก ตาซ้อนขึ้น เพราะถูกแม่ชื้อมากวน ซึ่งเป็นความเชื่อ อย่างหนึ่งของคนไทยในอดีต และแม่ในปัจจุบันนี้ ชาวชนบทก็ยังนิยมเลี้ยงเด็กให้นอนในเปลไม้ไผ่ที่ แกว่งไกวได้อยู่ แต่การใช้ปลาตะเพียนโบราณแขวน ดูจะลดน้อยลงไป การทำปลาตะเพียนสานก็ยังคงมี ทำกันอยู่บ้าง โดยเฉพาะที่อำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หากแต่ใช้เป็น

เครื่องประดับตกแต่งแขวนไว้ดูเล่น และปลาตะเพียน โบราณในปัจจุบันนี้ส่วนมากจะ ตกแต่งระบายสีให้ มีสีสันสวยงามสะดุดตามากกว่าที่จะเป็นสีของโบราณ หรือใบตาลแท้ ๆ เป็นการประยุกต์รูปแบบให้ตรงตาม ความต้องการของผู้บริโภค

อย่างไรก็ตาม เครื่องจักสานภาคกลางชนิด ต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นว่าเป็นเครื่องจักสานที่มีรูปแบบและลักษณะเฉพาะถิ่นที่ต่างไปจากเครื่อง จักสานภาคอื่น ๆ ซึ่งทั้งนี้มิสาเหตุมาจากองค์ประกอบ แวดล้อมทางสภาพภูมิศาสตร์และความต้องการด้าน ประโยชน์ใช้สอย และชนบประเพณีความเชื่อของ ท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งในปัจจุบันนี้ เครื่องจักสานของภาคกลางก็ยังเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ในชีวิตประจำวันที่สำคัญของประชาชนอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ก็มีเครื่องจักสานจำนวนไม่น้อยที่ได้รับการ ประยุกต์เพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่น ซึ่งทำให้รูปลักษณ์ ของเครื่องจักสานเปลี่ยนแปลงไป

2.4 หลักการและแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์

2.4.1 หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์

2.4.1.1 หลักการออกแบบผลิตภัณฑ์

การออกแบบ คือ กิจกรรมการแก้ปัญหาเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย หรือจุดประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ เป็นการกระทำของมนุษย์ด้วยจุดประสงค์ที่ต้องการแจ้งผลเป็นสิ่งใหม่ ๆ มีทั้งที่ออกแบบเพื่อสร้างขึ้นใหม่ให้แตกต่างจากเดิมหรือปรับปรุงความสำคัญของการออกแบบเป็นขั้นตอนเบื้องต้นเพื่อให้กระบวนการในการผลิตสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ประสบผลสำเร็จในตลาด และตรงตามเป้าหมายงานออกแบบ คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยการเลือกนำเอาองค์ประกอบมาจัดเรียง ให้เกิดเป็นรูปทรงใหม่ที่สามารถสนองความต้องการตามจุดประสงค์ของผู้สร้างและสามารถผลิตได้ด้วยวัสดุและกรรมวิธีการผลิตที่มีอยู่ในขณะนั้นเนื่องจากความต้องการของมนุษย์ที่มีมากกว่าปัจจัยดำรงพื้นฐาน 4 ประการ จนเกิดเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์พยายามทำการออกแบบและสร้างสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆเพิ่มขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางร่างกายและจิตใจที่ไม่สิ้นสุด จากลักษณะงานที่เรียบง่าย ค่อยๆเพิ่มความซับซ้อนเกี่ยวพันกันยิ่งขึ้นระหว่างสิ่งของต่างๆ ด้วยกัน และระหว่างสิ่งของกับสภาพแวดล้อมรอบตัว โดยมีผลจากวิธีการดำรงชีวิต และวิทยาการทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.4.1.2 ขอบเขตของการออกแบบผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมนั้น ผู้ออกแบบและผู้ผลิตมักเป็นคนเดียวกัน และได้สัมผัสกับผลิตภัณฑ์นั้นตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จ มักสอดแทรกอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดส่วนตัวเข้าไปในผลงานที่ทำ เช่น สิ่งประดิษฐ์ที่เป็นฝีมือของชาวบ้าน จุดประสงค์ดั้งเดิมทำขึ้นเพื่อความจำเป็นในการดำรงชีวิต เส้นที่ของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้อยู่ที่ความไม่เหมือนกันในรายละเอียดของผลงานโดยแต่ละชิ้นเป็นงานประดิษฐ์ที่ละเอียดอ่อนที่เครื่องจักรสามารถทำได้ยาก โดยองค์ประกอบการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม มีดังนี้

- (1) คุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรม
- (2) มีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- (3) วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่น
- (4) ผลิตจริง ใช้สอยดี เหมาะกับวัสดุท้องถิ่น
- (5) ความสวยงามและความน่าสนใจ
- (6) รูปแบบแปลกใหม่สะดุดตา
- (7) สะดวกต่อการพกพาขณะเดินทาง
- (8) ขนาดพอเหมาะ บรรจุหีบห่อยากต่อการชำรุดเสียหาย
- (9) ราคาที่ซื้อได้ โดยอาศัยการตัดสินใจน้อย
- (10) ราคาไม่แพง มีหลายราคาให้เลือก

2.4.1.3 คุณประโยชน์ของการออกแบบผลิตภัณฑ์

- (1) ปรับปรุงภาพลักษณ์ขององค์กร ให้เกิดความแตกต่างกันอย่างชัดเจนระหว่างคู่แข่ง สะดุดตา และง่ายต่อการจดจำ
- (2) สร้างเอกลักษณ์ให้สินค้า ให้เกิดการสัมผัส และการรับรู้ที่ดีต่อองค์กร ผ่านการใช้ผลิตภัณฑ์
- (3) รูปลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ มีความสามารถสื่อสารกับลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- (4) พัฒนาผลิตภัณฑ์เดิม ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยที่ดีขึ้นทั้งทางกาย และทางจิตใจ
- (5) เพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น เพื่อนำไปสู่การเพิ่มราคาสินค้าได้
- (6) ลดต้นทุน เพิ่มผลกำไร เช่น ออกแบบให้ผลิตง่าย ลดขั้นตอนการผลิต เลือกใช้วัสดุภายในประเทศ ฯลฯ
- (7) ขยายตลาดสินค้า เช่น สร้างผลิตภัณฑ์ที่สนองประโยชน์ใช้สอยใหม่ สร้างความต้องการใหม่ สร้างตลาดกลุ่มเป้าหมายใหม่

2.4.1.4 คุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ที่ดี

- (1) มีความแปลกใหม่ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่ซ้ำซากจำเจ มีการนำเสนอความแปลกใหม่ในด้านต่างๆ เช่น ประโยชน์ใช้สอยที่ต่างจากเดิม รูปแบบใหม่ วัสดุใหม่ ที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของผู้บริโภคในตลาดนั้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(2) มีที่มา เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีประวัติ มีที่มา หรือเล่าเรื่องได้ ไม่ว่าจะ เป็นต้นกำเนิดความคิดรวบยอดของการออกแบบให้ผู้บริโภคทราบถึงเรื่องราวเหล่านั้นได้ เช่น นาฬิกาของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ กล่าวถึงต้นกำเนิดนั้น มาจากช่างฝีมือในหมู่บ้านที่เก่าแก่หมู่บ้านหนึ่งที่มีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

(3) ระยะเวลาเหมาะสม การนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดนั้น เหมาะสมตามฤดูกาลตามความจำเป็น หรือเหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภคในช่วงเวลานั้นๆ เช่น ผลิตภัณฑ์เสื้อกันฝน หรือร่ม ควรออกตลาดช่วงฤดูฝน ชุมนักเรียน ก็ควรออกสู่ตลาดช่วงก่อนเปิดโรงเรียน เป็นต้น

(4) ราคาพอสมควร เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีราคาขายเหมาะสมกับกำลังซื้อของผู้บริโภคในตลาด โดยอาศัยการศึกษารายกลุ่มผู้บริโภคให้ได้ข้อมูล ก่อนทำการออกแบบและการผลิต

(5) มีข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลข่าวสารของตัวผลิตภัณฑ์ควรจะสื่อให้ผู้บริโภคได้ทราบและเข้าใจอย่างถูกต้อง

ในด้านประโยชน์ใช้สอย และวิธีการใช้งาน เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่องค์กร และผลิตภัณฑ์

(6) เป็นที่ยอมรับ ผลิตภัณฑ์นั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับของสังคม หรือกลุ่มสังคมเป้าหมาย ไม่เป็นสิ่งที่ทำให้เสื่อมเสีย หรือขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และศาสนา

(7) มีอายุการใช้งาน ผลิตภัณฑ์นั้นจะต้องมีความแข็งแรง คงทนต่อสภาพของการใช้งาน หรือมีอายุการใช้งานที่เหมาะสมกับลักษณะของผลิตภัณฑ์ และราคาที่จำหน่าย

2.4.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดองค์ประกอบของงานออกแบบผลิตภัณฑ์

2.4.2.1 ปัจจัยพื้นฐานในการออกแบบ

ปัจจัยพื้นฐานที่นิยมใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานเชิงอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยที่สามารถควบคุมได้ และเป็นตัวกำหนดองค์ประกอบของงานออกแบบ ผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ ได้แก่

(1) หน้าที่ใช้สอยผลิตภัณฑ์

ทุกชนิดจะต้องมีหน้าที่ใช้สอยที่ถูกต้องตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือสามารถตอบสนองประโยชน์ใช้สอยตามที่ผู้บริโภคต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในหนึ่งผลิตภัณฑ์นั้นอาจมีหน้าที่ใช้สอยอย่างเดียว หรือหลายหน้าที่ก็ได้ แต่หน้าที่ใช้สอยจะดีหรือไม่นั้นต้องใช้งานไประยะหนึ่งถึงจะทราบข้อบกพร่อง ตัวอย่างเช่น การออกแบบโต๊ะอาหารกับโต๊ะทำงาน โต๊ะทำงานมีหน้าที่ใช้สอยยุ่งยากกว่า มีลิ้นชักสำหรับเก็บเอกสาร เครื่องเขียน ส่วนโต๊ะอาหารไม่จำเป็นต้องมีลิ้นชักเก็บของ ระยะเวลาของการใช้งานสั้นกว่า แต่ต้องสะดวกในการทำความสะดวก

(2) มีความสวยงามน่าใช้ผลิตภัณฑ์

ที่ออกแบบมาจะต้องมีรูปทรง ขนาด สี สันสวยงามน่าใช้ ตรงตามรสนิยมของกลุ่มผู้บริโภค และได้ผลดี เพราะความสวยงามเป็นความพึงพอใจแรกที่คนเราสัมผัสได้ก่อน มักจะเกิดจากรูปร่างและสีเป็นหลัก การกำหนดรูปร่าง และสีในงานออกแบบผลิตภัณฑ์นั้น ไม่เหมือนกับการกำหนดรูปร่าง และสีในงานจิตรกรรม ซึ่งสามารถที่จะแสดง หรือกำหนดรูปร่าง และสีในความนึกคิดของจิตรกร แต่ในงานออกแบบผลิตภัณฑ์นั้น จำเป็นต้องยึดข้อมูล และกฎเกณฑ์ผสมผสานของรูปร่าง และสี สัน ระหว่างทฤษฎีทางศิลปะ และความพึงพอใจของผู้บริโภคเข้าด้วยกัน ถึงแต่แต่ละคนมี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การรับรู้ และความพึงพอใจในเรื่องของความงามได้ไม่เท่ากัน และไม่มีกฎเกณฑ์การตัดสินซึ่งเป็นตัวชี้ขาดความถูกต้องความผิด แต่คนเราส่วนใหญ่ก็มีแนวโน้มในการมองเห็นความงามไปในทิศทางเดียวกันตามธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ ของที่ระลึก และของตกแต่งบ้าน ความสวยงามก็คือหน้าที่ใช้สอยนั่นเองและความสวยงามจะสร้างความประทับใจแก่ผู้บริโภคให้เกิดการตัดสินใจซื้อได้

(3) ความสะดวกสบายในการใช้การออกแบบผลิตภัณฑ์

ที่นั่นจะต้องเข้าใจกายวิภาคเชิงกล เกี่ยวกับขนาด สัดส่วนความสามารถ และขีดจำกัดที่เหมาะสมสำหรับอวัยวะส่วนต่างๆ ของผู้ใช้ การเกิดความรู้สึกที่ดี และสะดวกสบายในการใช้ผลิตภัณฑ์ ทั้งทางด้านจิตวิทยา และสรีระวิทยา ซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะเพศเผ่าพันธุ์ ภูมิภาค และสังคมแวดล้อมที่ใช้ผลิตภัณฑ์นั้นเป็นข้อบังคับในการออกแบบ การวัดคุณภาพทางด้านกายวิภาคเชิงกลพิจารณาได้จากการใช้งานได้อย่างกลมกลื่นต่อการสัมผัส ตัวอย่างเช่นการออกแบบเก้าอี้ต้องมีความนุ่มนวล มีขนาดสัดส่วนที่นั่งแล้วสบาย โดยอิงกับมาตรฐานผู้ใช้ของชนชาติ หรือเผ่าพันธุ์นั้นเป็นเกณฑ์ เช่น ไม่ใช้ขนาดสัดส่วนของชาวตะวันตกมาออกแบบเก้าอี้ของชาวเอเชีย เพราะอาจเกิดความไม่พอดี หรือไม่สะดวกในการใช้งานในการออกแบบม้านั่ง ด้ามจับของเครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ผู้ใช้จะต้องใช้ร่างกายไปสัมผัสเป็นเวลานาน จะต้องกำหนดขนาด ส่วนโค้ง ส่วนเว้า ส่วนตรง ส่วนแคบของผลิตภัณฑ์ ได้อย่างพอเหมาะกับการใช้งาน หรืออวัยวะของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ เพื่อทำให้เกิดความถนัด และความสะดวกสบายในการใช้รวมทั้งลดอาการเมื่อยล้าเมื่อใช้เป็นเวลานาน

(4) ความปลอดภัยผลิตภัณฑ์

ที่เกิดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีพ มีทั้งคุณประโยชน์ และโทษในตัว การออกแบบจึงจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของชีวิต และทรัพย์สินของผู้บริโภคเป็นสำคัญไม่เลือกใช้วัสดุ สี กรรมวิธีการผลิต ฯลฯ ที่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ หรือทำลายสิ่งแวดล้อม ถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องแสดงเครื่องหมายไว้ให้เห็นชัดเจน หรือมีคำอธิบายการใช้แบบมากับผลิตภัณฑ์ด้วยตัวอย่างเช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้า ควรมีส่วนป้องกันอุบัติเหตุ ที่อาจเกิดขึ้นได้จากความเมื่อยล้า หรือพลั้งเผลอ เช่น จากการสัมผัสกับส่วนกลไกทำงาน จากความร้อน จากไฟฟ้าดูด ฯลฯ หลีกเลี่ยงวัสดุที่ง่ายต่อการเกิดอัคคีภัย หรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ และควรมีสัญลักษณ์หรือคำอธิบายติดเตือนบนผลิตภัณฑ์ไว้ การออกแบบผลิตภัณฑ์สำหรับเด็ก ต้องเลือกใช้วัสดุที่ไม่มีสารพิษเจือปน เพื่อป้องกันเวลาเด็กเอาเข้าปากกัด หรือ อมชิ้นส่วนจะต้องไม่มีส่วนแหลมคมให้เกิดอาการบาดเจ็บ มีข้อความหรือสัญลักษณ์บอกเตือน เป็นต้น

(5) ความแข็งแรงผลิตภัณฑ์

ที่ออกแบบนั้น จะต้องมีความแข็งแรงในตัวทนทานต่อการใช้งาน ตามหน้าที่ และวัตถุประสงค์ที่กำหนดโครงสร้างมีความเหมาะสมตามคุณสมบัติของวัสดุ ขนาด และแรงกระทำในรูปแบบต่างๆ จากการใช้งาน ตัวอย่างเช่น การออกแบบเฟอร์นิเจอร์ที่ดีต้องมีความมั่นคงแข็งแรง ต้องเข้าใจหลักโครงสร้าง และการรับน้ำหนัก ต้องสามารถควบคุมพฤติกรรมการใช้งานให้กับผู้ใช้ด้วย เช่น การจัดท่าทางในการใช้งานให้เหมาะสม สะดวกสบาย ถูกสุขลักษณะ และต้องรู้จักผสมความงามเข้ากับชิ้นงานได้อย่างกลมกลื่นเพราะโครงสร้างบางรูปแบบมีความแข็งแรงดีมากแต่ขาดความสวยงามจึงเป็นหน้าที่ของนักออกแบบที่จะต้องผสมผสานสองสิ่งนี้เข้ามาอยู่ในความพอดีให้ได้นอกจากการเลือกใช้ประเภทของวัสดุ โครงสร้างที่เหมาะสมแล้ว ยังต้องคำนึงถึงความประหยัดด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(6) ราคา

ก่อนการออกแบบผลิตภัณฑ์ ควรมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้ ว่าเป็นกลุ่มใดอาชีพอะไร ฐานะเป็นอย่างไร ซึ่งจะช่วยให้ นักออกแบบสามารถกำหนดแบบผลิตภัณฑ์ และประมาณราคาขายให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้ใกล้เคียงกันมากขึ้น การจะได้ผลิตภัณฑ์ที่มีราคาเหมาะสมนั้น ส่วนหนึ่ง อยู่ที่การเลือกใช้ชนิดหรือเกรดของวัสดุ และกรรมวิธีการผลิตที่เหมาะสม ผลิตได้ง่ายและรวดเร็ว แต่ในกรณีที่ประมาณราคาจากแบบสูงกว่าที่กำหนด ก็อาจต้องมีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาองค์ประกอบด้านอื่นเพื่อลดต้นทุน แต่ทั้งนี้ต้องคงไว้ซึ่งคุณค่าของผลิตภัณฑ์นั้น

(7) วัสดุการออกแบบควรเลือกใช้วัสดุ

ที่มีคุณสมบัติด้านต่างๆ ตามความเหมาะสม กับหน้าที่ใช้สอยของผลิตภัณฑ์นั้น ได้แก่ ความใส ผิวมันวาว ทนความร้อน ทนกรดต่าง ไม่ลื่น ฯลฯ นอกจากนั้นยังต้องพิจารณาถึงความง่ายในการดูแลรักษา ความสะดวกรวดเร็วในการผลิต การสั่งซื้อและคงคลังรวมถึงมีจิตสำนึกในการรณรงค์ โดยช่วยกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยการเลือกใช้วัสดุที่หมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ ก็เป็นสิ่งที่นักออกแบบต้องตระหนักถึงในการออกแบบด้วย เพื่อช่วยกันลดปริมาณขยะของโลก

(8) กรรมวิธีการผลิต

ผลิตภัณฑ์ทุกชนิดควรออกแบบให้ผลิตได้ง่าย รวดเร็ว ประหยัดวัสดุ ค่าแรง และค่าใช้จ่ายอื่น ในบางกรณีอาจต้องออกแบบให้สอดคล้องกับกรรมวิธีของเครื่องจักร และอุปกรณ์ที่มีอยู่เดิม และควรตระหนักอยู่เสมอว่า ไม่มีอะไรที่จะลดต้นทุนได้รวดเร็ว และมีประสิทธิผลมากกว่าการประหยัด

(9) การบำรุงรักษา และซ่อมแซม

ผลิตภัณฑ์ทุกชนิดควรออกแบบให้สามารถบำรุงรักษา และแก้ไขซ่อมแซมได้ง่าย ไม่ยุ่งยากเมื่อมีการชำรุดเสียหายเกิดขึ้น ง่าย และสะดวกต่อการทำความสะอาด เพื่อช่วยยืดอายุการใช้งานของผลิตภัณฑ์ รวมทั้งควรมีค่าบำรุงรักษา และการสึกหรอต่ำ ตัวอย่างเช่น ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องมือ เครื่องจักรกล เครื่องยนต์ และเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีกลไกภายในที่ซับซ้อน อะไหล่บางชิ้นย่อมมีการเสื่อมสภาพไปตามอายุการใช้งาน หรือจากการใช้งานที่ผิดวิธี การออกแบบที่ดีนั้นจะต้องศึกษาถึง

ตำแหน่งในการจัดวางกลไกในแต่ละชิ้น เพื่อที่จะได้ออกแบบส่วนของฝาครอบ ให้สะดวกในการถอดซ่อมแซม หรือเปลี่ยนอะไหล่ได้ง่าย นอกจากนั้นการออกแบบยังต้องคำนึงถึงองค์ประกอบอื่นร่วมด้วย เช่น การใช้ชิ้นส่วนร่วมกันให้มากที่สุดโดยเฉพาะอุปกรณ์ยึดต่อ การเลือกใช้ชิ้นส่วนขนาดมาตรฐานที่หาได้ง่าย การถอดเปลี่ยนได้เป็นชุดๆ การออกแบบให้บางส่วนสามารถใช้เก็บอะไหล่ หรือใช้เป็นอุปกรณ์สำหรับถอดซ่อมบำรุงรักษาได้ในตัว เป็นต้น

(10) การขนส่ง

ที่ออกแบบมาจะต้องมีรูปทรง ขนาด สี สันสวยงามน่าใช้ ตรงตามรสนิยมของกลุ่มผู้บริโภค และได้ผลดี เพราะความสวยงามเป็นความพึงพอใจแรกที่คนเราสัมผัสได้ก่อน มักจะเกิดจากรูปร่างและสีเป็นหลัก การกำหนดรูปร่าง และสีในงานออกแบบผลิตภัณฑ์นั้น ไม่เหมือนกับการกำหนดรูปร่าง และสีในงานจิตรกรรม ซึ่งสามารถที่จะแสดง หรือกำหนดรูปร่าง และสีในความนึกคิดของจิตรกร แต่ในงานออกแบบผลิตภัณฑ์นั้น จำเป็นต้องยึดข้อมูล และกฎเกณฑ์ผสมผสานของรูปร่าง และสี สัน ระหว่างทฤษฎีทางศิลปะ และความพึงพอใจของผู้บริโภคเข้าด้วยกัน ถึงแต่แต่ละคนมี

เช่น การออกแบบเครื่องเรือนชนิดถอดประกอบได้ ต้องสามารถที่จะบรรจุผลิตภัณฑ์ลงในตู้สินค้าที่เป็นขนาดมาตรฐานเพื่อประหยัดค่าขนส่ง รวมทั้งผู้ซื้อสามารถทำการขนส่ง และประกอบชิ้นส่วนให้เข้ารูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้โดยสะดวกด้วยตัวเอง

สรุป งานออกแบบที่ดีต้องผสมผสานปัจจัยทั้งรูปแบบ ประโยชน์ใช้สอย ความสวยงาม ภายวิภาคเชิงกล และอื่นๆ ให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิต แฟชั่น หรือ แนวโน้มที่จะเกิดขึ้นกับผู้บริโภคเป้าหมายได้อย่างกลมกลืน มีความสวยงามโดดเด่น มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางการตลาด และความเป็นไปได้ในการผลิตในจำนวนมากส่วนในการลำดับความสำคัญของปัจจัยนั้นขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ และความซับซ้อนของผลิตภัณฑ์นั้น เช่น การออกแบบเสื้อผ้า กระเป๋า รองเท้า ตามแฟชั่นอาจพิจารณาที่ประโยชน์ใช้สอยความสะดวกสบาย และความสวยงามเป็นหลัก แต่สำหรับการออกแบบยานพาหนะ เช่น จักรยาน รถยนต์ หรือ เครื่องบิน อาจต้องคำนึงถึงปัจจัยทุกอย่าง หรือมากกว่านั้น

2.4.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อผลิตภัณฑ์ในอนาคต

1 ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1.1 สังคมผู้สูงอายุ

1.1.1 อายุเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้น

1.1.2 สัดส่วนผู้สูงอายุต่อประชากรมีอัตราเพิ่มขึ้น

1.1.3 ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มของผู้บริโภคสินค้าในอนาคต

1.2 โครงสร้างครอบครัว

1.2.1 ครอบครัวขนาดเล็กลง

1.2.2 เน้นคุณภาพชีวิตสูงขึ้น ต้องการสินค้าคุณภาพดี

1.3 การดำเนินชีวิต อาชีพ และการทำงาน

1.3.1 คนต้องการความแตกต่างจากผู้อื่น

1.3.2 นิยมทำงานที่บ้าน ชื้อของที่บ้าน

1.3.3 การเกิดอาชีพใหม่ๆ

1.4 สิทธิมนุษยชน

1.4.1 ความเสมอภาคทางสังคม

1.4.2 ชนกลุ่มน้อย อาทิเช่น คนพิการ เด็ก คนต่างศาสนา หรือต่าง

วัฒนธรรมต้องได้รับความเท่าเทียมกันในทางปฏิบัติ

2 พัฒนาการทางเทคโนโลยี

2.1 การสังเคราะห์วัสดุชนิดใหม่ในทุกวงการ

2.2 อุปกรณ์อัจฉริยะ อุปกรณ์ที่ใช้หน่วยความจำมากขึ้น

2.3 อุปกรณ์ไร้สาย โดยใช้คลื่นบังคับ

2.4 อุปกรณ์ไร้รูป ไร้ร่าง โดยการฝังอยู่ในร่างกาย

2.5 การรับรู้ข้อมูลจากเดิม 4 ประการ ตัวเลข คำพูด เสียง และภาพการรับรู้

ด้าน กลิ่น รส สัมผัส จินตนาการ และสัญญาณชีวภาพ

3 การตลาด

3.1 การค้าเสรีตามข้อกำหนดนานาชาติประเทศ

3.2 ความเป็นสากล ความเป็นมาตรฐานเปรียบเทียบกับทั่วโลก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.3 การโฆษณาเผยแพร่ธุรกิจ การสั่งซื้อสินค้าผ่านหน้าจอ การชำระเงินผ่านบัตรเครดิต เงื่อนไขการบริการและการรับประกัน

3.4 คุณค่าที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญ เช่น แรงงานเด็ก ปัญหาสิ่งแวดล้อม

4 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

4.1 การใช้ทรัพยากร และการหมดไปของทรัพยากร และพลังงาน

4.2 ภาวะเรือนกระจก อุณหภูมิที่เพิ่มขึ้น ปัญหาด้านระบบนิเวศน์

4.3 การแตกตัวชั้นโอโซน การเกิดอันตรายต่อสิ่งมีชีวิต

4.4 การทำลายป่าเมืองร้อน การสูญพันธุ์พืชและสัตว์

4.5 การเพิ่มของขยะ การสร้างปัญหาจากวิธีการกำจัดแบบถม ฝัง

2.4.3 รูปลักษณ์ และ คุณประโยชน์ของผลิตภัณฑ์

รูปลักษณ์ อธิบายถึงคุณสมบัติต่างๆของผลิตภัณฑ์หรือลักษณะเด่นที่มองเห็นได้จากภายนอกส่วนคุณประโยชน์ คือการรับรู้ทางอารมณ์ เป็นความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดจากการใช้ผลิตภัณฑ์ เช่น เกิดความสบายใจ เกิดความเข้าใจ เกิดความเชื่อมั่น เกิดความปลอดภัย เป็นต้น ระหว่างรูปลักษณ์ และคุณประโยชน์ ผู้บริโภคต้องการอะไรมากกว่ากัน เป็นคำถามที่ไม่อาจได้คำตอบที่ชัดเจน ขึ้นอยู่กับประเภทของผลิตภัณฑ์ จุดประสงค์ของการซื้อ ภูมิหลังของผู้บริโภค และเงื่อนไขอื่นๆ

2.4.3.1 รูปทรงที่มีอิทธิพลต่อรูปลักษณ์งานออกแบบผลิตภัณฑ์

การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ปรากฏอยู่ทั่วไป เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ทั้งสิ้น มีทั้งออกแบบสร้างขึ้นใหม่แตกต่างจากของเดิม หรือปรับปรุงตกแต่งของเดิม โดยมนุษย์ได้รับอิทธิพลจากรูปทรง 2 แหล่ง คือ

(1) รูปทรงจากธรรมชาติ

เนื่องจากธรรมชาติมีความสำคัญ และอยู่รายล้อมมนุษย์ ทั้งรูปทรงที่เป็นสิ่งมีชีวิตเช่น พืช สัตว์ และรูปทรงที่ไม่มีชีวิต เช่น กรวด หิน ดิน ททราย หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่นคลื่นลม แสงแดด ฝนตก พายุร้อน ฯลฯ โดยมนุษย์ได้รับแรงบันดาลใจจากสิ่งเหล่านี้ในแง่มุมที่แตกต่างกัน เช่น ความเป็นระเบียบและความสวยงามของดอกไม้ป่า ความลงดตัวอย่างมีแบบแผนในรูปหกเหลี่ยมของรังผึ้ง ความสุนทรีย์ของลวดลายในดอกทานตะวัน เป็นต้น แล้วถ่ายทอดความคิดออกมาในรูปของผลิตภัณฑ์ ที่สามารถตอบสนองคุณประโยชน์ทางการใช้สอยแก่มนุษย์ ทั้งร่างกาย และจิตใจ

(2) รูปทรงที่มนุษย์สร้างขึ้น

รูปทรงที่มนุษย์สร้างขึ้น มีอิทธิพลต่องานออกแบบผลิตภัณฑ์ ในอันที่จะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มชน เช่น อาคารบ้านเรือน สิ่งของเครื่องใช้ ฯลฯ มักเป็นรูปทรงเรขาคณิต ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นสากลและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป รูปทรงดังกล่าวแบ่งตามวิธีการผลิตได้ 2 ประเภท คือ ประเภทที่สร้างขึ้นด้วยมือหรือเครื่องมือพื้นฐาน มีลักษณะการใช้งานเฉพาะตามจุดประสงค์ของผู้ออกแบบ ผลิตได้จำนวนน้อย รูปทรงมีลักษณะเฉพาะตัวไม่ซ้ำกัน มีการตกแต่งประดับประดาที่แสดงให้เห็นถึงความชำนาญทางทักษะของช่างฝีมือ กับที่สร้างขึ้นด้วยเครื่องจักร มีรูปทรงที่เหมือนกัน โดยผลิออกมาเป็นจำนวนมากจากแม่พิมพ์เดียวกัน ใช้วัสดุอย่างเดียวกัน มีทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปสามารถใช้ประโยชน์โดยตรงและเป็นชิ้นส่วน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.4.4. รูปแบบการออกแบบผลิตภัณฑ์

รูปแบบการออกแบบผลิตภัณฑ์ มีการเกิดขึ้นและพัฒนาต่อเนื่องสม่ำเสมอบ้างก็อยู่ในกระแสนิยม บ้างก็คลายความนิยม บ้างก็หวนคืนสู่ความนิยมซ้ำตามความสนใจของสังคมในเวลานั้น บนความหลากหลายในวิถีทางการออกแบบทำให้ผลงานที่เกิดจากแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกันนั้นถูกสร้างสรรค์และคลี่คลายสืบทอดต่อๆ กันมาตามลำดับ แต่ไม่ว่าจะเลือกใช้รูปแบบใดก็ล้วนแต่สร้างเงื่อนไขในการผลิตงานออกแบบที่น่าสนใจได้ทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น

2.4.4.1 รูปแบบมาก่อนประโยชน์ใช้สอย

เป็นวิถีทางการออกแบบที่นิยมความงามของรูปทรงเป็นหลัก โดยยึดแนวคิดที่ว่าความงามต้องมาก่อนประโยชน์ใช้สอยเสมอ และมักถูกนำมาใช้อธิบายขั้นตอนในการปฏิบัติการเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นความงามเป็นหลัก จุดประสงค์ที่สำคัญก็เพื่อยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น เพื่อนำไปสู่การเพิ่มราคาสินค้า

ดังนั้นการจะเป็นนักออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ได้ดีตามแนวคิดนี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการซึมซับความงามจากผลงานศิลปะแขนงต่างๆ ที่มีคุณภาพไว้มากๆ จะเป็นทางออกหนึ่งที่จะช่วยให้เราสามารถวิเคราะห์ความงามที่แฝงอยู่ในผลิตภัณฑ์ให้ดีขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ไม่จำเป็นต้องยึดติดกับกฎเกณฑ์ใดๆ มากนัก ขอให้ยึดหยุ่นตามความรู้สึกลับ

2.4.4.2 ประโยชน์ใช้สอยมาก่อนรูปแบบ

เป็นวิถีทางการออกแบบของหลุยส์ สุลีแวน ที่นิยมประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ภายใต้ปรัชญาที่ว่าประโยชน์ใช้สอยต้องมาก่อนความงามเสมอ และถูกนำมาใช้อธิบายขั้นตอนในการปฏิบัติเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตจำนวนมาก โดยให้ความสำคัญที่การออกแบบให้สอดคล้องกับการทำงานของเครื่องจักร การประหยัดวัสดุ ความสะดวกในการใช้งาน การคงคลังขนส่ง เป็นต้น แนวคิดดังกล่าวตรงข้ามกับปรัชญารูปแบบมาก่อนประโยชน์ใช้สอยงามของรูปทรงมาก่อนสิ่งใด

แนวทางการออกแบบของสถาบันบาวเฮาส์ ประเทศเยอรมนี มีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวคือให้ความสำคัญด้านประโยชน์ใช้สอยวัสดุและกรรมวิธีการผลิตโดยเครื่องจักรทางอุตสาหกรรมและการใช้รูปทรงเรขาคณิตอันเรียบง่ายปราศจากการตกแต่งประดับประดาเกินความจำเป็น ยังคงเป็นแบบอย่างของการออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่นำเสนอแนวทางการออกแบบดังกล่าวประกอบด้วยลักษณะสำคัญคือ

- 1 รูปทรง สี สัน และประโยชน์ใช้สอยเหมาะสมกับความเป็นไปของสังคม
- 2 รูปแบบมีความเหมาะสมกับคุณสมบัติของวัสดุที่ใช้ในการผลิต และกรรมวิธีการผลิตโดยเครื่องจักรทางอุตสาหกรรม

3 ราคาเหมาะสมกับกำลังซื้อของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ที่ซื้อ หรือผู้ใช้ผลิตภัณฑ์

2.4.4.3 การตลาดมาก่อนการออกแบบ

วงจรชีวิตของผลิตภัณฑ์จะมีรูปแบบเหมือนปิรามิดถือกำเนิดโดยยึดฐานของปิรามิดแล้วพยายามยกระดับตนเองขึ้น ไม่ว่าจะในด้านคุณภาพและเอกลักษณ์เฉพาะตัว การยกระดับตัวอยู่นั้นมักจะทำให้ราคาสูงขึ้นด้วย ดังนั้นเมื่อผลิตภัณฑ์ใดๆ ไต่ระดับขึ้นสู่ยอดปิรามิด จำเป็นที่ธุรกิจนั้นจะต้องละทิ้งฐานซึ่งเป็นตลาดล่างไป แต่จะได้ลูกค้าชั้นดีที่มีความมั่นคงและจ่ายเงินดี ฐานชั้นล่างที่ถูกทิ้งไปก็จะมีผู้อื่นเข้ามายึดครองแทน กรณีตัวอย่างเช่น นาฬิกาสวิสซึ่งใช้เวลาหลายสิบปีเพื่อพัฒนา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลิตภัณฑ์จนได้ภาพพจน์ว่าเป็นนาฬิกาที่ดีที่สุดในโลก แต่ต้องสูญเสียฐานการตลาดให้กับนาฬิกาญี่ปุ่นที่เจาะเข้ามายึดตลาดด้วยลูกเล่นใช้สอยพิเศษการเข้ายึดตลาดในแนวกว้างโดยขยายฐานลูกค้าให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้จึงเป็นสิ่งจำเป็นต้องกระทำเพื่อรักษาความมั่นคงของธุรกิจไว้ ในกรณีของ Nicolas Hayek ผู้พลิกโฉมหน้าให้กับนาฬิกาสวิสได้สำเร็จได้ตั้งหลักของนาฬิกา Swatch ไว้ 3 ข้อที่น่าสนใจคือ

1 การออกแบบของสวอทช์จะต้องใช้ได้สำหรับทุกๆ คน ตั้งแต่คุณยายไปจนถึงเจ้าชาย ต้องมีรูปแบบสนองตอบที่หลากหลาย และเพียงพอต่อคนทุกระดับชั้น อายุ และอาชีพต่างกัน

2 การรักษาคุณภาพการออกแบบและการผลิตที่ดีไว้เพราะเป็นข้อแตกต่างที่สำคัญของสวอทช์กับนาฬิกาญี่ปุ่นอื่นๆ เช่น กันน้ำได้ร้อยเปอร์เซ็นต์

3 การออกแบบและการผลิตเน้นไปที่ระบบที่ดีที่สุด แต่มีต้นทุนต่ำที่สุด ไม่ใช่ผลิตสินค้าราคาถูกแต่เป็นราคาที่สมเหตุสมผล

2.4.4.4 อารมณ์ความรู้สึกมาก่อนรูปแบบ

เมื่อเทคโนโลยีมาถึงจุดที่สามารถตอบสนองในด้านการตอบสนองต่อประโยชน์ใช้สอยและรูปแบบได้มากขึ้น คอมพิวเตอร์ชิปมีขนาดเล็ก และยืดหยุ่นได้เปิดขอบเขตที่กว้างขึ้นของรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่บรรจ หรือวัสดุสังเคราะห์ที่ตอบสนองการใช้สอยประเภทต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเฉพาะเจาะจงมากขึ้น จนทำให้ปรัชญาการออกแบบปรับเปลี่ยนมาเป็นอารมณ์ความรู้สึกมาก่อนรูปแบบ ด้วยความเชื่อที่ว่าผู้บริโภคในปัจจุบันไม่ได้เพียงต้องการสินค้า ภาพลักษณ์ หรือสิ่งแวดล้อมแต่ต้องการคุณค่าของควมรื่นรมย์ ประสบการณ์แลลักษณะเฉพาะบางอย่างอารมณ์หรือความรู้สึกคือสิ่งสำคัญในชีวิตของคนเราทั่วไป เพราะเป็นตัวสะท้อนสิ่งที่เรารู้สึกสิ่งที่เรากระทำและสิ่งที่เราคิด ผ่านตาหู จมูก ลิ้น สิ่งที่น่าสนใจมากที่สุดอย่างหนึ่งคือ ความรู้สึกนั้นไม่ว่าจะในแง่บวกหรือแง่ลบก็ตามสามารถเปลี่ยนกระบวนการความคิดของเราได้จนส่งผลถึงการตัดสินใจ การเลือก และกระทำในที่สุด งานออกแบบที่ดีในปัจจุบันจึงต้องเป็นสิ่งที่น่าปรารถนาและก่อให้เกิดความสบายใจความรู้สึกในเชิงบวกนั้นจะทำให้เราสามารถที่จะอดทนอดกลั้นต่อความยากลำบาก หรือ อุปสรรคเล็กๆ น้อยๆ ของการใช้สอยไปได้ เพราะถ้าคนเราเกิดความพอใจและมีความสุขใจต่อวัตถุหนึ่ง คนเราก็จะสามารถจินตนาการแก้ไขทางออกของการใช้สอยที่ลำบากนั้นได้อย่างยืดหยุ่น ผ่อนคลาย เต็มใจและเต็มเปี่ยมไปด้วยความคิดสร้างสรรค์ จนเป็นที่มาของประโยคที่ว่าสิ่งของที่มีหน้าตาน่าพึงพอใจมักสามารถใช้งานได้ดีกว่า แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าให้ละทิ้งประโยชน์ใช้สอยไปเพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งเปลือกนอกที่สวยงาม เพราะความงามที่สมบูรณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งยังคงต้องเติมเต็มในส่วนของคุณภาพมีประโยชน์ความสามารถในการใช้งาน และความสามารถในการสื่อสารให้คนเราเข้าใจได้ดีด้วย

ผลิตภัณฑ์ที่ได้จึงมีอารมณ์และความรู้สึกแฝงเร้นอยู่ในตัว สามารถซอกจิตใจของผู้สัมผัสงานและก่อให้เกิดเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความคิดต่อเรื่องที่หลากหลายได้ ลักษณะสำคัญของผลิตภัณฑ์ที่มีอารมณ์ความรู้สึกมาก่อนรูปแบบ จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ 3 ประการได้แก่

1 การออกแบบที่คำนึงถึงรูปลักษณ์ที่สวยงามผู้บริโภคได้พบเห็นเป็นครั้งแรก รูปลักษณ์ก่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองแบบฉับพลันที่ส่งผ่านการรับรู้ก่อให้เกิดความถูกตาถูกใจเมื่อด้วยตาไปยังสมอง ส่วนที่เกิดการรู้สึกตัดสินใจว่าดีหรือเลว ปลอดภัยหรืออันตราย สวยหรือน่าเกลียดชอบหรือไม่ชอบ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดความรู้สึกและอารมณ์ต่างๆ โดยในบางครั้งการใช้สอยอาจไม่สะดวกมากนักแต่บางกลุ่มก็พร้อมที่ประนีประนอมเพื่อที่จะอยู่ร่วมหรือใช้สิ่งของเหล่านั้นได้อย่างพึงพอใจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2 การออกแบบที่คำนึงถึงพฤติกรรมการใช้สอย การมีประโยชน์ใช้สอยได้จริง และก่อให้เกิดความพึงพอใจเมื่อได้ใช้ผลิตภัณฑ์นั้นผ่านประสาทสัมผัสทั้งการมองเห็นและการสัมผัส พฤติกรรมการใช้สอยนั้นเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายหลังจากการใช้สอย

การคิดวิเคราะห์แบบสมเหตุสมผลจะเข้ามามีอิทธิพลต่อความรู้สึกมากขึ้นนอกเหนือไปจากการรับรู้ รูปลักษณะเมื่อแรกเห็นโดยความรู้สึกที่ตื้นนั้นสามารถเกิดได้จากความรู้สึกว่าสามารถควบคุมได้ เข้าใจได้ ใช้งานง่าย สะดวกและเหมาะสม เพราะการใช้งานที่เหมาะสมจะนำไปสู่ความถนัดและความชำนาญได้เร็ว ทำให้ผู้ใช้รู้สึกผ่อนคลายและพึงพอใจในการใช้สอยผลิตภัณฑ์นั้นๆ ดังนั้นความรู้สึกที่เกิดขึ้น ภายหลังจากการใช้สอยจึงเป็นตัวส่งเสริมหรือยับยั้งความรู้สึกประทับใจที่เกิดขึ้นเมื่อแรกเห็นได้

3 การออกแบบที่คำนึงถึงปฏิกิริยาตอบสนองจากผู้ใช้อคือเมื่อผู้ใช้ได้ใช้ผลิตภัณฑ์นั้นแล้วจะเกิดปฏิกิริยาตอบสนอง เกิดความรู้สึกผูกพัน หรือพึงพอใจในประสบการณ์หรือภาพลักษณ์จากผลิตภัณฑ์นั้น และยังสามารถสื่อให้ผู้ใช้ทราบได้ถึงเอกลักษณ์ หรือรสนิยมของผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งภาพลักษณ์นั้นเป็นความรู้สึกที่ไม่ได้เกิดจากการมองเห็นหรือใช้สอยสิ่งของโดยตรงแต่เกิดจากความคิดย้อนกลับว่าสิ่งของที่เลือกใช้สอยเหล่านั้น ส่งภาพสะท้อนหลังแสดงภาพลักษณ์ของผู้ที่ใช้ต่อคนภายนอกอย่างไร ความสำคัญของภาพลักษณ์นี้ไม่ได้มีผลเพียงชั่วของบางอย่างที่ใช้แล้วคนอื่นอาจมองไม่เห็น แต่กลับสร้างความมั่นใจและเติมอารมณ์ความรู้สึกที่ขาดหายไปของผู้ใช้ให้เต็มอยู่ และเปล่งประกายออกมาสู่สายตาคนภายนอกในที่สุด

2.4.4.5 รูปแบบนิยมความน้อย

เป็นการออกแบบที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดมินิมอลลิสม์ คือยิ่งเรียบง่ายก็ยิ่งดูดี แต่ให้ความสะดวกสบาย เพราะทุกวันนี้มนุษย์ทำงานหนักมากขึ้น จึงต้องการผ่อนคลายมากขึ้นเช่นกัน ยิ่งสิ่งรอบตัวมีความซับซ้อนมากขึ้น มนุษย์ก็ยิ่งแสวงหาความเรียบง่ายมากขึ้นเพื่อใช้ชีวิตชีวา สร้างความสดชื่น และความสนุกสนาน ความสุขอย่างเรียบง่ายจึงเป็นสิ่งที่ผู้บริโภคยุคใหม่ใฝ่หา งานออกแบบในแนวทางนี้สืบเนื่องมาจากความพยายามในการสานต่อแนวทางการออกแบบของสถาปนิกกลุ่มโมเดิร์น เจ้าของคำพูด มีน้อยแต่มีมาก เป็นงานที่มีความโดดเด่น เรียบง่ายแต่ชัดเจนประกอบด้วยมาตราส่วนที่ถูกต้อง เห็นแล้วทำให้รู้สึกถึงการทดลองใช้วัสดุต่างๆ กับการผสมผสานกันระหว่างรูปทรง และพื้นที่ว่าง นับเป็นวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่ ที่ผสมผสานดัดแปลงวัฒนธรรมใหม่ เข้ากับเก่าด้วยกัน ไม่ใช่ลักษณะที่รับมาตรงๆ ลักษณะสำคัญของรูปแบบนี้ได้แก่

- 1 ลักษณะรูปทรงเด่นชัด เรียบง่ายตามมาตราส่วน
- 2 มีลักษณะของความง่ายเป็นระบบ
- 3 ไม่มีลักษณะของสัญลักษณ์ปรากฏ มีแต่ลักษณะของเทคนิคใหม่ๆ ที่เกิดจากการทดลองทางศิลปะ

2.4.4.6 รูปแบบอนาคต

เป็นการออกแบบที่ไม่เพียงแต่การสร้างสรรค์ผลงานที่มีรูปแบบเรียบง่ายสวยงามอย่างเดียวนั้น แต่จะต้องเพิ่มความสำคัญทางด้านรูปแบบการทำงานร่วมกับเทคโนโลยีต่างๆ ที่ใช้ในการผลิตผลงานนั้น เพื่อสนองความต้องการทางใจ และปัญหาของมนุษย์ที่ไม่มีวันสิ้นสุด เป็นการออกแบบเพื่ออนาคตข้างหน้าโดยพิจารณาวิเคราะห์ข้อมูลที่น่าจะเป็นไปได้สำหรับอนาคตความแตกต่างระหว่างสไตล์กับแฟชั่น บ่อยครั้งที่มิใช่ผู้เข้าใจว่าสไตล์และแฟชั่นเป็นสิ่งที่คล้ายคลึงกันและใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แทนที่กันได้ แต่ที่จริงแล้วสไตล์กับแฟชั่นแตกต่างกัน สไตล์เป็นชนิดหรือแบบที่มีลักษณะเฉพาะพิเศษของการสร้างสรรค์หรือการนำเสนอ อาจเป็นด้านศิลปะการออกแบบ ฯลฯ เช่น นักร้องย่อมมีสไตล์ในการร้องเพลงที่เป็นแบบฉบับเฉพาะพิเศษของเขา หรือรถยนต์ที่ย่อมมีหลายแบบหลายสไตล์ เช่น แบบ Sedans แบบ Station Wagons เป็นต้น

แฟชั่นเป็นสิ่งที่มีความฐานอยู่ในองค์ประกอบของสังคมวิทยา และจิตวิทยา โดยกฎพื้นฐานแล้วมนุษย์ย่อมจะลอกเลียนแบบหรือมีแนวโน้มที่จะกระทำตามกัน แต่ขณะเดียวกันก็ชอบทำแตกต่างจากผู้อื่นบ้างเล็กน้อยซึ่งมิใช่ต่อต้านหรือขัดขวางเพียงแต่อยากมีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง ในขณะเดียวกันก็ยังนิยมในแฟชั่นนั้นอยู่ เพื่อมิให้ถูกกล่าวหาว่าไร้รสนิยม ฉะนั้นแฟชั่นจึงให้โอกาสกับบุคคลในการพินิจพิเคราะห์หรือไตร่ตรองในการแสดงออกถึงรสนิยม ความรู้สึกของตนเองได้ด้วย อย่างไรก็ตาม สไตล์พื้นฐานจะไม่เปลี่ยนแปลง แต่แฟชั่นจะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เนื้อหาสาระของสไตล์กับแฟชั่นครอบคลุมไว้เพียงหลักการเท่านั้น นักออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ดีควรมีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของตนโดยกาประสานเข้ากับหลักการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้ได้แนวคิดของประโยชน์ใช้สอยวัสดุ หรือรูปแบบของงานออกแบบในทิศทางที่ตอบรับกับพฤติกรรมให้สัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิต สภาพเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาการออกแบบที่ลึก และครอบคลุมประเด็นต่างๆ ของปัญหาได้มากกว่า ย่อมจะเกิดประโยชน์ต่อการใช้สอย และสร้างความยั่งยืนให้กับผลิตภัณฑ์ได้ยาวนานกว่า

2.4.5 ความคิดสร้างสรรค์

2.4.5.1 การเกิดความคิดสร้างสรรค์

(1) เริ่มจากจินตนาการแล้วย้อนกลับสู่ความเป็นจริง

ความคิดสร้างสรรค์ในลักษณะนี้ จินตนาการเป็นส่วนประกอบที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะช่วยให้เราเกิดความคิดฝันใหม่ได้อย่างไม่จำกัด ช่วยให้เราค้นพบสิ่งแปลกใหม่มากมาย และเมื่อเรานำความคิดฝันเหล่านั้นมาถ่วงน้ำหนักความเป็นไปได้ดัดแปลงให้ใช้งานได้ในโลกแห่งความเป็นจริง

(2) เริ่มจากความรู้แล้วคิดต่อยอดสู่สิ่งใหม่

ความคิดสร้างสรรค์ในลักษณะนี้ เกิดจากการนำเอาข้อมูลหรือความรู้ที่มีอยู่มาคิดต่อยอด หรือคิดเพิ่ม จากหลักฐานมากมายแสดงให้เห็นว่าความคิดใหม่ๆ ที่ได้มานั้น มักจะไม่ใช่ว่าความคิดต้นแบบล้วนๆ ส่วนใหญ่เป็นการรวบรวม หรือปรับปรุงแนวคิดของผู้อื่นที่ได้นำเสนอไว้ก่อนหน้านี้ มาผสมผสานกันจนกลายเป็นความคิดใหม่ และความคิดใหม่ที่เกิดขึ้นนี้ มักจะถูกท้าทายกับอีกความคิดหนึ่งเสมอ ส่งผลให้เกิดความองกวมทางความคิดแบบไม่หยุดนิ่ง ตัวอย่างเช่น โทมัส อันวา เอดิสัน นักประดิษฐ์ผู้ยิ่งใหญ่ซึ่งได้จดสิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ไว้มากกว่า 1,000 รายการ แต่ทั้งหมดนั้นมีเพียง 1 รายการเท่านั้น ที่เขาสามารถอ้างได้ว่ามาจากความคิดของเขาเองจริงๆ นั่นคือ หีบเสียง ส่วนที่เหลือนั้นเป็นการนำเอาความคิดของคนอื่นที่ยังไม่เคยถูกพัฒนา โดยได้นำมาดัดแปลง และปรับปรุงจนเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่มีคุณค่า

2.4.5.2 องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

(1) ต้องเป็นสิ่งใหม่

สิ่งที่คิดสร้างสรรค์ออกมานั้น จะต้องเป็นการคิดที่ทะลุกรอบโลกทัศน์ มโนทัศน์ประสบการณ์ หรือความเคยชินเดิมๆ หรือที่เรียกว่ามีความคิดต้นแบบ ชนิดใหม่ถอดด้าม ไม่เคยมีใคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คิดมาก่อน ไม่ได้ลอกเลียนแบบจากใคร และไม่ได้ลอกเลียนความรู้ที่มีอยู่แล้ว หรือคิดซ้ำกับความคิดเดิมของตนเอง

(2) ต้องใช้การได้

ความคิดที่เกิดจากการสร้างสรรค์ออกมานั้น จะต้องสามารถนำไปพัฒนาต่อให้เป็นรูปธรรมและใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม อเล็กซานเดอร์ ออสบอร์น กล่าวไว้ว่าความคิดสร้างสรรค์นั้นเป็นจินตนาการประยุกต์ หมายถึงจินตนาการที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่มิใช่จินตนาการเพื่อฝันทั่วไป ดังนั้นความคิดสร้างสรรค์จึงต้องเป็นความคิดที่มีเหตุผล พิสูจน์ให้เห็นจริงได้และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีเดิม

(3) ต้องมีความเหมาะสม

ความคิดต้นแบบ และสร้างสรรค์นั้น จะต้องผสมผสานด้วยองค์ประกอบของความมีเหตุมีผล ความเหมาะสม และความมีคุณค่า ภายใต้ความเข้าใจและมาตรฐานที่ยอมรับร่วมกัน

2.4.5.3 กระบวนการคิดสร้างสรรค์

เป็นการคิดในลักษณะขยายขอบเขตการคิดออกไป จากกรอบความคิดที่มีอยู่เดิม ความคิดใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน เพื่อค้นหาคำตอบที่ดีที่สุดให้กับปัญหาที่เกิดขึ้น ลำดับขั้นของการคิดสร้างสรรค์มีลักษณะเป็นกระบวนการ โดยลักษณะทั่วไปการแก้ปัญหาโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ มักประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการกำหนดเป้าหมายการคิด ขั้นแสวงหาแนวคิดใหม่ และขั้นประเมินผลไปสู่ ความคิดใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน เพื่อค้นหาคำตอบที่ดีที่สุดให้กับปัญหาที่เกิดขึ้น ลำดับขั้นของการคิดสร้างสรรค์มีลักษณะเป็นกระบวนการ โดยลักษณะทั่วไปการแก้ปัญหาโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ มักประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการกำหนดเป้าหมายการคิด ขั้นแสวงหาแนวคิดใหม่และขั้นประเมินผล

2.4.5.4 เทคนิคการสร้างความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์หรือพลังแห่งความคิดสร้างสรรค์นั้นจะถูกผลักดันออกมาเมื่อเรามีความปรารถนาในสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างรุนแรงเนื่องมาจากเราได้ตั้งความปรารถนามาก่อนทั้งสิ้นและเราสามารถกระทำมันได้เป็นผลสำเร็จและมีคุณค่านั้นก็อิสระ ดังนั้นเราจะต้องสร้างความรู้สึกว่าสิ่งที่กำลังคิดอยู่จะต้องได้ผล ส่วนความเป็นอิสระนั้นเป็นเรื่องหัวใจสำคัญก็คือความมั่นใจและความคิดที่เป็นของความคิดที่ไม่ยึดติดกับรูปแบบใดๆ ที่ผู้อื่นวางไว้ เพราะจะทำให้ความคิดของเราออกมาเหมือนกับผู้อื่น ซึ่งความคิดอิสระนี้เองที่จะทำให้เราค้นพบสิ่งแปลกๆใหม่ๆ ที่ไม่เคยคิดมาก่อน ถ้าเรามีความกล้าที่จะออกนอกเส้นทางบ้าง กลวิธีที่จะแก้ปัญหาด้วยการนำเอาความคิดสร้างสรรค์มาช่วยก็คือ การพิจารณาระหว่างตัวปัญหากับหนทางแก้ปัญหาที่น่าจะเป็นไปได้ ด้วยการคิดให้มากที่สุดเท่าที่จะคิดได้ ไม่ว่าความคิดนั้นจะมีความเป็นไปได้หรือไม่แล้วค่อยนำเอาความคิดทั้งหมดมาวิเคราะห์เลือกเอาข้อที่ดีที่สุด ก็จะพบความคิดสร้างสรรค์ที่ดีที่สุดปรากฏอยู่ด้วยเสมอ

แนวทางที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตความคิดใหม่นอกกรอบความเคยชิน หรือช่วยขยายเขตความสามารถในการคิด ให้เกิดความหลากหลายทางมุมมองมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วยเทคนิคที่น่าสนใจ ดังนี้

1 การเป็นคนทันสมัย อยากรู้อยากเห็น ไม่สนใจอยู่แค่สิ่งที่อื่นวางไว้ แต่พยายามหาทางเรียนรู้ความแปลกใหม่อยู่เสมอ

2 เปิดใจรับความคิดใหม่ๆของผู้อื่น ไม่ควรปิดกั้นความคิดของผู้อื่นโดยคิดว่าความคิดของเราดีกว่า เพราะความคิดสร้างสรรค์ใดๆ ล้วนต้องมีการศึกษาพัฒนาแนวคิดให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ด้วยอาศัยความชำนาญสติปัญญา และความสามารถได้

3 พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วยการนำเอาความคิดใหม่มาประสมและปรับปรุงให้เข้ากับแนวความคิดเก่า เพราะแนวความคิดหนึ่งจะนำไปสู่แนวคิดต่อไปได้

4 สนองความต้องการของอารมณ์และความรู้สึก เพราะอารมณ์เป็นตัวการที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เมื่อใดที่อารมณ์ความรู้สึกของเราอยู่ในภาวะหวาดกลัวกระวนกระวาย ความคิดสร้างสรรค์ของเราก็อาจจะเป็นไปได้ในทางลบได้

5 สร้างจินตนาการการมองเห็นภาพ เพราะการสร้างภาพให้เกิดขึ้นในจิตใจ ทำให้จิตใต้สำนึกสนองรับภาพนั้น และจะดำเนินต่อไปแทน

2.4.5.5 ปัจจัยที่ขัดขวางความคิดสร้างสรรค์

สมองนั้นประกอบด้วยสองส่วน แต่ละส่วนมีหน้าที่ไม่เหมือนกัน สมองซีกซ้ายเป็นตัวเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดชนิดที่เป็นเหตุเป็นผลแบบเส้นตรง ไม่ยืดหยุ่น และเป็นส่วนที่เราจะเริ่มต้นใช้เมื่อพยายามแก้ไขสถานการณ์แต่เมื่อสมองซีกซ้ายนำเรามาถึงจุดๆหนึ่งแล้วความคิดของเราก็จะเปลี่ยนไปยังสมองซีกขวา ซึ่งสมองซีกขวานั้นจะเป็นฝ่ายตัดสินใจเกี่ยวกับความคิดที่เก็บมา มีลักษณะยืดหยุ่นมายืดติด ดังนั้นถ้าเราต้องการจะสะสางปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เราต้องปล่อยให้สมองทำงานอย่างอิสระซายที่ขวาที่ อย่าไปบีบบังคับมันให้ใช้เฉพาะหลักเหตุ และผลเท่านั้น ไม่เช่นนั้นเราก็จะสูญเสียความคิดสร้างสรรค์ที่สมองเรามีอยู่ไปอย่างไร้ประโยชน์การอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกันนานๆ เพราะในอาจจำกัดความคิดสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมแบบหนึ่ง จะทำให้เราคิดคล้ายๆกันหรือมีความรู้สึกแบบเดียวกัน สำหรับการคิดสร้างสรรค์นั้นข้อมูลที่แตกกระจายออกไปในวงกว้างสำคัญมาก การเปลี่ยนสภาพแวดล้อมใหม่ มักส่งผลให้เราเกิดความรู้สึกใหม่ เกิดอารมณ์ใหม่ และอาจช่วยให้เราคิดทะลุกรอบเดิมออกไปได้ ส่วนในเรื่องของเวลาก็มีความสำคัญ แต่ละคนสามารถคิดได้ดีในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน บ้างก็คิดได้ดีในช่วงเช้า บ้างก็คิดโลดแล่นในช่วงกลางวัน ช้างก็โลดแล่นหลังตื่นนอน เราควรต้องสำรวจตัวเอง และใช้ช่วงเวลานั้นให้เป็นประโยชน์สูงสุด การรับเอาข้อมูลเข้าไปมากเกินไป โดยไม่ให้เวลาสมองแยกแยะและจัดการกับข้อมูล สามารถทำให้เราเกิดอาการล้นทางสมอง และลดทอนความคิดสร้างสรรค์ของเราลงได้ การให้เวลาในการคิดนานเกินไป จะทำให้สมองไม่กระตือรือร้น เกิดความล่า หรือหมดความคิดดีๆ ไปอย่างน่าเสียดาย การจำกัดเวลาจะกระตุ้นสมองให้ตื่นตัว และจดจ่อที่จะคิดในเรื่องนั้นได้ดีกว่า แต่บางเรื่องก็มีความจำเป็นต้องใช้เวลาคิดมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องที่สลับซับซ้อน หรือทดลองหาข้อเท็จจริงก่อนตัดสินใจ การตั้งคำถามผิด เมื่อเราไม่ถามก็จะไม่มีคำตอบ แต่ถ้าเราตั้งคำถามผิด คำตอบที่เกิดขึ้นก็จะผิดด้วยในทางกลับกันถ้าเราตั้งคำถามถูก เราก็จะได้พบกับประตูที่เปิดเข้าไปสู่การแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ อย่าลืมนะว่า การสร้างสรรค์ไม่ได้เกิดมาจากความว่างเปล่า แต่เกิดจากการจัดระเบียบของสิ่งที่มีอยู่แล้ว ให้เข้าเป็นสิ่งใหม่ที่แตกต่างเพื่อสร้างสรรค์สร้างผลลัพธ์ที่ต้องการ

2.4.6 แนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์

ทำไมต้องมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ แนวคิดในเรื่องวัฏจักรผลิตภัณฑ์ ชี้ให้เราเห็นวาระดับของผลกำไรจะไม่คงที่อยู่ตลอดไปโดยไม่ลดลง สินค้าใดก็ตามย่อมจะต้องถึงจุดอิ่มตัว และมีการถดถอยเหมือนกันหมดด้วยเวลา และความเร็วที่ต่างกันออกไป ดังนั้นบริษัทส่วนใหญ่จึงต้องมีโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่อยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นวิถีทางเดียวที่จะหลีกเลี่ยงการเสื่อมถอยของเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลิตภัณฑ์ แต่การลงทุนพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ก็มีความเสี่ยงสูงมาก เนื่องจากสภาพการณ์ของตลาดมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสลับซับซ้อน และไม่แน่นอน เป็นเหตุให้ผู้ลงทุนควบคุมภาวะการตลาดได้ยาก อัตราการล้มเหลวของผลิตภัณฑ์ใหม่จึงค่อนข้างที่จะสูง ผลิตภัณฑ์ใหม่บางชนิด เป็นผลจากความคิดสร้างสรรค์ที่ดีมาก แต่ไม่มีโอกาสพัฒนา บางชนิดถึงแม้ว่าจะเข้าสู่ตลาดแล้ว แต่กลับไม่เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค นอกจากนี้การลงทุนในการผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ ยังรวมถึงการติดตั้งอุปกรณ์การผลิตใหม่ การซื้อวัตถุดิบ และการนำเข้าธุรกิจใหม่ อย่างไรก็ตาม เวลาพูดถึงผลิตภัณฑ์ใหม่ ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ถอดด้ามเสมอไปผลิตภัณฑ์ส่วนมากเป็นนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นมาจากจากประดิษฐ์กรรมเก่าแต่ใช้ประโยชน์ได้ดีกว่าและเป็นที่ยอมรับในท้องตลาด การหยิบยืมเอาความคิด หรือผลงานออกแบบในอดีตมาขัดเกลาใหม่พัฒนาต่อเติมเสริมแต่งให้ขยายออกไปเป็นฐานของการสร้างนวัตกรรมที่ไม่มีที่สิ้นสุด

2.4.6.1 ความใหม่ของผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์จะใหม่ได้ก็ต่อเมื่อไม่เคยมีใครเคยได้เห็น เคยได้ยิน หรือเคยได้ใช้มาก่อน ลักษณะที่สามารถแสดงออกให้มองเห็นถึงความใหม่ของผลิตภัณฑ์ ได้แก่

(1) ประดิษฐ์กรรมใหม่ เช่น รถยนต์ที่ขับเคลื่อนด้วยไฟฟ้าแทนที่รถยนต์ที่ขับเคลื่อนด้วยน้ำมัน กล้องถ่ายภาพดิจิทัลแทนที่กล้องถ่ายภาพแบบใช้ฟิล์ม เป็นต้น

(2) นวัตกรรมใหม่ การนำเอาสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นพื้นฐานดั้งเดิมมาพัฒนาใหม่ในรูปแบบต่างๆ ให้สามารถเข้ายวใจในตลาดที่กำหนดไว้ได้ เช่น การเชื่อมต่อกับผู้ใช้ผ่านทางภาพกราฟิกของแอปเปิ้ลแมคอินทอช ทำให้การใช้คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลง่ายขึ้น เป็นต้น

(3) การปรับปรุงหรือเพิ่มเติมผลิตภัณฑ์เดิม ให้มีความน่าสนใจมากขึ้นด้วยรูปลักษณ์ และสีสันทันสมัย มีเสน่ห์เข้ายวใจต่อตลาดปัจจุบันมากขึ้นหรือแก้ไขข้อบกพร่องในผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมให้สามารถใช้งานได้ดีขึ้น หรือเพิ่มประโยชน์การใช้งาน เช่น โทรศัพท์มือถือจากเดิมที่ใช้สัญญาณเสียงเพียงอย่างเดียว มาเป็นรับส่งข้อความมัลติมีเดีย

(4) การเพิ่มเติมบางสิ่งบางอย่างให้กับผลิตภัณฑ์เดิม ที่ได้มีการขยายสาย การผลิตออกไป เช่น การเพิ่มลวดลาย การเปลี่ยนสีสันทัน เป็นต้น

(5) การเปลี่ยนรูปแบบ สีสันทันของบรรจุภัณฑ์ใหม่ ทำให้ผลิตภัณฑ์ดูใหม่และน่าสนใจยิ่งขึ้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่บางชิ้นไม่สามารถทำให้ผู้บริโภคยอมรับว่าเป็นของใหม่ได้ในขณะที่ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วบางชิ้นเพียงแค่อปรับปรุงเล็กน้อย กลับได้รับการชื่นชมว่าเป็นการปฏิวัติที่ยิ่งใหญ่ การจะวัดความใหม่ของผลิตภัณฑ์ให้วัดจากระดับของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการเรียนรู้ในการโน้มน้าวจิตใจให้เกิดการซื้อ ผลิตภัณฑ์ใหม่จะประสบความสำเร็จได้ ต้องผสมผสานส่วนประกอบต่างๆ ของผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นที่คุ้นเคยด้วยรูปแบบที่ดียิ่งขึ้นกว่าเดิมหรือเป็นผลิตภัณฑ์เก่าแก่แต่ประหยัดเงินกว่า

2.4.6.2 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้บริโภคยอมรับผลิตภัณฑ์ใหม่ ได้แก่

(1) คุณประโยชน์หรือคุณภาพที่ดีกว่าหรือมากกว่าผลิตภัณฑ์เดิม ราคาที่ถูกลงกว่า มีความแปลกใหม่ หรือมีความหรูกว่า ซึ่งเป็นไปตามจิตวิทยาที่ว่าคนเรามักชอบอะไรที่เป็นของใหม่ เช่นสินค้าแฟชั่น

(2) สอดคล้องกับฐานะทางสังคม หรือค่านิยมในปัจจุบันมากกว่า

(3) ความไม่ซับซ้อนในการใช้ผลิตภัณฑ์ใหม่

(4) การได้มีโอกาสในการทดลองใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(5) การรับรู้้อย่างสม่ำเสมอ ทำให้รู้สึกคุ้นเคยและยอมรับ

2.4.6.3 ปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อการศึกษาผลิตภัณฑ์ใหม่ ได้แก่

(1) ความคุ้นเคยกับผลิตภัณฑ์เดิม และรู้สึกลำบากที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ

(2) ประโยชน์ไม่มากพอ เกิดความรู้สึกว่าผลิตภัณฑ์ใหม่นั้นมีราคาแพง

(3) ความรู้สึกเสี่ยงในการเริ่มต้นสิ่งใหม่ซึ่งความเสี่ยงนี้อาจลดลงภายหลังการได้ทดลองใช้หรือได้รับฟังจากผู้ที่เคยใช้มาแล้วบอกเล่าจากปากต่อปาก

(4) ความเชื่อฝังใจส่วนตัว ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ที่สะสมมาตั้งแต่อดีต เช่น รู้สึกต่อต้านเก้าอี้ที่มี 3 ขา เนื่องจากมีความรู้สึกว่ามันง่าย ไม่ปลอดภัย

2.4.6.4 แนวคิดเบื้องต้นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่

การหาความคิดใหม่ เป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สำคัญแต่เราจะพุ่มพุกและปะปนเพาะความคิดต่างๆ จะพัฒนาความคิด ค้นหาความคิดจากไหน และด้วยวิธีใดเป็นคำถามที่นักออกแบบมือใหม่ประสงค์จะได้รับคำตอบมากที่สุด

สิ่งแรกที่ต้องทำและบังเกิดผลที่รวดเร็วคือการมองหาคำแนะนำ การชี้แนวทาง อรรถาธิบาย และการศึกษาผลงานจากนักออกแบบรุ่นก่อนเพื่อจะได้มาเข้าใจวิถีคิดและวิธีการทำงานของเขาเหล่านั้น แล้วนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามแต่กรณี

แต่ในรูปขององค์กรแล้ว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ทุกชนิด ล้วนเริ่มจากแนวความคิดทั้งสิ้นและมักจะเป็นการทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยเปิดโอกาสให้คนต่างกลุ่มที่มีความรู้ และทักษะต่างกันช่วยกันคิด ช่วยกันพัฒนาแต่ทั้งนี้แนวคิดใหม่ที่ได้มานั้นจะต้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของการดำเนินธุรกิจด้วย จึงจะเกิดประโยชน์แท้จริงได้

2.4.6.5 การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นคุณค่าทางความงาม

รูปลักษณะที่งดงามสะดุดตานั้นเป็นหัวใจพื้นฐานของผลิตภัณฑ์ และผลิตภัณฑ์บางประเภทประเด็นในการเลือกซื้อของผู้บริโภค อาจไม่ใช่เรื่องสมรรถนะ หรือคุณสมบัติพิเศษโดดเด่นในการใช้งานของผลิตภัณฑ์นั้นแต่กลับเป็นความพึงพอใจในความงามของรูปลักษณ์ภายนอกเป็นสำคัญในการตัดสินใจซื้อ แนวคิดนี้มีลักษณะที่สนองตอบค่านิยมในสังคมมากกว่าความจำเป็น หรือความต้องการได้แก่ ผลิตภัณฑ์กลุ่มเครื่องประดับ เสื้อผ้า ของขวัญ เฟอร์นิเจอร์ และของตกแต่งบ้าน

2.4.6.6 การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นคุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย

ในการดำเนินธุรกิจนั้น ต้องถือว่าผู้บริโภคมีความหมาย และสำคัญต่อการอยู่รอดของธุรกิจผู้บริโภคยุคใหม่ที่มีความรู้ และมีวิจารณ์ญาณที่ดีขึ้น ในการพิจารณาเลือกซื้อสิ่งของ ไม่ถูกชักจูงง่ายซื้อเฉพาะสิ่งที่จำเป็น และมีคุณค่าโดยแท้จริงต่อการใช้ผู้บริโภคบริโภค ดังนั้นการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่นั้นต้องศึกษาค้นคว้าข้อมูล เพื่อเป็นการกำหนดแนวทางให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของ กลุ่มเป้าหมาย และควรตระหนักอยู่เสมอว่า ผู้บริโภคมักซื้อสินค้าสักอย่างที่เขาเชื่อว่าจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ดังนั้นปัญหาจึงเป็นตัวกระตุ้นการซื้อของผู้บริโภคเสมอ แนวคิดนี้จะเน้นการแก้ปัญหาเป็นสำคัญ

1 ความเหมาะสมกับสรีระของผู้ใช้

เป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่คำนึงถึงสรีระของผู้ใช้งานมาก่อนสิ่งอื่นใด รูปแบบของผลิตภัณฑ์จะเป็นไปในลักษณะที่จูงใจให้เกิดการตอบสนองทางกายภาพที่ดี ไม่ก่อให้เกิดความเมื่อยล้าโดยง่าย กระชับได้ส่วนกับสรีระ เป็นต้น

2 การออกแบบที่เน้นการประหยัดเนื้อที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่คำนึงถึงการประหยัดเนื้อที่ในการขนส่ง การจัดเก็บและการพกพาเป็นสำคัญ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่จะก่อให้เกิดการประหยัดเนื้อที่ได้นั้น มักจะเป็นไปในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่พับได้ ซ้อนได้ ยึดหดได้ ถอดประกอบได้ เป็นต้น

3 การออกแบบที่เน้นความคล่องตัวในการใช้งาน

เป็นไปตามการเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มุ่งเน้นในการแก้ปัญหา ในด้านการใช้งานของผลิตภัณฑ์ให้เกิดความคล่องตัว และสะดวกมากขึ้นรูปแบบของผลิตภัณฑ์มักที่จะเปลี่ยนแปลงของสังคม และวิถีการดำเนินชีวิตทั้งทางด้านการงาน และส่วนตัว ควบคู่ไปกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี

4 ความสัมพันธ์กันระหว่างรูปลักษณ์กับพฤติกรรมการใช้งาน

เป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่อาศัยการมองเห็นในความสัมพันธ์ ระหว่างรูปลักษณ์กับพฤติกรรมการใช้งานที่ต่อบริบกัน อาทิเช่น การรวมผลิตภัณฑ์ที่มีตำแหน่งการใช้งานเดียวกันเข้าด้วยกัน แต่คงไว้ซึ่งประสิทธิภาพของการใช้สอยเดิม ข้อเด่นของแนวคิดนี้คือ เกิดความเรียบร้อยและสร้างความประหลาดใจเมื่อพบเห็นได้มาก

2.4.6.7 การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นคุณค่าทางวัสดุ

ความงามที่มองเห็นได้ด้วยสายตาและการรับรู้ถึงคุณค่าได้ด้วยสัมผัส ทำให้ผู้บริโภคหลายคนหลงใหลในเนื้อแท้ของวัสดุที่ไร้การแต่งเติม แนวคิดนี้นั้นการแสดงเนื้อแท้ และคุณลักษณะพิเศษ ของวัสดุอย่างเปิดเผย ให้แก่คิดในต้นปรัชญาและสังธรรมที่มุ่งลึกอีกทั้งยังเป็นการขยายการใช้ประโยชน์จากวัสดุให้กว้างขึ้นอีกด้วย

2.4.6.8 การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นความเป็นธรรมชาติ

ในปัจจุบัน คนส่วนใหญ่มีแนวโน้มต้องการหวนคืนสู่ข้อมกอดของธรรมชาติ เพราะต้องการความสงบ ผ่อนคลายและที่พักทางใจในการฟื้นฟูความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ คนอีกส่วนหนึ่งเชื่อว่าวัตถุดิบจากธรรมชาติคือความสด สะอาด และบริสุทธิ์ มีคุณค่าที่จะทำให้สุขภาพของเราแข็งแรง ดังนั้นความนิยมในตัวผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนช่วยให้เราได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติมากขึ้นนั้น ไม่ว่าจะโดยตรง หรือทางอ้อม ยังคงเป็นกระแสนิยมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอถึงแม้ว่าจะมีช่วงเวลาของการละเลย หรือห่างเหินบ้าง แต่ท้ายที่สุดมนุษย์กับธรรมชาติก็มิอาจแยกขาดจากกันได้

2.4.6.9 การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

แนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การใช้เทคโนโลยีการผลิตที่สะอาดมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมบริโภคของมนุษย์ที่มีแนวโน้มการบริโภคที่เร็วขึ้น เปื่อแล้วทั้งทำให้เกิดปฏิภูลมากมายที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งที่ผลิตภัณฑ์ชั้นยังไม่เสีย หรือจำรดจากแนวคิดที่ปรารถนาจะเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เป็นแรงกดดันให้ทุกฝ่ายต่างต้องมีจิตสำนึกในการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมที่สมดุลให้กับสังคมส่วนรวมดังนั้นในขั้นต้นของกระบวนการออกแบบนั้น นักออกแบบสามารถใช้แนวคิดต่อไปนี้เป็นแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์

1 ออกแบบให้สามารถถอดออกเป็นชิ้นได้ เพื่อง่ายต่อการถอดประกอบ ง่ายต่อการขนส่ง และง่ายต่อการนำกลับมาหมุนเวียนใช้ใหม่

2 ใช้วัสดุในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อลดการใช้พลังงานในการเคลื่อนย้าย

3 ใช้วัสดุหรือพลังงานในการผลิตให้น้อยลง

4 เปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคของมนุษย์ให้บริโภคช้าลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5 ทำให้ผลิตภัณฑ์มีความทนทาน และใช้งานได้นานขึ้น เช่น กันน้ำ ทนแรงกระแทก เปลี่ยนเฉพาะฝาครอบแทนการทิ้งทั้งชิ้น

6 ผลิตภัณฑ์หนึ่งสามารถปรับเปลี่ยนไปใช้เป็นผลิตภัณฑ์อีกอย่างได้หรือเป็นลักษณะอนุกรมประสมค์ เช่น เตียงเด็กเมื่อโตขึ้นไม่ได้ใช้งานแล้ว สามารถปรับเปลี่ยนเป็นโซฟาหรือโต๊ะเขียนหนังสือได้ ทิวเมื่อเสียแล้วถอดจอภาพออกกลายเป็นตู้เก็บของที่วางซ้อนกันได้ ถึงซักภายในเครื่องซักผ้าถอดออกมาทำเป็นที่เก็บผ้าเปื้อนได้

7 ให้ความสำคัญต่อคุณค่าทางจิตใจ เช่น ทำให้เกิดความรัก ความผูกพัน ความทรงจำที่ดี จนทำให้ไม่ทิ้งผลิตภัณฑ์นั้น เช่น พิมพ์ภาพสัญลักษณ์ ข้อความหรืออื่นๆ ไว้ให้สามารถรำลึกหรือเชื่อมโยงความทรงจำที่ดีได้ผลิตภัณฑ์แนวคิดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นสิ่งที่ดี แต่ในแง่ผู้บริโภคมุมมองอาจไม่เป็นเช่นนั้น ปัจจุบันพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสังคมยังมีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกใช้อยู่มาก การจะประสบความสำเร็จทางการตลาด ต้องสามารถเปรียบเทียบกับคุณภาพและประสิทธิภาพการใช้งานกับผลิตภัณฑ์เดิม เช่น ประหยัดกว่า ปลอดภัยกว่า ราคาถูกกว่า เป็นต้น

2.4.6.10 การออกแบบผลิตภัณฑ์ในมุมมองของนักการตลาด

การออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญในกระบวนการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดที่มีความสำคัญต่อการขยายตลาดสินค้า เป็นการตอบสนองประโยชน์ใช้สอยใหม่ ความต้องการใหม่ หรือสร้างตลาดกลุ่มเป้าหมายใหม่ให้เกิดขึ้น ในขณะที่ตราสินค้า และบรรจุภัณฑ์ทำหน้าที่เป็นเพียงสิ่งกระตุ้นหรือจูงใจให้ผู้บริโภคเกิดการจดจำ และตัดสินใจซื้อเท่านั้นการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่นั้นนักการตลาดมีเกณฑ์การพิจารณาในองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1 รูปทรง มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มีรูปทรงสวยงามเหมาะสมกับการใช้งาน และสอดคล้องกับรูปแบบหรือวิถีการดำเนินชีวิตของผู้บริโภคในเวลานั้น เช่น รถยนต์วอลโว่ที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของรูปทรงมาเป็นเวลานาน เพราะเน้นการเป็นรถยนต์ที่มีความปลอดภัยสูงสุดเป็นหลัก แต่เมื่อเทคโนโลยีการผลิตรถยนต์ ได้ให้ความสนใจกับระบบการรักษาความปลอดภัยของผู้ขับขี่ และผู้โดยสารมากขึ้น ส่งผลให้ทุกค่ายล้วนมีมาตรฐานความปลอดภัยในระดับที่ใกล้เคียงกัน วอลโว่จึงจำเป็นต้องปรับปรุงรูปทรงรถของตนให้ดูทันสมัย และตรงกับความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น

2 สีสมีผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคยุคใหม่มากขึ้น เช่น ตู้เย็น คอมพิวเตอร์ซึ่งแต่เดิมมีเพียงสีขาวหรือสีครีม โทรท์ศน์ก็มีเพียงสีดำ แต่ปัจจุบันมีสีให้เลือกมากขึ้น เพื่อให้เข้าชุดได้กับเฟอร์นิเจอร์หรือบรรยากาศของการตกแต่งตามรสนิยมของแต่ละคนส่วนกรณีของผู้หญิงยุคใหม่ที่ทำงานนอกบ้านและขับรถเองมากขึ้นเป็นเหตุให้มีรถยนต์สีสดใส เช่น สีเหลือง สีชมพู สีม่วง และสีอื่นๆ เกิดขึ้นตามมาเพื่อเอาใจผู้บริโภคกลุ่มนี้มากขึ้น

3 ขนาด ต้องทำการศึกษาพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์นั้นของผู้บริโภคในด้านต่างๆ ทั้งในด้านสถานที่ซื้อ ลักษณะการใช้งานเช่น ขนาดครอบครัวยุคใหม่สำหรับสมาชิกทุกคนในบ้านเล็กที่สะดวกต่อการพกพาระหว่างเดินทางและต้องคำนึงถึงลักษณะทางกายภาพของผู้บริโภคด้วย เช่น สำหรับเด็ก สำหรับผู้ใหญ่ หรือสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

4 คุณภาพ ต้องผลิตให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคให้มากที่สุดและมีคุณประโยชน์อย่างแท้จริงในหน้าที่ที่กำหนดขึ้นใช้งานสะดวกติดตั้งง่าย ไม่ก่อให้เกิดอันตราย ไม่เป็นผลเสียต่อสภาพแวดล้อมมีการประกันคุณภาพที่ทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่น และนำมาซึ่งการตัดสินใจซื้อในที่สุด

5 ราคา เป็นสิ่งที่ผู้บริโภคคำนึงถึงเป็นระดับแรก ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค ความสามารถในการออกแบบปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้มีราคาที่ถูกลง ทำให้ขยายตลาดได้กว้างขึ้น

2.5 การออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างยั่งยืน

การออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นการสร้างสรรค์สิ่งของเครื่องใช้ที่มีประโยชน์ใช้สอยที่สอดคล้องกับความต้องการในการใช้

งานของกลุ่มผู้ใช้ เป็นภูมิปัญญาของชุมชนในท้องถิ่น และศักยภาพในการผลิตของคนในชุมชน โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมของคนในชุมชน

การออกแบบในความหมายของการผลิตภัณฑ์หัตถกรรม โทมัส ฮิวส์ ได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นการนำเอาวิธีการใหม่มาปฏิบัติ หลังจากที่ได้ผ่านการทดลอง และได้รับการพัฒนาเป็นขั้นตอนตามลำดับ และมีความแตกต่างจากการปฏิบัติเดิมที่ผ่านมา ส่วนมอร์ตัน กล่าวว่า การออกแบบและพัฒนาไม่ใช่การขจัดหรือล้มล้างสิ่งเก่าให้หมดไป แต่จะเป็นการปรับปรุงเสริมแต่งและพัฒนาเพื่อความอยู่รอดของระบบชุมชน ในความหมายโดยรวมของการสร้างนวัตกรรมการออกแบบ คือ การสร้างความแตกต่างจากวิธีเดิม และผ่านการทดลองทำซ้ำๆจนเกิดความชำนาญและคิดว่าเป็นผลงานที่สร้างความแปลกใหม่ให้กับผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ซึ่งความหมายของผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ผู้ออกแบบผู้ผลิตมักเป็นคนๆ เดียวกัน และได้สัมผัสกับผลิตภัณฑ์นั้นตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จ มักสอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดส่วนตัวเข้าไปในผลงานที่ทำด้วย สิ่งประดิษฐ์ ที่เป็นฝีมือชาวบ้าน จุดประสงค์ดั้งเดิมทำขึ้นเพื่อความจำเป็นในการดำรงชีวิต เส้นท่อนของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ อยู่ที่ความไม่เหมือนกันในรายละเอียดของผลงานแต่ละงาน แต่ละชิ้นเป็นงานประดิษฐ์ที่ละเอียดอ่อน เครื่องจักรทำได้ยาก

2.5.1 องค์ประกอบของการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน

1 แสดงคุณค่าของธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เหนือ อีสาน ใต้และภาคกลาง ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีวัสดุ มีขนาดการผลิตที่แตกต่างกัน

2 วัสดุ และกรรมวิธีการผลิตของท้องถิ่นผลิตได้จริง โดยใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน มีประโยชน์ดี เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น มีคุณค่า ต้องใช้ความสามารถเฉพาะ

3 ความสวยงาม และน่าสนใจ มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ดูสะอาดตา มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งรูปร่าง รูปทรง ลวดลาย สีเน้นความเป็นธรรมชาติ

4 ประโยชน์ มีประโยชน์ในการใช้งานง่าย สะดวก เหมาะสมกับราคา และสื่อถึงที่มาของผลิตภัณฑ์

5 ราคาเมื่อเทียบกับราคาโดยทั่วไปแล้วมักจะคิดว่า ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องถูก ซึ่งผู้เขียนได้เสนอแนวทางด้านราคาไว้ดังนี้

5.1 ราคาทั่วไป เป็นสินค้าที่ผลิตง่าย วัสดุไม่ค่อยมีคุณค่า หาได้ง่าย มีขั้นตอนไม่ซับซ้อน ผลิตโดยใช้เวลาไม่นาน ใช้งานคนๆเดียวก็แล้วเสร็จ ราคาไม่สูงมาก

5.2 ราคาที่ผู้ผลิตตั้งได้ตามใจ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ให้คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และให้คุณค่าทางจิตใจ มีความภูมิใจที่ได้เป็นเจ้าของ มีจำนวนน้อย วัสดุที่ได้มามีขั้นตอนยุ่งยาก การผลิตต้องใช้ความชำนาญมีเอกลักษณ์เฉพาะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6 การอนุรักษ์ เพื่อองค์ความรู้ และภูมิปัญญา หากจะกล่าวถึงการอนุรักษ์ทั้ง 2 ประเด็น เปรียบเทียบเสมือนการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ และภูมิปัญญาทำให้เกิดความรู้ใหม่ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมอย่างเหมาะสม โดยการจัดการองค์ความรู้ในชุมชนให้เป็นระบบที่ชุมชนเป็นเจ้าของถ่ายทอด พัฒนาต่อยอดภูมิปัญญา และผสมผสานภูมิปัญญาเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เกิดความรู้ใหม่นำไปใช้ในการดำรงชีวิต พัฒนาศักยภาพในชุมชน และสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ รวมถึงการสนับสนุนงานวิจัยพื้นฐาน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยมีนักวิจัยท้องถิ่นเข้าร่วมและนำผลงานวิจัยไปสู่การพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่น รวมทั้งผลักดันให้มีการจดสิทธิบัตรที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาหากมีการนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ ทั้งในและนอกประเทศ แต่การต่อยอดในการอนุรักษ์งานหัตถกรรมผ้าทอพื้นบ้าน นับว่าเป็นงานเป็นการแสดงออกของมนุษย์ในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยผลงานที่สร้างขึ้น กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีค่าของสังคมซึ่งไม่ได้แยกออกจากสังคมและวัฒนธรรม แต่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตทางวัฒนธรรมและสังคมแนวทางการต่อยอดอาจบูรณาการร่วมกับแนวคิดของวัฒนธรรมร่วมสมัย เช่น เขตปริมณฑลที่เต็มไปด้วยวัฒนธรรมที่มีชีวิต เป็นเสมือนกระแสหรือพลังที่มองไม่เห็น แต่รู้สึกได้ บริโภคได้ และใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในขณะที่เราตื่นนอน ทำงาน พักผ่อน รวมทั้งกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างทัศนคติ แห่งสุนทรียะของภูมิปัญญา เช่น ผ้าทอพื้นบ้าน และสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้แก่ผ้าทอพื้นบ้านมากกว่าเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้าน เพื่อสร้างสรรค์ความงามแห่งสุนทรียะ ในมุมมองของความร่วมมือ และสามารถนำไปใช้ในการประกวดสืบทอดและต่อยอดองค์ความรู้ในลักษณะของการอนุรักษ์และพัฒนา เพื่อผ้าทอพื้นบ้าน ศาสตร์และศิลป์แห่งภูมิปัญญาพื้นถิ่นให้ดำรงอยู่อันเป็นการสานรอยต่อทางวัฒนธรรมให้เชื่อมโยง และสานความงามแห่งสุนทรียะแบบร่วมสมัย

2.5.2 การออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

การพัฒนา และออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมในประเทศไทยนั้น มีความแตกต่างจากการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เนื่องจากการพัฒนาและออกแบบอุตสาหกรรมหัตถกรรม เป็นการมุ่งเน้นการผลิตโดยใช้วัสดุธรรมชาติที่มีมากในท้องถิ่น มาผลิตสิ่งของเครื่องใช้ตามความจำเป็น และการใช้งานในครัวเรือน ชุมชนในท้องถิ่นของตนเอง ต่อมาได้มีการผลิตหัตถกรรมมากขึ้น เพื่อการแลกเปลี่ยนซื้อขายตามชุมชนในท้องถิ่นที่ห่างไกลออกไป จึงได้มีการรวมกลุ่มกัน เพื่อผลิตในปริมาณที่เพิ่มขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับปริมาณความต้องการซื้อ ดังนั้น กลุ่มผู้ผลิตจึงมีการรวมกลุ่มกัน ผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ซึ่ง แอร์รี่ ฮิลแมน กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมอุตสาหกรรมเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตด้วยมือ โดยมุ่งเน้นการผลิตให้ได้จำนวนมาก สิ่งที่สำคัญของการผลิต หัตถกรรมอุตสาหกรรมต้องได้คุณภาพเดียวกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยทักษะ และความชำนาญเฉพาะของช่างฝีมือ ตลอดจนความคิดสร้างสรรค์ และความประณีตในการผลิตงานชิ้นสูง คุณภาพสูง อุดมศักดิ์ สาริบุตร (2555)

2.5.2.1 ข้อมูลด้านการออกแบบ

การออกแบบเมื่อมนุษย์เริ่มต้นออกแบบเพื่อปรับปรุงสิ่งต่างรอบตัวก็คงจะเกิดคำถามขึ้นว่า มนุษย์รู้วิธีการที่จะใช้ในการออกแบบได้อย่างไร และใช้วิธีการใดในการออกแบบ สิ่งที่จะช่วยอธิบายให้เป็นอย่างดีก็คงหนีไม่พ้นธรรมชาตินั่นเองเนื่องจากธรรมชาติที่อยู่รอบตัวของมนุษย์ย่อม

มีอิทธิพลครอบคลุมตั้งแต่ความรู้สึกนึกคิดตลอดจนวิธีการแสดงออกของมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การรู้จักสังเกตรวบไ้ให้มนุษย์ได้เรียนรู้กระบวนการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ คือ การเริ่มเกิดขึ้นของสิ่งต่างๆ แล้วจึงค่อยเปลี่ยนแปลงเป็นขั้นตอนอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อนที่จะดับสิ้นไปเพื่อรอการเกิดมีขึ้นใหม่หมุนเวียนอยู่ตลอดเวลา มนุษย์แม้ไม่เห็นกำเนิดของโลกแต่ก็ทราบถึงการจัดเรียงตัวของดวงดาวในสุริยจักรวาลซึ่งมีวงโคจรเป็นชั้นๆ เรียงกันอย่างเป็นระบบ เห็นปรากฏการณ์ธรรมชาติตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นในเวลาเช้าและค่อยๆ ลอยลับขอบฟ้าไปในเวลาเย็น ฤดูกาลที่หมุนเวียนเปลี่ยนไปอย่างสม่ำเสมอ กระแสน้ำที่มีการไหลขึ้น-ลง และเมื่อพิจารณาให้ละเอียดในด้านรูปทรงของสิ่งมีชีวิตก็จะพบการค่อยเรียงใส่อย่างเป็นระเบียบแบบแผน ต้นไม้จะเริ่มงอกราก-ลำต้นใบดอก-ผลและเมล็ดตามลำดับ โคนต้นจะมีขนาดใหญ่แล้วค่อยเรียวยาวเล็กลงเช่นเดียวกับกิ่งและก้านไปจนถึงใบไม้แต่ละใบจะประกอบด้วยก้านใบขนาดใหญ่แล้วจึงแตกแขนงย่อยใส่ขนาดลงไปจนถึงสันใบที่กระจายเป็นร่างแหขนาดฝอย นอกจากนี้เราได้เรียนรู้ว่าธรรมชาติมีระบบการคัดเลือกให้สิ่งมีชีวิตที่แข็งแรงกว่าเท่านั้นจึงจะสามารถอยู่รอดสืบทอดเผ่าพันธุ์และมีวิวัฒนาการเพื่อปรับปรุงให้มีความเหมาะสมต่อการดำรงชีวิตมากยิ่งขึ้นตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นได้เหล่านี้ ช่วยสอนให้มนุษย์เกิดความเข้าใจและนำไปเลียนแบบใช้ในการจัดการกับสิ่งต่างๆ ดังจะเห็นได้จากเรื่องราวในตำนานความเชื่อที่บรรพบุรุษของชาติต่างๆ สร้างขึ้น เช่น กรีก ได้สร้างตำนานเกี่ยวกับเทพเจ้าซึ่งมีการจัดแบ่งแยกหน้าที่ตามลำดับความสำคัญมีเทพเจ้าซุสเป็นใหญ่สูงสุดบนพื้นโลก เทพเจ้าโปไซดอนเป็นใหญ่ในท้องทะเล และเทพเจ้าเฮเดสเป็นใหญ่ในปรโลก นอกจากนี้ยังมีเทพเจ้าระดับรองลดหลั่นลงไปอีกเพื่อทำหน้าที่แตกต่างกัน หรือในแถบตะวันออกชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดูก็มีความเชื่อในเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ ได้แก่ พระพรหมพระวิษณุ และพระนารายณ์ ซึ่งต่างทำหน้าที่แบ่งแยกกันอย่างเป็นระบบ ตำนานและความเชื่อดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เมื่อมีการจัดระเบียบเกิดขึ้นได้ช่วยแก้ไขความสับสนยุ่งเหยิง ทำให้การอยู่ร่วมกันมีความกลมกลืนและหลักการเดียวกันนี้เองก็ยังคงถูกนำมาใช้ในการปกครองคนหมู่มากโดยการแบ่งแยกหน้าที่กันตามความชำนาญเป็นพระหรือนักบวช กษัตริย์หรือนักรบ และผู้ผลิตหรือผู้ทำอาชีพผลิตข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การจัดแบ่งหน้าที่ช่วยให้เกิดความสงบสุขและความเจริญเกิดการรวมกลุ่มเป็นเมือง ประเทศและอาณาจักร ในการออกแบบก็เช่นกัน

2.5.2.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดงานออกแบบใหม่

งานออกแบบเป็นผลงานของมนุษย์ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นปฏิกิริยาต่อสภาพแวดล้อม เมื่อมนุษย์มีความไม่พอใจกับสิ่งที่มีหรือเป็นอยู่ เราได้รับแรงบันดาลใจตลอดจนวิธีการเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาจากการเรียนรู้กระบวนการธรรมชาติ ผลงานออกแบบของมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการซึ่งเป็นแรงผลักดันให้เราพยายามคิดค้นสร้างสรรค์ เมื่อเกิดผลงานออกแบบเพื่อการใช้สอยครบถ้วนแล้วแทนที่งานออกแบบนั้นจะถูกใช้งานไปได้ตลอด กลับพบว่าม้งานออกแบบประเภทใหม่ๆ เกิดขึ้นมาอย่างไม่หยุดยั้งปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดผลงานออกแบบประเภทใหม่อย่างสม่ำเสมอ นั้น เนื่องจาก ผลงานการออกแบบต่างๆ ที่ใช้งานอยู่เมื่อผ่านไประยะเวลาหนึ่งก็จะค่อยๆ ปรากฏปัญหาข้อบกพร่องขึ้นมา ข้อบกพร่องเหล่านี้มีระดับความร้ายแรงได้แตกต่างกันและสาเหตุของข้อบกพร่องถ้าพบได้ในเวลาอันสั้นมักจะเป็นผลมาจากการออกแบบที่ยังไม่สมบูรณ์รอบคอบหรือด้วยเหตุผลความจำกัดด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้น แต่ถ้าผ่านไปเป็นเวลานานงานออกแบบประเภทใหม่ๆ จะเกิดขึ้นเนื่องมาจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม สภาพสังคมและเศรษฐกิจก่อให้เกิดความต้องการอย่างใหม่ซึ่งงาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ออกแบบเดิมที่เป็นอยู่มีความไม่เหมาะสม จึงเป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้เกิดการพยายาม คิดค้น ปรับปรุง ตัวอย่างที่ช่วยอธิบายในเรื่องนี้ ได้แก่ เครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านนานาชนิด เช่น เครื่องซักผ้า เครื่องล้างจาน ตลอดจนถึงเตาและหม้อหุงต้มประเภทต่างๆ ซึ่งเป็นผลงานออกแบบที่เกิดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกตามความต้องการของสังคมในปัจจุบันที่วิถีการดำรงชีวิตจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยตนเองมากขึ้นโดยเฉพาะชีวิตในเมือง

นอกเหนือจากปัจจัยที่มาจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่มีผลให้เกิดการออกแบบใหม่ๆ แล้ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งช่วยเร่งให้เกิดการพยายาม ประดิษฐ์คิดค้นงานออกแบบชนิดใหม่ขึ้นมาเรื่อยๆ พัฒนาการทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาเป็นลำดับช่วยให้มนุษย์สามารถเอาชนะธรรมชาติที่เป็นอุปสรรคหรือเป็นอันตรายตลอดจนช่วยอำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต ผลจากการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ซึ่ง ได้แก่ ทฤษฎีหรือหลักการจะถูกนำไปประยุกต์ใช้ในงานประดิษฐ์และงานออกแบบตามลำดับ สุดท้ายแต่จะมีผู้มองเห็นความเกี่ยวข้องเป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ ตรงกับความต้องการของสังคมในช่วงเวลาขณะนั้น ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีผลต่อการออกแบบได้ 3 แนวทาง

แนวทางแรกเป็นด้านการคิดค้นวัสดุชนิดใหม่ที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัว เช่น วัสดุสังเคราะห์ จำพวกพลาสติก โลหะผสม และเซรามิกชนิดใหม่ เป็นต้น วัสดุใหม่เหล่านี้เกิดขึ้นจากการสกัดหรือผสมขึ้นมาเป็นครั้งแรกในห้องทดลองเพื่อให้คุณสมบัติที่ดีเช่นมีความแข็งแรงทนทาน สามารถทนความร้อนได้สูง และมีน้ำหนักเบา เป็นต้น จากนั้นวัสดุใหม่จะถูกนำไปใช้ทดแทนวัสดุเดิม และด้วยคุณสมบัติที่แตกต่างกันจึงเป็นผลงานออกแบบใหม่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไป นอกจากการคิดค้นทางด้านวัสดุชนิดใหม่แล้วและความก้าวหน้าเทคโนโลยียังมีผลในแนวทางที่สอง คือ การคิดค้นด้านเครื่องยนต์กลไกที่มีประสิทธิภาพสูงในสาขาต่างๆ เครื่องยนต์กลไกชนิดใหม่นี้ช่วยให้อุปกรณ์มีขนาดเล็กและมีน้ำหนักเบา จึงทำให้เกิดเป็นแนวทางการออกแบบใหม่ที่มุ่งเน้นด้านความสะดวกในการพกพาควมมีประสิทธิภาพสูงและความเป็นอิสระส่วนตัวมากขึ้น สำหรับแนวทางสุดท้ายเป็นทางด้านการพัฒนาทางการผลิต เนื่องจากกรรมวิธีการผลิตมีผลต่องานออกแบบอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ครั้งหนึ่งในงานออกแบบที่ผลิตเป็นอุตสาหกรรมถูกกำหนดโดยกรรมวิธีการผลิตให้เป็นระบบมาตรฐาน (Standardization) ด้วยการใช้ชิ้นส่วนอะไหล่ที่มีอยู่ทั่วไป แต่ในปัจจุบันการนำระบบควบคุมการผลิตด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ (C.A.M.) ช่วยให้ไม่จำเป็นต้องผลิตเป็นจำนวนมากหรือต้องใช้ชิ้นส่วนมาตรฐาน (standard parts) เช่นแต่ก่อนจึงเป็นผลให้เกิดงานออกแบบใหม่ๆ ขึ้นอย่างรวดเร็ว อย่างไม่เคยเป็นมาแต่ก่อน

2.5.2.3 ปัจจัยที่ทำให้งานออกแบบมีความหลากหลาย

นอกเหนือจากการเกิดงานออกแบบประเภทใหม่ๆ ขึ้นมาอย่างไม่หยุดยั้งแล้ว เราจะพบอีกว่าในงานออกแบบแต่ละประเภทยังมีความแตกต่างหลากหลายในด้านรูปแบบ ตั้งแต่อดีตเมื่อหลายพันปีมาแล้วที่มนุษย์ในแหล่งต่างๆ สร้างเครื่องปั้นดินเผาโดยได้รับวัตถุดิบมาจากธรรมชาติ เช่นเดียวกันและด้วยจุดมุ่งหมายในการใช้งานเดียวกัน แต่เราจะพบว่าลักษณะรูปทรงและสวดลาย ตกแต่งบนพื้นผิวของเครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งต่างๆ มีความหลากหลายกันอย่างเห็นได้ชัด ปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานออกแบบมีความแตกต่างกันนั้นเนื่องมาจากการออกแบบเป็นกระบวนการที่ใช้ความคิดอย่างสร้างสรรค์เพื่อแก้ปัญหา นักออกแบบแต่ละคนจะมีวิธีการและเห็นความสำคัญของปัญหาในมุมมองที่ต่างกัน ประกอบกับต่างคนต่างก็มีประสบการณ์ตลอดจนภูมิหลังทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อเป็นของตนเอง ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อการใช้ความคิดและการแสดงออกในงานไปได้ด้วย หากเราทดลองให้คน 2 คน ยืนสังเกตการณ์ในสถานที่เดียวกันในเวลา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เดียวกัน และภายหลังถ้าให้คนทั้งสองบรรยายสิ่งที่ตนพบเห็น เราจะได้รับข้อมูลที่แตกต่างกันไปคนละแนวทาง เนื่องจากแต่ละคนต่างมีประสบการณ์ ความคิดตลอดจนการเลือกใช้ประสาทสัมผัสที่ต่างกัน ในการรับรู้ข้อมูล เช่นคนหนึ่งใช้การมองเห็นเป็นสำคัญ ขณะที่อีกคนหนึ่งอาจใช้ทั้งการได้ยินเสียง การได้กลิ่นและรับความรู้สึกถึงบรรยากาศของสถานที่นั้นผสมผสานเข้าไปด้วยเมื่อถึงเวลาที่จะนำข้อมูลที่ได้รับมาใช้ในการออกแบบด้วยการมองเห็นปัญหาที่แตกต่างนั้น ดังนั้นจึงเป็นผลให้เกิดลักษณะรูปแบบของงานมีความหลากหลายกันนอกจากนี้ในปัจจุบันเป็นยุคแห่งความก้าวหน้าทางข้อมูลข่าวสาร ซึ่งช่วยทำให้การได้รับข้อมูลใหม่ๆ เกี่ยวกับความเป็นไปในวงการต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานออกแบบมีความรวดเร็วและแม่นยำ ประกอบกับมีผู้ทำธุรกิจการค้าขายสินค้าเกิดขึ้นมาอย่างมากมายจนนับไม่ถ้วน จึงสร้างให้เกิดสภาพการแข่งขันทางการตลาดอย่างรุนแรง เหล่านี้นับเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดบรรยากาศของการแข่งขันทางการออกแบบช่วยกระตุ้นให้นักออกแบบต้องเร่งสร้างความแตกต่างหลากหลายให้เกิดขึ้นในงานออกแบบของตน

2.5.3 กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์

2.5.3.1 กระบวนการออกแบบ Design Process Luddington, (1988, pp. 10-18)

- (1) สรุปสาระสำคัญของปัญหา (problem bie!) ความเป็นมาของปัญหาของผลิตภัณฑ์เดิมเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา
- (2) วิเคราะห์ปัญหา (problem analysis) ศึกษาปัญหาด้วยความรอบคอบ โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย (function) แหล่งที่ตั้ง (location) และการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเครื่องจักรกล ความสะดวกสบายการใช้งาน (ergonomic)
- (3) เสนอข้อคิดเห็น ความเป็นไปได้ของการแก้ปัญหา (propose possible solution)
 - 3.1 ความเป็นไปได้ของรูปทรงและโครงสร้าง (possible shapes and structures)
 - 3.2 ความเป็นไปได้ของวัสดุพื้นผิวและการตกแต่ง (possible material texture and
 - 3.3 ความสวยงาม (aesthetics)
 - 3.4 การทำให้ง่ายในเวลาจำกัด (acilies and time available)
- (4) เลือกเสนอความคิดเห็นที่ดีที่สุด (choose the best idea) กำหนด ซึ่งวิธีการแก้ปัญหา
 - 4.1 การใช้วัสดุ (material used)
 - 4.2 รายละเอียดของโครงสร้าง (construction details)
 - 4.3 ขนาดสัดส่วน (size)
 - 4.4 การตกแต่ง (finish)
- (5) เตรียมการปฏิบัติการเขียนแบบเพื่อการผลิตและรายการชิ้นส่วน (prepare workshopdrawing and parts list)
- (6) สร้างบทความ (make the article)
- (7) ประเมินการออกแบบ (evaluate the design)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.5.3.2 กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ตามขั้นตอน

กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ เราเข้าใจความหมายและความสำคัญของการออกแบบผลิตภัณฑ์แล้วตั้งแต่ต้น ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการออกแบบ โดยภาพรวมแล้วกระบวนการออกแบบสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ

1 ขั้นตอนพัฒนาแนวคิดผลิตภัณฑ์ใหม่ (Product concep) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น การค้นคว้าวิจัย แนวคิดจากสิ่งประดิษฐ์ใหม่ พัฒนาจากผลิตภัณฑ์อื่นๆ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของลูกค้า ข้อเสนอแนะหรือข้อวิจารณ์จากบุคคลหลายระดับในโรงงานและความคิดเห็นจากร้านค้าต่างๆ ไป

2 ขั้นตอนการศึกษาความเป็นไปได้ (feasibility study) ซึ่งกระบวนการออกแบบในขั้นนี้เป็นการกลั่นกรองข้อมูลต่างๆ ก่อนที่จะนำมาใช้ในการตัดสินใจในการออกแบบต่อไปและสิ่งเหล่านั้น ได้แก่ ศักยภาพของตลาดและความสามารถในการผลิต การประเมินด้านงบประมาณ จุดมุ่งหมายและนโยบายของบริษัทถ้าข้อมูลต่างๆ เหล่านี้มีคำตอบอย่างชัดเจนและอย่างพอใจแล้วนักออกแบบก็สามารถดำเนินการต่อไปได้

3 ขั้นตอนการออกแบบเบื้องต้น (preliminary design) ซึ่งนักออกแบบพยายามรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ให้ดีที่สุด และสอดคล้องกับความต้องการมากที่สุด กระบวนการออกแบบในขั้นนี้อาจต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่นๆ ในบริษัทด้วย อันนำไปสู่การเกิดปัญหาออกแบบในขั้นนี้อาจต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่นๆ ในบริษัทด้วย อันจะนำไปสู่การเกิดปัญหาต่อไป ดังนั้น การทำงานเป็นคณะกรรมการประสานงานตามแต่ยังมีปัญหาแฝงอยู่ในขั้นตอนของการออกแบบครั้งสุดท้ายดังนั้นการออกแบบควรเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคนหลายฝ่ายเข้าร่วมด้วยและการออกแบบจึงควรเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตด้วยเช่นกัน

4 ขั้นตอนการสร้างต้นแบบ (prototype build) ซึ่งขั้นตอนนี้คำนึงถึงธรรมชาติของผลิตภัณฑ์ ถ้าผลิตภัณฑ์นั้นสามารถจับต้องได้หรือมีโครงสร้าง เราสามารถสร้างรูปจำลองเพื่อ เหตุผลทางการตลาดและการปฏิบัติการผลิต ตัวอย่างเช่น การสร้างแบบ (model) ใช้สำหรับสร้างอาคาร เป็นต้น ดังนั้นในการสร้างต้นแบบจะต้องพิจารณาถึงรายละเอียดของรูปแบบรายการ เช่นวัสดุ ขนาด รูปร่าง สัดส่วน เป็นต้น

5 ขั้นตอนของการทดสอบและทดลอง (test and trials) ซึ่งเป็นขั้นตอนเพื่อนำผลข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์ ก่อนที่จะตัดสินใจครั้งสุดท้าย ดังนั้นการทดสอบและการทดลองจะต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ คือ

5.1 การตลาด (marketing) เพื่อตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นว่า ตลาดมีความต้องการในแง่ของขนาด รูปทรง ชนิด หรือใคร ที่ไหน บริษัทต่าง พยายามสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์จำนวนมาก ก็เพื่อทดสอบความต้องการทางด้านตลาดด้วย

5.2 ด้านเทคนิค (technical) ต้นแบบต้องมีการทดสอบเพื่อประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์ ในสภาพปัจจุบันมีสิทธิ์เลือกซื้อและใช้ผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์นั้นมีข้อบกพร่องลูกค้าย่อมมีอำนาจในการต่อรองหรือปฏิเสธซื้อต่อไปด้วย

6 ขั้นตอนของการวิเคราะห์และศึกษาความเป็นไปได้ครั้งสุดท้าย (analysis and final feasibility study) ผลข้อมูลต่างๆ ในขั้นตอนนี้ นำมาวิเคราะห์และประเมินผลสรุปข้อมูลทางด้านตลาดจะเป็นตัวบ่งชี้คุณค่าของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์หรือไม่ ในแง่ของการ

จำหน่ายและอาจจะมีการแก้ไขผลิตภัณฑ์ในของลักษณะรูปร่างหรือออกแบบใหม่ การประเมินทางด้านเทคนิคอาจมีผลในการยกเลิกโครงการหรือในการเปลี่ยนแปลง แต่ถ้ามีความต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ การเริ่มต้นในขั้นที่ 5 (การทดสอบและทดลอง) จึงมีความจำเป็นอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้มั่นใจว่า มีการปรับปรุงแก้ไขแบบตามที่ตลาดต้องการและมีความสมบูรณ์ตามหลักวิชาการด้วย

7 ขั้นตอนของการออกแบบครั้งสุดท้าย (final product design) กิจกรรมของการออกแบบครั้งสุดท้ายจะเกี่ยวข้องกับ การระบุคุณสมบัติในรายละเอียดของผลิตภัณฑ์จะผลิตออกมาได้อย่างไรหรือสิ่งที่ต้องใช้มีอะไรบ้าง เราอาจคิดว่ากระบวนการออกแบบสิ้นสุดลงแค่นี้แต่การผลิตก็เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกระบวนการด้วย ถึงแม้ว่าการวางแผนและการเตรียมได้กระทำอย่างรอบคอบแล้วก็ตาม แต่ยังมีปัญหาแฝงอยู่ในขั้นตอนของการออกแบบครั้งสุดท้าย ดังนั้น การออกแบบควรเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคนหลายฝ่ายเข้าร่วมด้วย และการออกแบบจึงควรเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตด้วยเช่นกัน

8 ขั้นตอนการผลิตและการจำหน่าย (product and supply) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานร่วมกัน ทั้งในด้านการออกแบบและการผลิต เพื่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์ใหม่ที่จะออกมา ซึ่งเราอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการออกแบบทั้ง 8 ขั้นตอนนี้จะใช้กับผลิตภัณฑ์ใหม่ บางครั้งผลิตภัณฑ์ใหม่นั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์เดิมก็ไว้ในลักษณะนี้ ขั้นตอนบางขั้นของกระบวนการอาจข้ามไปได้อย่างไรก็ตามขั้นตอนทั้ง 8 ดังกล่าว เป็นส่วนที่พิจารณาเห็นว่าสมบูรณ์เหมาะสมที่สุดถึงแม้ว่าเราอาจจะไม่ใช่ขั้นตอนทั้งหมดในเรื่องนี้ดังกล่าวก่อนก็ตามแต่ครอบคลุมในกระบวนการออกแบบเช่นกัน เปรื่อง กิจรัตน์, (2538), นิรัช สุตสังข์ (2548)

2.6 บริบทพื้นที่วิจัย

2.6.1 ภูมิภาค ภาคกลาง

พื้นที่ภาคกลาง ประกอบด้วยจังหวัด 22 จังหวัดคือ กรุงเทพมหานคร, กำแพงเพชร, ชัยนาท, นครนายก, นครปฐม, นครสวรรค์, นนทบุรี, ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา, พิษณุโลก, เพชรบูรณ์, ลพบุรี, สมุทรปราการ, สมุทรสงคราม, สมุทรสาคร สระบุรี, สิงห์บุรี, สุโขทัย, สุพรรณบุรี, อ่างทอง และอุทัยธานี

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม กว้างใหญ่ เกิดจากตะกอนดิน ททราย กรวดที่ถูก แม่น้ำพัดพามาทับถมกัน จนกลายเป็นที่ราบที่มีพื้นที่มากที่สุดในประเทศไทย ได้แก่ ที่ราบดินดอน สามเหลี่ยมเจ้าพระยา แม่น้ำแม่กลอง และแม่น้ำบางปะกง บริเวณที่ราบลุ่มตอนบน เป็นที่ราบลอนคลื่น บางแห่งเป็นที่ราบขั้นบันได และที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงของแม่น้ำปิง วัง ยม น่าน บริเวณขอบเป็นที่ราบแคบๆหรือเนินเขา และบริเวณลุ่มเขาโดดนครสวรรค์เป็นที่ราบลอนคลื่นและมีเนินเขาเตี้ยๆสภาพทางธรณีวิทยา

ภาคกลางเป็นพื้นที่ราบต่ำ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่มาก ที่กรุงเทพฯ สูงประมาณ 2 เมตร ที่อยุธยาสูงประมาณ 4 เมตร และที่ชัยนาท สูงประมาณ 18 เมตร นับว่าพื้นที่โดยทั่วไปมีความราบเรียบมาก ลักษณะผิวดินโดยทั่วไปเป็นดินเหนียว อันเกิดจากตะกอนน้ำทับถมกันมาเป็นเวลานาน

มีพื้นที่เป็นดินปนทรายอยู่บ้าง โดยเฉพาะในแถบใกล้เคียงกับทิวเขา เช่นทิวเขาบรรทัดที่จันทบุรี และตราดเนื่องจากพื้นที่มีลักษณะเป็นรางน้ำขนาดใหญ่ ท้องรางน้ำเป็นตัวลำน้ำเจ้าพระยา มีตอนที่สูงที่สุดอยู่บริเวณจังหวัดชัยนาท ทำให้พื้นที่ตอนเหนือมีลักษณะเป็นอ่างน้ำ แต่มีระดับไม่ลึก ทางตอนใต้ของจังหวัดชัยนาทลงมาพื้นที่จะลาดเอียงที่ลอน้อยลงสู่อ่าวไทย ส่วนพื้นที่ในตอนตะวันออก ซึ่งได้แก่พื้นที่ราบลุ่มน้ำบางปะกง และพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกของอ่าวไทย พื้นที่จะราบเอียงน้อยๆ ไปทางด้านทิศตะวันตก ลงสู่อ่าวไทย ส่วนบริเวณลุ่มน้ำบางปะกง จะเป็นที่ราบระหว่างทิวเขาสันกำแพงทางเหนือ และทิวเขาจันทบุรี ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้

ภูเขา

ภาคกลางมีทิวเขาเป็นขอบเขตอยู่ทั้งสามด้าน เว้นแต่บริเวณช่องวัฒนาทางด้านทิศตะวันออก ในตอนกลางของพื้นที่มีหมู่ภูเขาเล็ก ๆ ตั้งอยู่บ้าง เป็นแขนงซึ่งกระจายออกมาจากทิวเขาที่เป็นขอบ เขตนั่นเอง ทิวเขาที่อยู่ในพื้นที่ตอนในของที่ราบภาคกลางมีอยู่ทิวเดียวคือ ทิวเขาเพชรบูรณ์ ซึ่งได้แบ่งที่ราบภาคกลางออกเป็นสองส่วนคือ ที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยา และที่ราบลุ่มน้ำป่าสัก

1 จำนวนประชากร

ภาคกลางมีจำนวนประชากรทั้งสิ้นประมาณ 18.9 ล้านคน โดยกระจายอยู่ในจังหวัดที่ใน บริเวณที่ราบภาค กลางตอนบนเพียง 5.4 ล้านคน อยู่ในบริเวณภาคกลางตอนล่างถึง 13.5 ล้านคน ทั้งนี้เพราะจังหวัดในที่ราบภาคกลาง ตอนล่างเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มี จังหวัดและสถานที่สำคัญตั้งอยู่มากโดยเฉพาะกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศ

2 ความหนาแน่นของประชากร

ความหนาแน่นของประชากรในภาคกลางต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตรเมื่อเทียบกับภาคอื่น ของประเทศแล้ว นับว่าอยู่ในเกณฑ์สูงที่สุดเฉลี่ย 206 คนต่อตารางกิโลเมตร นับว่าสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ย ของประเทศ และเมื่อเปรียบเทียบ เฉพาะบริเวณ 2 บริเวณของภาคกลาง คือ บริเวณที่ราบภาคกลาง ตอนบนกับตอนล่างแล้วจะเห็นว่า ความหนาแน่นของ ประชากรแตกต่างกันมาก กล่าวคือ ความ หนาแน่นจะมีมากในจังหวัดทางตอนล่างในเขตทุ่งราบเจ้าพระยา ซึ่งมีพื้นที่เล็ก แต่มีดินตะกอน สมบูรณ์ มีแม่น้ำไหลผ่านเหมาะในการปลูกข้าว เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจและเป็นหัวใจสำคัญของ ประเทศ ความหนาแน่นของประชากรของจังหวัดในบริเวณนี้อยู่ในเกณฑ์ 200-500 คนต่อตาราง กิโลเมตร กรุงเทพมหานครเป็นจังหวัดที่มีประชากรหนาแน่นมากที่สุดของประเทศ

3 การเพิ่มของประชากร

การเพิ่มขึ้นของประชากรในภาคกลางในระยะเวลา พ.ศ. 2542 มีอัตราการเพิ่มของ ประชากร 1.06 แม้ประชากรส่วนใหญ่จะอยู่ในชนบทก็จริง แต่อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรใน เมืองก็มีมากขึ้น โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นของ ประชากรในกรุงเทพฯ เนื่องจากเป็นศูนย์กลางความเจริญ มีการพัฒนามากในทุกด้าน จึงดึงดูดคนจากภาคต่างๆทั่วประเทศ จะเห็นได้ว่าระยะหลังจังหวัดที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯ มีอัตราการเพิ่มโดยการอพยพย้ายถิ่นสูง ซึ่งนับเป็นการกระทบ กระเทือนต่อการขยายตัวของกรุงเทพฯ ด้วย เช่น จ.นนทบุรีและสมุทรปราการ จังหวัดที่อยู่ตอนบนของที่ราบภาคกลาง ก็มีอัตราการเพิ่มของประชากรสูงเพราะการอพยพย้ายถิ่นของประชากรเข้ามาหาแหล่งทำกิน เช่น จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร สุโขทัย

ลักษณะประชากรทางด้านวัฒนธรรมและสังคม

1 เชื้อชาติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชาวไทยในภาคกลางประกอบด้วยเชื้อชาติไทย ที่มีเชื้อสายแท้มาแต่ดั้งเดิมและเชื้อสายไทยที่ปะปนกับเชื้อสายเดิมสมัยแรกที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบภาคกลาง เช่น ชาวมอญ ลาว เขมร และเชื้อสายที่อพยพมาจากประเทศจีนทางใต้ในสมัยหลัง

2 ศาสนาและวัฒนธรรม

ศาสนาสำคัญของประชากรในภาคกลาง คือ พระพุทธศาสนา แต่ประชากรที่นับถือศาสนาอื่น ก็มีอยู่มาก เช่น ชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามจะกระจายปะปนกันอยู่ในกรุงเทพฯ ส่วนศาสนาคริสต์ มีทั้งผู้นับถือนิกายโรมันคาทอลิก และนิกายโปรเตสแตนต์ นอกจากนี้ยังมีผู้นับถือศาสนาอื่นๆ ปะปนอยู่อีกด้วยชาวไทยที่อยู่ในภาคกลางนี้บางที่เรียกว่าไทยกลาง มีภาษาพูด ขนบธรรมเนียมประเพณี แตกต่างไปจากคนไทยในภาคอื่นๆ เพราะได้รับอิทธิพลด้านต่างๆจากขอม ซึ่งรับอารยธรรมมาจาก อินเดียในสมัยก่อนและได้รับอิทธิพลจากจีนในสมัยหลัง ตลอดจนชาวตะวันตก อย่างไรก็ตามเนื่องจากภาคกลางเป็นศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น อิทธิพลทางด้านเชื้อชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณีและภาษาของไทยกลางจึงแผ่ไปทั่วประเทศไทยและมีลักษณะผสมกลมกลืน กับประชากรในภาคต่างๆได้ดี

3 ภาษา

ภาษาไทยแต่เดิมใช้คำโดดๆ คล้ายภาษาไทยเดิมทางภาคเหนือ ต่อมาภาษาเขียนที่เริ่มขึ้นใน สมัยกรุงสุโขทัยได้ นำใช้และดัดแปลงมาเรื่อยๆจนกระทั่งมาเป็นอักษรไทยในปัจจุบัน ภาษาไทยภาค กลางทั้ง ภาษาพูดและภาษาเขียนในระยะ ต่อมาเริ่มมีคำภาษาต่างประเทศเข้ามาปะปนมากโดย เฉพาะอย่างยิ่งภาษาบาลี สันสกฤต และภาษาของชาวยุโรปที่เข้ามาติดต่อกับชายสมัยหลัง เช่น ภาษาสเปน โปรตุเกส อังกฤษและฝรั่งเศส

2.6.2 จังหวัดนครสวรรค์

นครสวรรค์ เป็นเมืองโบราณซึ่งสันนิษฐานว่าตั้งขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีโดยมีปรากฏชื่อในศิลาจารึกเรียกว่า เมืองพระบาง เป็นเมืองหน้าด่านสำคัญในการทำศึกสงครามมาทุกสมัย ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงธนบุรี จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ตัวเมืองดั้งเดิมตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาขาด (เขาฤๅษี) จรดวัดหัวเมือง (วัดนครสวรรค์) ยังมีเชิงเนินดินเป็นแนวปรากฏอยู่ เมืองพระบาง ต่อมาได้เป็นเมืองหน้าด่านของนครสวรรค์ เพราะตัวเมืองตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และหันหน้าเมืองไปทางแม่น้ำซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกทำให้แสงอาทิตย์ส่องเข้าหน้าเมืองตลอดเวลา แต่ภายหลังได้เปลี่ยนเป็น เมืองนครสวรรค์ เป็นศุนย์นิคมอันตินครสวรรค์ มีชื่อเรียกเป็นที่รู้จักแพร่หลายมาแต่เดิมว่า ปากน้ำโพ โดยปรากฏเรียกกันมาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตามประวัติศาสตร์ในคราวที่พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาครั้งสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ กองทัพเรือจากกรุงศรีอยุธยาได้ยกไปรับทัพข้าศึกที่ ปากน้ำโพ แต่ด่านทัพข้าศึกไม่ไหวจึงล่าถอยกลับไปที่มาของคำว่า ปากน้ำโพ สันนิษฐานได้ 2 ประการ คือ อาจมาจากคำว่า ปากน้ำไหล เพราะเป็นที่ปากน้ำปึง ยม และน่าน มาไหลรวมกันเป็น ต้นแม่น้ำเจ้าพระยา หรืออีกประการหนึ่ง คือ มีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่อยู่ตรงปากน้ำในบริเวณวัดโพธิ์ ซึ่งเป็นที่ตั้งศาลเจ้าพ่อกวอนูในปัจจุบัน จึงเรียกกันว่า ปากน้ำโพธิ์ ก็อาจเป็นไปได้ ในสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงนำพระพุทธรูปชื่อ พระบาง มาค้างไว้ที่เมืองนี้ต่อมาไทยรบทัพจับศึกกับพม่าและปราบหัวเมืองฝ่ายเหนือที่แข็งเมืองยกมาตีกรุงศรีอยุธยา

และตอนต้นกรุงเทพฯ กองทัพไทยได้ยกเคลื่อนที่ขึ้นมาล้อมนครสวรรค์ (ที่เคยเป็นโรงพยาบาลเก่าหลังโรงเรียนปัจจุบัน) เป็นที่ตั้งทัพหลวงแล้วตัดแปลงชุดคูประตูหอรบ จากตะวันตกตลาดสะพานดำไปบ้านสันคูไปถึงทุ่งสนคู เดียวนี้ ยังปรากฏแนวคูอยู่ เมื่อข้าศึกยกลงมาจากร่องหนองเบน หนองสังข์ ลูกบาศร์ และตะวันออกเฉียงใต้ของลาดยาวมาเหนือทุ่งสนคู เมื่อฤดูแล้งเป็นที่ดอนขาดน้ำ ถ้าฝนตกน้ำก็หลากเข้ามาอย่างแรงท่วมข้าศึกไทยยกทัพตีตลบหลัง พม่าวิ่งหนีผ่านช่องเขานี้จึงได้ชื่อว่า เขาช่องขาด มาจนบัดนี้ เมืองนครสวรรค์เป็นหัวเมืองชั้นตรีซึ่งปรากฏอยู่ตามกฎหมายเก่าในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ ราว พ.ศ. 2100 ว่าด้วยเรื่องดวงตราประทับหนังสือที่ให้เสนาบดีเจ้ากระทรวงใช้ในราชการ

ที่ตั้งและขนาด

- พื้นที่ของจังหวัด 9,597.677 ตารางกิโลเมตร หรือ 5,998,548 ไร่

อาณาเขต ติดต่อกับจังหวัดต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดพิจิตร และกำแพงเพชร

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดลพบุรี, อุทัยธานี, ชัยนาท และสิงห์บุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดเพชรบูรณ์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดตาก

ลักษณะภูมิประเทศ

ตามลักษณะภูมิศาสตร์โดยทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเกษตร เป็นที่ราบประมาณ 3 ใน 4 ของพื้นที่จังหวัด มีแม่น้ำสายสำคัญคือ แม่น้ำปิง แม่น้ำยม และ แม่น้ำน่าน ไหลมารวมกันเป็น แม่น้ำเจ้าพระยา ไหลผ่านช่วงกลางของจังหวัด แม่น้ำที่กล่าวได้แบ่งพื้นที่ของจังหวัดออกเป็นด้านตะวันออกและตะวันตก และมีเพียง 6 อำเภอที่ตั้งอยู่บนแม่น้ำสายหลัก สภาพภูมิประเทศทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดมีภูเขาสลับซับซ้อนและเป็นป่าทึบในเขตอำเภอลาดยาว อำเภอแม่वंก กิ่งอำเภอแม่เป็น และกิ่งอำเภอชุมตาบง พื้นที่ป่าของจังหวัดเป็นสภาพป่าที่เชื่อมโยงติดต่อกับป่าห้วยขาแข้งของจังหวัดอุทัยธานีในเส้นทางใต้ของอำเภอแม่वंก ส่วนบนของอำเภอแม่वंก และอำเภอลาดยาวเป็นส่วนติดต่อกับป่าทึบของจังหวัดตาก ที่เชื่อมโยงไปถึงป่าทุ่งใหญ่นเรศวรของจังหวัดกาญจนบุรี สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัด เป็นที่ราบค่อนข้างเรียบแคบบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ โดยเฉพาะตอนกลางของจังหวัด ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมืองฯ , อำเภอบรรพตพิสัย , อำเภอชุมแสง , อำเภอท่าตะโก , อำเภอโกรกพระ และอำเภอพยุหะคีรี สภาพพื้นที่ทางทิศตะวันตก (เขตอำเภอลาดยาว , อำเภอแม่वंก , กิ่งอำเภอแม่เป็นและกิ่งอำเภอ ชุมตาบง) และทิศตะวันออก (เขตอำเภอหนองบัว, อำเภอไพศาลี, อำเภอตากฟ้าและอำเภอตาคลี) มีลักษณะเป็นแบบลอนลูกคลื่น ยกตัวขึ้นจากตอนกลางของจังหวัด สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 50-150 เมตร

ลักษณะภูมิอากาศ

มีลักษณะร้อนชื้น มีช่วงฤดูฝนและฤดูแล้งที่เห็นเด่นชัด ฤดูฝนได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้อยู่ในช่วงเดือนตุลาคม ส่วนฤดูหนาวอยู่ในช่วงเดือนตุลาคมถึงมกราคมได้รับอิทธิพลความเย็นมาจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับปี 2547 ช่วงเดือนมกราคมและธันวาคมมีอากาศหนาว อุณหภูมิต่ำสุด 15.3 องศาเซลเซียส และช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม มีอากาศร้อนถึงร้อนจัด อุณหภูมิสูงสุด 41.5 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ย 28.31 องศาเซลเซียส ปริมาณ

น้ำฝนทั้งปี 929.0 มิลลิเมตร และมีฝนตกทั้งหมด 111 วัน สภาพภูมิอากาศของจังหวัดนครสวรรค์สัมพันธ์กับปริมาณน้ำฝนในแต่ละปี หากปีใดปริมาณน้ำฝนมากกว่า 1,200 มิลลิเมตรต่อปี จะเกิดปัญหาน้ำท่วม ถ้าปริมาณฝนต่ำกว่า 1,000 มิลลิเมตรต่อปี จะประสบปัญหาฝนแล้ง ทั้งนี้สืบเนื่องจากสภาพพื้นที่ของจังหวัดที่มีลักษณะคล้ายท้องกระทะ หรือมีเสื่อกางปีกบิน

เขตการปกครอง

จังหวัดนครสวรรค์จัดรูปการปกครองตามลักษณะการปกครองส่วนภูมิภาคโดยแบ่งออกเป็น 13 อำเภอ 2 กิ่ง อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนครสวรรค์ อำเภอเก้าเลี้ยว อำเภอโกรกพระ อำเภอชุมแสง อำเภอลาดยาว อำเภอหนองบัว อำเภอบรรพตพิสัย อำเภอตากถ้ำ อำเภอท่าตะโก อำเภอไพศาลี อำเภอพยุหะคีรี อำเภอดงพิกุล อำเภอแม่วงก์ กิ่งอำเภอแม่เปิน และกิ่งอำเภอชุมตาบง แบ่งเป็น 128 ตำบล 1,404 หมู่บ้านและจัดรูปการปกครองตาม ลักษณะการ ปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล 18 แห่ง ได้แก่ เทศบาลนครนครสวรรค์ เทศบาลเมืองชุมแสง เทศบาลตำบลตากถ้ำ เทศบาลหนองเบน เทศบาลบางประมง เทศบาลโกรกพระ เทศบาลลาดยาว แม่วงก์ เทศบาลเมืองชุมแสง เทศบาลตำบลตากถ้ำ เทศบาลหนองเบน เทศบาลบางประมง เทศบาลโกรกพระ เทศบาลลาดยาว แม่วงก์ ทัพภุช เทศบาลพยุหะ ท่าน้ำอ้อย เทศบาลหนองบัว เทศบาลตากฟ้า เทศบาลไพศาลี เทศบาลบรรพตพิสัย ช่องแคว เทศบาลเก้าเลี้ยว และเทศบาลท่าตะโก และองค์การบริหารส่วนตำบล 124 แห่ง

ประชากร

จำนวนประชากร	1,143,833 คน
ชาย	563,861 คน (ร้อยละ 49.3)
หญิง	579,972 คน (ร้อยละ 50.7)

ความหนาแน่นของประชากร 1 : 119 (1 ตร.กม. / ประชากร)

อำเภอที่หนาแน่นมากที่สุด คือ อำเภอเมืองนครสวรรค์

อำเภอที่หนาแน่นน้อยที่สุด คือ กิ่งอำเภอชุมตาบง

สถิติชีพ ปี 2547

อัตราการเกิด/ประชากร 1,000 คน เท่ากับ 8.54

อัตราการตาย/ประชากร 1,000 คน เท่ากับ 4.06

อัตราเพิ่มร้อยละ 0.45

การคมนาคม

จังหวัดนครสวรรค์ เป็นจังหวัดที่เป็นประตูสู่ภาคเหนือ การเดินทางติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ นับได้ว่าสะดวกมาก เส้นทางทางติดต่อทางถนนระหว่างจังหวัดต่าง ๆ มีเส้นทางสายหลัก ๆ ดังนี้

ทางหลวงแผ่นดิน

1 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (พหลโยธิน) จากกรุงเทพฯ ผ่านนครสวรรค์ไปสิ้นสุดที่เชียงราย เป็นเส้นทางสายหลักและสายดั้งเดิมที่ใช้ในการคมนาคมเชื่อมระหว่างภาคเหนือกับภาคกลาง เส้นทางสายนี้ส่วนใหญ่เป็นเส้นทาง 2 เลน ขณะนี้ถนนช่วงนครสวรรค์ – กำแพงเพชร เป็น 4 เลนแล้ว กำลังมีการขยายไปถึงจังหวัดเชียงใหม่

2 ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 32 (บางปะอิน – นครสวรรค์) เป็นเส้นทางหลวงแผ่นดินที่แยกออกจากเส้นทางหมายเลข 1 เริ่มจากอำเภอปางปะอินจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไปสู่ นครสวรรค์เส้นทางสายนี้เป็นเส้นทาง 4 เลน ทำให้การเดินทางสู่จังหวัดนครสวรรค์สะดวกและรวดเร็วมาก ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมงครึ่ง ในระยะทาง 237 กิโลเมตรจากกรุงเทพฯถึงนครสวรรค์เส้นทางนี้ประสานต่อกับเส้นทางหมายเลข 1 ที่จังหวัดนครสวรรค์มุ่งสู่จังหวัดเชียงราย

3 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 เป็นทางหลวงที่แยกจากเส้นทางหมายเลข 32 (อินทร์บุรี – เขาทวาย) ตรงอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผ่านอำเภอดงพิกุล ท่าตะโก หนองบัว จังหวัด นครสวรรค์เข้าสู่จังหวัดพิษณุโลก ไปสิ้นสุดที่จังหวัดเชียงใหม่ ตามเส้นทางสายนี้มีถนนเชื่อมเข้าตัว อำเภอไพศาลี ตากสิน ท่าตะโก อำเภอเมืองฯ และอำเภอชุมแสง และมีถนนเครือข่ายเชื่อมอำเภอต่าง ๆ ที่กล่าวด้วย

4 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 117 เป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างจังหวัดนครสวรรค์กับ จังหวัดพิษณุโลก โดยผ่านทางอำเภอเก้าเลี้ยว อำเภอบรรพตพิสัย ออกทางอำเภอโพทะเลของจังหวัด พิจิตร ไปสู่จังหวัดพิษณุโลก ทำให้การเดินทางไปยังจังหวัดพิษณุโลกและพิจิตรสะดวกและรวดเร็วขึ้นมาก (ระยะทางประมาณ 131 กิโลเมตร)

5 ทางหลวงแผ่นดิน 225 (นครสวรรค์ – ชัยภูมิ) เป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างนครสวรรค์กับจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคอีสาน เส้นทางนี้ผ่านทางอำเภอชุมแสง อำเภอหนองบัว ตัดผ่านเส้นทางหลวงหมายเลข 11, 21 ที่อำเภอหนองบัว อำเภอบึงสามพัน (จังหวัดเพชรบูรณ์) สู่อำเภอชัยภูมิการเดินทางติดต่อกับจังหวัดข้างเคียง มีเส้นทางเชื่อมต่อผ่านอำเภอต่าง ๆ มากมาย พอสรุปเป็นหลักใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

5.1 กรุงเทพฯ (ผ่านสระบุรี – ลพบุรี – ชัยนาท) ตามเส้นทางหมายเลข 1

5.2 กรุงเทพฯ (ผ่านบางบัวทอง – สุพรรณบุรี – ชัยนาท) ตามเส้นทางหมายเลข 340 เข้าสู่เส้นทางหมายเลข 1 ชัยนาท ผ่านเข้าพยุหะคีรี หรือเส้นทางสายเอเชีย (บางปะอิน – นครสวรรค์) ตามเส้นทางหมายเลข 32

5.3 ชัยนาท – อำเภอเมืองนครสวรรค์ ประมาณ 60 กิโลเมตร

5.4 อุทัยธานี – อำเภอเมืองนครสวรรค์

ผ่านทางอำเภอโกรกพระ (หมายเลข 3220 และ 3005) ประมาณ 36 กิโลเมตร

ผ่านทางถนนสายเอเชีย (หมายเลข 333 และ 32) ประมาณ 47 กิโลเมตร

5.5 พิษณุโลก – อำเภอเมืองนครสวรรค์ ประมาณ 131 กิโลเมตร

5.6 พิจิตร – อำเภอเมืองนครสวรรค์ ประมาณ 110 กิโลเมตร

5.7 สุพรรณบุรี (ผ่านถนนหมายเลข 340) ประมาณ 155 กิโลเมตร

5.8 สิงห์บุรี (ผ่านถนนเอเชีย หมายเลข 32) ประมาณ 95 กิโลเมตร

5.9 ลพบุรี (ผ่านถนนเอเชีย หมายเลข 32) ประมาณ 135 กิโลเมตร

5.10 กำแพงเพชร (ผ่านถนนพหลโยธิน หมายเลข 1) ประมาณ 120 กิโลเมตร

5.11 ตาก (ผ่านถนนพหลโยธิน หมายเลข 1) ประมาณ 180 กิโลเมตร

5.12 เพชรบูรณ์ (ผ่านทางถนนหมายเลข 225 และแยกเข้าถนนหมายเลข 21)

ประมาณ 192 กิโลเมตร แม้ว่าหมู่บ้านส่วนใหญ่ในจังหวัด จะมีการคมนาคมทั่วถึงก็จริง แต่ถนนส่วนใหญ่ยังมีส่วนที่เป็นลูกรังอยู่เป็นช่วง ๆ ทำให้เกิดความไม่สะดวกในฤดูฝน

คมนาคมทางรถไฟ

จังหวัดนครสวรรค์ มีเส้นทางรถไฟผ่านตัวอำเภอต่างๆ ดังนี้
 อำเภอตากลี มีขบวนรถผ่านเที่ยวขึ้น – เที่ยวลง วันละ 11 ขบวน
 อำเภอเมือง มีขบวนรถผ่านเที่ยวขึ้น – เที่ยวลง วันละ 16 ขบวน
 อำเภอชุมแสง มีขบวนรถผ่านเที่ยวขึ้น – เที่ยวลง วันละ 11 ขบวน

การคมนาคมทางน้ำ

กรมเจ้าท่า ได้ลงทุนสร้างท่าเรือที่บริเวณเกาะบางปรอง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2528 ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่รัฐมีนโยบายด้านการพัฒนาการขนส่งทางน้ำเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายประหยัดน้ำมันเชื้อเพลิง กรมเจ้าท่าในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้ทำการขุดลอกร่องน้ำจากกรุงเทพฯ ถึงนครสวรรค์ และจากนครสวรรค์ถึงอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร และจัดสร้างสถานีขนส่งสินค้าทางน้ำขึ้นทั้งสองแห่ง (ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ และอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร) ใช้งบประมาณ 253 ล้านบาท การสร้างได้แล้วเสร็จตั้งแต่ปี 2531 แต่มีปัญหาด้านการประมูล เนื่องจากการกำหนดราคาค่าเช่าแพง ไม่มีผู้ประมูลเข้าดำเนินการ ทิ้งให้ร้างไว้ถึง 2 ปี เมื่อปรับค่าเช่าใหม่ ผู้ที่ได้รับการประมูล คือ บริษัทเจ้าพระยาสากล เวลาในการประมูล 20 ปี เริ่มดำเนินธุรกิจตั้งแต่ 7 ตุลาคม 2534 โดยมี นายทรง องค์ชัยวัฒน์นะ เป็นผู้บริหาร การบริการใช้เป็นตลาดกลางสินค้าทางการเกษตร (ข้าวและพืชไร่)

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ

วัฒนธรรมประเพณีของชาวจังหวัดนครสวรรค์ เป็นมรดกเก่าแก่ที่สืบทอดมาเป็นเวลานานมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีปรากฏชัดเจน วิถีชีวิตของชาวจังหวัดนครสวรรค์ ได้มีวิวัฒนาการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และเนื่องจากประชากรของชาวจังหวัดนครสวรรค์มีหลายเชื้อชาติประเพณีต่าง ๆ ที่สืบทอดจึงมีแบบอย่างตามเชื้อชาตินั้น ๆ และนำมาผสมกลมกลืนกันเป็นประเพณีและวัฒนธรรมของจังหวัดนครสวรรค์ที่น่าสนใจมีดังนี้

1 ประเพณีแห่เจ้าพ่อ เจ้าแม่ เป็นประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงเทศกาลตรุษจีน เพื่อความเป็นสิริมงคล การแห่เจ้านี้เริ่มทำครั้งแรกในปี พ.ศ.2475 และได้ปฏิบัติสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน พิธีแห่จะตรงกับวันขึ้น 4 ค่ำ เดือน 1 ของชาวจีน โดยแห่กลางคืน (ชีวขา) และกลางวัน (ชีวสี่) ในขบวนแห่ประกอบไปด้วย ขบวนเชิดมังกรทอง ขบวนเชิดสิงห์โต ขบวนเอ็งกอ นอกจากนี้มีขบวนรถนางฟ้า เจ้าแม่กวนอิม และขบวนดนตรีจีน ฯลฯ เป็นต้น ประเพณีแห่เจ้านี้ จัดทั้งในอำเภอชุมแสงและในอำเภอเมืองนครสวรรค์ แต่ที่ยิ่งใหญ่มากจะเป็นประเพณีแห่เจ้าแม่ปากน้ำโพ ในอำเภอเมืองนครสวรรค์

2 ประเพณีการแข่งเรือ ประเพณีแข่งเรือของชาวจังหวัดนครสวรรค์ จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงเทศกาลออกพรรษา โดยวัดที่ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาจะจัดรวมกับงานประจำปีของวัด เช่น งานปิดทองไหว้พระของวัดเขาหรือวัดจอมคีรีนาคพรต งานประจำปีของ วัดเกาะหงส์ เป็นต้น ในงานจะมีการนำเรือขนาดกลาง หรือเรือขนาดเล็กจากสถานที่ต่างๆ มาทำการแข่งขันกัน มีเสียงเชียร์อย่างสนุกสนาน ปัจจุบันได้จัดประเพณีแข่งเรือของชาวจังหวัดนครสวรรค์ ที่หน้าศาลากลางจังหวัด มีการแข่งขันชิงรางวัลด้วยพระราชทานของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งจะนำสิ่งของต่าง ๆ ทั้งอาหาร และผลไม้มาวางขายมากมาย การแข่งขันเรือจะจัดขึ้น 2 วัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3 ประเพณีสงกรานต์ ของชาวจังหวัดนครสวรรค์ จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในแต่ละท้องถิ่น โดยจะมีการตักบาตรข้าวสาร และอาหารแห้งในวัด และสถานที่ราชการ มีการสงฆ์น้ำพระ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ สาดน้ำเล่น แต่ที่น้ำสนใจได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ของชาวบ้านเขาทอง ต.เขาทอง อ.พยุหะคีรี ซึ่งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดนครสวรรค์ เป็นระยะทางประมาณ 19 กม. ชาวบ้านเขาทองจะทำบุญในตอนเช้าพอบ่ายก็จะไปรวมกันที่ลานวัด มีการละเล่นในประเพณีตรุษสงกรานต์ ได้แก่ การละเล่นจับข้อมือสาวนางสุม นางสาก นางควาย และการร้องรำทำเพลง ได้แพร่หลายความนิยมมาตั้งแต่ พ.ศ. 2483 ได้แก่ การละเล่นรำโชนหรือรำวง

4 ประเพณีการเลี้ยงข้าวแช่ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติต่อเนื่องกันมานานับ 100 ปี ของชาวบ้านบางมะฝ่อ อ.โกรกพระ จัดขึ้นในเทศกาลสงกรานต์เพียงวันเดียว โดยมีกำหนดให้ตรงกับวันหยุดราชการ เพื่อให้ชาวบ้านบอกญาติพี่น้อง ซึ่งอยู่สถานที่ต่าง ๆ กันมาร่วมทำบุญ เหมือนเป็นการประชุมญาติพี่น้องของแต่ละบ้านด้วยวันที่ 13 เมษายน ชาวบ้านทุกคนจะไปร่วมทำบุญตักบาตรพระสงฆ์บนศาลาการเปรียญแล้วมรรคทายกจะประกาศให้ทราบทั่วว่า สงกรานต์ปีนี้จะทำบุญกี่วัน วันก่อนสุดท้ายของการทำบุญสงกรานต์จะมีการนำอัฐของบรรพชนไปตั้งรวมกัน ณ ศาลาการเปรียญ มีการสวดอภิธรรม ระเบียบนี้เองมรรคทายกจะประกาศทั่วไปว่าปีนี้ใครจะศรัทธาทำข้าวแช่บ้าง ซึ่งก็จะมีผู้รับทำหลายราย พอถึงวันนั้นก็ก็นำข้าวแช่และกับแกล้มบรรจุในภาชนะอย่างที่ดี จัดใส่สาแหรกมีสาวงามหอบเดินไปวัด แต่งกายพื้นบ้านสวยงาม ถึงวัดเวลา 11.00 น. จัดถวายพระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ฉันอิ่มแล้ว ก็ยกกลมาจัดเลี้ยงกันจนถึงเวลา 13.00 น. พระสงฆ์จะแสดงพระธรรมเทศนา เมื่อพระสงฆ์แสดงธรรมจบ ก็มีการสงฆ์น้ำพระสงฆ์ในวัดทุกรูป จากนั้นจะมีการเล่นสงกรานต์ของหนุ่มสาวเป็นที่สนุกสนาน

5 ประเพณีบุญก่าฟ้า เป็นประเพณีโบราณของชนเชื้อสายพวน ณ บ้านวังร้อ หมู่บ้านวังร้อ ต.วังหมากร อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์ จัดขึ้นในราวเดือน 3 ของทุกปี มี 3 ระยะ คือ

5.1 วันพิธีก่าฟ้า กำหนดในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ก่อนวันพิธีก่าฟ้า 1 วัน เป็นวันสุกดิบ ชาวบ้านทั้งหมดจะมารวมกันที่ศาลาการเปรียญของวัด จัดเรียงข้าวปลาอาหารสำหรับถวายพระในวันรุ่งขึ้น มีข้าวหลาม ข้าวจี่ เป็นของสำคัญในพิธีก่าฟ้า โดยเป็นการนำเอาข้าวใหม่มาทำเป็นของบูชาผีฟ้าในวันก่าฟ้า ชาวบ้านจะมารวมกันที่วัด แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าชุดสวยที่สุด มีการตักบาตรในตอนเช้า และหลังจากถวายของพระเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะนำข้าวหลามและข้าวจี่ รวมทั้งอาหารอื่น ๆ มาใส่กระหวงแล้วนำไปวางที่ทางสามแพร่ง เป็นการถวายผีฟ้า

5.2 วันก่าฟ้าครึ่งมือ คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 จะยังคงงดทำงานครึ่งวันเช้า

5.3 วันก่าฟ้านอนหงาย คือ วันแรม 2 ค่ำ เดือน 3 ต้องงดทำงานทุกอย่างในช่วงเวลา ก่อนกินข้าวเช้า ในวันก่าฟ้านี้ชาวบ้านเชื่อว่าจะมีปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่แปลก ๆ และมีเสียงฟ้าร้องมาทางทิศใดแปลว่า จะให้น้ำทางทิศนั้น และยังเชื่อว่าวันก่าฟ้า กบไม่มีปาก นกไม่มีตูด ชาวพวนมีตำราเสี่ยงทาย ดังนี้

ฟ้าร้องทางทิศเหนือ น้ำจะมากในปีนั้น

ฟ้าร้องทางทิศใต้ ปีนั้นน้ำพอดี พอใช้ได้

ฟ้าร้องทางตะวันออก น้ำสมบูรณ์

ฟ้าร้องทางตะวันตก ปีนั้นน้ำจะน้อยที่สุด

เมื่อมีการทำนายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติแล้วก็เสร็จพิธีก่าฟ้า

6 ประเพณีลอยกระทง เป็นประเพณีสำคัญของคนไทยประเพณีหนึ่ง จัดขึ้นในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 จังหวัดนครสวรรค์ ได้จัดงานนี้เป็นประจำทุกปีและที่น่าสนใจ คือ การลอยกระทงสายของหมู่บ้านหน้าผา เขตเทศบาลนครนครสวรรค์ ซึ่งเริ่มจัดมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 เดิมเรียก การลอยกระทง ต่อมาเปลี่ยนเป็นการลอยกระทงจุดประสงค์ของการจัด เพื่อสร้างความสมัครสมานสามัคคีของชาวบ้าน โดยแรกเริ่มได้ให้ชาวบ้านออกทุนทรัพย์คนละเล็กละน้อยจัดทำกระทง โดยใช้กะลา กับ ต้นมะพร้าว นำมาทำความสะอาดแล้วติดกระดาษสี ภายในบรรจุดอกไม้ ธูป เทียน ปัจจุบันได้จัดซื้อ กะลาจากที่ต่าง ๆ เป็นจำนวนนับหมื่นมาทำ ซึ่งชาวบ้านหน้าผาจะช่วยกันทำกระทงนี้เป็นเวลา 1 เดือน คือ ในเดือนตุลาคม พอถึงวันงาน คือ วันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ชาวบ้านจะประดิษฐ์ต้นไม้ ด้วยโคมไฟธรรมชาติที่ทำจากกะลา ตั้งแต่เวลา 18.00 น. เป็นต้นไป ในบริเวณงานตั้งแต่บริเวณหน้า ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่หน้าผาไปจนถึงเหนือโรงเรียนลาซาลโชติรวี จะมีกระทงกะลาวางเป็นแถว เพื่อให้ประชาชนนำไปลอยในแม่น้ำ โดยมีสะพานทอดยาวไปกลางแม่น้ำ เวลา 19.00 น. จะนำกระทงลงเรือ แล้วไปทอดสมอเหนือโรงเรียนลาซาลโชติรวีแล้ว จึงปล่อยกระทงที่เรียกว่า กระทงน้ำ โดยผู้ใหญ่ของชาวบ้าน เวลา 20.00 น. จากนั้นประชาชนจะช่วยกันปล่อยกระทงลงน้ำลอยเป็นสายไปตามลำน้ำ สวยงามมาก

2.6.2 การท่องเที่ยวและสถานที่เที่ยว จังหวัดนครสวรรค์

นครสวรรค์ จังหวัดที่ได้ชื่อว่าเป็นประตูสู่ภาคเหนือ เพราะถูกจัดให้อยู่โซนภาคเหนือ ตอนล่างภาคกลางตอนบน เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และคนส่วนใหญ่จะรู้จักกัน จากประเพณีแห่มังกรปากน้ำโพในช่วงเทศกาลตรุษจีน แต่ที่เที่ยวนั้นๆ ของจังหวัดนี้ยังมีอีกมากมาย เมืองสี่แควเที่ยวได้ทุกรูปปิ้ง

ภาพที่ 2.36 บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์

บึงบอระเพ็ด สถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดนครสวรรค์ที่อยากชวนทุกคนมา เช็กอินกัน อุทยานนกน้ำเป็นส่วนหนึ่งของบึงบอระเพ็ด ที่เต็มไปด้วยนกมากมายหลายชนิด สายส่อง นกต้องไม่พลาดที่นี่เลย นอกจากนี้ยังไปสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มานั่งเล่นชิลล์ๆ ท่ามกลางธรรมชาติ

ภาพที่ 2.37 วัดศรีรุ่งค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

วัดศรีรุ่งค์ มหาเจดีย์พระจุฬามณีเจดีย์ องค์มหาเจดีย์อันศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งตั้งอยู่บนเขาดาวดิงส์ ที่นี่เป็นศูนย์รวมจิตใจที่ชาวนครศรีธรรมราชให้ความเคารพ และศรัทธาอย่างมากเลย

ภาพที่ 2.38 พานสาน จังหวัดนครศรีธรรมราช

พานสาน แลนด์มาร์กชื่อดังของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มาเที่ยวแล้วก็ต้องไม่พลาดที่จะมาถ่ายรูปเช็คอินกับอาคารที่มีดีไซน์เหมือนกับสะพานตั้งอยู่บริเวณเกาะยม ต้นแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งชื่อพานสาน มาจากคำว่าพาน + เชื่อมโยง ซึ่งหมายถึงจุดรวมตัวของแม่น้ำทั้งสี่สายซึ่งเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบอาคารนี้ขึ้นมา สถานที่แห่งนี้เป็นจุดชมวิวแม่น้ำเจ้าพระยาที่สวยงามมาก เป็นทั้งสถานสาธารณะที่ให้ชาวนครศรีธรรมราชหรือนักท่องเที่ยวได้มานั่งเล่นพักผ่อนหย่อนใจ พร้อมกับถ่ายรูปสวยๆ ลงโซเชียล ใครที่มาเที่ยวหรือผ่านมาทางนี้อย่าลืมแวะชมความงามของพานสาน นครศรีธรรมราชกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.39 เขาหน่อ จังหวัดนครสวรรค์

เขาหน่อ ภูเขาหินปูนที่สามารถเห็นได้แต่ไกล อยู่ริมทางหลวงสายพหลโยธินช่วงนครสวรรค์ – กำแพงเพชร อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ เขาหน่อจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือเขานางพันธุรัตซึ่งเป็นเขาลูกเล็ก มีบันได 60 ขั้น ที่สามารถเดินขึ้นไปชมวิวยนยอดเขาได้ และอีกส่วนหนึ่งคือเขาพระพุทธบาท อยู่ห่างจากเขานางพันธุรัตประมาณ 300 เมตร สามารถเดินขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธบาทจำลองได้ด้วย หากใครที่ผ่านเส้นทางนี้สามารถแวะเที่ยวเช็คอินที่เขาน่อได้เลย

ภาพที่ 2.40 วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์ จังหวัดนครสวรรค์

วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์ สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติในหลวงรัชกาลที่ 9 เนื่องในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษาฯ โดยวัดจะมีการออกแบบเป็น รูปเรือหลวง ตั้งบนยอดเขาเคาะ อีกทั้งภายในวัดยังมี เจดีย์ศรีพุทธคยา ซึ่งจำลองแบบมาจากเจดีย์พุทธคยา ประเทศอินเดีย และภายในองค์เจดีย์ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ให้มาสักการะบูชากันได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.41 อุทยานเทวสถานพระพิฆเนศ จังหวัดนครสวรรค์

อุทยานเทวสถานพระพิฆเนศ เป็นเทวสถานพระพิฆเนศ ของ จังหวัดนครสวรรค์ โดยภายในจะมีการจัดสวนสวยๆ และมีองค์พระพิฆเนศปางประทานพร องค์ใหญ่สีชมพู ตั้งอยู่ตรงกลาง ซึ่งมองเห็นได้แต่ไกลเลยคะ อีกทั้งยังเต็มไปด้วยเทวรูปเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ทั้ง รูปปั้นพญาระเซ่ ปู่ฤๅษีชีวก โกมารภักจ์ รูปปั้นพระนารายณ์ทรงครุฑ เป็นต้น ให้เราได้สักการะกันอีกด้วย

ภาพที่ 2.42 วัดศรีอุทุมพร จังหวัดนครสวรรค์

วัดศรีอุทุมพร หรือ วัดหลวงพ่ोज้อย สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวนครสวรรค์ให้ความเคารพศรัทธา สร้างขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2485 เป็นที่รู้จักกันในฐานะสถานที่เก็บสังขารอันไม่เน่าเปื่อยของหลวงพ่ोज้อย จันทสุวณโณ อดีตเจ้าอาวาสที่ชาวบ้านเคารพนับถือ นอกจากนี้ภายในวัดยังมีพระอุโบสถและวิหารสี่ชั้นสอดใส่ที่วิจิตรงดงามพิถีพิถัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.43 อุทยานสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

อุทยานสวรรค์ สวนสาธารณะพื้นที่ 314 ไร่ มีโซนสำหรับพักผ่อนริมหนองน้ำขนาดใหญ่ ที่เรียกว่า “หนองสมบุญ” โซนออกกกำลังกาย และโซนแลนด์มาร์คมังกรสวรรค์ขนาดใหญ่ที่ตั้งตระหง่านอยู่ตรงกลาง รวมถึงมีศาลเจ้าแม่กวนอิมให้มาสักการะกันอีกด้วย

ภาพที่ 2.44 ศาลเจ้าพ่อนาคราช จังหวัดนครสวรรค์

เจ้าพ่อนาคราช เป็นอีกหนึ่งที่เป็นศาลเจ้าเก่าแก่และสวยงามมากๆ ด้วยสถาปัตยกรรมจีนที่ผสมผสานกับไทย ในตำบลจันเสน อำเภอดงเจริญ มีความเชื่อของชาวบ้านในตำบลจันเสนว่า ที่แห่งนี้มี เจ้าพ่อนาคราช คอยช่วยดูแลทรัพย์สินสมบัติใต้พื้นดินทั้งหมดอยู่ ศาลเจ้าพ่อนาคราช นั้นจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์แบบจีนโบราณให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมความสวยงามนั่นเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.45 หอชมเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

หอชมเมืองนครสวรรค์ เป็นที่ชมวิวยอดเยี่ยม รอบเมืองนครสวรรค์ เป็นหอสูงถึง 32 เมตรเลยทีเดียว มีทั้งหมด 10 ชั้นโดยในแต่ละชั้นก็จะเป็นโซนที่แตกต่างกันออกไป เช่น ชั้นที่ 1 เป็นโซนที่พูดถึงเรื่องราวความเป็นมาของจังหวัดนครสวรรค์ สำหรับชั้นที่ 4 - 9 เป็นบันไดเวียนขึ้นสู่ชั้นที่ 10 ซึ่งเป็นบริเวณดาดฟ้า สำหรับชมวิวแบบ 360 องศาแน่นอน

ภาพที่ 2.46 ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าแม่ทับทิม จังหวัดนครสวรรค์

ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าแม่ทับทิม หรือ ศาลเจ้าพ่อแควใหญ่ เป็นศาลเจ้าเก่าแก่ที่มีอายุมากกว่า 130 ปีแล้ว ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามตลาดปากน้ำโพ ค่ะ ที่นี่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวปากน้ำโพ ภายในประดิษฐาน องค์เทพเจ้าบันไดก่ง เทพเจ้ากวนอู และ เจ้าแม่ทับทิม ซึ่งเป็นที่นิยมมาขอพรโชคลาภ โดยเฉพาะใน เทศกาลตรุษจีน จะมีการอัญเชิญองค์เทพเจ้าแห่รอบตลาดปากน้ำโพอย่างยิ่งใหญ่ เพื่อให้ผู้คนได้มาสักการะบูชา และมีการแสดงต่างๆ การจัดพิธีลุยไฟ การแสดงปาฏิหาริย์จากเทพเจ้าในร่างม้าทรงอีกด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.47 อุทยานแห่งชาติแม่วง จังหวัดนครสวรรค์

อุทยานแห่งชาติแม่วง สำหรับผู้ที่ชอบเที่ยวธรรมชาติ สถานที่ท่องเที่ยวนครสวรรค์อย่าง อุทยานแห่งชาติแม่และนครสวรรค์ รวมเนื้อที่ประมาณ 558,750 ไร่ ประกอบไปด้วยสถานที่ท่องเที่ยวมากมายหลายแห่ง เช่น แก่งผานางคอย แก่งหินของลำห้วยคลองขลุง น้ำตกแม่เฒ่า จุดชมวิวกว๊วกระทิง จุดชมวิวช่องเย็น และ ยอดเขาโมโกจู เป็นต้น

2.7 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.7.1 ทฤษฎีหลัก

2.7.1.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural Functionalism) ผู้นำทางความคิด ของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม คือ August Comte และ Herbert Spencer ทั้งสองท่าน เป็นผู้ให้ รากฐานความคิดกว้างๆ เกี่ยวกับสังคม และคำอธิบายเกี่ยวกับสังคม จะเห็นได้ว่าท่านทั้งสอง ใช้ความคิด เกี่ยวกับโครงสร้างหน้าที่นิยมเป็นหลักนำในการแนะนำวิชาสังคมวิทยาเข้าสู่วงวิชาการ ของยุโรปสมัยของ ท่าน ท่านทั้งสองจึงได้ชื่อว่าเป็นบิดาของสังคมวิทยาเนื่องจาก August Comte เป็นผู้ตั้งชื่อวิชานี้ว่า สังคมวิทยา ท่านจึงมักได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาคนแรกของสังคมวิทยา มากกว่า Herbert Spencer

สำหรับผู้มีส่วนวางรากฐานอันสำคัญของทฤษฎีหน้าที่นิยม (Function-alism) ควร จะได้แก่ 1. Emile Durkheim 2. Bronislaw Malinowski 3. A.R. Radcliffe Brown ทฤษฎีโครงสร้าง หน้าที่นิยมถูกพัฒนาขึ้นโดยแรดคลิฟท์ บราวน์ (Radcliffe Brown) (นียบพรรณ วรณศิริ 2540 : 98) โดยมีแนวคิดวาระระบบสังคมต่างๆ ประกอบด้วยโครงสร้างและกิจกรรมต่างๆ โครงสร้างทางสังคม คือ แบบแผนที่อยู่ได้นานโดยประชากรมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โครงสร้าง จะได้มาจากการกระทำระหว่างกันทางสังคมจากบรรทัดฐานและเกณฑ์ต่าง ๆ ของ พฤติกรรม ทฤษฎี นี้จะเน้นการทำความเข้าใจกับการคงอยู่และการสืบเนื่องของโครงสร้างและ เสถียรภาพทางสังคม ซึ่ง ตัวบ่งชี้ที่สำคัญได้จากข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณาของแต่ละสังคมที่ แสดงออกถึงความขัดแย้งนั้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และมีการจัดการต่อความขัดแย้งอย่างเป็นทางการ ความสัมพันธ์ ดังกล่าวจะช่วยลดโอกาสที่ทำให้เกิดความขัดแย้งและทำให้สังคมทั้งหมดอยู่ต่อไปได้ทฤษฎีโครงสร้าง หน้าที่นิยม เน้นที่การคงอยู่หรือระบบเสถียรภาพของระบบสังคมรวมทั้งภาระหน้าที่ทางสังคมและ ความมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลงเป็นมโนภาพสำคัญ ในการวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ ดังนั้นส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มทางสังคมต้องถูกนำมาศึกษาโดยดูว่าส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมทำหน้าที่อะไรบ้างที่จะทำให้เกิดเสถียรภาพของกลุ่มโดยเฉพาะสังคมที่ไม่ซับซ้อน งามพิศ สัตย์สงวน (2539 : 56)

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมสามารถนำมาอธิบายความมั่นคงทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ซับซ้อน ในการคิดค้นองค์ความรู้และวิธีการหรือที่เรียกกันทั่วไปว่าภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านต่างๆ เพื่อเสริมสร้างโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มคนให้สามารถคงรูปอยู่ได้และถ่ายทอดสืบต่อกันมาในลักษณะยั่งยืน

วิธีการศึกษาแบบโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Approach)

การศึกษาแบบโครงสร้างหน้าที่เป็นการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพของส่วนต่างๆ (Parts) ที่ประกอบกันเข้ามาเป็นสังคมโดยรวม (The Whole) สัมพันธ์ภาพของส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้ามาเป็นสังคมนั้นเรียกว่า “โครงสร้างของสังคม” (Structure Of A Society) โครงสร้างของสังคมหมายถึงสัมพันธ์ภาพของกิจการต่างๆ ที่มีปรากฏอยู่ในสังคมทุกสังคม อันได้แก่ กิจกรรมทางด้านครอบครัว ญาติพี่น้อง ด้านการศึกษาอาณานิคม การเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ความเชื่อ ศาสนา และอื่น ๆ ฐานคติ (Assumptions)

1 สังคมเป็นระบบๆ หนึ่ง

2 ระบบนั้นประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

3 ระบบมีขอบเขตแน่นอน พร้อมทั้งมีกระบวนการรักษาบูรณาการ และอาณา เขตนั้นไว้เสมอ ต่อจากนั้นก็ได้มีการขยายต่อเติมความคิดนี้ให้ครอบคลุม

สมบูรณ์ยิ่งขึ้นตามแต่ ความคิดของนักสังคมวิทยาที่นิยมอินทรีย์อุปมานี้แบบที่สุดโด่งกว่าแบบอื่นในหมู่นักโครงสร้างหน้าที่นิยม มองเห็นสังคมมีลักษณะดังนี้

3.1 สังคมในฐานะที่เป็นระบบ ที่มีอาณาเขตแน่นอนเป็นสังคมที่วางระเบียบ ตนเองควบคุมตนเอง (Self-regulating) โดยมีแนวโน้มที่ส่วนประกอบต่างๆ พึ่งพาอาศัยกันและรักษาดุลยภาพไว้ได้

3.2 ในฐานะที่เป็นระบบที่บำรุงรักษาตนเอง ทำนองเดียวกับอินทรีย์ทั้งหลาย สังคมมีความต้องการจำเป็นจำนวนหนึ่ง (Needs or Requisites) ซึ่งเมื่อสนองได้แล้วจะทำให้สังคมดำรงชีวิตอยู่ได้ ส่วนต่าง ๆ สามารถพึ่งพากันได้ (Homeostasis) และสามารถรักษาดุลยภาพไว้ได้

3.3 เมื่อเป็นดังนั้น การวิเคราะห์ระบบที่บำรุงรักษาตนเอง (สังคม) จึง สังคมวิทยาจึงควรต้องมุ่งสนองความต้องการจำเป็นของส่วนประกอบต่างๆ ของสังคม ซึ่งการทำ เช่นนั้นจะส่งผลให้เป็นการรักษาความพึ่งพากันและดุลยภาพด้วย

3.4 ในระบบที่มีความต้องการจำเป็นเช่นนี้ สังคมจึงจะต้องมีโครงสร้าง แบบใดแบบหนึ่งขึ้นมา เพื่อเป็นหลักประกันให้มีการพึ่งพา (Homeostasis) ดุลยภาพ (Equilibrium) และการมีชีวิตรอด (Survival) อาจกล่าวได้ว่าโครงสร้างหลายโครงสร้างสามารถสนองความต้องการ จำเป็นอันเดียวกันได้ แต่โครงสร้างจำนวนจำกัดเท่านั้น ที่สามารถสนองความต้องการจำเป็นใดๆ หรือความต้องการจำเป็นหลายอย่างได้ในขณะเดียวกัน

การศึกษาสังคมกลุ่มโครงสร้างหน้าที่ มีอยู่ประการหนึ่งว่าภายในสังคมนั้นมีการทำ หน้าที่ (Functions) ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ (System) เพื่อความดำรงอยู่ของแต่ละสังคม ในการนี้ส่วนต่างๆ (Parts) หรือระบบย่อย (Subsystems) ต่างๆ ภายในสังคมจะปฏิบัติงานต่อเนื่องประสาน สัมพันธ์กัน เพื่อมุ่งไปสู่ความมุ่งหมายสุดท้าย (Goal) ของแต่ละสังคมคือความอยู่รอดซึ่งย่อหมายถึง รวมถึงความสามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภาวะต่างๆภายในสังคมให้เหมาะสมกับกาลเวลาที่ผ่านไป ด้วย ด้วยฐานคติดังกล่าวการศึกษาสังคมนี้ถือว่าโครงสร้างสังคมเป็นระบบกระทำการชนิดหนึ่ง (An Operating System) ซึ่งประกอบไปด้วยระบบย่อยต่างๆ ระบบย่อยเหล่านี้จะทำหน้าที่ (Function) ในส่วนของตัวเองให้สอดคล้องกันไปกับการทำหน้าที่ของระบบย่อยอื่นๆ อันเป็นผลให้สังคมดำรงอยู่ได้เปรียบประดุจดังระบบร่างกายของมนุษย์ซึ่งประกอบไปด้วยระบบย่อยต่างๆอาทิ หัวใจ หู ตา จมูก แขน ขา เท้า ฯลฯ ซึ่งแต่ละส่วนก็ทำหน้าที่ตามความถนัดเฉพาะของตน และก็ต้องประสานกับการทำหน้าที่ของส่วนอื่นๆ ด้วย เพื่อความดำรงอยู่ของระบบใหญ่คือมนุษย์แต่ละคนเช่นนี้เป็นต้นการประสานงานกันของระบบย่อยต่างๆ ของโครงสร้างสังคม เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อความอยู่รอดของสังคม เช่นเดียวกับของมนุษย์ ดังจะเห็นได้ว่าถ้าขาไปทำหน้าที่แทนแขน และปากไปทำหน้าที่แทนทวารหนักมนุษย์ซึ่งเป็นระบบใหญ่ในกรณีนี้ก็ย่อมจะอยู่ด้วยความลำบาก ถ้าไม่ถึงแก่ความพิการก็อาจสิ้นชีวิตหรือถ้าหากว่าระบบย่อยต่าง ๆ ทำหน้าที่ไม่ประสานกันเพียงพอ ก็อาจจะสร้างความยุ่งยากในการดำรงอยู่ให้แก่ระบบใหญ่ได้มาก ตัวอย่างเช่น ปากชอบรับประทานของเผ็ดจัด เปรี้ยวจัดเต็มจัด และของที่ทำให้ท้องเสียได้ง่าย ระบบย่อยส่วนท้องโดยเฉพาะกระเพาะ ลำไส้ และทวารหนักก็อาจจะทำหน้าที่หนักเกินขนาด อาจเป็นเหตุให้ระบบใหญ่คือมนุษย์ผู้นั้นต้องอยู่ด้วยความยากลำบากผิดปกติ และถ้าความขัดแย้งกันระหว่างระบบย่อยมีรุนแรงมาก ก็อาจนำไปสู่ความสิ้นสุดของระบบใหญ่ได้ในที่สุด การดำรงอยู่ของโครงสร้างสังคมก็เช่นเดียวกัน ระบบย่อยต่างๆ ของสังคมจะต้องปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ตามความถนัดเฉพาะของแต่ละส่วนให้ดี และจะต้องประสานสัมพันธ์กับการทำงานของระบบย่อยอื่นๆ ที่มีอยู่ภายในระบบใหญ่คือ โครงสร้างสังคมเป็นส่วนรวมด้วย มิฉะนั้นสังคมนั้นอาจมีอาการกระปลกระเปลี้ย พิกลพิการ เกิดความยุ่งยาก ระส่ำระสาย และในที่สุดก็อาจสลายตัวไปด้วยเหตุใด ระบบย่อย (Subsystems) มีอยู่ในโครงสร้างของทุกสังคมมนุษย์ พิจารณาตามลักษณะอัน เป็นความถนัดเฉพาะ (Specialization) ของกิจกรรมพอจะแบ่งแยกออกได้เป็น 6 ระบบดังต่อไปนี้

- 1 ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านครอบครัวและญาติพี่น้อง (Family & Kinship System)
- 2 ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่ เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้าน การให้การศึกษาอบรม (Education System)
- 3 ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรม ทางด้านการป้องกันรักษาและบำรุงสุขภาพสมาชิกของสังคม (Health System)
- 4 ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ (Economic System)
- 5 ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมด้านการเมือง และการปกครอง (Politic System)
- 6 ระบบย่อยของโครงสร้างที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านความเชื่อ และศาสนาต่างๆ ที่มีอยู่ในแต่ละสังคม (Belief System) สนิท สัมครการ. (2540 : 27)

การนำไปทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมไปประยุกต์ใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนแสวงหาความรู้ใหม่ๆ หรือพัฒนาทักษะที่ต้องการด้วยตนเองเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมความคิดริเริ่ม ความรับผิดชอบ ปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียนซึ่งผู้เรียนอาจเรียนรู้ได้จากห้องสมุด ศูนย์บริการสื่อการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบ แหล่งวิทยากรต่างๆ หรือขอแนะนำปรึกษาและช่วยเหลือจากผู้อื่น เช่น ครู เพื่อน ญาติพี่น้อง ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอาสาสมัครที่ปรึกษา

การเรียนรู้เป็นกลุ่ม เป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งของการจัดการศึกษานอก ระบบ ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ การฝึกกระบวนการคิด การตัดสินใจ การแก้ปัญหาาร่วมกันของผู้เรียนในกลุ่ม ใช้การพูดคุย อภิปราย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการวางแผนหรือทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการปลูกฝังและส่งเสริมสร้างประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นกลุ่ม จะได้ผลดีหรือไม่ มิใช่เพียงการให้ ผู้เรียนมาพบกันเท่านั้น หากแต่ต้องมีการจัดกระบวนการเรียนรู้และฝึกฝนทักษะที่สำคัญร่วมกัน

ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จะมีลักษณะกว้างๆ ดังนี้

- 1 เป็นการเรียนรู้ที่สร้างจิตสำนึกทางอุดมการณ์ คุณค่าความมีศักดิ์ศรีของ มนุษย์ และพลังของการรวมกลุ่ม พลังชุมชน
- 2 เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการ เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน
- 3 เป็นการเรียนรู้จากสภาพจริง
- 4 ให้ผู้ร่วมเรียนเป็นสำคัญ
- 5 ใช้กระบวนการกลุ่มที่เกื้อกูล ร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 6 เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา

จากการศึกษาทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมผู้วิจัยจะนำหลักการเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ไปใช้ในการศึกษาระบบย่อยของโครงสร้างในชุมชนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านเหตุการณ์ไม่เกาะสลักของชุมชน สัมพันธภาพระหว่างระบบย่อยต่างๆ ในโครงสร้างสังคมเหล่านี้ ทำให้เกิดภาพรวมของความมั่นคงทางสังคม ทำให้ทราบว่าสังคมคงรูปอยู่ได้อย่างไร

2.7.1.2 ทฤษฎีประวัติศาสตร์วัฒนธรรม (History Cultural Theory)

ตามแนวคิดของ ฟรันซ์ โบแอส Franz Boas. (1966 : 54) ซึ่งเกิดในประเทศเยอรมันแต่ไป ใช้ชีวิตอยู่ในประเทศอเมริกา มีแนวคิดในเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเฉพาะเรื่องว่าปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน อาจเกิดจากจุดกำเนิดแตกต่างกันก็ได้ จึงไม่มีอำนาจขอบธรรมใด ๆ ในโลกที่จะตัดสินความเจริญรุ่งเรืองของวัฒนธรรมอื่น ๆ โดยใช้วัฒนธรรมตะวันตกเป็นหลัก ดังนั้น การศึกษาวิจัยวัฒนธรรมจึงเน้นการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเฉพาะเรื่อง โดยมีแนวความคิดว่า

- 1 วัฒนธรรมแต่ละสังคม ได้รับอิทธิพลจากเอกลักษณ์ของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเฉพาะ สังคม จากองค์ประกอบหลายด้านมากมาย รวมทั้งเป็นพื้นฐานเฉพาะวัฒนธรรมนั้น
- 2 การศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเฉพาะเรื่อง เป็นการศึกษาปรากฏการณ์วัฒนธรรม เฉพาะพื้นที่ วัฒนธรรมแต่ละสังคมได้รับอิทธิพลจากเอกลักษณ์ของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเฉพาะ สังคม จากองค์ประกอบหลายด้าน รวมเข้าเป็นพื้นฐานเฉพาะวัฒนธรรมนั้น
- 3 วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นอย่างอิสระ มากกว่าเกิดจากการ แพร่กระจายวัฒนธรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4 การแพร่กระจายวัฒนธรรมก็คือ การแพร่กระจายองค์ประกอบวัฒนธรรมที่ซับซ้อนจาก มนุษย์กลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง

5 ต้องเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาจุดกำเนิดและแพร่กระจายวัฒนธรรมให้สมบูรณ์ที่สุด เพราะจะทำให้เข้าใจกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้าง Paul Bohanan and Mark Glozer. (1973 : 87)

2.7.1.3 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Theory)

นักมานุษยวิทยากลุ่มหนึ่งที่สนใจในแนวคิด เรื่อง การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจึงได้เสนอ แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่เน้นกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรม เรียกว่า “ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์” (Historical Particularism) นักมานุษยวิทยาในแนวความคิดนี้คือ ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันทำงานในตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบียประเทศสหรัฐอเมริกา เน้นว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่” นอกจากนี้ยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่เชื่อว่า “วัฒนธรรมสามารถวัดได้ โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคุณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรมแต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน” ซึ่งสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

- 1 การแพร่กระจายวัฒนธรรมมีลักษณะการแพร่กระจายทุกทิศทางจากจุดศูนย์กลาง
- 2 การแพร่กระจายวัฒนธรรมมีลักษณะมีอิทธิพลจากลักษณะภูมิศาสตร์
- 3 การแพร่กระจายวัฒนธรรมมีลักษณะอาณาเขตวัฒนธรรมจากจุดกำเนิดวัฒนธรรม

การแพร่กระจาย (Diffusion) หมายถึง การที่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งกระจายไปสู่สังคมอื่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่วนใหญ่จะมาจากการแพร่กระจาย ตัวอย่างเช่น ในสังคมไทยได้รับเอา การแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตกในเรื่องเกี่ยวกับการแต่งกาย สวมเสื้อนอก ผูกเนคไท สวมกระโปรง สวมรองเท้าส้นสูง หรือการที่คนไทยรับเอาการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมอินเดียในด้านพระพุทธศาสนา รับเอาค่านิยมในด้านความขยันอดทน การเอาประโยชน์จากคนอื่นจากวัฒนธรรมจีน เป็นต้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมีทั้งในด้านวัตถุและที่ไม่ใช่วัตถุ การที่วัฒนธรรมแตกต่างกันมาปะทะกันก็จะเกิดการเปรียบเทียบและวัฒนธรรมเด่นก็จะแผ่กระจายออกไปเมื่อคนส่วนใหญ่เห็นว่าดีก็จะรับเอามาปฏิบัติโดยเฉพาะวัฒนธรรมทางด้านวัตถุนี้ง่ายกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ นอกจากนี้ การสื่อสารการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วในปัจจุบันมีส่วนช่วยทำให้การแพร่กระจายเป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

เอช.จี. บาร์เน็ต (H.G. Barnet) (ภมรรัตน์ สุธรรม และคณะ, 2541 : 91) นักมานุษยวิทยา ชาวอเมริกันผู้ซึ่งสนใจศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับนวัตกรรม (Innovation) ที่ถือว่าเป็นตัวแทนจาก วัฒนธรรมหนึ่งและมีการถ่ายทอดไปยังวัฒนธรรม อื่น ในงานเขียนชื่อ “Innovation :The Basis of Cultural Change” (1953 : 10-15) กล่าวไว้ว่านวัตกรรมก็คือ ความคิดหรือพฤติกรรมหรือสิ่งใดๆก็ตามที่เป็นของใหม่ เพราะมันแตกต่างทางด้านคุณภาพไปจากรูปแบบที่มีอยู่ บาร์เน็ตเชื่อว่า “วัฒนธรรมเปลี่ยนไปเพราะนวัตกรรม แต่ขณะเดียวกันวัฒนธรรมบางวัฒนธรรมอาจเป็นตัวถ่วง หรือไม่สนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมก็ได้ ฉะนั้นเขาจึงเสนอว่าจำเป็นต้องมีวิธีการส่งเสริมให้เกิด นวัตกรรมขึ้นในสังคมหรือวัฒนธรรม”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอฟเวอเรท เอ็ม. โรเจอร์ส Everett M. Rogers) (ภมรรัตน์ สุธรรม และคณะ, (2541 : 91) ผู้เขียนงานชื่อ “Diffusion of Innovations” ได้เห็นว่า “การเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นภายในสังคม และ นวัตกรรม (Innovation) ที่ถ่ายทอดกันนั้นอาจเป็นความคิด (Idea) ซึ่งรับมาในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Adoption) ถ่ายทอดได้ยาก หรืออาจเป็นวัตถุ (Object) ที่รับมาในรูปการกระทำ (Action Adoption) ซึ่งจะเห็นได้ง่ายกว่า” โรเจอร์ส ยังได้กล่าวอีกว่า “นวัตกรรมที่จะยอมรับกันได้ง่าย ต้องมีลักษณะ 5 ประการ ได้แก่

- 1 มีประโยชน์มากกว่าของเดิม (Relative Advantage)
- 2 สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมที่รับ (Compatibility)
- 3 ไม่ยุ่งยากซับซ้อนมาก (Less Complexity)
- 4 สามารถแบ่งทดลองรับมาปฏิบัติเป็นครั้งคราวได้ (Divisibility) และ
- 5 สามารถมองเห็นเข้าใจง่าย (Visibility) นอกจากนี้ โรเจอร์สยังได้นำเสนอขั้นตอนการตัดสินใจรับเอานวัตกรรม ใหม่อีก 5 ขั้นตอนได้แก่ (1) ขั้นตอนในการรับรู้นวัตกรรม (Awareness) (2) เกิดความสนใจใน นวัตกรรมนั้น ๆ (Interest) (3) ประเมินค่านวัตกรรม (Evaluation) (4) ทดลองใช้นวัตกรรม (Trial) และ (5) การรับหรือไม่รับเอานวัตกรรม (Adoption or Rejection) โดยผู้รับ นวัตกรรมอาจมีทั้งผู้รับ เร็วหรือช้าแตกต่างกันไป”

วิสเลอร์ (Wissler) (ภมรรัตน์ สุธรรม และคณะ, 2541 : 95) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ได้เสนอแนวคิดว่าการแพร่กระจายวัฒนธรรมนั้นเกิดจากปัจจัยที่สำคัญดังนี้ (1) ปัจจัยทางเชื้อชาติเป็นจุดเริ่มของศูนย์กลางวัฒนธรรม (2) สภาพแวดล้อมจะเป็นตัวยึดเหนี่ยววัฒนธรรมให้มั่นคงผู้วิจัยจะนำ

หลักของการแพร่กระจาย

วัฒนธรรมหนึ่งๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่นๆได้ต้องยึดหลักว่า วัฒนธรรม คือ ความคิด และ พฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดต่อบุคคล บุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1 หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขาสูง ทะเลกว้าง ทะเลทราย หิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติด

2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนที่ต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมาก เนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปเที่ยวเตร่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวถิ่นอื่นได้ คนที่มีเศรษฐกิจดีจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้

3 ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การตั้งใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษาถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักใคร่ และการแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนา และการอพยพโยกย้ายถิ่นเพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงคราม และความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ข้าวยากหมากแพง แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

4 การคมนาคมที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสาร และการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนัก ล้วนแล้วแต่เป็นการเร่งการแพร่กระจายที่ดีอีกด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โดยสรุป ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้จะช่วยอธิบายวิธีการ ขั้นตอนของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของวัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญผู้วิจัยจะนำทฤษฎีนี้ไปใช้ในการวิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของงานจักสาน จุดกำเนิดหรือการเริ่มต้นของงานจักสาน ตลอดจนความคิดความเชื่อและภูมิปัญญาในด้านต่างๆที่มีผล

2.7.1.3 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

ความหมายของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาที่สนใจในด้านการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม โดยเน้นถึง อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคม และแนวคิดดังกล่าวมีนัก มานุษยวิทยาให้ความสนใจในมุมมองที่เหมือนและแตกต่างกันดังนี้

จูเลียน สจิวต์ Julian Steward. (1972 : 54-55) กล่าวว่า นิเวศวิทยา คือ การปรับ ปรับตัวเข้าหากันระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ การปรับตัวของมนุษย์นั้นต่างจากสัตว์ตรงที่มันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางวัฒนธรรม นิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือ การศึกษาถึงการปรับตัวหรือความสัมพันธ์ของ วัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การศึกษาวัฒนธรรมของสจิวต์คือ การวิเคราะห์ระบบ

เหมือนกันจะแสดงรูปแบบของพัฒนาการที่เหมือนกัน การศึกษาวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของสจิวต์ เป็นแบบวิวัฒนาการหลายสาย(Multilinear) มากกว่าวิวัฒนาการสายเดียว(Unilinear) เพราะ วัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปท่ามกลางปัจจัยตัวแปรภายนอกมากมายซึ่งได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั่นเอง

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม Cultural Ecology กล่าวถึงปฏิกริยาตอบโต้กันระหว่างมนุษย์ กับ สิ่งแวดล้อม Julian Steward และคนอื่นๆ เช่น Andrew P. Vayda และ Roy a.Rappaport (1968 : 92) เป็นนักนิเวศวิทยาที่ให้ความสนใจในเรื่องธรรมชาติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ และขยายความคิดนี้ออกไปว่าวัฒนธรรม ซึ่งถูกกำหนดโดยสิ่งแวดล้อมนั้นสัมพันธ์กับกายภาพของมนุษย์แต่ธรรมชาติในสิ่งแวดล้อมซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมนั้น จะต้องแยกออกจากธรรมชาติในทางชีวภาพของมนุษย์เพราะเป็นธรรมชาติต่างชนิดกัน Vayda และ Rappaport ยังได้อธิบายต่อไปว่า ร่างกายของมนุษย์นั้นสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างยิ่ง เพราะวาระบบความคิด (ได้แก่ สมอง หัวใจ ต่อมต่าง ๆ เป็นระบบธรรมชาติในร่างกายของมนุษย์ ระบบความคิดจะเป็นอย่างไรอยู่ที่ระบบร่างกาย โดยส่วนรวมจะเป็นอย่างไรด้วย ร่างกายปรกติระบบความคิดก็ปรกติ ผลของความคิดก็ปรกติ ระบบ ความคิดจะตอบสนองกับระบบธรรมชาติ ธรรมชาติเป็นตัวบังคับความคิด แต่ถ้าร่างกายผิดปกติ ระบบความคิดก็จะทำงานไม่สะดวก ไม่คล่องตัว หรือบกพร่อง ต่อให้ธรรมชาติบงการอย่างไรความคิด ที่ออกมาจะไม่เป็นไปตามนั้น ดังนั้น บุคคลจะได้รับความสำเร็จเพียงไรหรือมีพฤติกรรมดีหรือไม่ดี เพียงใดขึ้นอยู่กับร่างกายของตนเอง ถ้ามนุษย์มียืนที่จะทำให้มันสมองดีจะคิดดีและจะเจริญเร็ว เป็น ต้น ที่กล่าวมานี้เป็นจริงเพียงครั้งเดียวยังไม่จบขบวนการยังจะต้องมีธรรมชาติทางสิ่งแวดล้อมมาบาง การอีกส่วนหนึ่งด้วย มิฉะนั้นระบบความคิดดีเพียงใดหากไม่มีสิ่งแวดล้อมมากกระตุ้นความคิด ก็ไม่มี อะไรให้คิดเช่นกัน ในธรรมชาติเดียวกัน ถ้าระบบร่างกาย (ซึ่งก็คือระบบความคิดของมนุษย์) แตกต่าง กันหรือยืนแตกต่างกัน เช่น คนหนึ่งยืนดี อีกคนหนึ่งยืนไม่ดีหรือองคนทั้งสอง นั้นก็คิดไม่ได้เท่ากัน ใน สิ่งแวดล้อมเดียวกันคนจึงเจริญไม่เท่ากัน เป็นต้น เมื่อคนเจริญขึ้นก็จะไปจัดสรรปรุงแต่งธรรมชาติให้ดีขึ้นเพื่อให้ความสะดวกสบายแต่การดำรงอยู่ของมนุษย์

แนวความคิดของสจ๊วตในเรื่องนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม สจ๊วต นิยามคำว่า “นิเวศวิทยา” ว่า นิเวศวิทยาคือการปรับตัวเข้าหากันระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ การปรับตัวของมนุษย์นั้นต่าง จากสัตว์ตรงที่มันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางวัฒนธรรม นิเวศวิทยาวัฒนธรรมคือ การศึกษาถึงการปรับตัว หรือความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การศึกษาวัฒนธรรมของสจ๊วตคือ การ วิเคราะห์ระบบนิเวศวิทยาของสังคมเพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมแต่ละแห่ง ถึงแม้ว่า สจ๊วตจะคิดว่าหลักนิเวศวิทยาเป็นองค์ประกอบสำคัญของสถาบันทางสังคม แต่ก็รู้ดีว่า ไม่มีใคร สามารถอธิบายองค์ประกอบทางวัฒนธรรมได้หมดทุกด้านด้วยแนวคิดทางด้านการปรับตัวทาง นิเวศวิทยา นอกจากนี้สจ๊วตยังได้เน้นถึงความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมแต่ละแห่งอีกด้วยจากการศึกษาของสจ๊วตพบว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อความแตกต่างในการปรับตัวของวัฒนธรรมวัฒนธรรมที่ต่างกันในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เหมือนกันจะแสดงรูปแบบของพัฒนาการที่เหมือนกัน การศึกษาวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของสจ๊วตเป็นแบบวิวัฒนาการหลายสาย Multilinear มากกว่าวิวัฒนาการสายเดียว Unilinear เพราะวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปท่ามกลางปัจจัยหรือตัวแปรภายนอกมากมาย ซึ่งได้แก่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั่นเอง สจ๊วตได้สรุปข้อแตกต่างระหว่างสังคมเรียบง่ายกับสังคมซับซ้อนว่าระบบของสังคมที่ซับซ้อนนั้นประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ มากมายที่ต่างกันและต่างไปจากสังคมแบบง่าย ๆ ระบบที่ต่างกันนี้ถูกนำมาเป็นปัจจัยของการปรับตัวที่ต่างกัน

ทฤษฎีนี้เป็นแนวทางในการหาคำอธิบายความเกี่ยวข้องของภูมิปัญญาและทุนวัฒนธรรมกับ การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ข้อสรุปของทฤษฎีคือพัฒนาการของวัฒนธรรมเกิดจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและกลายเป็นวัฒนธรรมสากลได้ นักมานุษยวิทยาที่สนใจและศึกษาการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยเน้นอิทธิพลของสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญท่านหนึ่งคือจูเลียน สจ๊วต Julian Steward. (1972 : 54) โดยมองเห็นสังคมวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นพลวัตเน้นกระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม เน้นสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่มีความสัมพันธ์กันกับรูปแบบและวิวัฒนาการของวัฒนธรรมในสังคม และส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกัน อย่างแยกไม่ออก วัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และมองว่าการศึกษา

วัฒนธรรมเกิดจากปัจจัยพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ คือ

1 ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมและต้องวิเคราะห์ประสิทธิภาพของวัฒนธรรมที่สามารถนำเอาทรัพยากรมาใช้ให้เป็นประโยชน์สูงสุด

2 รูปแบบพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีวัฒนธรรมโดยวิเคราะห์วิธีการที่มนุษย์ในแต่ละสังคมสร้างวัฒนธรรม กำหนดพฤติกรรม และกิจกรรมต่างๆรวมถึงวิธีการทำงานเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด

3 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบและพฤติกรรมและระบบวัฒนธรรม วิเคราะห์พฤติกรรม และ กิจกรรมในสังคมว่ามีส่วนทำให้สังคมอยู่รอดหรือไม่มีผลกระทบต่อทัศนคติและโลกทัศน์ของคนใน สังคมเพียงใด พฤติกรรมเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ในสังคมมีความเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมและความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมอย่างไร

หลักในการศึกษาทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

1 Biological Approach เป็นการศึกษาลักษณะทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับลักษณะทางร่างกาย หรือทางกายภาพ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่ละน้อย โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อลักษณะทางกายภาพ ดังนี้ Andrew P. Vayda และ Roy A. Rappaport (1968 : 92)

1.1 อาหารและโภชนาการ เป็นการศึกษาในลักษณะของการปรับตัวของร่างกายให้เข้ากับสภาพของอาหารในแต่ละสภาพพื้นที่

1.2 ภูมิอากาศ ศึกษาในลักษณะของการปรับตัวของร่างกายให้เข้ากับสภาพ ภูมิอากาศ

1.3 สิ่งแวดล้อม เป็นผลต่อร่างกาย เช่น การทำให้เกิดโรค หรือทำให้ร่างกายพิการ เสียชีวิต ฯลฯ

2 Psychological Approach เป็นการศึกษาลักษณะทางวัฒนธรรม โดยอาศัยลักษณะของจิตใจ และความรู้ทางจิตวิทยา ในเรื่องของการใช้ชีวิต (Life form) 6 รูปแบบ คือ

2.1 หลักทฤษฎีและเหตุผล

2.2 ยึดมั่นเอาประโยชน์เป็นหลัก

2.3 ลักษณะของจิตใจที่ชื่นชมศิลปะ

2.4 ลักษณะของชื่อเสียง การได้รับยกย่อง

2.5 ลักษณะคนที่เน้นอำนาจ สร้างความสุข ความพึงพอใจให้กับตนเอง

2.6 ลักษณะเคร่งศาสนา โดยคำนึงถึงศาสนาเป็นหลัก 3. Study in Expressive

Behavior เป็นการศึกษาบุคลิกภาพจากพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออก

3 Sociological Approach เป็นการศึกษากระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการพัฒนาการของบุคลิกภาพของคนในแต่ละสังคม ซึ่งก็คือ วัฒนธรรมที่แต่ละสังคมมีแบบแผนที่แตกต่างกันไป

ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมาศึกษาในเรื่องภูมิปัญญาและทุนวัฒนธรรมในด้าน การปรับตัว การพัฒนารูปแบบ และการยอมรับภูมิปัญญาและนวัตกรรมต่างๆ อันเกี่ยวข้องกับทุน ธรรมชาติและทุนวัฒนธรรม นอกจากนี้มีข้อพิจารณาเกี่ยวกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมแล้วด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องนำมาพิจารณาร่วมกันเพราะวัฒนธรรม ช่วยให้นักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เป็นพื้นฐานของการพัฒนาในด้านต่างๆ แม้กระทั่ง เทคโนโลยี เพื่อความเจริญและความอยู่รอดของมนุษย์

2.7.1.4 ทฤษฎีเสริม

ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์ มาจากคำในภาษาอังกฤษ Aesthetics บัญญัติโดย นักปราชญ์ชาวเยอรมันชื่อ อเล็กซานเดอร์ โบมการ์เต็น (Alexander Baumgarten (1734 :1781)โดยนำรากศัพท์จากภาษากรีกว่า Aesthetics แปลว่า ความรู้สึกทางการรับรู้ (Sense Perception) โดยมีที่มาจาก ปราชญ์ สมัยกรีกทั้งหลาย เช่น อริสโตเติล เพลโต ได้ถกเถียงปัญหาเกี่ยวกับความงามในด้านต่างๆ เช่น ความงามคืออะไร ค่าของความงามนั้นเป็นจริงที่อยู่โดยตัวมันเองหรือไม่ หรือว่าค่าของความงาม เป็นเพียงข้อความที่เราใช้กับสิ่งที่เราชอบ ความงามกับสิ่งที่งามสัมพันธ์กันอย่างไร มีมาตรการ ตายตัว อะไรหรือไม่ ที่ทำให้เราตัดสินได้ว่า สิ่งนี้งามหรือไม่งามอย่างไร ปัญหาเกี่ยวกับความงาม ดังกล่าว ได้มีการถกเถียงกันมาตลอด ซึ่งโบม การเต็น ได้มีความสนใจในปัญหาความงามนี้มาก จึงได้ ทำการค้นคว้ารวบรวมความรู้เกี่ยวกับความงามนี้มาไว้ที่เดียวกันอีกทั้งได้พัฒนาความรู้เพิ่มเติม ให้มี เนื้อหาสาระเข้มข้น แล้วตั้งชื่อวิชาที่เกี่ยวกับความงามหรือวิชาเกี่ยวกับความรู้สึกทางการรับรู้ความ งามของมนุษย์ว่า Aesthetics ส่วนในภาษาไทยใช้คำว่า สุนทรียศาสตร์ เป็นคำแปลจากคำ

Aesthetics โดยมาจาก คำสมาส สองคำ คือ สุนทรีย์+ศาสตร์ สุนทรีย์ แปลว่า ดีงาม ศาสตร์ แปลว่า วิชา ความรู้ ถ้าแปลตรงตัวตามรากศัพท์ สุนทรีย์ศาสตร์ ก็คือ วิชาความรู้ว่าด้วยความงามนอกจากนี้ ยังมีผู้ให้คำนิยามและความหมายของ สุนทรีย์ศาสตร์ไว้โดยเฉพาะอีกมากมายดังจะยกตัวอย่างที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1 จากพจนานุกรมศัพท์ศิลปะไทย-อังกฤษ พ.ศ. 2530 สุนทรีย์ศาสตร์ คือวิชาที่ว่าด้วยความงาม ซึ่งในคุณค่าของสิ่งที้งาม ไพเราะหรือรื่นรมย์ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติหรืองานศิลปะ

2 จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 สุนทรีย์ศาสตร์ คือวิชาที่ว่าด้วยความงาม

3 จากพจนานุกรมของ Webster สุนทรีย์ศาสตร์ คือ การศึกษาหรือปรัชญาแห่งความงาม, ทฤษฎีว่าด้วยวิจิตรศิลป์และความรู้สึกของบุคคลที่ต่อวิจิตรศิลป์"

4 จากหนังสือศิลปะสงเคราะห์ โดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี สุนทรีย์ศาสตร์ หมายถึง การศึกษาความรู้สึกโดยธรรมชาติ ของคนเราทุกคนซึ่งรู้จักค่าของวัตถุที่งาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเสียง และถ้อยคำที่ไพเราะ (29)

5 จาก Runes (Runes) นักปรัชญาชาวอังกฤษสุนทรีย์ศาสตร์ คือ ศาสตร์ว่าด้วยความงามหรือสิ่งที้งาม โดยเฉพาะก็คือความงามในศิลปะ พร้อมด้วยมาตรการสำหรับทดสอบคุณค่าศิลปะมนุษย์กับการศึกษาด้านความงาม)

จากความหมายและคำนิยามของคำว่า สุนทรีย์ศาสตร์ จะพบข้อสรุปร่วมกันก็คือนวิชาที่ว่า ด้วยความงามซึ่ง ในคุณค่าของความงาม แต่เมื่อขยายความให้ลุ่มลึกต่อไปในประเด็นที่ว่า ความงาม นั้นมีความหมาย และขอบข่ายครอบคลุมมากน้อยแค่ไหน จะมีข้อโต้แย้งตามมามากมาย จาก อดีตจนถึงปัจจุบันความเข้าใจทางด้านความงามของมนุษย์ มีความแตกต่างกันออกไป มีการถกเถียง กันกันเรื่องปัญหาความงาม ปรัชญาของความงาม มาตลอดเวลา นักปรัชญา และนักการศึกษาด้านศิลปะได้ให้ ความหมายของความงามในแง่ปรัชญา หรือทฤษฎีไว้หลายแง่หลายมุม ดังจะยกตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้ (วิฒนพร เชื้อนสุวรรณ. 2546 : 295-306)

โฮเมอร์ (Homer) จินตกวีสมัย กรีกโบราณ กล่าวว่า ความงาม คือ ความมหัศจรรย์ อาจเป็น เพราะว่ ความงามเป็นความรู้สึกเฉพาะตัวอันลึกซึ้งภายในจิตใจที่อธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ยากยิ่ง

โสเครติส (Socratis) นักปรัชญาสมัยกรีกโบราณ กล่าวว่า ความงามคือ ความเหมาะสมของ สัดส่วนเช่น ความงามของคนจะต้องมีสัดส่วน 8 ส่วน โดยยึดเอา สัดส่วนของศีรษะเป็นหลัก สัดส่วนของอาคาร จะต้องมีส่วนเป็น 1:3:5 คือสูง 1 ส่วน กว้าง 3 ส่วน ยาว 5 ส่วนโดยยึดส่วนสูงเป็นหลัก เช่นวิหารพาร์เธนอน จัดว่าเป็นวิหาร ที่มีสัดส่วนเหมาะสมที่สุดเรียกสัดส่วนนี้ว่า Golden Mean Rectangle

อริสโตเติล (Aristotle) นักปรัชญา สมัยกรีกโบราณและเป็นศิษย์เอก ของเพลโต กล่าวว่า ความงามคือการเลียนแบบธรรมชาติและยังเชื่อว่า ศิลปะ คือ การเลียนแบบธรรมชาติด้วย อริสโตเติล มีความเชื่อเรื่อง รูปแบบ ที่เป็นมาตรฐานความงามแตกต่างไปจากเพลโต คือ เขาเชื่อว่าแบบที่เป็นต้นแบบจริง ๆ นั้น ปรากฏ อยู่บนโลกนี้เองถ้าถามว่า แบบอยู่ที่ไหน อริสโตเติล จะชี้ลงไปที่พื้นโลก

เพลโต (Plato) นักปรัชญา ร่วมสมัยกับโสเครตีสกล่าวว่า ความงามคือ การเลียนแบบเพลโต ถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีแบบที่เป็นมาตรฐานของมันอยู่แล้ว ความงามก็มีแบบของความงามอยู่แล้ว ศิลปินที่สามารถสร้างงานศิลปะ ได้ใกล้เคียงกับแบบที่เป็นมาตรฐานมากที่สุด จะได้รับการยกย่องว่าเป็นศิลปินชั้นเยี่ยม ถ้าถามเพลโตว่าแบบที่ว่ามันน้อยอยู่ที่ไหน เพลโตจะชี้ขึ้นเบื้องบน แสดงนัยว่าต้นแบบนั้น อยู่ที่เพราะเจ้าและยังกล่าวอีกว่า ความงามคือ ความบริสุทธิ์ และชัดเจน และหนุ่มสาวทั้งหลายไม่ควรมีความละอาย ต่อเรือนร่างอันบริสุทธิ์สมบูรณ์ของตน

จอร์จ สันตะยานา (George Santayana) นักสุนทรียศาสตร์ยุคใหม่ กล่าวว่า ความงาม คือ สิ่งที่ทำให้ความ เพลิดเพลินเมื่อเรารับรู้ หรือเห็นสิ่งที่งาม และเชื่อว่า ความงาม กับความดี เป็นสิ่งเดียวกัน

เอมมานูเอล คานท์ (Emmanuel Kant) เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน กล่าวว่า ความงาม เป็น สิ่งที่ดีเป็นความสุขความเพลิดเพลินและความพึงพอใจ

เฮอเบิร์ต รีด (Herbert Read) นักปรัชญาชาวอังกฤษ กล่าวถึงความงามว่า เป็นเอกภาพ หรือความเป็นหน่วยที่สมบูรณ์ของมูลฐานของศิลปะ ซึ่งเป็นผลมาจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์

การรับรู้ความงามของมนุษย์

มนุษย์เป็นผู้ที่มีความรู้สึกด้านความงาม โดยเฉพาะความงามด้านศิลปะเพราะการสร้างสรรค ผลงานทางศิลปะทั้งหมด เกิดขึ้นจากมนุษย์ทั้งสิ้น แต่ความรู้สึกด้านความงามของมนุษย์นั้น มีความ แตกต่างกันไป แต่การรับรู้ความงามของมนุษย์ไม่ว่าจะรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสใด ๆ ก็ตาม สามารถวิเคราะห์ได้ว่ามนุษย์จะรับรู้ความงามได้ 3 ประการคือ

เมื่อพิจารณาโดยยึดองค์ประกอบพื้นฐานของสถานการณ์ทางศิลปะดังที่กล่าวถึงข้างต้นเป็น แกน สามารถเทียบเคียงกับทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์หลักได้ 4 แนวดังนี้คือ

1 ทฤษฎีมิเมติก (Mimetic Theories) เป็นแนวทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับความเป็นสากลหรือธรรมชาติ การพิจารณาคุณค่าของงานศิลปะในแนวนี้ คือ การพิจารณาระดับความใกล้เคียงหรือความเหมือนกับต้นแบบในความสากลจากธรรมชาติ หรือจากชีวิต ดังนั้นวิถีทางการสร้างงานศิลปะของศิลปินที่ทำงานตามแนวมิเมติกนี้ คือลอกเลียนแบบให้เหมือนจริงให้ได้มากที่สุด

2 ทฤษฎีแพรกเมติก (Pragmatic Theories) เป็นแนวทางที่มีผู้ชมเป็นแกนกลางเน้นการเป็นกระบวนการ หรือการเป็นสื่อกลาง ดังนั้น งานศิลปะในแนวนี้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่ทำให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งในตัวผู้ชม การพิจารณาคุณค่าของงานศิลปะในแนวแพรกเมติก คือการพิจารณาตามระดับที่งานศิลปะจะสามารถสร้างความพึงพอใจ หรือ ความรู้สึกหนึ่งในตัวผู้ชมหรือประสิทธิภาพของงานศิลปะในการให้สาระความรู้แก่ผู้ชม ซึ่งสามารถใช้เป็นหลัก หรือแนวทางในการประเมินคุณค่าของงานศิลปะในโอกาสต่อไปในภายหน้า

3 ทฤษฎีเอกเพรสซีฟ (Expressive Theories) เป็นแนวทฤษฎีที่ยึดตัวศิลปินผู้สร้างงานศิลปะเป็นศูนย์กลาง ความหมายของศิลปะตามแนวนี้ คือ การแสดงออกตามอารมณ์ หรือความรู้สึกของศิลปิน ดังนั้นการประเมินคุณค่าของงานศิลปะในแนวนี้ คือการพิจารณาจากระดับที่งานศิลปะสามารถแสดงออกซึ่งอารมณ์ของศิลปิน

4 ทฤษฎีออบเจกทีฟ (Objective Theories) เป็นแนวที่ยึดงานศิลปะเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ เป็นแนวทฤษฎีที่มีความเชื่อว่า งานศิลปะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในตัวของมันเองโดยไม่จำเป็นต้องอาศัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.8.1 งานวิจัยในประเทศ

สมศักดิ์ ทองแก้ว (2558) การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดฉะเชิงเทรา

สาขาวิชาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ในการสร้างผลิตภัณฑ์จักสาน ซึ่งเป็นงานจักสานท้องถิ่นของชุมชน ทิมิ เอกลักษณ์และเป็นที่รู้จักทั้งในและต่างประเทศ เป็นวิถีชีวิตและเป็นรายได้ของชุมชน ควบคู่กับการเผยแพร่และสืบสานองค์ความรู้โบราณจากรุ่นสู่รุ่น มีวิธีการศึกษารวบรวมข้อมูลโดยการเก็บข้อมูลทางเอกสารและข้อมูลทางภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์ และการเข้าร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนและการเรียนรู้พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนรวมถึงการนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาตามแนวทางของหลักการออกแบบ โดยนำตัวอย่างที่พัฒนาไปประยุกต์ใช้ในงานผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการต่อการนำผลิตภัณฑ์ชุมชนมาประยุกต์ใช้ในงานออกแบบด้านต่างๆ และเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการสร้างสรรค์ชุดผลิตภัณฑ์ชุมชนใหม่

Yazdani วัศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวประเทศอิหร่านมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมที่พัฒนารายได้ในโลกปัจจุบัน และพื้นที่ส่วนใหญ่ของโลก การท่องเที่ยวนั้นเป็นเสมือนปัจจัยของการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ เมื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความเจริญมากขึ้น ก็เท่ากับเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นผลกระทบที่สอดคล้องกันอย่างเห็นได้ชัด และนักท่องเที่ยวก็ต้องการสิ่งของต่างๆ ทั้งของที่สามารถใช้ได้ และของที่ระลึก ซึ่งเขาเหล่านั้นมักเลือกซื้องานฝีมือและงานศิลปะ (Marzieh Yazdani, 2007)

Ghimire ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลของเกษตรกรในการพึ่งพาทรัพยากรไม้ไผ่สำหรับการดำรงชีวิตในชนบทในเขต ลาลิตปูล ประเทศเนปาล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและประเมินผลการพึ่งพาทรัพยากรไม้ไผ่ของเกษตรกรในการดำรงชีวิตในชนบท

ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาและประเมินทรัพยากรไม้ไผ่ สำหรับการดำรงชีวิตของคนในชนบท ในเขต ลาลิตปูล (altpur) ประเทศเนปาล ไม้ไผ่เป็นทรัพยากรที่สำคัญของคนในแถบนี้และเป็นสิ่งหนึ่งที่สร้างรายได้สำหรับคนจน และคนที่ ไร้ที่ทำกิน ชุมชนจำนวนมากของประเทศเนปาลปลูกไม้ไผ่ไว้ที่บ้าน และการทำงานหัตถกรรมไม้ไผ่ คือ อาชีพดั้งเดิมของคนถิ่นนี้ แต่ปัจจุบันแม้จะมีทรัพยากรไม้ไผ่มากมายแต่ผู้ผลิตสินค้าหัตถกรรม ขาดความรู้ที่เหมาะสม รวมถึงทักษะความชำนาญ เครื่องมือตลาดส่งสินค้า และเงินทุนสนับสนุน จึงควรสนับสนุนให้มีการพัฒนาทั้งคั้นความรู้ และความชำนาญให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อแก้ปัญหาความยากจนในอนาคต (Anana234Ghimire, 2008)

อัญชลี คงทอง (2553) การศึกษาเรื่อง แบบอย่างในการพัฒนาอาชีพจักสานอำเภอ พนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของกลุ่มอาชีพจักสาน และปัจจัยหลักของ ความสำเร็จของการพัฒนาอาชีพของกลุ่มจักสานอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี มีวิธีการศึกษาโดย การวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า พัฒนาการของกลุ่มอาชีพจักสาน เริ่มจากการรวมกลุ่มอาชีพจักสานตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2521 โดยมีสมาชิกเพียง 3 คน รูปแบบผลิตภัณฑ์เป็นเครื่องใช้ทั่วไป เช่น ตะกร้า กระเป่า กระจาด พัด เป็นต้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจักสานกับกลุ่มภายนอกชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ เป็น การพูดคุย สำหรับการถ่ายทอดความรู้ เป็นลักษณะแบบกลุ่มครอบครัว และเครือญาติ จากรุ่นสู่รุ่น และเพื่อนบ้าน ด้วยวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มในระยะ เริ่มต้นนี้ ยังไม่มีมีการร่วมกันเป็นลายลักษณ์อักษร มีการพึ่งพาอาศัยกัน และช่วยเหลือกัน จน สามารถพัฒนาเป็น ผลิตภัณฑ์ในปัจจุบันสำหรับปัจจัยหลักของความสำเร็จของการพัฒนาอาชีพของ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มจักสานนั้นควรมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้ ได้แก่ 1) ด้านผู้นำกลุ่ม ควร เป็นผู้นำตามธรรมชาติที่มี อาชีพจักสานเป็นทุนเดิม มีการเต็มใจที่จะทำงานเพื่อส่วนร่วม เป็นผู้นำที่ เสียสละ อดทน มองการณ์ ไกล มีวิสัยทัศน์ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าแสดงออกใน เรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อส่วน ร่วม 2) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ทางกลุ่มได้ข้อสรุปว่าการอยู่ร่วมกัน เป็นกลุ่ม ควรมีความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่มเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย จะทำให้กลุ่มมีความแนบแน่นต่อกัน มีพลังการทำงานที่ เข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด 3) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า การทำงานในรูปแบบกลุ่ม ถ้าจะให้ประสบผลสำเร็จต้องให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุก ขั้นตอนสมาชิกจะมีความ ผูกพัน เหนียวแน่นกับกลุ่มและทำให้เกิดพลังในการทำงาน 4) ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่ากลุ่ม อาชีพจักสานควรให้ความสำคัญต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มขึ้นควรมี

การวางแผนสำหรับการสืบทอด อาชีพจักสาน เพื่อให้กลุ่มคงอยู่ได้ตลอดไป มิฉะนั้นแล้ว กลุ่มอาจจะล่มสลาย เพราะงานจักสานต้องมี การฝึกฝนให้เกิดความเป็นความชำนาญ เป็นการสั่งสม ประสบการณ์แล้วสืบทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อไป ในลักษณะครูสอนศิษย์ พ่อสอนลูก พี่สอนน้องต่อไปเรื่อย ด้วยการฝึกจนปฏิบัติจริง และ 5) ด้านการ ช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน กลุ่มอาชีพจักสานควร ได้รับการช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนต่อไป เนื่องจากการพัฒนาอาชีพจักสานให้ก้าวหน้าขึ้นนั้น ต้องมีปัจจัยหลายๆ ด้านเข้ามาเกี่ยวข้องและ ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้มีทั้งสิ่งที่กลุ่มสามารถทำได้ และ สิ่งที่กลุ่มต้องพึ่งพาอาศัยจากภายนอกชุมชนเข้ามา ช่วยเหลือด้วย เช่น ด้านการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

Graciela Pant, et al. ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมดินเผาเพื่อพัฒนาชีวิต เกษตรกรในชุมชน เนเวสุเอลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมดินเผา เน้นหนักเรื่อง การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจในประเทศเวเนซุเอล่า

ผลการศึกษาพบว่า วิถีใหม่ที่นำไปสู่ความสนใจเกี่ยวกับงานฝีมือ คือ การมีส่วนร่วมของกลุ่ม ผู้หญิง กลุ่มคนหนุ่มสาว เด็ก และทุกครอบครัว กิจกรรมต่างๆ เริ่มต้นด้วยการนำเรื่องเศรษฐกิจมา เป็นกลไกผลักดันให้เกิดการผลิตการฝึกหัด การทำงานหัตถกรรม และเริ่มเชื่อมโยงกับระบบการค้า ขยาย ซึ่งกลายเป็นรายได้พิเศษของครอบครัวอย่างรวดเร็ว จึงควรเร่งพัฒนาโดย ทางภาครัฐ วมหาวิทยาลัย ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังเพื่อให้ชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้น กับงานหัตถกรรมที่ยังดำรงอยู่สืบไป (Graciela Panti, et al, n.d.)

อติธยา สิริพันธ์ (2554) การศึกษาเรื่อง การพัฒนาการจัดการความรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้าน หัตถกรรมไม้เฟอร์นิเจอร์การบริหารส่วนตำบลอ่าวตง อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง

มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ สภาพปัญหา และนำเสนอแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมไม้ไผ่ขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวตง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดตรัง ผลการศึกษาพบว่า 1. กระบวนการในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมไม้ไผ่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างหรือการได้รับองค์ความรู้ส่วนใหญ่มีการเรียนรู้มาจากบรรพบุรุษและการได้รับการฝึกอบรมนำมาปฏิบัติจนเกิดเป็นองค์ความรู้ 2) การจัดเก็บองค์ความรู้ส่วนใหญ่จัดเก็บไว้ในรูปแบบของการจดจำ ประสบการณ์ในการทำงาน บางส่วนมีการจดบันทึกไว้ในสมุดบันทึกส่วนตัวหรือตำรา ซึ่งมักจะเก็บเป็นความลับ 3) การเผยแพร่และการสืบทอดองค์ความรู้มีการกระจายความรู้กันในวงแคบๆ มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และ 4) การใช้องค์ความรู้ ได้มีการนำความรู้มาใช้ปฏิบัติและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม 2. องค์การบริหารส่วนตำบลยังเข้ามามีบทบาทน้อยในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมไม้ไผ่ การดำเนินการในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นการสนับสนุนงบประมาณ แต่ยังไม่มีการติดตามประเมินผลที่เป็นรูปธรรม และขาดการดำเนินงานด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต่อเนื่องเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3. สภาพปัญหาในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างหรือได้รับความรู้อยู่ในวงจำกัด การจัดเก็บความรู้ส่วนใหญ่เป็นความรู้แบบฝังลึกในตัวปราชญ์ การจดบันทึกมีน้อย การถ่ายทอดความรู้ภายในวงจำกัดและถ่ายทอดในเครือญาติ การขาดความเชื่อถือในภูมิปัญญาท้องถิ่น 4. แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ 1) การค้นหาความรู้ 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ 3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ 4) การประมวลผลและการกลั่นกรองความรู้ 5) การเข้าถึงความรู้ 6) การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และ 7) การเรียนรู้ มาใช้พัฒนาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมไม้ไผ่ให้เป็นระบบและเป็นรูปธรรม

บุญเรือง สมประจบ (2557) ศึกษาวิจัยเรื่อง หัตถกรรมจักสานภาคกลาง : การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการผลิตและการพัฒนาเชิงพาณิชย์

การวิจัยศึกษา พบว่า ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมจักสานภาคกลาง เป็นอาชีพเสริมที่สำคัญเพื่อช่วยเหลือประชาชน ถือเป็น จุดเริ่มต้นของหมู่บ้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน บ้านยางทอง ตำบลบางเจ้าฉ่า และมีการทำเป็นอาชีพ ในจังหวัดอ่างทอง และได้พัฒนาการจักสานเข้าสู่การส่งออกในระดับสากล ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้าน ประเภทของงานจักสานพบว่า เป็นงานจักสานที่เกี่ยวกับเครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวัน ภูมิปัญญา พื้นบ้านด้านกระบวนการผลิตงานหัตถกรรมจักสานภาคกลาง ในด้านลักษณะของประโยชน์ใช้สอย

พบว่า ผลิตเป็นเครื่องใช้สอยและของประดับตกแต่ง และเฟอร์นิเจอร์เครื่องเรือน ด้านรูปแบบของ การจักสานพบว่า ผลิตเป็นกระเป่า ตะกร้า ก่องเครื่องใช้ และออกแบบตามคำสั่งของลูกค้า ด้าน ลวดลายของการจักสานพบว่า ลวดลายที่ใช้สานนั้น มีลายแม่บท ลายขัดดอกพิกล ลายรวงข้าว ลายขีด และลายมัดย้อม เป็นต้น ด้านวัสดุที่ใช้ในการจักสานพบว่า ใช้ไม้ไผ่สีสุกและผักตบชวา ด้าน เครื่องมือที่ใช้ในการจักสานใช้มีดเหลาตอก เรียดตอก และหุ่นไม้หรือโฟม ด้านการบำรุงรักษา เครื่องมือจักสาน พบว่าจะทำความสะอาดและจัดเก็บดูแลให้มีความคมอยู่เสมอโดยเฉพาะมีดเหลา ตอก ด้านวิธีการจักสานไม้พบว่า เริ่มจากวิธีการจักตอก การสานขึ้นรูป ใช้กับหุ่นไม้หรือหุ่นโฟม นำไปตากแดด 1 วัน เพื่อไล่ความชื้นออก ก่อนนำไปเคลือบเงา และด้านการอนุรักษ์และการพัฒนา งานจักสานให้ยั่งยืนพบว่า ควรรักษารูปแบบผลงานเก่าๆที่มีเอกลักษณ์ไว้ ในขณะที่เดียวกันสามารถ พัฒนารูปแบบใหม่ๆให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า ส่งเสริมให้มีการใช้วัสดุที่มีอยู่ใน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ท้องถิ่น หรือการใช้เศษวัสดุที่เหลือใช้มาสร้างงานและต้องถ่ายทอดวิธีการงานจักสานให้กับลูกหลาน และ ผู้สนใจการพัฒนารูปแบบงานหัตถกรรมจักสานภาคกลางเพื่อเพิ่มคุณค่าทางวัฒนธรรมและมูลค่าเชิงพาณิชย์พบว่า ด้านรูปแบบของงานหัตถกรรมจักสานภาคกลางควรจะใช้รูปแบบศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีมาแต่สมัยโบราณและเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคและสื่อถึงเอกลักษณ์ของงานจักสานภาคกลาง ได้แก่ รูปแบบกลองยาว รูปแบบที่วิดน้ำ เป็นต้น ด้านลวดลายใช้ลายที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย เช่น ลายมัดย้อม ลายผ้าขิด แต่ช่างสามารถพัฒนาลวดลายใหม่ได้โดยการประยุกต์ขึ้นมาให้ตรงกับความต้องการของตลาด ด้านกระบวนการผลิตใช้แบบภูมิปัญญาดั้งเดิม รักษางานจักสานด้วยมือ แต่อาจมีการใช้เทคโนโลยีทางด้านเครื่องมือเครื่องจักรเข้าไปช่วย เช่น การตัด การย้อมให้เกิดลวดลายสวยงามและประณีตมากขึ้น ด้านวัสดุควรมีการใช้วัสดุที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ฉะนั้น การจะพัฒนางานหัตถกรรมจักสานจึงต้องมองหาวัสดุใหม่ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ไม้ไผ่ ผักตบชวา เป็นต้น ปัจจัยแห่งความสำเร็จในด้านการผลิตงานหัตถกรรมจักสานในภาคกลางเพื่อพัฒนามูลค่าเชิงพาณิชย์ ยังคงตั้งอยู่บนฐานแนวความคิดและภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับแนวคิดใหม่ เพื่อบูรณาการแนวคิดดั้งเดิมเข้ากับแนวคิดใหม่ โดยเฉพาะการพัฒนาารูปแบบและลวดลายใหม่ เพื่อเพิ่มทั้งคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและผู้บริโภค

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ในการดำเนินงานวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

3.1 เพื่อศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

3.2 เพื่อกำหนดปัจจัยในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

วิธีการดำเนินงานวิจัย แต่ละขั้นตอนประกอบไปด้วย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลและผู้ประเมิน
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การสร้างเครื่องมือ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 เพื่อศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญและนักปราชญ์ ด้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่น เชิงคุณภาพศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญและนักปราชญ์ด้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่น โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ผู้เชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่น จำนวน 3 ท่าน

(1) รศ. สถาพร ตีบุญมี ณ ชุมแพ คณะบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

(2) ดร. ธัญญา ทวีวัฒน์ หัวหน้าสาขาวิชาออกแบบสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

(3) คุณ สุพรรณ แกนสงค์ หัวหน้ากลุ่มชมรมผู้สูงอายุหัตถกรรมจักสาน จังหวัดนครสวรรค์

3.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

3.1.2.1 การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured interview) เพื่อสอบถามข้อมูลด้านความต้องการรูปแบบผลิตภัณฑ์

3.1.2.2 ศึกษาทฤษฎีเอกสารที่เกี่ยวข้อง และรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่จากการสัมภาษณ์ เพื่อนำไปใช้ในการสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ภายใต้กรอบแนวคิดด้านการใช้งานและการใช้ประโยชน์จากการพัฒนาผลิตภัณฑ์

3.1.2.3 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์เพื่อทำการตรวจสอบและปรับปรุง

3.1.2.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วไปใช้ในการเก็บข้อมูล

3.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูล (Data collection) เป็นขั้นตอนที่สำคัญ ในการศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับด้านงานหัตถกรรมจักสานท้องถิ่น ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะทำมาศึกษาวิเคราะห์และสรุปเป็นแนวทางพัฒนาต่อไปในการเก็บรวบรวมที่เกี่ยวข้องโดยทำการสัมภาษณ์ นำมาสรุปผล

3.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้จากผู้เชี่ยวชาญและนักปราชญ์ด้านงานหัตถกรรมจักสานท้องถิ่น โดยอาศัยนำผลมาวิเคราะห์ในรูปแบบความเรียง เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบ

3.2 เพื่อกำหนดปัจจัยในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

3.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ กลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอายุ 30 - 60 ปี ในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 16,778 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอายุ 30 - 60 ปี ในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 100 คน ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 10% โดยตารางสุ่มกลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane)

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง (structure interview) เรื่องความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาใหม่ของผู้บริโภค วัดค่าแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับของลิเคอร์ต ปรากฏความเชื่อมั่นมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha) = 0.829 ถือว่าอยู่ในระดับดี

การวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) เพื่อค้นหาปัจจัยที่สามารถส่งผลต่อการนำมาประยุกต์สู่การสร้างสรรคผลิตภัณฑ์ใหม่ได้อย่างเหมาะสม (Egwutvongsa. S., 2022)

3.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บแบบสอบถามประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นำกลับมาสรุปผลที่ได้ในรูปแบบข้อมูลเชิงปริมาณ

3.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามประเมินความพึงพอใจ นำความคิดเห็นที่มีต่อผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มาวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และนำส่วนเบี่ยงเบนค่ามาตรฐาน (Standard Deviation : SD) โดยแบ่งเกณฑ์ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- 4.51 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด
 3.51 – 4.50 หมายถึง มาก
 2.51 – 3.50 หมายถึง ปานกลาง
 1.51 – 2.50 หมายถึง น้อย
 1.00 – 1.50 หมายถึง น้อยที่สุด

3.2.4.1 นำแบบประเมินที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์ และตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดในการวิจัย (Index of Objective Congruence: IOC) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจำนวน 3 ท่าน ดังนี้

(1) รศ.ดร.ฉันทนา วิริยเวชกุล อาจารย์ประจำสาขาเทคโนโลยีและการออกแบบ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

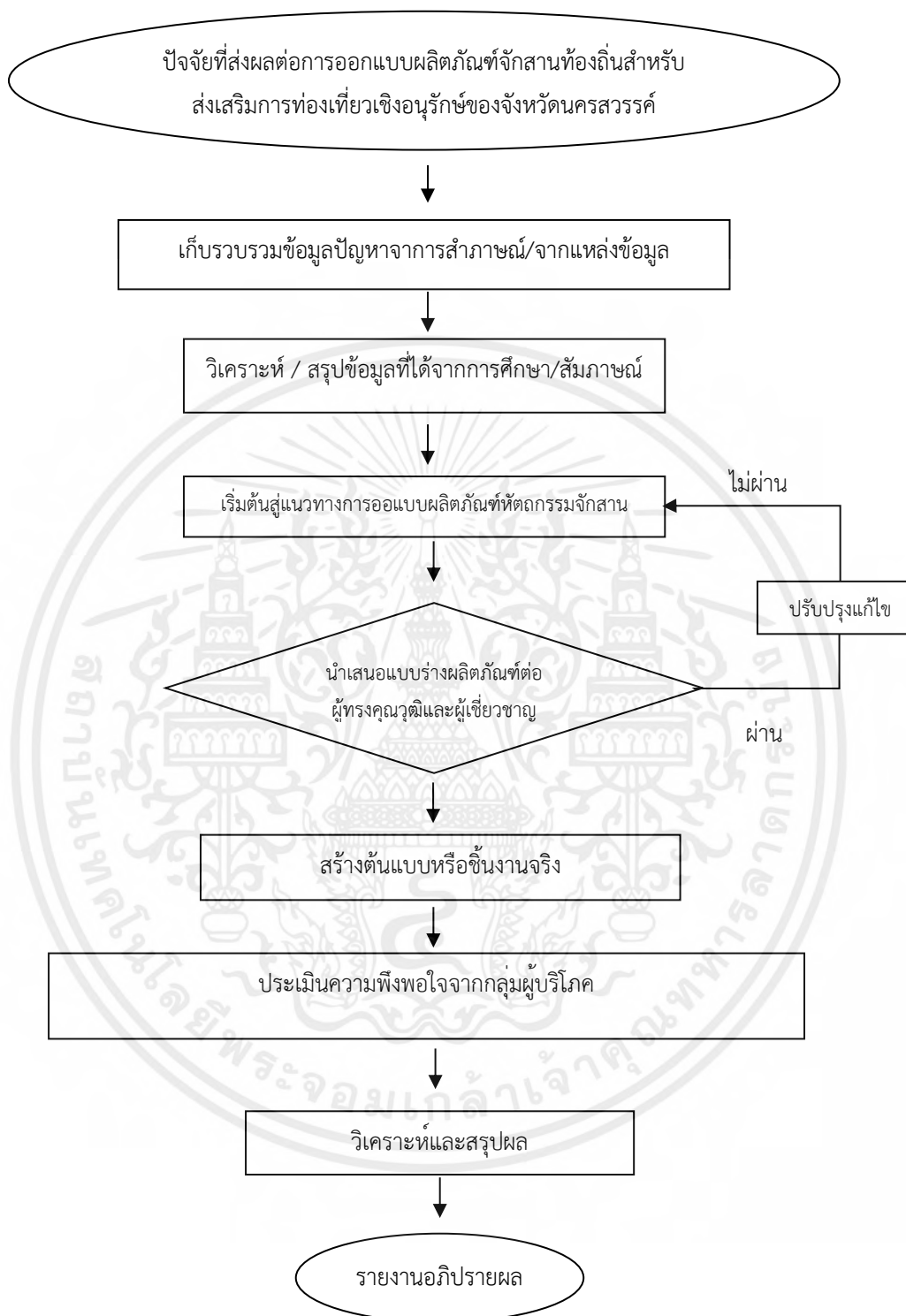
(2) รศ.ดร.สุวรรณา เบ็ญทอง อาจารย์ประจำสาขาเทคโนโลยีและการออกแบบ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

(3) ผศ.ดร.ธนิษฐ์ รัตน์โอฬาร อาจารย์ประจำสาขาเทคโนโลยีและการออกแบบ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา (Content Validity) และข้อเสนอแนะดังนี้

- 1 หมายถึง แน่ใจในคำถามนั้นสอดคล้องกับนิยามศัพท์
 0 หมายถึง ไม่แน่ใจในคำถามนั้นสอดคล้องกับนิยามศัพท์
 -1 หมายถึง แน่ใจในคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับนิยามศัพท์
- จากคะแนนนำผลการพิจารณามาคำนวณจากสูตร
- $$IOC = \frac{\sum N/R}{N}$$
- IOC หมายถึง ดัชนีความสอดคล้อง
 R หมายถึง คะแนนการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ
 N หมายถึง จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ

3.3 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 3.1 แผนภูมิแสดงขั้นตอนการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จกสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลการศึกษาเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์และแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญและแบบสอบถามความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย ที่มีต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลและเรียบเรียงตามวัตถุประสงค์ของวิจัยทั้ง 2 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาปัจจัยในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

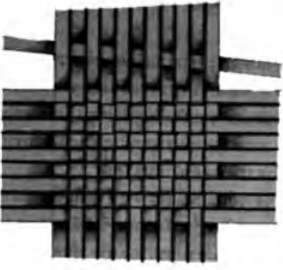

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น โดยการลงพื้นที่ศึกษาเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ การจดบันทึกข้อมูลเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการออกแบบผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น และขอรับความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านหัตถกรรมจักสานท้องถิ่นรวมถึงผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

4.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากการสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูล และการสัมภาษณ์ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ในรายละเอียดข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการออกแบบงานผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านวัสดุจักสานท้องถิ่น คุณ สุพรรณ แกนสงค์ หัวหน้ากลุ่มชมรมผู้สูงอายุหัตถกรรมจักสาน จังหวัดนครสวรรค์ คุณ หนู สัจฉนวน เจ้าหน้าที่กลุ่มชมรมผู้สูงอายุหัตถกรรมจักสาน จังหวัดนครสวรรค์ คุณ จันทร์ ทาเหล็กเจ้าหน้าที่กลุ่มชมรมผู้สูงอายุหัตถกรรมจักสาน จังหวัดนครสวรรค์ ได้ให้ข้อมูลตรงกันว่า วัสดุจักสานในท้องถิ่นมีมากมาย เช่น หวาย ไบลาน เตย กระจูด ฟาง ย่านลิเภา ผักตบชวา กก เป็นต้น แต่วัสดุที่นำมาทำจักสานที่มีมากในชุมชนและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และสามารถเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนที่ดี ที่สุดคือ ไม้ไผ่ เป็นวัตถุดิบจากธรรมชาติที่นิยมนำมาทำเครื่องจักสานกันแพร่หลายที่สุด เพราะมีทั่วไปแทบทุกภาคของประเทศ ไม้ไผ่ชุมชนมีหลายชนิด แต่ละชนิดมีคุณสมบัติที่สามารถนำมาใช้ทำเครื่องจักสานได้ดีแตกต่างกันไป ซึ่งไม้ไผ่ที่นิยมปลูกกันในท้องถิ่นมากคือ ไม้ไผ่นวล ไม้ไผ่สีสุก ไม้ไผ่ขาง และ ไม้ไผ่บง หรือไผ่ตง ซึ่งหาปลูกง่ายในท้องถิ่น และสามารถนำมาทำมาเพิ่มรายได้เสริมให้แก่ชุมชนอีกด้วย ซึ่งลวดลายในผลิตภัณฑ์ จักสานท้องถิ่น จะมีลักษณะเฉพาะและมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นโดยแบ่งกลุ่มแม่ลายจักสานเป็น 4 ประเภทคือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.1 ลายจักสาน

<p>1.ลายขัด</p> 	<p>ประกอบด้วยเส้นตั้งหรือเส้นยืนจำนวน 1 เส้น ขัดกันเสมอ เป็นลวดลายพื้นฐานของการทำ เครื่องจักสาน มีวิวัฒนาการมาจากการสาน ขัดกันระหว่างเส้นตอกแนวตั้งและแนวนอน อย่างละเส้นมาเป็นการใช้เส้นตอกแนวละ หลายๆ เส้นขัดสลับกัน ทำให้เกิดลายใหม่ๆ หรือสอดทแยงเข้าไประหว่างเส้นตั้งและเส้น นอน</p>
<p>2. ลายเฉลว</p> 	<p>ประกอบด้วยเส้นตอกจำนวน 3 เส้นวางขัดกัน ในแนวทแยงเสมอ แล้วสานลายโดยขัดตอกที่ มุมของสามเหลี่ยมที่เกิดขึ้นกระจายไปรอบๆ ไม่มีเส้นตั้งฉากเหมือนลายขัดลายเฉลว เกี่ยวข้องกับค่านิยมความเชื่อของคนไทยมาแต่ โบราณ เช่น ใช้สำหรับมัดปากหม้อยาไทยใช้ บอกเหตุไว้ตามทางหรือที่ที่ต้องห้าม</p>
<p>3.ลายหัวสู่ม</p> 	<p>ประกอบด้วยลายเส้นตอกจำนวนหลายเส้น ขึ้นอยู่กับขนาด การวางเส้นตอกจะวางขัดกัน เป็นส่วนโค้งแล้วสานบรรจุกันเป็นรูปแบบ วงกลม เว้นช่องว่างตรงกลาง การสานลาย ประเภทนี้เป็นการสอนนวนออกจากศูนย์กลาง แล้วกระจายออกเป็นรัศมี</p>
<p>4.ลายกันหอย</p> 	<p>ประกอบด้วยเส้นตอกหลายเส้นวางพาดทับกัน ตรงกลางแล้วกระจายเป็นรัศมีวงกลม มีเส้น ตอก โดยเริ่มจากจุดศูนย์กลางแล้วสานชิดวน ไปรอบๆ</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.1.2 ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น แบบเดิมของชุมชน

ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นแบบเดิมของชุมชน ส่วนใหญ่จะสานโดยใช้ลายทั่วไปและผลิตภัณฑ์จักสานส่วนใหญ่จะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในชีวิต เช่น เครื่องเรือน เครื่องดนตรี และเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ต่างๆ ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จักสานพื้นบ้านในปัจจุบันแบ่งเป็น 5 ประเภทตามลักษณะหน้าที่และประโยชน์ใช้สอย คือ

1 เครื่องมือทำนาทำสวน เครื่องจักสานประเภทนี้ทำขึ้นเพื่อใช้ในการทำนาทำไร่ทำสวนโดยใช้ไม้ไผ่ หวายมาทำเป็นเครื่องมือ เช่น เข่ง คราด บั้งก็๋ สุ่มไก่อ่ ตะกร้อสอยผลไม้ ชะลอมพ้อม

2 เครื่องมือจับปลา เครื่องจักสานประเภทนี้ทำขึ้นเพื่อจับปลาในท้องถิ่นของตน มีรูปร่างแตกต่างกันไปตามลักษณะแหล่งน้ำ เช่น ข้อง กระจู้ ลอบไซ สุ่ม กระชัง

3 เครื่องใช้ในบ้าน เป็นเครื่องใช้ภายในบ้านที่จำเป็น เช่น กระบุง กระติบ กระชู่ กระจาด สาก แหรง ตะกร้า ผาชี เสื้อี พัด กระเป่า

4 เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด เครื่องจักสานประเภทนี้แบ่งเป็นเครื่องใช้ในการประกอบอาหาร เช่น ตะกร้าล้างปลา หวด กระซอน เครื่องแต่งตัว เช่น งอบ หมวก กระเป่า รองเท้า เครื่องแสดงสัญลักษณ์ เช่น เลวสำหรับปักบนหม้อยา เครื่องกีฬา เช่น ตะกร้อหวาย และเครื่องเล่น เช่น ตักแตน ปลาตะเพียน นก กุ้ง ตะกร้อ และของเล่นเด็กอื่นๆ

ภาพที่ 4.1 รูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น

4.1.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสังเกต การวิเคราะห์และสัมภาษณ์ ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์

โดยผู้วิจัยศึกษากระบวนการขั้นตอนและวิธีการผลิตผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์นั้นจะมีขั้นตอนที่แตกต่างกันออกไป ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย จากการสังเกตและสัมภาษณ์ ผู้ทำ ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ พบว่ามีขั้นตอนในการทำผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น มีดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 กระบวนการขั้นตอนและวิธีการทำผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์

กระบวนการขั้นตอน	วิธีการผลิต
<p>1. ขั้นตอนการเตรียมไม้ไผ่</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เริ่มต้นการตัดไม้ไผ่โดยเลือกไม้ไผ่ขนาดที่แก่พอประมาณ จากนั้นนำไม้ไผ่ขนาดที่ตัดไปตากแดด 4-5 วัน 2. นำไม้ไผ่ขนาดที่ตากแล้วมาเลื่อยตรงข้อต่อออก 3. นำไม้ไผ่ที่เป็นลำมาผ่าซีกตามขนาดที่กำหนดไว้
<p>1. วิธีการจักตอก</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การจักตอกป็น แบ่งไม้ไผ่ออกเป็นชิ้นๆตามขนาดที่ต้องการ ใช้มีดจักตอกเอาส่วนในออก (ซี่ตอก)จักในส่วนที่เหลือออกเป็นเส้นบางๆ แล้วหลาวให้เรียบร้อยตากแดดให้แห้ง 2. การจักตอกตะแคง ใช้วิธีเดียวกันกับการจักตอกป็น เบื้องต้น แต่การจักให้เป็นเส้นตอกจะทำการจักทางผิวเป็นเส้นเล็กกว่าตอกป็น ทำการหลาวให้เรียบร้อยแล้วนำออกตาก
<p>2. ขั้นตอนการจักสาน</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสาน เป็นขั้นตอนที่ยาก และต้องใช้ความละเอียดมากที่สุด เริ่มจากการก่อฐานด้านล่างด้วยเส้นตอกสองชนิด คือ ตอกยืน (ตอก-ตั้ง) ซึ่งจะมีลักษณะคอดตรงกลางต่างจากตอกทั่วๆ ไป และตอกนอน (ตอกสาน) ที่มีขนาดกว้างเท่ากันเท่ากันทั้งเส้นตอกปกติ เหตุที่ตอกยืนมีลักษณะพิเศษ 2. การสานผลิตภัณฑ์จักสานตามรูปทรงที่ต้องการ จะได้รูปทรงที่มีฐานเล็ก และค่อยๆ บานขึ้นบริเวณปากจนได้ผลิตภัณฑ์ทั้งชิ้น ตามลวดลายที่กำหนด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

<p>3.การถักและพัน</p> 	<p>1.เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการสานเพื่อเพิ่มความแข็งแรง สวยงาม แก่เครื่องจักสานด้วยหวาย ในส่วนที่ต้องการเสริมเป็นพิเศษได้แก่ ปาก ขา หู การผูกและพันด้วยหวาย จะเสริมให้เครื่องจักสานเกิดความสวยงาม</p>
<p>4. การรมควัน</p> 	<p>1.เมื่อสานตัวเรียบร้อยแล้วถึงการรมควันโดยจะทำในวันที่ไม่มีลม ใช้ฟางพรมน้ำหมาด ๆ เป็นเชื้อเพลิงเพื่อให้เกิดควันมาก รมจนเครื่องจักสานมีสีเหลืองเท่ากัน การรมควันนำจักสานที่สาน ไปรมควันไฟใช้ฟางข้าวที่ไม่ใช้แล้วเชื้อเพลิงรวมควันเพื่อกันมอดแมลงเพื่อให้เศษไม้เศษเสี้ยนไม้ไผ่ที่สานหลุดออกสร้างสีสันดูให้เกิดความแข็งแรงแล้ว</p> <p>2 นำไปใช้ประโยชน์หรือจำหน่ายได้ หากต้องการความสวยงามเพิ่มขึ้นก็ทาแล็กเกอร์เพื่อรักษาไม้และให้ความสวยงาม</p>

จากตารางที่ 4.2 จะเห็นได้ว่าขั้นตอนการจักสานท้องถิ่นนั้นจะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นของจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งไม้ไผ่ที่ชาวบ้านใช้ในการจักสานนั้น ได้มาจากแหล่งในท้องถิ่นหมู่บ้าน โดยไม่ลงทุน การทำจักสานก็ทำโดยวิธีง่ายๆ ทั้งลวดลาย และ วิธีการเก็บรักษา การเพิ่มความสวยงาม ของชิ้นงาน ยึดจากวิถีของท้องถิ่น

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อกำหนดปัจจัยในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

จากวัตถุประสงค์นี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยต่อในขั้นตอนของการวิเคราะห์ และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อเตรียมในการออกแบบขั้นตอนต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

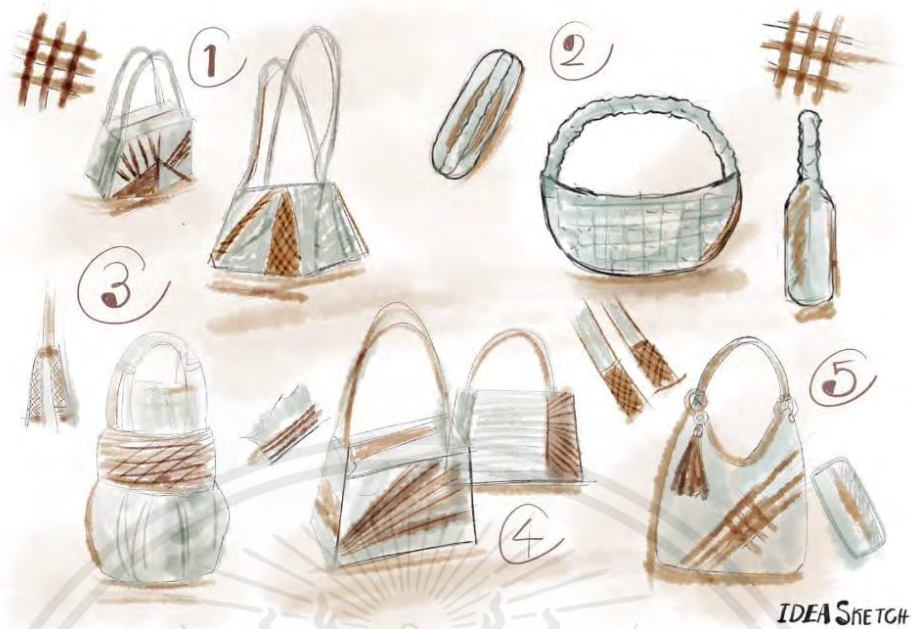
4.2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการออกแบบและปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ (Idea Sketch)

โดยผู้วิจัยนำแนวความคิดในการออกแบบมาจากเอกลักษณ์ของจังหวัดนครสวรรค์ วัฒนธรรม การท่องเที่ยว ที่โดดเด่น มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบและดึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ มาใช้ในการออกแบบ ซึ่งเป็นตอนแรกในการออกแบบไปสู่การสร้างผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น โดยใช้เทคนิคของการวาดเส้นประกอบการออกแบบเพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นแรงบันดาลใจต่างๆ มีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 4.2 ภาพแสดงแบบ ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น ที่ 1 (Idea Sketch)

จากภาพที่ 4.2 ภาพการระดมความคิด (Idea Sketch 1) ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบ กระเป๋าตามการใช้งานของผู้บริโภค จากรูปแบบแรกจะยึดหลักการใช้งานที่มีพื้นที่กว้างและใหญ่เป็นพิเศษ และมีการแฝงลวดลายเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ของนครสวรรค์ ไว้ในงาน

ภาพที่ 4.3 ภาพแสดงแบบ ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น ที่ 2 (Idea Sketch)

จากภาพที่ 4.3 ภาพการระดมความคิด (Idea Sketch 2) ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบกระเป๋าตามการใช้งานของผู้บริโภค จากรูปแบบสองจะออกแบบเป็นกระเป๋านขนาดกลางที่สามารถพกพาได้ง่ายขึ้น และมีการแฝงลวดลายเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ของนครสวรรค์ ไว้ในงาน

ภาพที่ 4.4 ภาพแสดงแบบ ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น ที่ 3 (Idea Sketch)

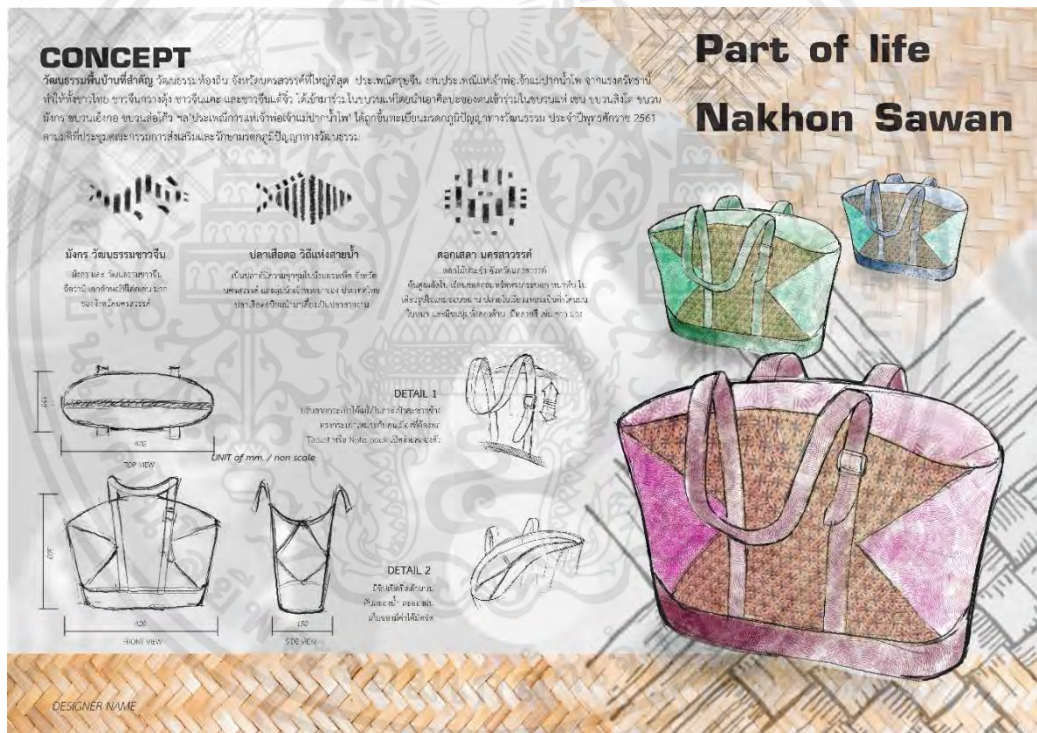
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากภาพที่ 4.4 ภาพการระดมความคิด (Idea Sketch 3) ผู้วิจัยดำเนินการออกแบบ กระเป๋าตามการใช้งานของผู้บริโภค จากรูปแบบสาม จะออกแบบเป็นกระเป๋าเป็นขนาดเล็ก ที่ถือง่าย และเข้ากับยุคสมัยใหม่ และมีการแฝงลวดลายเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ของนครสวรรค์ ไว้ในงาน

สรุปผลการวิเคราะห์การระดมความคิด (Idea Sketch) สิ่งที่ได้จากการระดมความคิดเห็น และการพัฒนารูปแบบนั้นทำให้มองเห็นถึงความเป็นไปได้ในการออกแบบรูปแบบรูปร่าง รูปทรงที่เหมาะสมในการใช้งาน จากนั้นผู้วิจัยได้เลือกออกมา จัดกลุ่มทั้งหมด 3 แบบ เพื่อนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิต่อไป

4.2.2 ผลจากการวิเคราะห์ การออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น (Sketch Design)

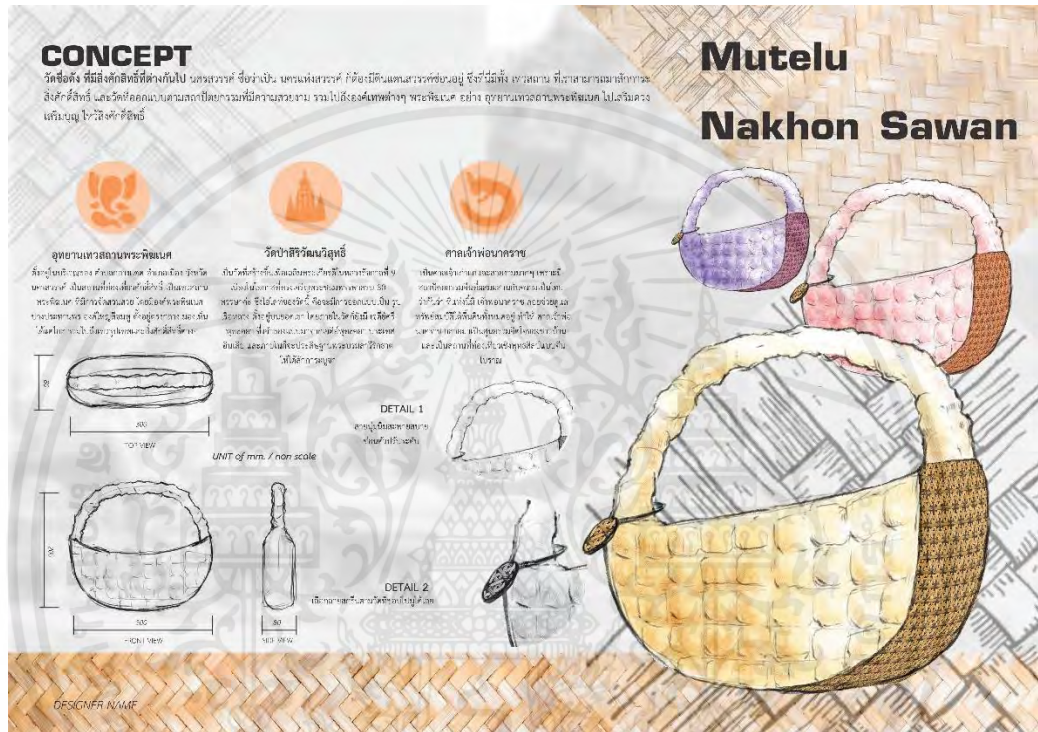
จากการวิเคราะห์รูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น ผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาได้ทำการ เลือกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น เบื้องต้นตามตามปัจจัยและกรอบแนวความคิดในการออกแบบ ที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น โดยเลือกออกแบบให้เป็นชุดเดียวกัน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทไม่แตกต่างกันออกไป ทั้งหมด 3 แบบ ดังนี้

ภาพที่ 4.5 ภาพการออกแบบแนวความคิด ที่ 1 (Sketch Design 1)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากภาพที่ 4.5 ภาพการออกแบบแนวความคิด ที่ 1 (Sketch Design 1) ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจมาจาก วัฒนธรรมพื้นบ้านที่สำคัญ วัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ที่ใหญ่ที่สุด ประเพณีตรุษจีน งานประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ จากแรงศรัทธานี้ทำให้ทั้งชาวไทย ชาวจีน กวางตุ้ง ชาวจีนแคะ และชาวจีนแต้จิ๋ว ได้เข้ามาร่วมในขบวนแห่โดยนำเอาศิลปะของตนเข้าร่วมในขบวนแห่ เช่น ขบวนสิงโต ขบวนมังกร ขบวนเอ็งกอ ขบวนล้อเกวี่ ฯลฯ" ประเพณีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ" ได้ถูกขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำปีพุทธศักราช 2561 ตามมติที่ประชุมคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ภาพที่ 4.6 ภาพการออกแบบแนวความคิด ที่ 2 (Sketch Design 2)

จากภาพที่ 4.6 ภาพการออกแบบแนวความคิด ที่ 2 (Sketch Design 2) ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจมาจาก วัดชื่อดัง ที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต่างกันไป นครสวรรค์ ชื่อว่าเป็น นครแห่งสวรรค์ ก็ต้องมีดินแดนสวรรค์ซ่อนอยู่ ซึ่งที่นี่มีทั้ง เทวสถาน ที่เราสามารถมาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และวัดที่ออกแบบตามสถาปัตยกรรมที่มีความสวยงาม รวมไปถึงองค์เทพต่างๆ พระพิฆเนศ อย่าง อุทยานเทวสถานพระพิฆเนศ ไปเสริมดวง เสริมบุญ ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ 4.7 ภาพการออกแบบแนวความคิด ที่ 3 (Sketch Design 3)

จากภาพที่ 4.7 ภาพการออกแบบแนวความคิด ที่ 3 (Sketch Design 3) ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจมาจาก สัตว์น้ำ สำคัญ ของ บึงบอระเพ็ด ซึ่งเป็นบึงทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และเป็นถิ่นอาศัยของนกนานาชนิดที่พากันโบยบิน อดความสวยงามกันเต็มที่ โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาวเมื่อมี นก อพยพเดินทางเข้ามาอาศัยในบริเวณนี้กันอย่างมากมาย จากการสำรวจพบว่าสัตว์อาศัยอยู่ประมาณ 148 ชนิด พืช 44 ชนิด และเคยมีการพบสัตว์หายาก เช่น นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร ปลาเสือตอ และ มินกที่สวยงาม มากมายหลายสายพันธุ์

4.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบร่างสำหรับคัดเลือกรูปแบบผลิตภัณฑ์

การประเมินผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบร่างสำหรับคัดเลือกรูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยเลือกผู้ประเมินรูปแบบของผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดลักษณะของการประเมินเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น (Questionnaire) ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ ประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบจำนวน 3 ท่าน ใช้แบบประเมินโดยกำหนดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) แบ่งระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อให้สามารถวิเคราะห์โดยใช้สถิติได้ โดยใช้มาตราวัด แบบ Likert Scale แบ่งระดับความคิดเห็นออกเป็น 5 ระดับ และได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแสดงเป็นค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และ ค่าส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. ของการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.3 แบบประเมินการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ รูปแบบที่ 1

ลำดับ	เกณฑ์การประเมิน	ระดับความคิดเห็นแบบที่ 1		
		(\bar{X})	S.D.	ระดับความคิดเห็น
		 		
1.	ด้านความงามอย่างเหมาะสมกับประเภทของงาน			
	1.1 มีความประณีตอย่างเหมาะสม	4.33	0.58	มาก
	1.2 มีความโดดเด่นน่าใช้งาน	4.33	0.58	มาก
	1.3 รูปแบบ รูปทรงมีความเหมาะสม	4.00	1.00	มาก
	1.4 การใช้สีสันท มีความเหมาะสมเข้ากับผลิตภัณฑ์	4.33	0.58	มาก
	รวม	4.25	0.68	มาก
2.	ด้านความสะดวกสบายในการใช้งาน			
	2.1 การใช้งานที่ไม่ซับซ้อนยุ่งยาก	4.33	1.15	มาก
	2.2 ทำความสะอาดได้ง่าย	4.00	1.00	มาก
	2.3 มีความแข็งแรง ปลอดภัยในการใช้งาน	4.67	0.58	มากที่สุด
	2.4 สามารถนำไปใช้งานได้จริง	5.00	0.00	มากที่สุด
	รวม	4.50	0.68	มาก
3.	ด้านการเลือกใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับการใช้งานและการผลิต			
	3.1 การใช้วัสดุในการออกแบบได้อย่างเหมาะสม	4.67	0.58	มากที่สุด
	3.2 การแสดงความเป็นเอกลักษณ์ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น	4.33	0.58	มาก
	3.3 วัสดุมีความแข็งแรงทนทาน สามารถใช้งานได้จริง	4.67	0.58	มากที่สุด
	รวม	4.56	0.58	มากที่สุด
4.	ด้านความมีคุณค่าราคา			
	4.1 ผลิตภัณฑ์มีความเป็นเอกลักษณ์	4.67	0.58	มากที่สุด
	4.2 มีการสร้างสรรค์รูปแบบ ลวดลาย ที่โดดเด่น	4.33	0.58	มาก
	4.3 นำใช้งานและสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น	4.67	0.58	มากที่สุด
	รวม	4.56	0.58	มากที่สุด
	เฉลี่ยรวมทั้งหมด	4.47	0.63	มากที่สุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.4 แบบประเมินการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ รูปแบบที่ 2

ลำดับ	เกณฑ์การประเมิน	ระดับความคิดเห็นแบบที่ 2		
		(\bar{X})	S.D.	ระดับความคิดเห็น
		 		
1.	ด้านความงามอย่างเหมาะสมกับประเภทของงาน			
	1.1 มีความประณีตอย่างเหมาะสม	4.33	0.58	มาก
	1.2 มีความโดดเด่นน่าใช้งาน	4.00	0.00	มาก
	1.3 รูปแบบ รูปทรงมีความเหมาะสม	4.00	1.00	มาก
	1.4 การใช้สีสันท มีความเหมาะสมเข้ากับผลิตภัณฑ์	4.67	0.58	มากที่สุด
	รวม	4.25	0.54	มาก
2.	ด้านความสะดวกสบายในการใช้งาน			
	2.1 การใช้งานที่ไม่ซับซ้อนยุ่งยาก	4.67	0.58	มากที่สุด
	2.2 ทำความสะอาดได้ง่าย	4.00	1.00	มาก
	2.3 มีความแข็งแรง ปลอดภัยในการใช้งาน	4.33	1.15	มาก
	2.4 สามารถนำไปใช้งานได้จริง	5.00	0.00	มากที่สุด
	รวม	4.50	0.68	มาก
3.	ด้านการเลือกใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับการใช้งานและการผลิต			
	3.1 การใช้วัสดุในการออกแบบได้อย่างเหมาะสม	4.67	0.58	มากที่สุด
	3.2 การแสดงความเป็นเอกลักษณ์ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น	4.33	0.58	มาก
	3.3 วัสดุมีความแข็งแรงทนทาน สามารถใช้งานได้จริง	4.67	0.58	มากที่สุด
	รวม	4.56	0.58	มากที่สุด
4.	ด้านความมีคุณค่าราคา			
	4.1 ผลิตภัณฑ์มีความเป็นเอกลักษณ์	4.67	0.58	มากที่สุด
	4.2 มีการสร้างสรรค์รูปแบบ ลวดลาย ที่โดดเด่น	4.33	0.58	มาก
	4.3 นำไปใช้งานและสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น	4.67	0.58	มากที่สุด
	รวม	4.56	0.58	มากที่สุด
	เฉลี่ยรวมทั้งหมด	4.47	0.60	มากที่สุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 4.5 แบบประเมินการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ รูปแบบที่ 3

ลำดับ	เกณฑ์การประเมิน	ระดับความคิดเห็นแบบที่ 3		
		(\bar{X})	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1.	ด้านความงามอย่างเหมาะสมกับประเภทของงาน			
	1.1 มีความประณีตอย่างเหมาะสม	4.67	0.58	มากที่สุด
	1.2 มีความโดดเด่นน่าใช้งาน	4.67	0.58	มากที่สุด
	1.3 รูปแบบ รูปทรงมีความเหมาะสม	4.33	1.15	มาก
	1.4 การใช้สีสันท มีความเหมาะสมเข้ากับผลิตภัณฑ์	4.67	0.58	มากที่สุด
	รวม	4.58	0.72	มากที่สุด
2.	ด้านความสะดวกสบายในการใช้งาน			
	2.1 การใช้งานที่ไม่ซับซ้อนยุ่งยาก	4.33	0.58	มาก
	2.2 ทำความสะอาดได้ง่าย	4.33	0.58	มาก
	2.3 มีความแข็งแรง ปลอดภัยในการใช้งาน	4.33	1.15	มาก
	2.4 สามารถนำไปใช้งานได้จริง	5.00	0.00	มากที่สุด
	รวม	4.50	0.58	มาก
3.	ด้านการเลือกวัสดุที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับการใช้งานและการผลิต			
	3.1 การใช้วัสดุในการออกแบบได้อย่างเหมาะสม	4.67	0.58	มากที่สุด
	3.2 การแสดงความเป็นเอกลักษณ์ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น	4.33	0.58	มาก
	3.3 วัสดุมีความแข็งแรงทนทาน สามารถใช้งานได้จริง	4.67	0.58	มากที่สุด
	รวม	4.56	0.58	มากที่สุด
4.	ด้านความมีคุณค่าราคา			
	4.1 ผลิตภัณฑ์มีความเป็นเอกลักษณ์	4.67	0.58	มากที่สุด
	4.2 มีการสร้างสรรค์รูปแบบ ลวดลาย ที่โดดเด่น	4.33	0.58	มาก
	4.3 นำใช้งานและสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น	4.67	0.58	มากที่สุด
	รวม	4.56	0.58	มากที่สุด
	เฉลี่ยรวมทั้งหมด	4.56	0.64	มากที่สุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากตารางที่ 4.3 - 4.5 ผลการวิเคราะห์การประเมินรูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ พบว่ารูปแบบที่ 3 มีความเหมาะสมที่จะนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ ในระดับมากที่สุดค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 4.56 , S.D.=0.64 ด้านความงามอย่างเหมาะสมกับประเภทของงาน ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 4.58 , S.D.=0.72 อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความสะดวกสบายในการใช้งาน ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 4.50 , S.D.=0.58 อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการเลือกใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับการใช้งานและการผลิตค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 4.56 , S.D.=0.58 อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความมีคุณค่าราคา ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 4.56 , S.D.=0.64 อยู่ในระดับมากที่สุด และรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ 1 ผลิตภัณฑ์รูปแบบที่ 2 มีความเหมาะสมที่เท่ากันในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 4.47 , S.D.=0.60

4.2.5 ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์

ผลลัพธ์การประเมินความพึงพอใจและกำหนดปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ โดยรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้บริโภครถึงประเด็นของความคิดเห็นที่มีผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งดำเนินการแสดงค่าความพึงพอใจและค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้ที่ประเมินรายประเด็นเพื่อตรวจสอบโอกาสที่ตัวแปรจะสามารถเกาะกลุ่มกันเป็นปัจจัยได้เมื่อทำการวิเคราะห์ด้วย EFA ซึ่งขั้นตอนนี้ถือเป็นการค้นหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ โดยต้องการหาปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจของผู้บริโภค

ภาพที่ 4.8 การนำต้นแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.2.6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาปัจจัยในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น

การศึกษาปัจจัยการออกแบบผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ โดยเป็นการประเมินผลจากการเก็บรวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากสานของท้องถิ่น จำนวน 100 คน พบว่า กลุ่มผู้บริโภคที่มาท่องเที่ยวในชุมชนนั้นมีความสนใจกระบวนการและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 74.66 รองลงมา คือ ไม่สนใจต่อกระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 25.33 โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นบ่งชี้ถึงการเลือกซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนของผู้บริโภคนั้นร้อยละ 74.66 มีความสนใจและใส่ใจต่อเรื่องราวและเนื้อหาที่ถูกสะท้อนผ่านรูปลักษณ์และความสวยงามประณีตของชิ้นงานในระหว่างที่เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวแต่ร้อยละ 25.33 นั้นกลับไม่มีความสนใจต่อเรื่องราวหรือเนื้อหาที่ถูกสะท้อนออกมาเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนในการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึก

ศึกษาสถิติทดสอบ Chi-Square = 59.467 พบว่า P-Value น้อยกว่า 0.05 ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ว่าปัจจัยทั้ง 4 ปัจจัยที่นำเสนอมาพิจารณานั้นเหมือนกันไม่มีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 คือ ปัจจัยแต่ละตัวนั้นล้วนมีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ระลึกของท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ โดยมีความแตกต่างกัน จึงทำการเปรียบเทียบเชิงซ้อนด้วยวิธีการ The Marascuillo Procedure ที่เป็นการเปรียบเทียบเชิงซ้อน (Arasti, 2014) ของสัดส่วนผู้บริโภคที่เป็นนักท่องเที่ยวในด้านความสนใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่ถูกผลิตขึ้นจากท้องถิ่น โดยสัดส่วนของบุคคลที่เลือกซื้อโดยดูเรื่องราวหรือความเป็นมาของลวดลายและเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์นั้นปรากฏการเลือกมากที่สุด ถัดลงมา คือ ส่วนผู้บริโภคที่ไม่สนใจเรื่องราวหรือแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้มาส่งผลต่อการเลือกซื้อนั้นจะมีอยู่ในสัดส่วนที่น้อยมาก ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจนและแม่นยำในการคาดการณ์โอกาสจำหน่ายนั้นจะต้องศึกษาถึงเป้าหมายที่เป็นผู้บริโภคอย่างแท้จริงของผลิตภัณฑ์ เพื่อนำข้อมูลจากกลุ่มบุคคลเหล่านั้นมารวมวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การออกแบบผลิตภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสม (Zellner, 2017) เมื่อพิจารณาค่า KMO เท่ากับ 0.686 (Sig.=0.00) นั่นคือ การวิเคราะห์ปัจจัยครั้งนี้มีความเหมาะสม และมีจำนวนตัวอย่างมากเพียงพอต่อการวิเคราะห์ปัจจัย และค่า Bartlett' test มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าตัวแปรมีความสัมพันธ์กันสามารถนำมาสกัดปัจจัยได้ดี

ตารางที่ 4.6 การจับกลุ่มปัจจัยการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

Rotated Component Matrix ^a				
ตัวแปรสังเกตได้ที่นำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์	กลุ่มปัจจัยที่จับตัวกันของตัวแปรสังเกตได้			
	1	2	3	4
P1 : ลักษณะกายภาพวัสดุและการผลิตวัสดุปลอดภัย	.784	.234	-.214	-.022
P2 : วัสดุที่มีความทนทานและแข็งแรง	.858	-.038	.152	.277
P3 : วัสดุที่ใช้ง่ายต่อการเก็บรักษาและนำมาใช้งาน	.701	.130	.422	.182
P4 : วัสดุที่ใช้สามารถใช้งานได้เป็นเวลานาน	.745	.230	.248	.307
P5 : วัสดุที่ใช้ง่ายต่อการทำความสะอาด	.509	-.028	.147	.700
P6 : วัสดุที่มีความเหมาะสมในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์	.410	-.045	.027	.856
P7 : น้ำหนักวัสดุเหมาะสมนำมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์	.009	.375	.146	.795
P8 : วัสดุสามารถสร้างผลิตภัณฑ์มีรูปลักษณะที่สวยงาม	.064	.595	.139	.653
P9 : วัสดุสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์มีสีสันดึงดูดใจผู้บริโภค	-.023	.684	.299	.327
P10 : วัสดุสามารถสร้างสรรค์ให้มีลวดลายที่สวยงาม	.081	.720	.442	.177
P11 : วัสดุเหมาะสมในการนำไปใช้คิดสร้างสรรค์	.235	.896	.072	-.027
P12 : วัสดุเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	.413	.609	.451	.023
P13 : กระบวนการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	.218	.323	.672	.296
P14 : เหมาะสมในการเพิ่มมูลค่าต่อยอดเพื่อสร้างเศรษฐกิจ	.048	.234	.892	.007
P15 : การนำมาสร้างสรรค์สร้างมูลค่าเพิ่มด้านเศรษฐกิจ	.089	.152	.872	.104

โดยสามารถกำหนดตัวแปรออกเป็นรายกลุ่มย่อย จำนวน 4 กลุ่มปัจจัย ได้ดังนี้ 1) ปัจจัยที่ 1 ได้แก่ P1 P2, P3, P4, P5 2) ปัจจัยที่ 2 ได้แก่ P9, P10, P11, P12 3) ปัจจัยที่ 3 ได้แก่ P13, P14, P15 4) ปัจจัยที่ 4 ได้แก่ P6, P7, P8 เป็นต้น

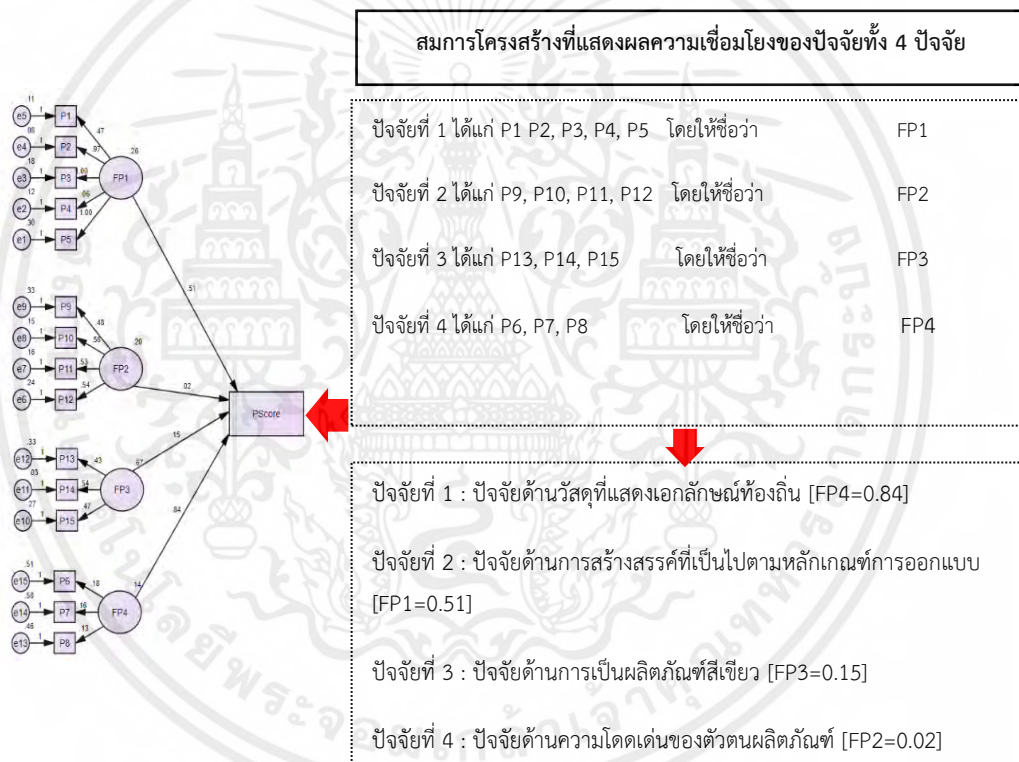
ตารางที่ 4.7 ค่าความผันแปรของทุกตัวแปรสะสมปัจจัยการเลือกชนิดผลิตภัณฑ์

Total Variance Explained									
Component ตัวแปรสังเกตได้	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% Variance	Cumulative %	Total	% Variance	Cumulative %	Total	% Variance	Cumulative %
[1]	6.555	43.698	43.698	6.555	43.698	43.698	3.119	20.792	20.792
[2]	2.353	15.685	59.383	2.353	15.685	59.383	2.966	19.776	40.568
[3]	1.502	10.012	69.395	1.502	10.012	69.395	2.873	19.152	59.719
[4]	1.272	8.482	77.877	1.272	8.482	77.877	2.724	18.158	77.877
[5]	.802	5.349	83.226						
[6]	.676	4.507	87.733						
[7]	.476	3.176	90.909						
[8]	.372	2.478	93.387						
[9]	.254	1.696	95.083						
[10]	.221	1.475	96.558						
[11]	.186	1.242	97.800						
[12]	.128	.850	98.650						
[13]	.092	.615	99.265						
[14]	.069	.460	99.725						
[15]	.041	.275	100.000						

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การสกัดปัจจัยสามารถอธิบายความผันแปรของทุกตัวแปรสะสม (Cumulative Sum of squared loading) เท่ากับ 78 % ซึ่งหมายความว่า ปัจจัยทั้งหมด 4 ปัจจัยนั้นสามารถอธิบายปรากฏการณ์โอกาสในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จักสานชุมชนของจังหวัดนครสวรรค์ ได้ร้อยละ 78 ซึ่งถือว่าสามารถอธิบายปรากฏการณ์ได้ในระดับสูง จากนั้นทำการวิเคราะห์สมการโครงสร้างความพึงพอใจของผู้บริโภคที่สนใจต่อผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ โดยอาศัยผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ได้ปัจจัยทั้งหมด 4 ปัจจัย สามารถสรุปปัจจัยเพื่อนำไปวิเคราะห์สมการโครงสร้างเชิงสาเหตุสำหรับการสร้างสรรค์ (Aryut, 2019) เพื่อเตรียมสู่การนำไปออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงหัตถอุตสาหกรรม ดังนี้

ตารางที่ 4.8 สมการโครงสร้างของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

จากความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประกอบไปด้วย 4 ปัจจัย คือ FP1, FP2, FP3 และ FP4 เป็นต้น ซึ่ง FP4 มีอิทธิพลทางตรง “เชิงบวก” ต่อความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มากที่สุดโดยให้ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลมาตรฐานเท่ากับ 0.84 รองลงมาคือ FP1 โดยให้ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลมาตรฐานเท่ากับ 0.51 รองลงมาคือ FP3 โดยให้ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลมาตรฐานเท่ากับ 0.15 รองลงมาคือ FP2 โดยให้ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลมาตรฐานเท่ากับ 0.02 จำแนกเป็นรายปัจจัยที่ส่งผล ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1 ปัจจัยด้านวัสดุที่แสดงเอกลักษณ์ท้องถิ่น [FP4=0.84] ประกอบด้วยตัวแปรด้าน 1) วัสดุที่มีความเหมาะสมในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ [0.18] 2) น้ำหนักของวัสดุมีความเหมาะสมในการนำมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ [0.16] 3) ลักษณะวัสดุสามารถนำมาสร้างผลิตภัณฑ์มีรูปลักษณะที่สวยงาม [0.13] เป็นต้น โดยพบว่า การเลือกวัสดุมาใช้งานที่มีความเหมาะสมในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์นั้นจะมีผลโดยตรงต่อปัจจัยด้านวัสดุที่แสดงเอกลักษณ์ท้องถิ่น [FP4] มากที่สุด

2 ปัจจัยด้านการสร้างสรรค์ที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์การออกแบบ [FP1=0.51] ประกอบด้วยตัวแปรด้าน 1) ด้านลักษณะกายภาพวัสดุและการผลิตวัสดุมีความปลอดภัย [1.00] 2) ด้านวัสดุมีความทนทานและแข็งแรง [0.97] 3) ด้านวัสดุที่ใช้งานง่ายต่อการเก็บรักษาและนำมาใช้งาน [0.47] 4) ด้านวัสดุที่ใช้สามารถใช้งานได้เป็นเวลานาน 5) ด้านวัสดุที่ใช้งานง่ายต่อการทำความสะอาด [0.06] เป็นต้น โดยพบว่า ด้านวัสดุที่ใช้งานง่ายต่อการเก็บรักษาและด้านวัสดุที่ใช้งานง่ายต่อการทำความสะอาดมีผลโดยตรงต่อการเพิ่มขึ้นของปัจจัยด้านการสร้างสรรค์ที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์การออกแบบ [FP1] มากที่สุด

3 ปัจจัยด้านการเป็นผลิตภัณฑ์สีเขียว [FP3=0.15] ประกอบด้วยตัวแปรด้าน 1) ด้านวัสดุที่นำมาใช้มีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม [0.54] 2) วัสดุที่มีความสวยงามและเหมาะสมในการนำมาเพิ่มมูลค่าในการต่อยอดเพื่อสร้างเศรษฐกิจ [0.47] 3) ด้านวัสดุมีความเหมาะสมในการนำมาสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางด้านเศรษฐกิจ [0.43] เป็นต้น โดยพบว่า ผู้บริโภคนั้นจะมีความตระหนักถึงการแสดงออกความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแอบแฝงอยู่ในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่ถูกผลิตจากชุมชนอยู่เสมอและมักส่งอิทธิพลต่อการพิจารณาตัดสินใจเลือกซื้อ

4 ปัจจัยด้านความโดดเด่นของตัวตนผลิตภัณฑ์ [FP2=0.02] ประกอบด้วยตัวแปรด้าน 1) ด้านการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์มีสีสันดึงดูดใจผู้บริโภค [0.56] 2) ด้านวัสดุสามารถนำมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้มีลวดลายที่สวยงามและทันสมัย [0.54] 3) ด้านวัสดุที่ใช้มีความเหมาะสมในการนำไปใช้คิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ [0.53] 4) ด้านวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม [0.48] ซึ่งปัจจัยด้านความโดดเด่นที่สามารถแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนของผลิตภัณฑ์นั้นจะส่งอิทธิพลที่กระตุ้นให้กลุ่มผู้บริโภคที่ตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จักสานของชุมชนได้ด้วยวิธีการกระตุ้นผ่านสิ่งเร้าในรูปแบบของรูปร่างรูปทรงและสีสันของผลิตภัณฑ์ได้ โดยผลการวิจัยเพื่อสร้างปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์จักสานของชุมชนมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบและสร้างสรรค์ (Roozenburg *et al*, 1995) เป็นผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาใหม่ไปสู่การต่อยอดผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค นำศักยภาพของชุมชนและท้องถิ่นมาหลอมรวมกับกรอบแนวความคิดที่สรุปเป็นปัจจัยทางการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อนำไปเข้าสู่ขั้นตอนการขึ้นรูปเพื่อการสร้างสรรค์ด้วยการอาศัยศักยภาพของกลุ่มชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งกลุ่มชุมชนสามารถนำวัตถุดิบที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นตนเองตามธรรมชาตินั้นมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ที่มีราคาถูกและสามารถหาได้ง่ายในชุมชน

ตารางที่ 4.9 โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยรายละเอียดวัตถุประสงค์ จำนวน 2 รายวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1.1 สรุปผลการวิจัย : รายวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

การวิจัยพบว่า เอกลักษณะ ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น คือ วัสดุจักสานในท้องถิ่นมีมากมาย เช่น หวาย ไบลาน เตย กระจูด ฟาง ย่านลิเภา ผักตบชวา กก เป็นต้น แต่วัสดุที่นำมาทำจักสานที่มีมากในชุมชนและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และสามารถเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนที่ดี ที่สุดคือ ไม้ไผ่ เป็นวัตถุดิบจากธรรมชาติที่นิยมนำมาทำเครื่องจักสานกันแพร่หลายที่สุด เพราะมีทั่วไปแทบทุกภาคของประเทศ ไม้ไผ่ชุมชนมีหลายชนิด แต่ละชนิดมีคุณสมบัติที่สามารถนำมาใช้ทำเครื่องจักสานได้ดีแตกต่างกันไป ซึ่งไม้ไผ่ที่นิยมปลูกกันในท้องถิ่นมากคือ ไม้ไผ่นวล ไม้ไผ่สีสุก ไม้ไผ่ขาง และ ไม้ไผ่บง หรือไผ่ตง ซึ่งหาปลูกง่ายในท้องถิ่น และสามารถนำมาทำมาเพิ่มรายได้เสริมให้แก่ชุมชนและลดทลายในผลิตภัณฑ์ จักสานท้องถิ่น จะมีลักษณะเฉพาะและมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น

การเลือกใช้วัสดุในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น เพื่อสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นการออกแบบที่สามารถ นำไปประโยชน์ใช้ได้ การออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นให้มีความสวยงามทำให้ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นดูน่าสนใจมากขึ้น การเลือกขนาด ที่เหมาะสม ความสะดวกในการใช้งานจะช่วยให้ภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นดีขึ้นและเอื้ออำนวยในการผลิต ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น ได้มากขึ้น

5.1.1 สรุปผลการวิจัย : รายวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อกำหนดปัจจัยในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

การศึกษาปัจจัยการออกแบบผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ โดยเป็นการประเมินผลจากการเก็บรวบรวมความคิดเห็น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากกลุ่มผู้บริโภครุ่นที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากसानของท้องถิ่น จำนวน 100 คน พบว่า กลุ่มผู้บริโภครุ่นที่มาท่องเที่ยวในชุมชนนั้นมีความสนใจกระบวนการและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 74.66 รองลงมา คือ ไม่สนใจต่อกระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 25.33 โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นบ่งชี้ถึงการเลือกซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนของผู้บริโภครุ่นร้อยละ 74.66 มีความสนใจและใส่ใจต่อเรื่องราวและเนื้อหาที่ถูกสะท้อนผ่านรูปลักษณ์และความสวยงามประณีตของชิ้นงานในระหว่างที่เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ร้อยละ 25.33 นั้นกลับไม่มีความสนใจต่อเรื่องราวหรือเนื้อหาที่ถูกสะท้อนออกมาเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนในการเลือกซื้อสินค้าที่ระลึก

ศึกษาสถิติทดสอบ Chi-Square = 59.467 พบว่า P-Value น้อยกว่า 0.05 ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ว่าปัจจัยทั้ง 4 ปัจจัยที่นำเสนอมาพิจารณานั้นเหมือนกันไม่มีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 คือ ปัจจัยแต่ละตัวนั้นล้วนมีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ระลึกของท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ โดยมีความแตกต่างกัน จึงทำการเปรียบเทียบเชิงซ้อนด้วยวิธีการ The Marascuillo Procedure ที่เป็นการเปรียบเทียบเชิงซ้อน (Arasti, 2014) ของสัดส่วนผู้บริโภครุ่นที่นักท่องเที่ยวในด้านความสนใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่ถูกผลิตขึ้นจากท้องถิ่น โดยสัดส่วนของบุคคลที่เลือกซื้อโดยดูเรื่องราวหรือความเป็นมาของลวดลายและเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์นั้นปรากฏการเลือกมากที่สุด ถัดลงมา คือ ส่วนผู้บริโภครุ่นที่ไม่สนใจเรื่องราวหรือแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้มาส่งผลกระทบต่อเลือกซื้อนั้นจะมีอยู่ในสัดส่วนที่น้อยมาก ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจนและแม่นยำในการคาดการณ์โอกาสจำหน่ายนั้นจะต้องศึกษาถึงเป้าหมายที่เป็นผู้บริโภครุ่นอย่างแท้จริงของผลิตภัณฑ์ เพื่อนำข้อมูลจากกลุ่มบุคคลเหล่านั้นมาร่วมวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์การออกแบบผลิตภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสม (Zellner, 2017) เมื่อพิจารณาค่า KMO เท่ากับ 0.686 (Sig.=0.00) นั่นคือ การวิเคราะห์ปัจจัยครั้งนี้มีความเหมาะสม และมีจำนวนตัวอย่างมากเพียงพอต่อการวิเคราะห์ปัจจัย และค่า Bartlett' test มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าตัวแปรมีความสัมพันธ์กันสามารถนำมาสกัดปัจจัยได้ดี

จากความพึงพอใจของผู้บริโภครุ่นที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากसानท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประกอบไปด้วย 4 ปัจจัย คือ FP1 FP2 FP3 และ FP4 เป็นต้น ซึ่ง FP4 มีอิทธิพลทางตรง “เชิงบวก” ต่อความพึงพอใจของผู้บริโภครุ่นที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากसानท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มากที่สุดโดยให้ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลมาตรฐานเท่ากับ 0.84 รองลงมาคือ FP1 โดยให้ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลมาตรฐานเท่ากับ 0.51 รองลงมาคือ FP3 โดยให้ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลมาตรฐานเท่ากับ 0.15 รองลงมาคือ FP2 โดยให้ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลมาตรฐานเท่ากับ 0.02 จำแนกเป็นรายปัจจัยที่ส่งผล ดังนี้

1 ปัจจัยด้านวัสดุที่แสดงเอกลักษณ์ท้องถิ่น [FP4=0.84] ประกอบด้วยตัวแปรด้าน 1) วัสดุมีความเหมาะสมในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ [0.18] 2) น้ำหนักของวัสดุมีความเหมาะสมในการนำมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ [0.16] 3) ลักษณะวัสดุสามารถนำมาสร้างผลิตภัณฑ์มีรูปลักษณ์ที่สวยงาม [0.13] เป็นต้น โดยพบว่าการเลือกวัสดุมาใช้งานที่มีความเหมาะสมในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์นั้นจะมีผลโดยตรงต่อปัจจัยด้านวัสดุที่แสดงเอกลักษณ์ท้องถิ่น [FP4] มากที่สุด

2 ปัจจัยด้านการสร้างสรรค์ที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์การออกแบบ [FP1=0.51] ประกอบด้วยตัวแปรด้าน 1)ด้านลักษณะกายภาพวัสดุและการผลิตวัสดุมีความปลอดภัย [1.00] 2)ด้านวัสดุมีความทนทานและแข็งแรง [0.97] 3)ด้านวัสดุที่ใช่ง่ายต่อการเก็บรักษาและนำมาใช้งาน [0.47] 4)ด้านวัสดุที่ใช้สามารถใช้งานได้เป็นเวลานาน 5)ด้านวัสดุที่ใช่ง่ายต่อการทำความสะอาด [0.06] เป็นต้น โดยพบว่า ด้านวัสดุที่ใช่ง่ายต่อการเก็บรักษาและด้านวัสดุที่ใช่ง่ายต่อการทำความสะอาดมีผลโดยตรงต่อการเพิ่มขึ้นของปัจจัยด้านการสร้างสรรค์ที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์การออกแบบ [FP1] มากที่สุด

3 ปัจจัยด้านการเป็นผลิตภัณฑ์สีเขียว [FP3=0.15] ประกอบด้วยตัวแปรด้าน 1) ด้านวัสดุที่นำมาใช้มีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม [0.54] 2) วัสดุที่มีความสวยงามและเหมาะสมในการนำมาเพิ่มมูลค่าในการต่อยอดเพื่อสร้างเศรษฐกิจ [0.47] 3) ด้านวัสดุที่มีความเหมาะสมในการนำมาสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางด้านเศรษฐกิจ [0.43] เป็นต้น โดยพบว่า ผู้บริโภคนั้นจะมีความตระหนักถึงการแสดงออกความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแบบแฝงอยู่ในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่ถูกผลิตจากชุมชนอยู่เสมอและมักส่งอิทธิพลต่อการพิจารณาตัดสินใจเลือกซื้อ

4 ปัจจัยด้านความโดดเด่นของตัวตนผลิตภัณฑ์ [FP2=0.02] ประกอบด้วยตัวแปรด้าน 1) ด้านการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์มีสีสันดึงดูดใจผู้บริโภค [0.56] 2)ด้านวัสดุสามารถนำมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้มีลวดลายที่สวยงามและทันสมัย [0.54] 3)ด้านวัสดุที่ใช้มีความเหมาะสมในการนำไปใช้คิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ [0.53] 4)ด้านวัสดุที่นำมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม [0.48] ซึ่งปัจจัยด้านความโดดเด่นที่สามารถแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนของผลิตภัณฑ์นั้นจะส่งอิทธิพลที่กระตุ้นให้กลุ่มผู้บริโภคตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จักสานของชุมชนได้ด้วยวิธีการกระตุ้นผ่านสิ่งเร้าในรูปแบบของรูปร่างรูปทรงและสีสันของผลิตภัณฑ์ได้ โดยผลการวิจัยเพื่อสร้างปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์จักสานของชุมชนมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบและสร้างสรรค์ (Roozenburg *et al*, 1995) เป็นผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาใหม่ไปสู่การต่อยอดผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค นำศักยภาพของชุมชนและท้องถิ่นมาหลอมรวมกับกรอบแนวความคิดที่สรุปเป็นปัจจัยทางการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อนำไปเข้าสู่ขั้นตอนการขึ้นรูปเพื่อการผลิตสร้างสรรค์ด้วยการอาศัยศักยภาพของกลุ่มชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งกลุ่มชุมชนสามารถนำวัตถุดิบที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นตนเองตามธรรมชาตินั้นมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ที่มีราคาถูกและสามารถหาได้ง่ายในชุมชน

5.2 อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัย ตามหัวข้อวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมี 4 กลุ่มปัจจัย โดยดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.2.1 ปัจจัยด้านวัสดุที่แสดงเอกลักษณ์ท้องถิ่น (FP4)

นั้นจะส่งผลกระทบต่อโอกาสในการนำมาประยุกต์ในการสร้างมูลค่าเชิงเศรษฐกิจของชุมชน และท้องถิ่นที่สูงสุด ซึ่งจากตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 3 ด้านนั้นล้วนส่งผลต่อโอกาสในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จักสานของท้องถิ่นที่จะช่วยสร้างให้เกิดความรู้สึกต้องการที่จะนำศักยภาพของของวัสดุในชุมชนที่มีเป็นจำนวนมากมาประยุกต์ใช้งานเพื่อให้เกิดกระบวนการนำศักยภาพของท้องถิ่นชุมชนตนเองมาใช้สร้างเป็นรายได้และสร้างความมั่นคงทางอาชีพให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการรวบรวมประเด็นของปัญหาเพื่อกลั่นกรองก่อนการออกแบบจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการแก้ไขปัญหาที่เพิ่มสูงขึ้น (Dundee, 1994)

5.2.2 ปัจจัยด้านการสร้างสรรค์ที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์การออกแบบ (FP1)

ที่มีผลกระทบต่อความต้องการนำศักยภาพที่มีอยู่ของชุมชนมาประยุกต์ใช้งานเพื่อการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จักสานจากท้องถิ่นตนเองสูง โดยถือว่าเป็นขั้นตอนที่อาศัยการบูรณาการการออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เข้ามาร่วมในการตอบสนองผู้บริโภคอันเป็นไปในลักษณะเชิงทฤษฎี ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและท้องถิ่นด้วยการบูรณาการอย่างสร้างสรรค์ (Mary et al, 1995) ในการนำแนวคิดหลักการเข้ามาร่วมบูรณาการในช่วงของปัจจัยนี้

5.2.3 ปัจจัยด้านการเป็นผลิตภัณฑ์สีเขียว (FP3)

ซึ่งปรากฏความตระหนักรู้ที่มีความสำคัญต่อโอกาสในการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จักสานของชุมชนซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการประยุกต์ใช้วัสดุและพลังงานในการแปรสภาพเป็นผลิตภัณฑ์จักสานของชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์นั้นจะต้องสามารถสะท้อนถึงความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ล้อมลงในชิ้นงานการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้สามารถมองเห็นอย่างเป็นรูปธรรมได้ ก็จะช่วยส่งผลต่อโอกาสในการได้รับการพิจารณาเลือกซื้อจากกลุ่มผู้บริโภคเพิ่มสูงขึ้นและช่วยแสดงออกได้อย่างยั่งยืนในด้านมนุษย์และด้านสิ่งแวดล้อม (Fred, 2020)

5.2.4 ปัจจัยด้านความโดดเด่นของตัวตนผลิตภัณฑ์ (FP2)

ซึ่งปัจจัยนี้จะบ่งชี้ถึงกระบวนการอาศัยศักยภาพของทักษะกลุ่มชุมชนที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากอดีตนั้นมีความเหมาะสมสูงสุดในการนำมาประยุกต์สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จักสานชุมชนใหม่ ซึ่งผลิตภัณฑ์ต้นแบบนั้นเกิดขึ้นจากกระบวนการจักสานในลักษณะของงานเชิงศิลปหัตถกรรมที่อาศัยศักยภาพของท้องถิ่น (Decker et al, 2019) เป็นสำคัญ อันถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ส่งผ่านกาลเวลามาจากอดีตให้กับบุคคลรุ่นหลังที่อาศัยอยู่ในชุมชน ได้แก่ วัสดุร่วมกับทักษะฝีมือของบุคคลในชุมชนสอดคล้องตามคุณลักษณะกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยผลลัพธ์ที่ได้นั้นถือว่ากลุ่มผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นจากศักยภาพของชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ที่นำมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้เชิงเศรษฐกิจให้กับชุมชนและสังคมโดยรวม

5.3 ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ในการวิจัยในครั้งต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

- 1 ควรมีการศึกษาตลาดสายเอกลักษณ์ หัตถกรรมจักสานท้องถิ่น เพิ่มขึ้นมากกว่านี้
- 2 ควรมีแนวทางในการออกแบบหัตถกรรมจักสานท้องถิ่น โดยการเพิ่มเทคนิค เพิ่มขึ้นควรมีการศึกษาและเก็บข้อมูลใหม่ๆ มากขึ้น
- 3 การออกแบบหัตถกรรมจักสานท้องถิ่น ควรคำนึงถึงข้อจำกัดในการออกแบบ และแนวทางในการผลิตและวัสดุ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1 ในการทำวิจัยครั้งต่อไปสามารถสร้างทางเลือกในการใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายจากการประยุกต์วัสดุ
- 2 ควรมีส่งเสริมให้ชุมชนได้มีการถ่ายทอดวิธี แนวความคิดทางการออกแบบ ให้สามารถสร้างงานออกแบบด้วยตนเองได้ โดยไม่ต้องนักรออกแบบ
- 3 ควรเพิ่มแนวทางการวิจัย เพื่อเพิ่มช่องทาง ให้การในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มากขึ้น

บรรณานุกรม

- ธวัช ปุณโณทก. 2531 ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวบ้านอีสาน : ทัศนะของอาจารย์ปรีชา พิณทอง ใน
ทิศทางหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ
- ปรีชา อุยตระกูล. 2530 วารสารศิลปวัฒนธรรมการสัมมนาภูมิปัญญาชาวบ้าน ณ ศูนย์
ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุข จังหัดขอนแก่น
- มาลินี สวยคำข้าว 2538 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียน
มัธยมศึกษา. สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. 2532 เครื่องจักสานในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
2546 พจนานุกรม หัตถกรรม เครื่องเครื่องใช้พื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เมือง
โบราณ,
พจนานุกรมหัตถกรรมและอุตสาหกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป 2532.
2521 ศิลปะชาวบ้าน. กรุงเทพฯ
- วิจิต นันทสุวรรณ. 2528 ภูมิปัญญาชาวบ้านในการพัฒนา. วารสารสังคมพัฒนา
วัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์. 2545 ศิลปะพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : ศิลปประภา พิมพ์ครั้งที่ 1
สุจารี จันทรสสุข. 2531 การศึกษากับภูมิปัญญาท้องถิ่น “วารสารการศึกษาแห่งชาติ 22
สถาพร ดีบุญมี ณ ชุมแพ. 2550 ผลของเทคโนโลยีที่มีต่อการออกแบบ. กรุงเทพฯ
สนไชย ฤทธิโชติ. 2539 เครื่องไม้ไผ่-หวาย, กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์,
สามารถ จันทรสุรีย์. 2533 ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวบ้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2542 ภูมิปัญญา ไทย
- อังกูล สมคะเนย์. 2535 ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวบ้าน. วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน
เอกวิทย์ ณ กลาง. 2540 สภาพและปัญหาการนาภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร ใน
โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี
- Arasti, Z.; Zandi, F. & Bahmani, N. (2014). Business failure factors in Iranian SMEs: Do
successful and unsuccessful entrepreneurs have different viewpoints.
Journal
of Global Entrepreneurship Research, Volume 4(10), 1-14.
- Decker, L., Trocchianesi, R. & Vacca, V. (2019). The transcultural identity of Batik in the
relationship among craft, art and design. Strategic Design Research Journal,
volume12,number02,May–August 2019 167-176.
Doi:10.4013/sdrj.2019.122.04.
- Dundee Navtn-Chandra. (1994). The Recovery Problem in Product Design. Journal of
volume12,number02,May–August2019.167-176. Doi:10.4013/sdrj.2019.122.04.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม(ต่อ)

- Fred Wambulwa & Pongsatean Luengalongkot. (2020). The Effect of Good Governance on Sustainable Development: A Case Study of Nakawa Municipality Uganda. *International Journal of the Computer, the Internet and Management*, Volume 28(1), 92-95.
- Mary Lou Maher; Muthaukumar Balachandran & Dong Mei Zhang. (1995). *Case-Based Reasoning in Design*. New Jersey. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Songwut Egwutvongsa. (2021). Influence Factors on Industrial Handmade Products Designed from Sugar Palm Fibers. *Strategic Design Research Journal*. 14(2): 456-470. <https://doi.org/10.4013/sdrj.2021.142.06>
- Zellner, A. (2017). Generalizing the standard product rule of probability theory and Bayes's Theorem. *Journal of Econometrics*, Volume 138(2007), 14-23.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก ก

1. หนังสือแบบขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจและประเมิน
2. หนังสือแบบขอหนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย
3. ใบเกียรติบัตรนำเสนอผลงาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บันทึกข้อความ

หน่วยงาน ส่วนสนับสนุนวิชาการ งานบริหารวิชาการบัณฑิตศึกษา โทร ๓๖๙๒

ที่ อว ๗๐๐๔.๑(๑๑)/e ๔๓๙๔

วันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจและประเมินความสอดคล้อง (IOC) เพื่อการวิจัย

เรียน รศ.ดร.ฉันทนา วิริยเวชกุล

ด้วย นางสาวธัญญารัตน์ อิ่มเพ็ง นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์" โดยมี ผศ.ดร.ธีรภัท เลิศข้าของกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ รศ.ดร.ทรงวุฒิ เอกวุฒิมวงศา เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

คณะครุศาสตรบัณฑิตและเทคโนโลยี พิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นผู้มีความสามารถเกี่ยวกับ เรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจและประเมินแบบสอบถามนี้ว่ามีเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจและประเมินของท่านจะช่วยให้งานวิจัย ของ นางสาวธัญญารัตน์ อิ่มเพ็ง มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น พร้อมกันนี้ได้แนบ แบบสอบถามมาด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรพงษ์ ไพรินทร์)

ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติการแทน

คณบดี

๒๒ มิ.ย. ๖๖ เวลา ๑๐:๔๗:๕๐ Non-PKI Server Sign-LN

Signature Code : RgAwA-DAAQg-A1ADU-AOABC

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บันทึกข้อความ

หน่วยงาน ส่วนสนับสนุนวิชาการ งานบริหารวิชาการบัณฑิตศึกษา โทร ๓๖๙๒

ที่ อว ๗๐๐๔.๑(๑๑)/๔ ๔๓๙๓

วันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจและประเมินความสอดคล้อง (IOC) เพื่อการวิจัย
เรียน ผศ.ดร.ธนิษฐ์ รัตนโอฬาร

ด้วย นางสาวธัญญารัตน์ อิ่มเพ็ญ นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสาน ท้องถิ่น
สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์" โดยมี ผศ.ดร.ธีรชาติ เลิศข้าของกุล เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ รศ.ดร.ทรงวุฒิ เอกวุฒิมวงศา เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี พิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นผู้มีความสามารถเกี่ยวกับ
เรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจและประเมินแบบสอบถามนี้ว่ามีเนื้อหาถูกต้อง
และเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจและประเมินของท่านจะช่วยให้งานวิจัย ของนางสาวธัญญารัตน์
อิ่มเพ็ญ มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น พร้อมกันนี้ได้แนบ แบบสอบถามมาด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณ
เป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวงษ์ ไพรินทร์)

ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติการแทน

คณบดี

๒๒ มิ.ย. ๖๖ เวลา ๑๐:๔๗:๓๒ Non-PKI Server Sign-LN

Signature Code : MgA3A-EEAOQ-BEADk-AQwA3

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บันทึกข้อความ

หน่วยงาน ส่วนสนับสนุนวิชาการ งานบริหารวิชาการบัณฑิตศึกษา โทร ๓๖๙๒

ที่ อว ๗๐๐๔.๑(๑๑)/๔ ๔๓๙๒

วันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจและประเมินความสอดคล้อง (IOC) เพื่อการวิจัย
เรียน ผศ.ดร.สุวรรณา เบ็งทอง

ด้วย นางสาวธัญญารัตน์ อิมเพ็ง นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์" โดยมี ผศ.ดร.ธีรชาติ เลิศข้าของกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และ รศ.ดร.ทรงวุฒิ เอกวุฒิมวงศา เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

คณะครุศาสตรบัณฑิตและเทคโนโลยี พิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นผู้มีความสามารถเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจและประเมินแบบสอบถามนี้ว่ามีเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจและประเมินของท่านจะช่วยให้งานวิจัยของนางสาวธัญญารัตน์ อิมเพ็ง มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น พร้อมกันนี้ได้แนบบแบบสอบถามมาด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรพงษ์ ไพรินทร์)

ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติการแทน

คณบดี

๒๒ มิ.ย. ๖๖ เวลา ๑๐:๔๗:๑๐ Non-PKI Server Sign-LN

Signature Code : QwA1A-EEANw-AzAEU-ANQBF

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ อว ๗๐๐๔/๕ ๔๓๙๐

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง เลขที่ ๑ ซอยฉลองกรุง ๑
เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ ๑๐๕๒๐

๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง เชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเพื่อการวิจัย

เรียน รศ.ดร.สถาพร ดีบุญมี ณ ชุมแพ

ด้วย นางสาวธัญญารัตน์ อิ่มเพ็ง นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณ
ทหารลาดกระบัง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับ
ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์" โดยมี ผศ.ดร.ธีรภัต เลิศขำของกุล เป็นอาจารย์ที่
ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ รศ.ดร.ทรงวุฒิ เอกภูมิจวงศา เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี พิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นผู้มีความสามารถ
เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม
ของ นางสาวธัญญารัตน์ อิ่มเพ็ง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
และขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรพงษ์ ไพรินทร์)

ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติการแทน

คณบดี

๒๒ มิ.ย. ๖๖ เวลา ๑๐:๕๖:๓๔ Non-PKI Server Sign-LN

Signature Code : NgBEA-DkAMg-AyAEM-ANABE

งานบริหารวิชาการบัณฑิตศึกษา

ส่วนสนับสนุนวิชาการ

โทร ๐๒-๓๒๙-๘๐๐๐ ต่อ ๓๖๙๒

ติดต่อนักศึกษา โทร ๐๘๐-๒๓๔-๕๒๓๖

เอกสารนี้เป็นเอกสารสงวนลิขสิทธิ์ไว้สำหรับครูใช้ในการเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ อว ๗๐๐๔/๕ ๔๓๙๑

คณะกรรมการอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง เลขที่ ๑ ซอยฉลองกรุง ๑
เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ ๑๐๕๒๐

๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง เชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเพื่อการวิจัย

เรียน ดร.ธัญญาดา ทวีวัฒน์

ด้วย นางสาวธัญญารัตน์ อิมเพ็ง นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรอุตสาหกรรม
มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้า
คุณทหารลาดกระบัง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสาน ท้องถิ่น
สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์" โดยมี ผศ.ดร.ธีรชาติ เลิศข้าของกุล เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ รศ.ดร.ทรงวุฒิ เอกภูมิวงศา เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

คณะกรรมการอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี พิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นผู้มีความสามารถเกี่ยวกับ
เรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ของ นางสาว
ธัญญารัตน์ อิมเพ็ง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณ
เป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรพงษ์ ไพรินทร์)

ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติการแทน

คณบดี

๒๒ มิ.ย. ๖๖ ๑๐:๕๖:๕๓ Non-PKI Server Sign-LN

Signature Code : QwA0A-DQARA-A3AEE-ARQBD

งานบริหารวิชาการบัณฑิตศึกษา

ส่วนสนับสนุนวิชาการ

โทร ๐๒-๓๒๙-๘๐๐๐ ต่อ ๓๖๙๒

ติดต่อนักศึกษา โทร ๐๘๐-๒๓๔-๕๒๓๖

เอกสารนี้เป็นเอกสารราชการสงวนลิขสิทธิ์เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ อว ๗๐๐๔/๕ ๔๔๐๑

คณะกรรมการอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง เลขที่ ๑ ซอยฉลองกรุง ๑
เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ ๑๐๕๒๐

๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายสุพรรณ แกนสงค์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ผลการพิจารณาหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์

๒. แบบสอบถาม

ด้วย นางสาวธัญญารัตน์ อิ่มเพ็ง นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรอุตสาหกรรม
มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณ
ทหารลาดกระบัง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับ
ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ จังหวัดนครสวรรค์" โดยมี ผศ.ดร.ธีรชาติ เลิศข้าของกุล เป็นอาจารย์
ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และ รศ.ดร.ทรงวุฒิ เอกวุฒิวงศา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมและได้รับอนุมัติ
หัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

คณะกรรมการอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านให้ นางสาวธัญญารัตน์
อิ่มเพ็ง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับท่านได้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณ
เป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรพงษ์ ไพรินทร์)

ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติการแทน

คณบดี

๒๓ มิ.ย. ๖๖ เวลา ๑๐:๕๖:๐๔ Non-PKI Server Sign-LN

Signature Code : NwA5A-EEAMQ-AwAEU-AMAAy

งานบริหารวิชาการบัณฑิตศึกษา
ส่วนสนับสนุนวิชาการ
โทร ๐๒-๓๒๔-๘๐๐๐ ต่อ ๓๖๙๒
โทรสาร ๐๒-๓๒๔-๘๔๓๖

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ให้นักศึกษาไปใช้ในการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ อว ๗๐๐๔/๕ ๔๔๐๐

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง เลขที่ ๑ ซอยฉลองกรุง ๑
เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ ๑๐๕๒๐

๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายหนู สัจจนวน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ผลการพิจารณาหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์

๒. แบบสอบถาม

ด้วย นางสาวธัญญารัตน์ อิ่มเพ็ง นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น
สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์" โดยมี ผศ.ดร.ธีรชาติ เลิศข้าของกุล เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ รศ.ดร.ทรงวุฒิ เอกวุฒิมังศา เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมและได้รับอนุมัติ
หัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านให้ นางสาวธัญญารัตน์
อิ่มเพ็ง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม กับท่านได้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณ
เป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรงค์ ไพรินทร์)

ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติการแทน

คณบดี

๒๓ มิ.ย. ๖๖ เวลา ๑๐:๔๕:๓๓ Non-PKI Server Sign-LN

Signature Code : MQBBA-DcAQQ-A2ADQ-AMgBE

งานบริหารวิชาการบัณฑิตศึกษา

ส่วนสนับสนุนวิชาการ

โทร ๐๒-๓๒๔-๘๐๐๐ ต่อ ๓๖๔๒

โทรสาร ๐๒-๓๒๔-๘๔๓๖

ติดต่อนักศึกษา โทร ๐๘๐-๒๓๔-๕๒๓๖

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ทางบัณฑิตศึกษาใช้ในการเรียนเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น ยกเว้นหากไม่มีเห็นแต่เพียงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การประชุมวิชาการระดับชาติทางการศึกษา ครั้งที่ 13
การพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนรู้ด้วยตรง: นวัตกรรมสร้างสรรคเพื่อความยั่งยืน

ประกาศนียบัตรนำเสนอผลงานวิจัย

รศ.ดร.อรรถวิวัฒน์ อรรถวิวัฒน์
และดร.วราวุฒิ อรรถวิวัฒน์

นำเสนอบทความเรื่อง

**ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จากสาขาห้องถิ่นสำหรับส่งเสริม
การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์**

ให้ไว้ ณ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
วันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2566

(รองศาสตราจารย์ ดร.กิติพงษ์ มะโน)
คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี
ประธานกรรมการประชุมวิชาการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก ข
เครื่องมือในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์
2. แบบประเมินเพื่อหาค่าความสอดคล้อง (IOC)
3. แบบสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์
4. แบบประเมินความพึงพอใจของกลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

แบบสัมภาษณ์เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริม
การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์ นำมาเป็นข้อมูลในการศึกษาเพื่อการ
ออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น (สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์จักสาน
ท้องถิ่น)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยว
เชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์

สัมภาษณ์โดย ธัญญารัตน์ อิ่มเพ็ง

นักศึกษาปริญญาโท สาขาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ชื่อ.....สกุล.....

ตำแหน่ง.....

สถานที่ทำงาน.....

ประสบการณ์การทำงาน.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์

1. งานผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ รูปแบบเดิม มีลักษณะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

2. งานผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ มีกี่ประเภท

.....

.....

.....

3. วัสดุที่ใช้ในการผลิตงานผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

4. ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ มีขั้นตอนและวิธีการผลิตอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

5. ลวดลายบนผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ มีลวดลายอะไรบ้าง

.....

.....

.....

6. จุดเด่นผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ คืออะไร

.....

.....

.....

7. ในการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ ควรที่จะออกแบบให้มีลักษณะใน
รูปแบบใด

.....

.....

.....

การตรวจคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

ชื่อโครงการวิจัย ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยว
เชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์
โดย ธัญญารัตน์ อิมเพ็ง

โทร 080-2345236 Email : jenchackree@gmail.com

ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

นัดรับเครื่องมือวันที่.....

เอกสารประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 คำโครงวิทยานิพนธ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ส่วนที่ 2 แบบประเมินสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือ (IOC) จำนวน 1 ชุด
ได้แก่

1. แบบสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์
2. แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้บริโภคผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**แบบประเมินการออกแบบเครื่องประดับจากผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัด
นครสวรรค์
แบบตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC)**

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นสำหรับ
ส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดนครสวรรค์

ผู้วิจัย ธัญญารัตน์ อิ่มเพ็ง

หลักสูตร สาขาเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรชาติ เลิศข้าของกุล

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม รองศาสตราจารย์ทรงวุฒิ เอกวุฒิมวงศา

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้วัตถุประสงค์ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่างข้อประเมินกับวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence หรือ IOC) ชุดนี้เป็นแบบตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาในหัวข้อเรื่อง ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ โดย แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถาม ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

การตรวจคุณภาพเครื่องมือ

คำอธิบาย สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เกณฑ์การตรวจคุณภาพเครื่องมือ การตรวจสอบเครื่องมือที่จะใช้ในการความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิใช้เกณฑ์ดังนี้

โปรดพิจารณาให้ระดับคะแนน ตามที่ท่านเห็นความสอดคล้อง ระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์โดยทาเครื่องหมาย (/) ลงในช่อง +1,0,-1 โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ระดับคะแนนที่ให้ มีความหมายดังนี้	
-1	ข้อประเมินนั้นไม่ตรงหรือไม่สอดคล้องตรงกับเนื้อหาตามกรอบแนวคิดการวิจัย
0	ข้อประเมินนั้นไม่แน่ใจมีความเหมาะสมสอดคล้องตรงกับเนื้อหาตามกรอบแนวคิดในการวิจัย
+1	ข้อประเมินนั้นสอดคล้องตรงกับเนื้อหาตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในกรณีที่กลุ่มผู้บริโภครู้สึกได้ตรวจสอบแล้ว ให้ค่าประเมินเป็น 0 หรือ -1 ในข้อความหรือข้อความใด ขอความอนุเคราะห์ลงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น จึงขอขอบคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ชื่อ.....นามสกุล.....
 อาชีพ.....
 ตำแหน่ง.....
 ชื่อสถานที่ทำงาน.....
 วันที่ทำการสอบถาม.....เวลา.....

ตอนที่ 2 แสดงข้อความแบบประเมินความคิดเห็นผู้บริโภค ที่ใช้ผลิตภัณฑ์จักษุภัณฑ์ท้องถื่นสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือในการวิจัย

ลำดับ	เกณฑ์การประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
	ด้านความสวยงาม					
1.	รูปแบบเหมาะสมกับการใช้งาน					
2.	ขนาดมีความเหมาะสม					
3.	ง่ายต่อการบำรุงรักษา					
4.	มีความสะดวกในการจัดเก็บ					
5.	สามารถใช้งานได้ตามวัตถุประสงค์					
6.	วัสดุที่เลือกใช้มีความเหมาะสม					
7.	วัสดุไม่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้					
	ด้านความคิดสร้างสรรค์					
1.	รูปแบบแสดงถึงแนวคิดรักษ์โลก					
2.	สามารถนำลวดลายแนวคิดมาใช้ในการจัดวางได้อย่างเหมาะสม					
3.	เข้าใจได้ว่ามาจากแนวคิดรักษ์โลก					
	ด้านประโยชน์ใช้สอย					
1.	การผลิตโดยใช้กระบวนการที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม					
2.	รูปแบบมีความเป็นไปได้ในการผลิต					
3.	ง่ายต่อการเก็บและดูแลรักษา					
4.	ราคาจำหน่ายของผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับคุณลักษณะ					
5.	ราคาสามารถเข้าถึงได้ง่ายและสามารถเลือกซื้อสินค้าได้สะดวก					

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก ค

ภาพถ่ายขั้นตอนการลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูล

1. ภาพถ่ายจากการเก็บข้อมูลในการวิจัย
2. ภาพถ่ายในการเก็บข้อมูลการวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ
3. ภาพถ่ายการเก็บข้อมูลในการวิจัย การประมาณความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย
4. ภาพถ่ายการเก็บข้อมูลในการวิจัย การผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดนครสวรรค์
5. ภาพ Idea Sketch
6. ภาพ Idea Development

ภาพ ค. 1 ผู้เชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่น
ผศ. สถาพร ตีบุญมี ณ ชุมแพ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาพ ค. 2 ผู้เชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่น
ดร. ธัญญา ทวีวัฒน์ หัวหน้าสาขาวิชาออกแบบสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพ ค. 3 ศูนย์แสดงผลผลิตจากสวนท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์

ภาพ ค. 4 นาย สุพรรณ แกนสงศ์ หัวหน้ากลุ่มชมรมผู้สูงอายุหัตถกรรมจักสานจังหวัดนครสวรรค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพ ค. 5 นาย หนู สัจฉนวน เจ้าหน้าที่กลุ่มชมรมผู้สูงอายุหัตถกรรมจักรสานจังหวัดนครสวรรค์

ภาพ ค. 6 ศึกษาชั้นตอน การจักตอกแบบดั้งเดิม ผลิตภัณฑ์จักรสาน จังหวัดนครสวรรค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพ ค. 7 วิธีจักตอกแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาพ ค. 8 ศึกษาขั้นตอน การจักตอกแบบดั้งเดิม ผลิตภัณ์จักกรสาน จังหวัดนครสวรรค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพ ค. 9 ศึกษาขั้นตอน การสานผลิตภัณฑ์จักสาน จังหวัดนครสวรรค์

ภาพ ค. 10 ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพ ค. 11 ผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์

ภาพ ค. 12 ผลิตภัณฑ์จักกรสาน จังหวัดนครสวรรค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพ ค. 13 ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ผลิตภัณฑ์จักรสาน จังหวัดนครสวรรค์

ภาพ ค. 14 ศึกษารูปแบบเดิม ผลิตภัณฑ์จักรสาน จังหวัดนครสวรรค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพ ค. 15 ศึกษาสวดลาย ผลิตภัณฑ์จักรสาน จังหวัดนครสวรรค์

ภาพ ค. 16 ผลิตภัณฑ์จักรสานรูปแบบเดิม จังหวัดนครสวรรค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

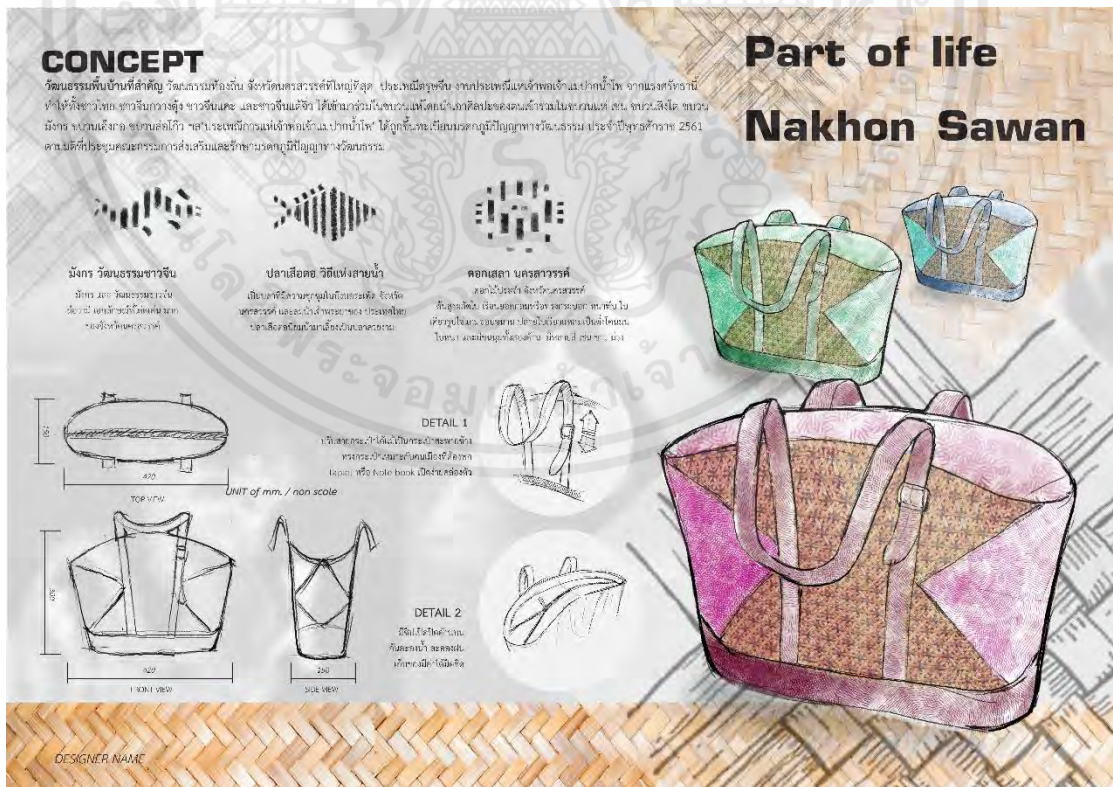
ภาพ ค. 17 Idea Sketch 1

ภาพ ค. 18 Idea Sketch 2

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพ ค. 19 Idea Sketch 3

ภาพ ค. 20 Sketch Design 1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพ ค. 23 การทดสอบการจำลองผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์

ภาพ ค. 24 การทดสอบการจำลองผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพ ค. 25 การทดสอบการจำลองผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์

ภาพ ค. 26 การทดสอบการจำลองผลิตภัณฑ์จักสานท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวธัญญรัตน์ อิ่มเพ็ง
วัน เดือน ปี เกิด	06 เมษายน พ.ศ. 2534
ที่อยู่ปัจจุบัน	ราม 65 EXCLUSIVE ตึก 6 (6506) 264/23 ซอยมหาไทย (ลาดพร้าว 122)แขวง พลับพลา เขต วังทองหลาง กรุงเทพมหานคร 10310
ประวัติการศึกษา	พ.ศ 2543 สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช) สาขาวิชา คอมพิวเตอร์ธุรกิจ พ.ศ 2546 สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส) สาขาวิชา คอมพิวเตอร์ธุรกิจ พ.ศ 2558 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาวิชาออกแบบภายใน มหาวิทยาลัย เกษมบัณฑิต
ประวัติการทำงาน	ปัจจุบัน เจ้าหน้าที่ออกแบบกราฟิกดีไซน์และมีเดีย บริษัท อีออน ธนทรัพย์ (ไทยแลนด์) จำกัด มหาชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้